

ພຸທ່ວຈນ

ທມວດອຮຣມ

ເປີດອຮຣມທີ່ຄູກປິດ

ຈົດ
ບໍລິ
ວັດຍານ

กิกซุก้าหลาย เปรียบเหมือนวาน
เมื่อเที่ยวไปในป่าใหญ่
ย้อมจับกั่งไม้ ปล่อยกั่งนั้น จับกั่งอื่น ปล่อยกั่งที่จับเดิม
เหนียวกั่งอื่นอึก เช่นนี้เรื่อยๆ ไป
กิกซุก้าหลาย ฉันได้ก็จันนั้นเหมือนกัน
สิ่งที่เรียกว่าจิตบ้าง มนบ้าง วิญญาณบ้าง
ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดวัน ตลอดคืน.

-บราสี นิทกานุ. ส. ๑๖/๑๑๕/๒๔๓๒.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๑๗

จิต มโน วิญญาณ

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เพย়ແຜ່ດຳຂອງທດາດຕ

พุทธวจน

ฉบับ ๑๙ จิต มนิ วิญญาณ

ข้อมูลธรรมนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณะ
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ข้อมูลถูกต้องเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโภਯณ์	โทรศัพท์	๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔
พุทธวจนสมาคม	โทรศัพท์	๐๘ ๑๖๔๗ ๖๐๓๖
มูลนิธิพุทธวจน	โทรศัพท์	๐๘ ๑๔๕๗ ๒๓๕๒
คุณศรชา	โทรศัพท์	๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
คุณอาวีวรรณ	โทรศัพท์	๐๘ ๕๐๕๕ ๖๔๔๔

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๑

ศิลปกรรม อภิชญ์ บุศยคิริ, ปริญญา ปฐวินทรานนท์

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโภਯณ์

(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

ขออนุโมทนา

ขออนุโมทนา กับ คณะกรรมการชั้นมัธยม ผู้จัดทำหนังสือ พุทธawan ฉบับ จิต มนิ วิญญาณ ที่มีความตั้งใจและ มีเจตนาอันเป็นกุศล ในการเผยแพร่คำสอนของตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธะที่อุทิษจากพระไอยู่ห์ของพระองค์เอง ในการรวบรวมคำสอนของตถาคต อันเกี่ยวข้องกับเรื่องของ จิต มนิ วิญญาณ ว่ามีความหมายน้อมและความต่างกันอย่างไร ตามที่ตถาคตได้ทรงบัญญัติ.

ด้วยเหตุอันดีที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ของจะเป็นเหตุ ปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือ และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา ได้นำไปปฏิบัติ พึงสำเร็จสมหวัง พนความเจริญ รุ่งเรืองของชีวิตได้จริงในทางโลก และได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยั่งนิพพาน สมดังความปรารถนา ตามเหตุปัจจัย ที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทオญ.

ขออนุโมทนา
กิกชิกกฤทธิ์ โสตุถิพโล

คำนำ

ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนวานร เมื่อเที่ยวไปในป่าใหญ่ ย่อมจับกินไม่ ปล่อยกันนั้น จับกินอีก ปล่อยกันที่จับเดิม เนี่ยกว่ากินอีก เช่นนี้เรื่อยๆ ไป ภิกขุทั้งหลาย ฉันได้ก็จันนั้น เมื่อกัน สิ่งที่เรียก กันว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดวัน ตลอดคืน.

พุทธะน ฉบับ จิต มโน วิญญาณ จึงเป็นการรวบรวมระเบียบวินัยของพระสูตร อันยังคงมีอยู่ในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษา จะได้ทราบถึง สัจจะความจริง ที่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะได้บอก แสดง บัญญัติ เปิดเผย จำแนกแยกแจง กระทำให้เข้าใจ ได้ง่ายซึ่ง จิต มโน วิญญาณ.

ชนเหล่าใดก็อว่าเรื่องนี้ควรฟังควรเชื่อ ย่อมจะทราบ จิตนั้นตามความเป็นจริงว่า จิตนี้ผุดผ่อง (ปกสุรอมิท) แต่ว่า จิตนั้นแหล่ เครื่องของแล้วด้วยอุปกิเลสที่จрма และจิต เป็นของเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว (ลทุปริวดุต) อันจะเป็นเหตุ ให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด และปล่อยวางซึ่งสิ่งที่เรียก กันว่า จิต มโน วิญญาณ.

วิญญาณเป็นปฏิจสมุปปันธรรม (ลิ่งที่อาศัยปัจจัยแล้วเกิดขึ้น) ถ้าเว้นจากปัจจัยแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณย่อมไม่มีดังนี้ วิญญาณอาศัยปัจจัยใด ๆ เกิดขึ้น ก็ถึงความนับด้วยปัจจัยนั้น ๆ วิญญาณอาศัยจักษุและรูปทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าจักษุวิญญาณ วิญญาณอาศัยโสตะและเลียงทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าโสตวิญญาณ วิญญาณอาศัยพานะและกลิ่นทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าพานิชญาณ วิญญาณอาศัยชีวahaและรสทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าชีวahaวิญญาณ วิญญาณอาศัยกายและโภภรรพทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่ากายวิญญาณ วิญญาณอาศัยโนและธรรมทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าโนวิญญาณ.

เมื่อวิญญาณนั้น ตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งภาพใหม่ต่อไป (ปุนพุกวัตนิพุตติ) ย่อมมี.

เมื่อความเกิดขึ้นแห่งภาพใหม่ต่อไปมีอยู่ ชาติ ธรรมะ และสักกะปริเทวะ ทุกจะโภมนัสสุปายาสะทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ สัตว์โลก จึงเกิดบ้าง จึงแก่บ้าง จึงตายบ้าง จึงจุติบ้าง จึงอุบัติบ้าง ความเวียนว่ายในวัฏภะ ก็มีเพียงเท่านี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าบุคคลย่อ้มไม่คิดถึงสิ่งใดด้วย ย่อ้มไม่คำนึงสิ่งใดด้วย และย่อ้มไม่มีจิตฝังลงไปในสิ่งใดด้วย ในกาลใด ในการนั้น สิ่งนั้นย่อ้มไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่ แห่งวิญญาณได้เลย เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่ง วิญญาณย่อ้มไม่มี.

เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญอกงามแล้ว เครื่องนำไปสู่พิใหม่ย่อ้มไม่มี เมื่อเครื่องนำไปสู่พิใหม่ ไม่มี การมาการไปย่อ้มไม่มี เมื่อการมาการไปไม่มี การเคลื่อน และการบังเกิดย่อ้มไม่มี.

เมื่อการเคลื่อนและการบังเกิดไม่มี ชาติ ชรา卯รณะ โสกะบริเทวะ ทุกจะโอมนัสอุปายาสาห์ทั้งหลายต่อไปจึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อ้มมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

คณะกรรมการอธิการ วัดนาป่าพง

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ

ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. ว.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกขุนี. ว.	ภิกขุนีภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. ว.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุล. ว.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. ว.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันหวานรค	ทีชนนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีชนนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรณรค	ทีชนนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณสาสก์	มัชณิมณิกาย.
ม. ม.	มัชณิมปัณณสาสก์	มัชณิมณิกาย.
อุปริ. ม.	อุบริปัณณสาสก์	มัชณิมณิกาย.
สคต. ส.	สคตวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิกาน. ส.	นิกานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนธ. ส.	ขันหวานรรค	สังยุตตนิกาย.
สพา. ส.	สพายดวนรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. ส.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
ເອກ. อ.	ເອກນິບາດ	ອັກຄຸຕຣນິກາຍ.
ຖຸກ. อ.	ຖຸກນິບາດ	ອັກຄຸຕຣນິກາຍ.
ຕີກ. อ.	ຕີກນິບາດ	ອັກຄຸຕຣນິກາຍ.
ຈຸດກຸກ. อ.	ຈຸດກົກນິບາດ	ອັກຄຸຕຣນິກາຍ.

ปัญจก. อ.	ปัญจกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
ฉกุก. อ.	ฉัກกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
สตุตก. อ.	สัตตอกนิบำด	อังคุตตรนิกาย
อภูจก. อ.	อัภูจกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
นา ก. อ.	นา กนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
ເອກາທສກ. อ.	ເອກາທສກນิบำດ	อังคุตตรนิกาย.
ុ. ុ.	ុុកកប្រចាំ	ុុកកនិកាយ.
ធន. ុ.	ធនរមបទ	ុុកកនិកាយ.
ុ. ុ.	ុុកាល	ុុកកនិកាយ.
ធតុវ. ុ.	ធតុវុតពក	ុុកកនិកាយ.
សុតុត. ុ.	សុតុតនិบำដ	ុុកកនិកាយ.
វិមាន. ុ.	វិមានវត្ថុ	ុុកកនិកាយ.
បេត. ុ.	បេតវត្ថុ	ុុកកនិកាយ.
កោរ. ុ.	កោរគារា	ុុកកនិកាយ.
កោរី. ុ.	កោរីគារា	ុុកកនិកាយ.
មាត. ុ.	មាតក	ុុកកនិកាយ.
មហានិ. ុ.	មហានិពេទស	ុុកកនិកាយ.
ូពិនិ. ុ.	ូពិនិពេទស	ុុកកនិកាយ.
ប្រិសុ. ុ.	ប្រិសុសិកិត្តមរគ	ុុកកនិកាយ.
អបក. ុ.	អបកាល	ុុកកនិកាយ.
ផុទរាជ. ុ.	ផុទរាជស	ុុកកនិកាយ.
ជិយា. ុ.	ជិយាបិភាក	ុុកកនិកាយ

តាមខ្លួន : ១៤/១៧១/២០១៩ នឹងរាយ
ព្រះបីរាជីប៊ូសយាមវត្ថុ លំ ១៤ នៅ ១៧១ ខែ ១៤

สารบัญ

จิต มโน วิญญาณ (พระสูตรที่ควรทราบ)	๑
๑. จิต มโน วิญญาณ ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป	๒
๒. ทก្ខธิว่า จิต มโน วิญญาณ เป็นของเที่ยง	๓
๓. จิตดวงแรกเกิดขึ้น วิญญาณดวงแรกปรากฏ	๑๐
๔. ความเกิดแห่งจิตย่อ้มมี เพราความเกิดแห่งนามรูป	๑๑
๕. ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณย่อ้มมี เพราความเกิดขึ้นแห่งนามรูป	๑๒
๖. เพราวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป	๑๔
๗. เพรานามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ	๑๗
๘. เพรสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ	๒๖
๙. นามรูป ปัจจัยแห่งการบัญญัติ วิญญาณขันธ์	๒๘
๑๐. วิญญาณ ตั้งอยู่ได้ในที่ใด การก้าวลงแห่งนามรูป ก็มีอยู่ในที่นั้น (อุปมาด้วยแสงกับฉาก)	๓๐
๑๑. รายละเอียดของนามรูป	๓๖
๑๒. รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๑)	๓๗
๑๓. รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๒)	๓๘
๑๔. รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๓)	๓๙
๑๕. รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๔)	๔๐
๑๖. รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๕)	๔๓
๑๗. วิญญาณธุติ (ที่ตั้งอยู่ของวิญญาณ)	๔๙
๑๘. อารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ (นัยที่ ๑)	๕๒
๑๙. อารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ (นัยที่ ๒)	๕๔
๒๐. อารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ (นัยที่ ๓)	๕๖
๒๑. การตั้งอยู่ของวิญญาณ คือ การบังเกิดในสภาพใหม่	๕๘

๒๒. การตั้งอยู่ของความเจตนา หรือความประณญา คือ การบังเกิดในภาพใหม่	๖๐
๒๓. กพ ๓	๖๑
๒๔. เครื่องนำไปสู่กพ	๖๓
๒๕. เหตุที่เรียกว่า “สัตว์”	๖๔
๒๖. ผลที่ไม่น่าประณญา หรือน่าประณญา	๖๗

“จิต”	๖๙
๒๗. จิต เปลี่ยนแปลงได้เร็ว	๗๐
๒๘. จิต เป็นธรรมชาติกลับกลอก	๗๑
๒๙. จิต อบรมได้	๗๓
๓๐. จิต ฝึกได้	๗๖
๓๑. จิตผ่องใส	๗๙
๓๒. จิตประภัสสร	๘๑
๓๓. จิตผ่องแew	๘๔
๓๔. ผลของการไมรักษา หรือรักษาจิต	๘๔
๓๕. ผลเมื่อจิตถึงความพินาศ	๘๖
๓๖. จิตตามโน จิตสังกับโน	๘๘
๓๗. อริยมรรคเมืองค ๔ เป็นเครื่องรองรับจิต	๘๙
๓๘. เห็นจิตในจิต (นัยสติปญ្យานสูตร)	๙๐
๓๙. เห็นจิตในจิต (นัยอานาปานสติสูตร)	๙๑
๔๐. จิตหลุดพ้น (นัยที่ ๑)	๙๓
๔๑. จิตหลุดพ้น (นัยที่ ๒)	๙๕
๔๒. จิตหลุดพ้น (นัยที่ ๓)	๙๗
๔๓. จิตที่หลุดพ้นดีแล้ว	๙๙
๔๔. ผู้มีจิตอันหลุดพ้นแล้วด้วยดี	๑๐๓

๔๕. การเข้าไปหา เป็นความไม่หลุดพ้น	๑๐๔
การไม่เข้าไปหา เป็นความหลุดพ้น	
๔๖. การน้อมใจเพื่อตัดใจรัมภากิจสังโภช	๑๐๖
๔๗. เทตุให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์	๑๑๑
๔๘. ความแตกต่างระหว่าง อรหันตสัมมาสัมพุทธะ	
กับกิกษุปัญญาวิมุตติ	๑๑๔
“มโน”	๑๑๗
๕๙. มโน คือ ส่วนแห่งอายตนะภายใน	๑๑๘
๖๐. อคุศลธรรม-กุศลธรรม มีมโนเป็นหัวหน้า	๑๒๐
๖๑. ธรรมทั้งหลาย มีมโนเป็นหัวหน้า	๑๒๑
๖๒. มโนสังขาร (นัยที่ ๑)	๑๒๓
๖๓. มโนสังขาร (นัยที่ ๒)	๑๒๕
๖๔. มโนวิตก	๑๒๗
๖๕. กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๑)	๑๒๙
๖๖. กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๒)	๑๓๒
๖๗. กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๓)	๑๓๔
๖๘. กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๔)	๑๓๖
๖๙. กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๕)	๑๓๘
๗๐. การได้อัตถภาพ	๑๔๐
๗๑. เทตุให้เจริญไม่เลื่อม (อปวิหานนิยธรรม)	๑๔๔
๗๒. เทตุให้ระลึกถึง รัก เคารพ ไม่วิวัท	
และพร้อมเพรียงกัน (สารสนิยธรรม)	๑๔๗
๗๓. เทตุแห่งความแตกแยก	๑๔๙
๗๔. ความผลัดพากจากของรักของชอบใจย่อมมี	๑๕๐
๗๕. คนพาล-บัณฑิต (นัยที่ ๑)	๑๕๓

๖๖. คนพาล-บันทิต (นัยที่ ๒)	๑๔๔
๖๗. คนพาล-บันทิต (นัยที่ ๓)	๑๕๗
๖๘. คนพาล-บันทิต (นัยที่ ๔)	๑๕๘
๖๙. ผลของกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ-สม่ำเสมอ	๑๕๙
๗๐. ผลของกรรมที่ไม่สะอาด-สะอาด	๑๖๐
๗๑. ความไม่สะอาด-ความสะอาดทางกาย วาจา และใจ	๑๖๑
 “วิญญาณ”	 ๑๖๒
๗๒. วิญญาณ ไม่ใช่สิ่งที่ห่องเที่ยว	๑๗๐
๗๓. วิญญาณ ไม่เที่ยง	๑๗๔
๗๔. วิญญาณ เป็นสิ่งที่เกิดดับ	๑๗๔
๗๕. วิญญาณเป็นอนัตตา	๑๗๖
๗๖. ผลของผัสสะ	๑๗๗
๗๗. วิญญาณอาหาร (อาหารของวิญญาณ)	๑๗๗
 “สังขตะ-อสังขตะ”	 ๑๘๔
๗๘. ลักษณะของสังขตะ-อสังขตะ	๑๙๖
๗๙. สังขตธาตุ-อสังขตธาตุ	๑๙๘
๘๐. ธรรมชาติที่ไม่ถูกอะไรทำ ไม่ถูกอะไรปรุง	๒๐๑
๘๑. ที่ซึ่ง นามรูป ดับสนิทไม่มีเหลือ	๒๐๓
๘๒. สิ่งนั้นมีอยู่	๒๐๖
๘๓. ชื่อวานิพพาน อันบุคคลเห็นได้ยาก	๒๐๗
๘๔. นิพพานของคนตาบอด	๒๐๘
๘๕. ยืนคนละที่ เท็นคนละแบบ (นัยที่ ๑)	๒๑๓
๘๖. ยืนคนละที่ เท็นคนละแบบ (นัยที่ ๒)	๒๑๔
๘๗. อุปทานและที่ตั้งแห่งอุปทาน	๒๑๔
๘๘. ขันธ์ ๕ และอุปทานขันธ์ ๕	๒๑๕

๙๙. มูลรากของอุปทานขั้นธี	๒๒๖
๙๐. อุปทานกับอุปทานขั้นธี ไม่ใช่อย่างเดียวกัน	๒๒๗
๙๑. สัญญาณ์และที่ตั้งแห่งสัญญาณ	๒๒๘
๙๒. ความผูกติดกับอารมณ์	๒๓๐
๙๓. กายก็ออก จิตก็ออก	๒๓๑
๙๔. อะไรคือกรรมเก่าและกรรมใหม่	๒๓๒
๙๕. กายนี้ เป็น “กรรมเก่า”	๒๓๔
๙๖. ลักษณะความเป็นอนัตตา	๒๓๔
๙๗. ขั้นธี ๕ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	๒๓๕
๙๘. เจริญสมาธิแล้ว จะรู้ได้ตามความเป็นจริงของขั้นธี ๕	๒๓๕
๙๙. รู้ชัดอุปทานขั้นธีโดยปริวัภภู ๕	๒๓๕
๑๐๐. ผู้คลาดในฐานะ ๗ ประการ	๒๓๖
๑๐๑. สัพเพ รัมมา อนัตตา (นัยที่ ๑)	๒๓๗
๑๐๒. สัพเพ รัมมา อนัตตา (นัยที่ ๒)	๒๓๗
๑๐๓. ธรมทั้งหลายทั้งปวง อันใครๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น	๒๓๘
๑๐๔. อัตตามี หรือ อัตตาไม่มี	๒๓๙
๑๐๕. อัตถิตาและนัตถิตา	๒๓๙
๑๐๖. เหตุให้มีปรินิพพานในทิภูธรรม	๒๔๐
๑๐๗. พระมหาธรรม มีนิพพานเป็นที่สุด	๒๔๐
๑๐๘. ธรมทั้งหลายทั้งปวง มีนิพพานเป็นที่สุด	๒๔๐

จิต มโน วิญญาณ

(พระสุตรที่ควรทราบ)

จิต มโน วิญญาณ

ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป

๐๑

-ปาลี นิกายน. ส. ๑๖/๑๖๔/๒๓๐.

... กิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มิได้สัดบ จะพึงเบื่อหน่าย ได้บ้าง คลายกำหนดได้บ้าง หลุดพันได้บ้าง ในร่างกายอัน เป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร กิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุว่า ความเจริญก็ดี ความเสื่อมก็ดี การเกิดก็ดี การตายก็ดีของร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่ง มหาภูตทั้ง ๔ นี้ ย่อมปรากฏ เพราะเหตุนั้นปุถุชนผู้มิได้สัดบ จึงเบื่อหน่ายได้บ้าง คลายกำหนดได้บ้าง หลุดพันได้บ้าง ในร่างกายนั้น.

กิกษุทั้งหลาย ส่วนสิ่งที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง^๑ ปุถุชนผู้มิได้สัดบ ไม่อาจจะเบื่อหน่าย ไม่อาจจะ คลายกำหนด ไม่อาจจะหลุดพัน จากสิ่งนั้นได้เลย ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่า สิ่งที่เรียกว่า จิตเป็นต้นนี้ อันปุถุชนผู้มิได้สัดบ ได้รับรัดถือไว้ด้วยตัณหา ได้ยึดถือ ด้วยทิฏฐิว่า นั่นของเรานั่นเป็นเรานั่นเป็นตัวตนของเรา ดังนี้มาตลอดกาลช้านาน เพราะเหตุนั้นปุถุชนผู้มิได้สัดบ

๑. พระไตรปิฎกฉบับหลวง ได้แปลบทนี้ว่า แต่ตถาคตเรียกว่าร่างกายอันเป็นที่ประชุม แห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง. -ผู้ร่วบรวม

จึงไม่อาจจะเบื่อหน่าย ไม่อาจจะค Crowley กำหนด ไม่อาจจะหลุดพ้นในสิ่งที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้นได้เลย.

กิกขุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มิได้สัดاب จะพึงเข้าไปยึดถือ เครื่องกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ โดยความเป็นตัวตนยังดีกว่า แต่จะเข้าไปยึดถือเจติโดยความเป็นตัวตนไม่ได้เลย ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่า ร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ เมื่อชำรวงอยู่ ปีหนึ่งบ้าง ส่องปีบ้าง สามปีบ้าง สี่ปีบ้าง ห้าปีบ้าง สิบปีบ้าง ยี่สิบปีบ้าง สามสิบปีบ้าง สี่สิบปีบ้าง ห้าสิบปีบ้าง ร้อยปีบ้าง เกินกว่าร้อยปีบ้าง ก็ยังมีปรากฏ กิกขุทั้งหลาย ส่วนสิ่งที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดวันตลอดคืน.

กิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนวานร เมื่อเที่ยวไปในป่าใหญ่ ย่อมจับกิ่งไม้ ปล่อยกิ่งนั้น จับกิ่งอื่น ปล่อยกิ่งที่จับเดิม เหนี่ยวกิ่งอื่นอีก เช่นนี้เรื่อยๆ ไป กิกขุทั้งหลาย จะนิ่งเฉยนั้นเหมือนกัน สิ่งที่เรียกว่าจิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดวันตลอดคืน.

ภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมกระทำไว้ในใจโดยแยกชายเป็นอย่างเดียว ซึ่งปฏิจสมุปบาทนั้นเที่ยว ดังนี้ว่า เมื่อลิ้นนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งลิ้นนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อลิ้นไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะความดับไป แห่งลิ้นนี้ สิ่งนี้จึงดับไป ได้แก่ลิ้งเหล่านี้คือ เพราะมีวิชชา เป็นปัจจัย จึงมีสังหารทั้งหลาย เพราะมีสังหารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตันะ เพราะมีสพายตันะ เป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีกพ เพราะมีกพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ธรรมรณะ โลภะปริเทวะ ทุกขณะนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์หักลิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ เพราะความจางคลายดับไปโดย ไม่เหลือแห่งอวิชชานนั้นเที่ยว จึงมีความดับแห่งสังหาร เพราะมีความดับแห่งสังหาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตันะ เพราะมีความดับแห่งผัสสะ

เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปາทาน เพราะมีความดับแห่งอุปາทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั่นแล ชรา卯รณะ โสกะปริเทวง ทุกขะโถมนั้ส อุปายะห์ทั้งหลาย จึงดับลึกลึกลึน ความดับลงแห่งกองทุกข์หักลิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

กิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สัծบัน เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในสังขารทั้งหลาย ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว เฮຍย่อมรู้ด้วย ชาติลึกลึกลึนแล้ว พระมหาธรรมย่อยยุ่งใจแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ดังนี้.

อีกสตรหนึ่ง - บาลี นิทกาน. ส. ๑๖/๑๑๖/๒๓๔. ได้ตรัสช่วงต้น โดยมีข้อความเหมือนกันกับสูตรข้างบนนี้แต่ต่างกันที่อุปมา ซึ่งภายหลังจาก ตรัสว่า กิกษุทั้งหลาย ส่วนลึกลึกลึนที่เรียกกันว่าจิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดวันตลอดคืน ได้ตรัสอุปมาต่างไปดังนี้

ภิกขุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมกระทำไว้ในใจโดยแยกคายเป็นอย่างดี ซึ่งปฏิจสมุปบาทนั้นเที่ยว ดังนี้ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่ง สิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะ ความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป เพราะอาศัยผัสสะอัน เป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา จึงเกิดสุขเวทนาขึ้น เพราะความดับ แห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหล่ เวทนาได้ ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนานั้นย่อมดับ ย่อมลงบไป เพราะอาศัยผัสสะอันเป็น ที่ตั้งแห่งทุกเวทนา จึงเกิดทุกเวทนาขึ้น เพราะความดับ แห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกเวทนานั้นแหล่ เวทนาได้ ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกเวทนา ทุกเวทนานั้นย่อมดับ ย่อมลงบไป เพราะอาศัยผัสสะอัน เป็นที่ตั้งแห่งอทุกมสุขเวทนา จึงเกิดอทุกมสุขเวทนาขึ้น เพราะความดับแห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอทุกมสุขเวทนา นั้นแหล่ เวทนาได้ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็น ที่ตั้งแห่งอทุกมสุขเวทนา อทุกมสุขเวทนานั้นย่อมดับ ย่อมลงบไป.

กิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพระไม้สองอัน เลี้ยดสีกันจึงเกิดไออุ่น เกิดความร้อน แต่ถ้าแยกไม้ทั้งสองอันนั้นเหลืออากาศจากกัน ไออุ่นซึ่งเกิดจากการเลี้ยดสีกันนั้น ย่อมดับ ย่อมสงบไป แม้ฉันได้ กิกษุทั้งหลาย ขอนี้ก็จันนั้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา จึงเกิดสุขเวทนาขึ้น เพราะความดับแห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นและ เวทนาได้ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนานั้นย่อมดับ ย่อมสงบไป เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนา จึงเกิดทุกข์เวทนาขึ้น เพราะความดับแห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนา ทุกข์เวทนานั้นย่อมดับ ย่อมสงบไป เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์เวทนา จึงเกิดอุทุกข์มสุขเวทนาขึ้น เพราะความดับแห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทุกข์มสุขเวทนานั้นและ เวทนาได้ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทุกข์มสุขเวทนา อุทุกข์มสุขเวทนานั้นย่อมดับ ย่อมสงบไป.

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สัตบ เห็นอยู่อย่างนี้
ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในเวทนา ย่อม
เบื่อหน่ายแม่ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในสังขารทั้งหลาย
ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลาย
กำหนด เพระคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว
ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว เธอย่อมรู้ชัดว่า ชาติลินแล้ว
พระมหาธรรมอยู่ในจุบันแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น
ที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ดังนี้.

ທິກູສູວ່າ ຈິຕ ມໂນ ວິລູງພາຜ

ເປັນຂອງເຖິງ

๐๒

-ບາດີ ສີ. ຖ. ໨/ມຄ/ຕະ.

... ອນໍ ໃນຈຸນະທີ ۴ ສມຜພຣາມັນຝູເຈີ່ງອາສີຍ ອະໄຮ ປຣາກອະໄຮ ຈຶ່ງມີທິກູສູວ່າ ບາງອ່າງເຖິງ ບາງອ່າງ ໄມ່ເຖິງ ແລ້ວບັນຫຼຸດີອັຕຕາແລະໂລກວ່າ ບາງອ່າງເຖິງ ບາງອ່າງ ໄມ່ເຖິງ.

ກີກຊຸ່ທັງໝາຍ ສມະໜີ່ພຣາມັນບາງຄນໃນໂລກນີ້ ເປັນນັກຕົກ ເປັນນັກຄົນຄົດ ກລ່າວແສດງປົງກາຜານຂອງທຸນ ຕາມທີ່ຕົກໄດ້ ຕາມທີ່ຄົນຄົດໄດ້ອ່າງນີ້ວ່າ ສິ່ງທີ່ເຮັດກັນວ່າຕາກີດີ ຫຼັກີດີ ຈມູກີດີ ລິນີດີ ກາຍີດີ ນີ້ໄດ້ຂໍ້ວ່າອັຕຕາ ເປັນຂອງ ໄມ່ເຖິງ ໄມ່ຢື່ງຍືນ ໄມ່ຄອງທນ ມີຄວາມແປປປວນເປັນອຣມດາ ສ່ວນສິ່ງທີ່ເຮັດກັນວ່າຈິຕບ້າງ ມໂນບ້າງ ວິລູງພາຜບ້າງ ນີ້ຂໍ້ວ່າ ອັຕຕາ ເປັນຂອງເຖິງ ຍື່ງຍືນ ຄອງທນ ມີຄວາມໄມ່ແປປປວນ ເປັນອຣມດາ ຈະຕັ້ງອູ້ເຖິງເສມອໄປເຫັນນັ້ນທີ່ເດືອກ.

ກີກຊຸ່ທັງໝາຍ ນີ້ເປັນຈຸນະທີ ۴ ທີ່ສມຜພຣາມັນ ພວກໜີ່ອາສີຍແລ້ວ ປຣາກແລ້ວ ຈຶ່ງມີທິກູສູວ່າ ບາງອ່າງເຖິງ ບາງອ່າງ ໄມ່ເຖິງ ຍ່ອມບັນຫຼຸດີອັຕຕາແລະໂລກວ່າ ບາງອ່າງເຖິງ ບາງອ່າງ ໄມ່ເຖິງ.

จิตดวงแรกเกิดขึ้น

วิญญาณดวงแรกปรากฏ

๐๓

- ปาลี มหา. ว. ๔/๑๘๗//๑๔๑.

... ภิกษุทั้งหลาย จิตดวงแรกได้เกิดแล้วในครรภ์
แห่งมารดา วิญญาณดวงแรกปรากฏแล้ว อาศัยจิตดวงแรก
วิญญาณดวงแรกนั้นนั่นแหล่ เป็นความเกิดของสัตว์นั้น.

ภิกษุทั้งหลาย เรายอนุญาตให้อุปสมบทกุลบุตร
มีอายุครบ ๒๐ ปี ห้องอยู่ในครรภ์.

บทนี้ มีบาลีอย่างนี้

ย ภิกขุ же มาตุ กุจฉิสเม ปจม จิตุ ต อุปบัน ปจม
วิญญาณ ป่าตุกุต ตทุปาย สาวสุ ชาติ อนุชานามิ ภิกขุ же^๑
คพุกวี ล อุปสมุปเทตุนุติ.

ความเกิดแห่งจิตย่ออมมี

เพราะความเกิดแห่งนามรูป

๐๔

- ปาลี มหาไวร. ส. ๑๙/๒๕๖๖/๘๘๙.

กิกขุทั้งหลาย เรายังแสดงความเกิดและความดับ
แห่งสติปัฏฐาน ๔ เอothั้งหลายจงฟัง.

กิกขุทั้งหลาย ก็ความเกิดแห่งกายเป็นอย่างไร
ความเกิดแห่งกายย่ออมมี เพราะความเกิดแห่งอาหาร
ความดับแห่งกายย่ออมมี เพราะความดับแห่งอาหาร

ความเกิดแห่งเวทนาย่ออมมี เพราะความเกิดแห่ง^{ผัสสะ}
ความดับแห่งเวทนาย่ออมมี เพราะความดับแห่ง^{ผัสสะ}

ความเกิดแห่งจิตย่ออมมี เพราะความเกิดแห่ง^{นามรูป}
ความดับแห่งจิตย่ออมมี เพราะความดับแห่งนามรูป
(นามรูปสมุทยา จิตตสุส สมุทโย นามรูปนิโรธ จิตตสุส อตุณุคโน)

ความเกิดแห่งธรรมย่ออมมี เพราะความเกิดแห่ง^{มนสิกา}
ความดับแห่งธรรมย่ออมมี เพราะความดับแห่ง^{มนสิกา}
(มนสิการสมุทยา ဓมมานัม สมุทโย มนสิการนิโรธ ဓมมานัม^{อตุณุคโน}).

ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณย่อมมี

เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป

๐๕

- ป้าลี ขันธ์. ส. ๑๗/๗๔/๑๑๗.

ภิกษุทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย หมู่แห่งวิญญาณ ๖ เหล่านี้ คือ จักขุวิญญาณ โสดวิญญาณ ผานวิญญาณ ชีวาวิญญาณ การวิญญาณ มโนวิญญาณ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าวิญญาณ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความดับแห่งวิญญาณย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ แห่งวิญญาณ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมัณฑะ สัมมาอาชีวะ สัมมารายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมารธ.

ภิกษุทั้งหลาย สุขโสมนัสได ๆ อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งวิญญาณ (อัลสาทะ) วิญญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ นี้เป็นโทษแห่งวิญญาณ^๑ (อาทินะ) การกำจัดฉันทราคະ การละฉันทราคະในวิญญาณ^๒ นี้เป็นอุบາຍเครื่องสั้ดออกแห่งวิญญาณ (นิสสรณะ).

๑. ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับฉันทราคະ ได้ที่หน้า ๒๒๑ และ ๒๒๘. -ผู้รวบรวม

กิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความ เกิดขึ้นแห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่ง วิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่ง วิญญาณอย่างนี้ แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความ คลายกำหนด เพื่อความดับแห่งวิญญาณ สมณะหรือ พราหมณ์เหล่านี้เชื่อว่าปฏิบัติตีแล้ว ชนเหล่าใดปฏิบัติตีแล้ว ชนเหล่านั้นเชื่อว่ายอมหยิ่งลงในธรรมวินัยนี้.

กิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความ เกิดขึ้นแห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่ง วิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่ง วิญญาณอย่างนี้ แล้วเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเบื่อหน่าย เพราะ คลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้เชื่อว่าหลุดพันดีแล้ว สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใดหลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านั้นเป็นเกเพลี่ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นเกเพลี่ วัฏภะย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป

๐๖

- บาลี มหา ที. ๑๐/๗๔/๖๐.

... ผู้อ่านที่ ก็คำนี้ว่า เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย
 จึงมีนามรูปดังนี้ เป็นคำที่เรากล่าวแล้ว.

ผู้อ่านที่ เธอต้องทราบความข้อนี้ โดยปริยาย
 ดังต่อไปนี้ เมื่อนحنที่เรากล่าวไว้แล้วว่า เพราะวิญญาณ
 เป็นปัจจัย จึงมีนามรูป.

ผู้อ่านที่ ถ้าหากว่าวิญญาณไม่ก้าวลงในท้องแห่ง
 มารดา นามรูปจะก่อตัวขึ้นมาในท้องแห่งมารดาได้ไหม.

ไม่ได้เลย พระเจ้าช้า.

ผู้อ่านที่ ถ้าหากว่าวิญญาณก้าวลงในท้องแห่ง
 มารดาแล้ว สลายลงเลีย นามรูปจะบังเกิดขึ้นเพื่อความ
 เป็นอย่างนี้ได้ไหม.

ไม่ได้เลย พระเจ้าช้า.

ผู้อ่านที่ ถ้าหากว่าวิญญาณของเด็กอ่อนที่เป็น
 ชายหรือเป็นหญิงก็ตาม ขาดความสืบต่อ นามรูปจะถึงชีง
 ความเจริญ ความองอาจ ความไฟบุลย์ได้ไหม.

ไม่ได้เลย พระเจ้าช้า.

อ่านที่ เพาะเหตุนั้นในเรื่องนี้ นั่นแหล่ะคือเหตุนั่นแหล่ะคือนิทาน นั่นแหล่ะคือสมุทัย นั่นแหล่ะคือปัจจัยของนามรูป นั่นคือวิญญาณ.

อ่านที่ ก็คำนี้ว่า เพรานามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ดังนี้ เป็นคำที่เรากล่าวแล้ว.

อ่านที่ เออต้องทราบความข้อนี้ โดยปริยาย ดังต่อไปนี้ เมื่อนحنที่เรากล่าวไว้แล้วว่า เพรานามรูป เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ.

อ่านที่ ถ้าหากว่าวิญญาณ ไม่ได้มีที่ตั้งอาศัยในนามรูปแล้ว ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งทุกชี คือ ชาติ ชาติ มนนะ ต่อไป จะปรากฏได้ไหม.

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

อ่านที่ เพาะเหตุนั้นในเรื่องนี้ นั่นแหล่ะคือเหตุนั่นแหล่ะคือนิทาน นั่นแหล่ะคือสมุทัย นั่นแหล่ะคือปัจจัยของวิญญาณ นั่นคือนามรูป.

อ่านที่ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ สัตว์โลกจึงเกิดบ้าง จึงแก่บ้าง จึงตายบ้าง จึงจุติบ้าง จึงอุบัติบ้าง ทางแห่งการเรียก (อธิบาย) ก็มีเพียงเท่านี้ ทางแห่งการพูดจา (นิรุตติ)

ก็มีเพียงเท่านี้ ทางแห่งการบัญญัติ (ปณิธานตุติ) ก็มีเพียงเท่านี้ เรื่องที่จะต้องรู้ด้วยปัญญา (ปณิธานวาร) ก็มีเพียงเท่านี้ ความ เวียนว่ายในวัฏจักรก็มีเพียงเท่านี้ นามรูปพร้อมทั้งวิญญาณ ตั้งอยู่ เพื่อการบัญญัติซึ่งความเป็นอย่างนี้.

(ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดของนามรูป และที่ตั้งของ วิญญาณได้ที่หน้า ๓๖ และ ๔๙. -ผู้ร่วบรวม)

พระนามรูปเป็นปัจจัย

จึงมีวิญญาณ

๐๗

- บาลี นิกาย. ส. ๑๖/๑๒๖/๒๕๕๐.

กิกขุทั้งหลาย ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ เราหนึ่งได้มีความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์โลกนี้ถึงความลำบากหนอ ย่อมเกิด ย่อมแก่ ย่อมตาย ย่อมจุติ และย่อมอุบัติ ก็เมื่อสัตว์โลกไม่รู้จักอุบາຍเครื่องออกไปพ้นจากทุกข์คือชราและมรณะแล้ว การออกจากทุกข์คือชราและมรณะนี้ จะปรากฏขึ้นได้อย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย เราหนึ่งได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรหนนมีอยู่ ชราและมรณะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ เพราะการทำในใจโดยแยกชายของเรานั้น จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า เมื่อชาตินั้นแหล่งมีอยู่ ชราและมรณะจึงมี เพราะมีชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ.

กิกขุทั้งหลาย เราหนึ่งได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรหนนมีอยู่ ชาติจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะการทำในใจโดยแยกชายของเรานั้น จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า เมื่อกันนั้นแหล่งมีอยู่ ชาติจึงมี เพราะมีกันเป็นปัจจัย จึงมีชาติ.

... เมื่ออุปทานนั่นแหลมีอยู่ ภพจึงมี เพราะมี อุปทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ.

... เมื่อตัณหานั่นแหลมีอยู่ อุปทานจึงมี เพราะมี ตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน.

... เมื่อเวทนา�ั่นแหลมีอยู่ ตัณหาจึงมี เพราะมี เวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา.

... เมื่อผัสสะนั่นแหลมีอยู่ เวทนาจึงมี เพราะมี ผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา.

... เมื่อสหายตันะนั่นแหลมีอยู่ ผัสสะจึงมี เพราะมี สหายตันะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ.

... เมื่อนามรูปนั่นแหลมีอยู่ สหายตันะจึงมี เพราะมี นามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสหายตันะ.

กิกชุทั้งหลาย เราทั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรหนอมีอยู่ นามรูปจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะการทำในใจโดยแยกชายของเรานั้น จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า เมื่อวิญญาณนั่นแหลมีอยู่ นามรูปจึงมี เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป.

กิกชุทั้งหลาย เราทั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรหนอมีอยู่ วิญญาณจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย

จึงมีวิญญาณ เพราะการทำในใจโดยแยกความของเรานั้น จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า เมื่อนามรูปนั้นแหล่งมีอยู่ วิญญาณจึงมี เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ.

กิกขุทั้งหลาย ความรู้แจ้งนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า วิญญาณนี้ ย่อมเวียนกลับมา ไม่ไปพ้นจากนามรูปได้เลย ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ สัตว์โลกจึงเกิดบ้าง จึงแก่บ้าง จึงตายบ้าง จึงจุติบ้าง จึงอุบัติบ้าง กล่าวคือ เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฝายตนะ เพราะมีสฝายตนะ เป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีกพ เพราะมีกพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรากรรมะ โลกระปริเทเวะ ทุกชน์โภมนั้นสอุปายาละเอทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งล้านี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

กิกขุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟัง มาก่อนว่า ความเกิดขึ้นพร้อม (สมุทโโย) ความเกิดขึ้นพร้อม (สมุทโโย) ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย เรายังได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อ
อะไรหนอไม่มีอยู่ ชาราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ^๑
ชาราและมรณะจึงดับ เพาะการทำในใจโดยแยกกาย
ของเรานั้น จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า เมื่อชาตินั้นเหละไม่มี
ชาราและมรณะจึงไม่มี เพราะความดับแห่งชาติ จึงมี
ความดับแห่งชาราและมรณะ.

ภิกษุทั้งหลาย เรายังได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อ
อะไรหนอไม่มีอยู่ ชาติจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ
เพาะการทำในใจโดยแยกกายของเรานั้น จึงได้รู้แจ้งด้วย
ปัญญาว่า เมื่อภพนั้นเหละไม่มี ชาติจึงไม่มี เพราะมี
ความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ.

... เมื่ออุปทานนั้นเหละไม่มี กพจึงไม่มี เพราะมี
ความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งภพ.

... เมื่อตัณหานั้นเหละไม่มี อุปทานจึงไม่มี เพราะมี
ความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับอุปทาน.

... เมื่อเวทนานั้นเหละไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะมี
ความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา.

... เมื่อผัสสะนั้นเหละไม่มี เวทนาจึงไม่มี เพราะมี
ความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา.

... เมื่อสพายตันะนั่นแหละไม่มี ผัสสะจึงไม่มี
 เพราะมีความดับแห่งสพายตันะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ.

... เมื่อนามรูปนั่นแหละไม่มี สพายตันะจึงไม่มี
 เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตันะ.

กิกชุทั้งหลาย เรายังได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อ
 อะไรมองไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ
 เพราะการทำในใจโดยแยกชายของเรายัง จึงได้รู้แจ้งด้วย
 ปัญญาว่า เมื่อวิญญาณนั่นแหละไม่มี นามรูปจึงไม่มี
 เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป.

กิกชุทั้งหลาย เรายังได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อ
 อะไรมองไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ
 เพราะการทำในใจโดยแยกชายของเรายัง จึงได้รู้แจ้งด้วย
 ปัญญาว่า เมื่อนามรูปนั่นแหละไม่มี วิญญาณจึงไม่มี
 เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งวิญญาณ.

กิกชุทั้งหลาย ความรู้แจ้งนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
 หนทางเพื่อการตรัสรู้นี้ เราได้บรรลุแล้ว ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ
 เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งวิญญาณ
 เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป
 เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตันะ

เพราะมีความดับแห่งสภายใน จึงมีความดับแห่งผัสสะ
 เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา
 เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา
 เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปทาน
 เพราะมีความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมี
 ความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่ง^{ชาตินั้นแล} ธรรมรณะ โสกะปริเทเว ทุกจะโทมนัสอุปายาส
 ทั้งหลาย จึงดับลิ้น ความดับลงแห่งกองทุกชั้นลิ้นนี้ ย่อมมี
 ได้ด้วยอาการอย่างนี้.

กิจมุทั้งหลาย จักชุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
 ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟัง
 มาก่อนว่า ความดับ (นิโรห) ความดับ (นิโรห) ดังนี้.

กิจมุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเมื่อเที่ยวไปใน
 ป่าทึบ ได้พบรอยทางซึ่งเป็นหนทางเก่าที่มนุษย์ในการก่อ
 เคยใช้เดินทางแล้ว เขาจึงเดินตามทางนั้นไป เมื่อเดินไปตาม
 ทางนั้นอยู่ ได้พบชากนกร้อนเป็นราชธานีโบราณซึ่งมนุษย์
 ทั้งหลายในการก่อหนเคยวอยู่อาศัยมา เป็นที่สมบูรณ์ด้วย
 สวน ป่าไม้ สระใบกชรณี ชาตกำแพงล้อม ล้วนนำรื่นรมย์
 กิจมุทั้งหลาย ลำดับนั้น บุรุษคนนั้นจึงเข้าไปกราบทูลแก่

พระราช หรือแก่ก็มาอ้ำมายของพระราชว่า ขอเดชะ
ขอพระองค์จงทรงทราบเดด ข้าพระพุทธเจ้าเมื่อเที่ยวไปใน
ป่าทึบ ได้พบรอยทางซึ่งเป็นหนทางเก่าที่มนุษย์ในกาลก่อน
เคยใช้เดินทางแล้ว เขาจึงเดินตามทางนั้นไป เมื่อเดินไปตาม
ทางนั้นอยู่ ได้พบชากนกร้อนเป็นราชธานีโบราณซึ่งมนุษย์
ทั้งหลายในกาลก่อนเคยอยู่อาศัยมา เป็นที่สมบูรณ์ด้วย
สวน ป่าไม้ สรงโบกบรรพี ชาภกกำแพงล้อม ล้วนนำรื่นรมย์
ขอพระองค์โปรดทรงปรับปรุงที่นั้นให้เป็นพระนครเดด.

กิกขุทั้งหลาย ลำดับนั้น พระราชหรือมาอ้ำมาย
ของพระราช จึงปรับปรุงสถานที่นั้นขึ้นเป็นนคร สมัยต่อมา
นครนั้นได้กล่าวเป็นนครที่มีคงคั่งและรุ่งเรือง มีประชาชน
เป็นอันมาก เกลื่อนกล่นด้วยมนุษย์ และเป็นครที่ถึงแล้ว
ซึ่งความเจริญใหญ่ลักษณะนี้จันได กิกขุทั้งหลาย ข้อนี้ก็จันนั้น
เราได้พบรอยทางซึ่งเป็นหนทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทั้งหลายในกาลก่อนเคยทรงดำเนินแล้ว กิกขุทั้งหลาย
กรอยทางซึ่งเป็นหนทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย
ในกาลก่อนเคยทรงดำเนินแล้วนั้นเป็นอย่างไร คือหนทาง
อันประกอบด้วยองค์ ๘ อันประเสริฐนี้นั่นเอง กล่าวคือ
สัมมาทิภูมิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาภัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ สัมมาวิรยามะ สัมมาสติ สัมมาสมารที นี้แหล่!
รอยทางซึ่งเป็นหนทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย
ในการกลก่อนเคยทรงดำเนินแล้ว เรายังนั้นได้ดำเนินแล้วไป
ตามหนทางนั้น.

เมื่อดำเนินไปตามหนทางนั้นอยู่ เราได้รู้ชัดซึ่งชรา^๑
และมรณะ เหตุเกิดขึ้นแห่งชราและมรณะ ความดับแห่ง^๒
ชราและมรณะ และได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับ^๓
แห่งชราและมรณะ.

เมื่อดำเนินไปตามหนทางนั้นอยู่ เราได้รู้ชัดซึ่งชาติ
เหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ ความดับแห่งชาติ และได้รู้ชัดข้อปฏิบัติ^๔
อันให้ถึงความดับแห่งชาติ.

... เราได้รู้ชัดซึ่งภพ ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งอุปทาน ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งตัณหา ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งเวทนา ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งผัสสะ ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งสพายตนะ ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งนามรูป ...

... เราได้รู้ชัดซึ่งวิญญาณ ...

เมื่อดำเนินไปตามหนทางนั้นอยู่ เราได้รู้ชัดซึ่งสังขารทั้งหลาย เหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร ความดับแห่งสังขาร และได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสังขาร.

ภิกษุทั้งหลาย ครั้นได้รู้ชัดซึ่งหนทางนั้นแล้ว เราจึงได้บอกแก่พวากภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาลิการทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย พระมหาธรรมย์ของเรามีได้ตั้งมั่นและรุ่งเรือง แฟไฟศาลา เป็นที่รู้ของชนอันมาก เป็นปึกแผ่นแน่นหนา จนกระทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก็ประภาศได้เป็นอย่างดี ดังนี้.

เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ

๐๙

- บาลี ทสก. อ. ๒๔/๑๗๗/๙๒.

... ก็อริยัญญาธรรม อันอริยสาวกนั้นเห็นแจ้ง^๑
 แห่งตลอดด้วยปัญญาเป็นอย่างไร.

คหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
 อย่างนี้ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้
 สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะความดับ^๒
 แห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป ได้แก่ลิงเหล่านี้ คือ

เพราะมีวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย

เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ

เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป

เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสภาพตนะ

เพราะมีสภาพตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา

เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา

เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน

เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ

เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทเว
 ทุกขณะนี้ส่อไปย่าสະทึ้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความ
 เกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทึ้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชานนี้
 นั่นเที่ยว จึงมีความดับแห่งสังขาร

เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ
 เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป
 เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตันะ
 เพราะมีความดับแห่งสพายตันะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ
 เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา
 เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา
 เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปahan
 เพราะมีความดับแห่งอุปahan จึงมีความดับแห่งภพ
 เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ
 เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ชรามรณะ โสกะปริเทเว
 ทุกขณะนี้ส่อไปย่าสະทึ้งหลาย จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์
 ทึ้งสิ้นนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

นี้แล้วอริยญาณธรรม อันอริยลักษณ์นี้เห็นแจ้งແת่องตลอด
 ด้วยปัญญา.

นามรูป ปัจจัยแห่งการบัญญัติ

วิญญาณขันธ์

๐๙

- บาลี อป.ร. ม. ๑๔/๑๐๒/๑๒๓.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขันธ์ทั้งหลายมีชื่อเรียกว่าขันธ์ได้ด้วยเหตุเท่าไร.

ภิกษุ รูปอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนหรือภายนอกก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ใกล้หรือในที่ไกลก็ตาม นี้เรียกว่ารูปขันธ์.

ภิกษุ เวทนาอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนหรือภายนอกก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ใกล้หรือในที่ไกลก็ตาม นี้เรียกว่าเวทนาขันธ์.

ภิกษุ สัญญาอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนหรือภายนอกก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ใกล้หรือในที่ไกลก็ตาม นี้เรียกว่าสัญญาขันธ์.

ภิกษุ สังขารอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนหรือภายนอกก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ใกล้หรือในที่ไกลก็ตาม นี้เรียกว่าสังขารขันธ์.

กิกชุ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภัยนอกก็ตาม หายาหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่าวิญญาณขั้นธ.

กิกชุ ขั้นธ์ทั้งหลาย ย่อมมีชื่อเรียกว่าขั้นธ์ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติรูปขั้นธ์ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติเวทนาขั้นธ์ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติสัญญาขั้นธ์ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติสังขารขั้นธ์ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติวิญญาณขั้นธ์.

กิกชุ มหาภูตрук $\textcircled{๔}$ เป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติรูปขั้นธ์ ผัสสะ^๑ เป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติเวทนาขั้นธ์ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติสัญญาขั้นธ์ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติสังขารขั้นธ์ นามรูปเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติวิญญาณขั้นธ์.

๑. ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับผัสสะได้ที่หน้า ๑๗๘ และ ๑๘๗ และดูรายละเอียดเพิ่มเติมของขั้นธ์ทั้ง $\textcircled{๔}$ ได้ที่หน้า ๒๕๕. -ผู้ร่วบรวม

วิญญาณ ตั้งอยู่ได้ในที่ใด การก้าวลงแห่งนามรูป ก็มีอยู่ในที่นั้น

(อุปมาด้วยแสงกับจาก)

๑๐

- ปาลี นิทาน. ส. ๑๖/๑๒๒/๘๔๔.

ภิกขุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างเหล่านี้ เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่อนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสงหาที่เกิด อาหาร ๔ อย่างนั้นมีอะไรบ้าง คือ กรณีการอาหาร (อาหารคือคำข้าว) ที่หมายบ้าง ละเอียดบ้าง อาหารที่สองคือผักสะ อาหารที่สามคือมโนสัญเจตนา อาหารที่สี่คือวิญญาณ ภิกขุทั้งหลาย เหล่านี้แลอาหาร ๔ อย่าง เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่อนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสงหาที่เกิด.

ภิกขุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตัณหา ในอาหาร คือคำข้าวแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได้ เจริญงอกงามอยู่ได้ในอาหารคือคำข้าวนั้น วิญญาณตั้งอยู่ได้ เจริญงอกงามอยู่ได้ ในที่ได การก้าวลงแห่งนามรูป (นามรูปสุส อาทกุณตุ) ก็มีในที่นั้น การก้าวลงแห่งนามรูปมีในที่ได ความเจริญแห่งสังขาร ทั้งหลายก็มีในที่นั้น ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลายมีในที่ได การเกิดในกพริบใหม่ต่อไปก็มีในที่นั้น การเกิดในกพริบใหม่ต่อไป

มีในที่ได ชาติ ชราและมรณะต่อไปก็มีในที่นั้น ชาติ ชราและมรณะต่อไปมีในที่ได เราเรียกที่นั้นว่า เป็นที่มีความโศก มีธุลี และมีความคับแคน.

กิกขุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตันหา ในอาหารคือผักสะแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได เจริญงอกงามอยู่ได ในอาหารคือผักสะนั้น วิญญาณตั้งอยู่ได เจริญงอกงามอยู่ได ในที่ได การก้าวลงแห่งนามรูปก็มีในที่นั้น ... เราเรียกที่นั้นว่า เป็นที่มีความโศก มีธุลี และมีความคับแคน.

กิกขุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตันหา ในอาหารคือมโนสัญเจตนาแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได เจริญงอกงามอยู่ได ในอาหารคือมโนสัญเจตนานั้น วิญญาณตั้งอยู่ได เจริญงอกงามอยู่ได ในที่ได การก้าวลงแห่งนามรูปก็มีในที่นั้น ... เราเรียกที่นั้นว่า เป็นที่มีความโศก มีธุลี และมีความคับแคน.

กิกขุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตันหา ในอาหารคือวิญญาณแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได เจริญงอกงามอยู่ได ในอาหารคือวิญญาณนั้น วิญญาณตั้งอยู่ได เจริญงอกงามอยู่ได ในที่ได การก้าวลงแห่งนามรูปก็มีในที่นั้น การก้าวลงแห่งนามรูปมีในที่ได ความเจริญแห่งสัมภารทั้งหลายก็มีในที่นั้น ความเจริญแห่งสัมภารทั้งหลายมีในที่ได การเกิดใน

กพใหม่ต่อไปก็มีในที่นั้น การเกิดในกพใหม่ต่อไปมีในที่ได้ชาติ ชาติ ชาติ และมรณะต่อไปก็มีในที่นั้น ชาติ ชาติ ชาติ และมรณะ ต่อไปมีในที่ได เราเรียกที่นั้นว่า เป็นที่มีความโศก มีธุลี และมีความคับแคน.

ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อมน้ำย้อม คือ ครั้งหนึ่ง สีเขียว หรือสีนานเย็น ช่างย้อมหรือช่างเสียนกีสามารถ เสียนรูปสตรีหรือรูปบุรุษ ลงที่แผ่นกระดาan หรือผ้าผนัง หรือที่ผืนผ้าซึ่งเกลี้ยงเกลาได้ครบถ้วน แม้จันได

ภิกขุทั้งหลาย ข้อนี้ก็จันนั้น ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตัณหา ในอาหารคือคำข้าวแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได้ เจริญงอกงามอยู่ได้ ในอาหารคือคำข้าวนั้น วิญญาณตั้งอยู่ได้ เจริญงอกงามอยู่ได้ ในที่ได การก้าวลงแห่งนามรูปก็มีในที่นั้น ... เราเรียกที่นั้นว่า เป็นที่มีความโศก มีธุลี และมีความคับแคน.

ภิกขุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตัณหา ในอาหารคือผ้าสสะแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได้ เจริญงอกงามอยู่ได้ ในอาหารคือผ้าสสะนั้น ...

ภิกขุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตัณหา ในอาหารคือมโนสัญเจตนาแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ได้ เจริญงอกงามอยู่ได้ ในอาหารคือมโนสัญเจตนานั้น ...

กิกษุทั้งหลาย ถ้ามีราคะ มีนันทิ มีตันหา ในอาหาร
คือวิญญาณแล้ว วิญญาณก็ต้องอยู่ได้ เจริญออกงานอยู่ได้
ในอาหารคือวิญญาณนั่น ...

กิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนยอดหรือศาลา
เรือนยอด มีหน้าต่างทางทิศตะวันออกอันเปิดไปทาง
ทิศเหนือ หรือทิศใต้ก็ตาม เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นมา แสงสว่าง
(รสมิ) แห่งดวงอาทิตย์ส่องเข้าไปทางหน้าต่างแล้ว จะปรากฏ
อยู่ที่ส่วนไหนแห่งเรือนนั่น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จะปรากฏที่ฝ่าเรือน ด้านทิศตะวันตก
พระเจ้าข้า.

กิกษุทั้งหลาย ถ้าฝ่าเรือนด้านทิศตะวันตกไม่มี
แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั่น จะปรากฏที่ไหน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จะปรากฏที่พื้นดิน พระเจ้าข้า.

กิกษุทั้งหลาย ถ้าพื้นดินไม่มี แสงสว่างแห่ง
ดวงอาทิตย์นั่น จะปรากฏที่ไหน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จะปรากฏในน้ำ พระเจ้าข้า.

กิกษุทั้งหลาย ถ้าน้ำไม่มี แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั่น
จะปรากฏที่ไหน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั่น ย่อมเป็น
สิ่งที่ไม่ปรากฏแล้ว พระเจ้าข้า.

ภิกขุทั้งหลาย ข้อนี้ก็จันนั้น ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตัณหา ในอาหารคือคำชาัวแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ ไม่ได้ เจริญอกงามไม่ได้ในอาหารคือคำชาวนั้น วิญญาณ ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงามไม่ได้ในที่ใด การก้าวลงแห่ง นามรูปก็ไม่มีในที่นั้น การก้าวลงแห่งนามรูปไม่มีในที่ใด ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลายก็ไม่มีในที่นั้น ความเจริญ แห่งสังขารทั้งหลายไม่มีในที่ใด การเกิดในภาพใหม่ต่อไปก็ ไม่มีในที่นั้น การเกิดในภาพใหม่ต่อไปไม่มีในที่ใด ชาติ ชา และมรณะต่อไปก็ไม่มีในที่นั้น ชาติ ชา และมรณะต่อไปไม่มี ในที่ใด เราเรียกที่นั้นว่า เป็นที่ไม่มีความโศก ไม่มีอุธี และ ไม่มีความคับแคน.

ภิกขุทั้งหลาย ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตัณหา ในอาหารคือผัสสะแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงาม ไม่ได้ในอาหารคือผัสสะนั้น วิญญาณตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงาม ไม่ได้ในที่ใด การก้าวลงแห่งนามรูป ก็ไม่มีในที่นั้น ...

ภิกขุทั้งหลาย ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตัณหา ในอาหารคือมโนสัญเจตนาแล้ว วิญญาณก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงามไม่ได้ในอาหารคือมโนสัญเจตนานั้น วิญญาณ ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงามไม่ได้ในที่ใด การก้าวลงแห่งนามรูป ก็ไม่มีในที่นั้น ...

กิกชุตทั้งหลาย ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตันหา
ในอาหารคือวิญญาณแล้ว วิญญาณก็ต้องอยู่ไม่ได้ เจริญ
ลงอกงามไม่ได้ในอาหารคือวิญญาณนั้น วิญญาณต้องอยู่ไม่ได้
เจริญลงอกงามไม่ได้ในที่ใด การก้าวลงแห่งนามรูปก็ไม่มีใน
ที่นั้น การก้าวลงแห่งนามรูปไม่มีในที่ใด ความเจริญแห่ง^๑
สังขารทั้งหลายก็ไม่มีในที่นั้น ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย
ไม่มีในที่ใด การเกิดในกพใหม่ต่อไปก็ไม่มีในที่นั้น การเกิด
ในกพใหม่ต่อไปไม่มีในที่ใด ชาติ ชา拉และมรณะต่อไปก็ไม่มี
ในที่นั้น ชาติ ชา拉และมรณะต่อไปไม่มีในที่ใด เราเรียกที่นั้น
ว่า เป็นที่ไม่มีความโศก ไม่มีธุลี และไม่มีความคับแคร้น.

รายละเอียดของนามรูป

๑๑

-บาลี นิกาย. ส. ๑๒/๔๙/๘๙.

กิกขุทั้งหลาย ก็นามรูปเป็นอย่างไร เวทนา สัญญา
เจตนา ผัสสะ มนสิกิริ นี่เรียกว่านาม มหาภูตทั้งสี่ด้วย
รูปที่อาศัยมหาภูตทั้งสี่ด้วย นี่เรียกว่ารูป นามนี้ด้วย รูปนี้ด้วย
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ กิกขุทั้งหลาย นี่เรียกว่า นามรูป.

ความเกิดขึ้นแห่งนามรูปย่อมมี เพราะความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณ ความดับแห่งนามรูปย่อมมี เพราะความดับ
แห่งวิญญาณ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๕ นี้นั่นเอง
เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งนามรูป คือ สัมมาทิฏฐิ
สัมมาสังกปปะ สัมมาวاجา สัมมากัมมัตตะ สัมมาอาชีวะ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสามารishi.

รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๑)

๑๒

-ปาลี นิกาน. ส. ๑๖/๔๙/๘๙.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร.
 ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย ๓ อย่างเหล่านี้ คือ
 กายสังขาร (ความปรุงแต่งทางกาย) วจีสังขาร (ความปรุงแต่ง
 ทางวจชา) จิตสังขาร (ความปรุงแต่งทางจิต) ภิกษุทั้งหลาย
 เหล่านี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย.

ความเกิดขึ้นแห่งสังขารย่อมมี เพราะความเกิดขึ้น
 แห่งอวิชชา ความดับแห่งสังขารย่อมมี เพราะความดับ
 แห่งอวิชชา อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๕ นี้นั่นเอง
 เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร คือ สัมมาทิฏฐิ
 สัมมาสังกัปปะ สัมมาววชา สัมมาກัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
 สัมมาวิริยะ สัมมาสติ สัมมาสมารธ.

รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๒)

๑๓

-บาลี ปุ. ม. ๑๙/๔๕๐/๔๐๙.

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร.

อาวุโสวิสาขะ สังขารทั้งหลาย ๓ อย่างเหล่านี้ คือ^๑
กายสังขาร วจีสังขาร จิตตสังขาร.

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็กายสังขารเป็นอย่างไร วจีสังขารเป็น^๒
อย่างไร จิตตสังขารเป็นอย่างไร.

อาวุโสวิสาขะ ลਮหายใจเข้าและล姆หายใจออก
เป็นกายสังขาร วิตกและวิจาร เป็นวจีสังขาร สัญญา
และเวทนา เป็นจิตตสังขาร

ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็พระเหตุอะไร ล姆หายใจเข้าและ
ล姆หายใจออก จึงเป็นกายสังขาร พระเหตุอะไรวิตกและวิจาร จึงเป็น^๓
วจีสังขาร พระเหตุอะไรสัญญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร.

อาวุโสวิสาขะ ล姆หายใจเข้าและล姆หายใจออกเหล่านี้
เป็นธรรมมีในกาย เนื่องด้วยกาย ดังนั้nl ล姆หายใจเข้าและ
ล姆หายใจออกจึงเป็นกายสังขาร บุคคลย่อมคิด ย่อมพิจารณา
ก่อนแล้วจึงเปล่งวิจาร ดังนั้nl วิตกและวิจารจึงเป็นวจีสังขาร
สัญญาและเวทนา เป็นธรรมมีในจิต เนื่องด้วยจิต ดังนั้nl
สัญญาและเวทนาจึงเป็นจิตตสังขาร. ...

(อีกสูตรหนึ่ง -บาลี สพ. ๑๘/๓๖๐/๔๖๐. ก็มีการอธิบาย
โดยนัยเดียวกัน แต่เป็นการสนทนากันของสาวก. -ผู้รวบรวม)

รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๓)

๑๔

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๑๕๕๗/๔๖๒.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพากนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพากเป็นอย่างไร.

(๑) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อม ปรุงแต่งกายสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยน ย่อมปรุงแต่ง วจิสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยน ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารที่มี ความเบี้ยดเบี้ยน ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อม เข้าถึงโลกที่มีความเบี้ยดเบี้ยน ผัสสะที่มีความเบี้ยดเบี้ยน ย่อมถูกต้องเข้า ซึ่งเป็นผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบี้ยดเบี้ยนนั้น เข้าอันผัสสะที่มีความเบี้ยดเบี้ยนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวย เวทานาอันมีความเบี้ยดเบี้ยน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว ดังเช่น พากสัตว์รกร.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อม ปรุงแต่งกายสังขารที่ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยน ย่อมปรุงแต่ง วจิสังขารที่ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยน ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารที่ ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยน ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยน ผัสสะที่ไม่มีความ เบี้ยดเบี้ยน ย่อมถูกต้องเข้า ซึ่งเป็นผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความ

เบียดเบียนนั้น เข้าอันผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว
ย่อมได้เสวยเวทนាដ้วยความเบียดเบียน เป็นสุข
โดยส่วนเดียว ดังเช่น พวกราษฎร์สุกชื่นหะ.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อม^๑ ปรุงแต่งกายสัมภารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี
ความเบียดเบียนบ้าง ย่อมปรุงแต่งวจีสัมภารที่มีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมปรุงแต่ง
มโนสัมภารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง
ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มี
ความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะที่มี
ความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องเข้า
ซึ่งเป็นผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความ
เบียดเบียนบ้าง เข้าอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี
ความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนាដ้วย
ความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง อันเป็นสุข
และทุกข์เจือปนกัน ดังเช่น มนุษย์ทั้งหลาย เทราบ้างพวกร
และสัตว์พากินิบทางพวกร.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกรเหล่านี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก.

รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๔)

๑๕

-บาลี ขุนธ. ส. ๑๗/๗๔/๑๖.

กิกขุทั้งหลาย ก็สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย หมู่แห่งเจตนา ๖ เหล่านี้ คือ สัญเจตนาในรูป สัญเจตนาในเสียง สัญเจตนาในกลิ่น สัญเจตนาในรส สัญเจตนาในโภภูริพะ สัญเจตนาในธรรม กิกขุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสังขารทั้งหลาย.

ความเกิดขึ้นแห่งสังขารย่อมมี เพราะความเกิดขึ้น แห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารย่อมมี เพราะความดับ แห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกปปะ สัมมาวاجา สัมมาກัมมัณฑะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสามาร્ติ.

กิกขุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพระมหาณเหล่าได้เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้นแห่งสังขาร อย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่ง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้ แล้วปฏิบัติเพื่อ ความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่ง สังขาร สมณะหรือพระมหาณเหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติเดลว ชนเหล่าไดปฏิบัติเดลว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ย่อหม้ายงลงใน ธรรมวินัยนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านึง รู้ชัดแล้วซึ่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้น
แห่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งสังขารอย่างนี้
รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้ แล้วเป็น^๑
ผู้หลุดพ้น เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ^๒
 เพราะไม่ถือมั่นในสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
หลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเป็นเกเพลี สมณะหรือพราหมณ์^๓
เหล่าใดเป็นเกเพลี วquistiyom ไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์^๔
เหล่านั้น.

(สามารถศึกษาเนื้อความเต็มของสูตรนี้ได้ที่หน้า ๑๐๔. -ผู้รวบรวม)

รายละเอียดของสังขาร (นัยที่ ๕)

๑๖

-บาลี นิกาย. ส. ๑๖/๔๔/๔๒.

... สาธ สาธ อานนท ตามที่สารีบุตรตอบปัญหา
ในลักษณะนั้น ชื่อว่าได้ตอบโดยชอบ อานนท เรากล่าวว่า
สุขและทุกข เป็นของอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น (ปฏิจสมบุปนุน)
สุขและทุกขนั้นอาศัยปัจจัยอะไรเกิดขึ้น สุขและทุกขอาศัย
ปัจจัยคือผัสสะเกิดขึ้น บุคคลผู้กล่าวดังนี้ จึงจะชื่อว่าเป็น
อันกล่าวตามที่เรากล่าวแล้ว ไม่กล่าวตู้เราด้วยคำไม่จริง เป็นผู้
พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และสหธรรมมิกบางคน
ที่กล่าวตาม ก็จะไม่พโลยกลายเป็นผู้ควรถูกติไปด้วย
อานนท ในบรรดาสมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรม
ทั้ง ๔ พวgnนั้น สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวgn
ที่บัญญัติสุขและทุกขว่าตนเองทำ สุขและทุกขนั้นก็ย่อมเกิดขึ้น
 เพราะผัสสะเป็นปัจจัย สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่อง
 กรรมพวgnที่บัญญัติสุขและทุกขว่าผู้อื่นทำให้ สุขและทุกข
 นั้นก็ย่อมเกิดขึ้น เพราะผัสสะเป็นปัจจัย สมณพราหมณ์
 ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวgnที่บัญญัติสุขและทุกขว่า
 ตนเองทำด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย สุขและทุกขนั้นก็ย่อมเกิดขึ้น

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกได้ที่บัญญัติสุขและทุกข์ว่าไม่ใช่ตนเองทำด้วยไม่ใช่ผู้อื่นทำให้ด้วย สุขและทุกข์นั้นก็ย่อมเกิดขึ้น เพราะผัสสะเป็นปัจจัย.

านนท์ ในบรรดาสมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมทั้ง ๔ พวgnัnn สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกได้ที่บัญญัติสุขและทุกข์ว่าตนเองทำ สมณพราหมณ์พวgnัnn ถ้าเว้นจากผัสสะเสียแล้ว จะรู้สึกถึงสุขและทุกข์นั้นย่อมไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกได้ที่บัญญัติสุขและทุกข์ว่าผู้อื่นทำให้ ถ้าเว้นจากผัสสะเสียแล้ว จะรู้สึกถึงสุขและทุกข์นั้น ย่อมไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกได้ที่บัญญัติสุขและทุกข์ว่าตนเองทำด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย ถ้าเว้นจากผัสสะเสียแล้ว จะรู้สึกถึงสุขและทุกข์นั้น ย่อมไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกได้ที่บัญญัติสุขและทุกข์ว่าไม่ใช่ตนเองทำด้วย ไม่ใช่ผู้อื่นทำให้ด้วย ถ้าเว้นจากผัสสะเสียแล้ว จะรู้สึกถึงสุขและทุกข์นั้น ย่อมไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้.

อานนท์ เมื่อกายมีอยู่ สุขและทุกข์อันเป็นภัยในย่อมบังเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางกาย (กายสัญเจตนา) เป็นเหตุ อานนท์ เมื่อว้าวามีอยู่ สุขและทุกข์อันเป็นภัยในย่อมบังเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางว่าจा (วจีสัญเจตนา) เป็นเหตุ อานนท์ เมื่อมโนมีอยู่ สุขและทุกข์อันเป็นภัยในย่อมบังเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางมโน (มโนสัญเจตนา) เป็นเหตุ.

อานนท์ เพราะมีวิชชาเป็นปัจจัยนั้นแหล่ บุคคล ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยผู้อื่นบ้าง ย่อมปรุงแต่งกายสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยรู้สึกตัวบ้าง ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยไม่รู้สึกตัวบ้าง.

อานนท์ เพราะมีวิชชาเป็นปัจจัยนั้นแหล่ บุคคล ย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง ย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยผู้อื่นบ้าง

ย่อมปรุงแต่งว่าจีสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยรู้สึกตัวบ้าง ย่อมปรุงแต่งว่าจีสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยไม่รู้สึกตัวบ้าง.

อานนท์ เพาะมีอวิชชาเป็นปัจจัยนั่นแหละ บุคคลย่อมปรุงแต่งมโนสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยผู้อื่นบ้าง ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยรู้สึกตัวบ้าง ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นโดยไม่รู้สึกตัวบ้าง.

อานนท์ อวิชชาแทรกอยู่แล้วในธรรมเหล่านี้.

อานนท์ เพาะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชานั้นนั่นเทียว กายซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี วาจาซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี มโนซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี เขต (ผืนนาสำหรับอก) ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี

วัตถุ (พืชเพื่อการออก) ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี อายตนะ (การสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการออก) ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี หรืออธิกรณ์ (เครื่องกระทำให้เกิดการออก) ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภัยในเกิดขึ้นจึงไม่มี.

อีกสูตรหนึ่ง - บาลี จตุกุก. อ. ๒๑/๒๓๓/๑๗๑. ได้ตัวสักบัน กิกษุทั้งหลาย โดยมีข้อความช่วงท้าย ต่างออกไปดังนี้.

กิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ ความได้อัตภาพที่ลัญเจตนาของตน เป็นไป ไม่ใช่ลัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไปก็มี ความได้อัตภาพ ที่ลัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไป ไม่ใช่ลัญเจตนาของตนเป็นไปก็มี ความได้อัตภาพที่ลัญเจตนาของตนด้วย สัญเจตนาของผู้อื่น ด้วยเป็นไปก็มี ความได้อัตภาพที่ลัญเจตนาของตนก็ไม่ใช่ สัญเจตนาของผู้อื่นก็ไม่ใช่เป็นไปก็มี กิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้แล.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ ข้าพระองค์ทารบชัดเนื้อความโดยพิสดารอย่างนี้ว่า บรรดาความได้อัตภาพ ๔ ประการนั้น ความได้อัตภาพที่ลัญเจตนาของตนเป็นไป ไม่ใช่ลัญเจตนา ของผู้อื่นเป็นไปนี้ คือ การจุติจากภัยนั้นของสัตว์เหล่านั้นย่อมมี เพรา ลัญเจตนาของตนเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่ลัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไป

ไม่ใช่สัญเจตนาของตนเป็นไปนี้ คือ การจุติจากภัยนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมี เพราะสัญเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัญเจตนา ของตนด้วย สัญเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปนี้ คือ การจุติจากภัยนั้น ของสัตว์เหล่านั้นย่อมมี เพราะสัญเจตนาของตนและสัญเจตนาของผู้อื่น เป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนเป็นไปก็ไม่ใช่ สัญเจตนา ของผู้อื่นเป็นไปก็ไม่ใช่นี้ จะพึงเห็นเทวดาทั้งหลายด้วยอัตภาพนั้นเป็น อย่างไร พระเจ้าช้า.

สารีบุตร พึงเห็นเทวดาทั้งหลายผู้เข้าถึงแนวสัญญา-
นาสัญญาตนะด้วยอัตภาพนั้น. ...

วิญญาณจิต (ที่ตั้งอยู่ของวิญญาณ)

๑๗

-ปาลี ขุนธ. ส. ๑๗/๖๗/๑๐๖.

กิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ใช้เป็นพีชมี ๕ อย่างเหล่านี้ ๕ อย่างอะไรบาง คือ พีจากเหง้าหรือราก (มูลพีช) พีจากต้น (ขันธพีช) พีจากตาหรือผล (ผลพีช) พีจากยอด (อุดคพีช) พีจากเมล็ด (พีชพีช).

กิกษุทั้งหลาย ถ้าสิ่งที่ใช้เป็นพีช ๕ อย่างเหล่านี้ ที่ไม่ถูกทำลาย ยังไม่เน่าเปื่อย ยังไม่แห้งเพราะลมและเดด ยังมีเชื่องอกบริบูรณ์อยู่ และอันบุคคลเก็บไว้ด้วยดี แต่ดิน และน้ำไม่มี กิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ใช้เป็นพีช ๕ อย่างเหล่านั้น จะพึงเจริญออกงานไปบุลย์ได้ใหม.

ไม่ได้ พระเจ้าข้า.

กิกษุทั้งหลาย ถ้าสิ่งที่ใช้เป็นพีช ๕ อย่างเหล่านี้ ที่ไม่ถูกทำลาย ยังไม่เน่าเปื่อย ยังไม่แห้งเพราะลมและเดด ยังมีเชื่องอกบริบูรณ์อยู่ และอันบุคคลเก็บไว้ด้วยดี ทั้งดิน และน้ำก็มีด้วย กิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ใช้เป็นพีช ๕ อย่างเหล่านั้น จะพึงเจริญออกงานไปบุลย์ได้ใหม.

ได้ พระเจ้าข้า.

ภิกขุทั้งหลาย วิญญาณธิติ ๔ อาย่าง (รูป เวทนา สัญญา สังหาร) พึงเห็นว่าเหมือนกับดิน.

ภิกขุทั้งหลาย นันทิราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจแห่ง ความเพลิน) พึงเห็นว่าเหมือนกับน้ำ.

ภิกขุทั้งหลาย วิญญาณ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย พึงเห็นว่าเหมือนกับพืชสอดทั้ง ๕ นั้น.

ภิกขุทั้งหลาย วิญญาณ ซึ่งเข้าถือเอารูป ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึงความเจริญ ของงาน ไฟบุลย์ได้.

ภิกขุทั้งหลาย วิญญาณ ซึ่งเข้าถือเอาเวทนา ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีเวทนาเป็นอารมณ์ มีเวทนา เป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึงความเจริญ ของงาน ไฟบุลย์ได้.

ภิกขุทั้งหลาย วิญญาณ ซึ่งเข้าถือเอาสัญญา ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีสัญญาเป็นอารมณ์ มีสัญญาเป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึง ความเจริญ ของงาน ไฟบุลย์ได้.

กิกษุทั้งหลาย วิญญาณ ซึ่งเข้าถือเอาสังหาร ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีสังหารเป็นอารมณ์ มีสังหาร เป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึงความเจริญ ของงาม ไฟบุลย์ได้.

กิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เรายัง บัญญัติซึ่งกรรมมา การไป การจุติ (การตาย) การอุบัติ (การเกิด) ความเจริญ ความของงาม และความไฟบุลย์ของวิญญาณ โดยเว้นจากรูป เว้นจากเวทนา เว้นจากสัญญา และเว้นจาก สังหาร ดังนั้น นี่ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้เลย.

กิกษุทั้งหลาย ถ้ารากะในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ ในสัญญาธาตุ ในสังหารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นสิ่งที่กิกษุจะ ได้แล้ว (ราโค ปทีโน) เพราะละรากะนั้นได้ อารมณ์สำหรับ วิญญาณก็ขาดลง ที่ตั้งของวิญญาณก็ไม่มี วิญญาณอัน ไม่มีที่ตั้งนั้น ก็ไม่engอกงาม หลุดพ้นไป เพราะไม่ถูกปุงแต่ง เพาะหลุดพ้นไป ก็ตั้งมั่น (จิต) เพราะตั้งมั่น ก็ยินดี ในตนเอง (สนธุสิต) เพราะยินดีในตนเอง ก็ไม่หวั่นไหว (น ปริตรสุต) เมื่อไม่หวั่นไหว ก็ปรินิพพานเฉพาะตนนั้นเทียว เหอย่อ้มรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พระมหาบรรยอยู่จบแล้ว กิจที่ ควรทำได้เสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ ไม่ได้มีอีก.

อารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ

(นัยที่ ๑)

๑๗

-บาลี นิกาย. ส. ๑๙/๘๐/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อ้มคิด (เจเตติ) ถึงสิ่งใดอยู่ ย่อ้มคำริ (ปกปุเปติ) ถึงสิ่งใดอยู่ และย่อ้มเมจิตฝังลงไป (อนุสเตติ) ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อ้มเป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณ ย่อ้มมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว เครื่องนำไปสู่ภพใหม่ (นติ) ย่อ้มมี เมื่อเครื่องนำไปสู่ภพใหม่มี การมากการไป (อาทิตติ) ย่อ้มมี เมื่อการมากการไปมี การเคลื่อน และการบังเกิดย่อ้มมี เมื่อการเคลื่อนและการบังเกิดมี ชาติ ชรากรรมะ โสกะปริเทเว ทุกขณะนี้สอุปายาสาห์ทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ ทั้งล้วนนี้ ย่อ้มมีด้วยอาการอย่างนี้。

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อ้มไม่คิดถึงสิ่งใด ย่อ้มไม่ คำริถึงสิ่งใด แต่เข้ายังมีจิตฝังลงไปในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อ้ม เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อ้มมี เมื่อวิญญาณนั้น ตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว เครื่องนำไปสู่ภพใหม่ย่อ้มมี

เมื่อเครื่องนำไปสู่ภาพใหม่มี การมาการไปย่อมมี เมื่อการมา การไปมี การเคลื่อนและการบังเกิดย่อมมี เมื่อการเคลื่อน และการบังเกิดมี ชาติ ธรรมะ โสกะปริเทเวะ ทุกจะโภมนัส อุปายาสหั้งหulary จึงเกิดขึ้นครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อม แห่งกองทุกข์หั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุหั้งหulary ก็ถ้าว่าบุคคลย่อมไม่คิดถึงสิ่งใดด้วย ย่อมไม่ได้ริถึงสิ่งใดด้วย และย่อมไม่มีจิตฝังลงไปในสิ่งใดด้วย ในกาลใด ในกาลนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่ แห่งวิญญาณได้เลย เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่ง วิญญาณย่อมไม่มี เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญ งอกงามแล้ว เครื่องนำไปสู่ภาพใหม่ย่อมไม่มี เมื่อเครื่องนำไปสู่ ภาพใหม่ไม่มี การมาการไปย่อมไม่มี เมื่อการมาการไปไม่มี การเคลื่อนและการบังเกิดย่อมไม่มี เมื่อการเคลื่อนและ การบังเกิดไม่มี ชาติ ธรรมะ โสกะปริเทเวะ ทุกจะโภมนัส อุปายาสหั้งหulary ต่อไปจึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ หั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

อารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ

(นัยที่ ๒)

๑๙

-ปาลี นิกาน. ส. ๑๖/๗๗/๑๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อมคิดถึงสิ่งใดอยู่ ย่อม คำนึงถึงสิ่งใดอยู่ และย่อมมีจิตฝังลงไป ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้น ย่อมเป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้น ตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญองกกรรมแล้ว การก้าวลงแห่งนามรูป (นามรูปสุส อกุกนุติ) ย่อมมี เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสparitytan เพราะมีสparitytan เป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรากรรมะ โสกะปริเทเว ทุกขา โภมนัสอุปายาสหั้งห้าย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้น พร้อมแห่งกองทุกขหั้งสินี ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อมไม่คิดถึงสิ่งใด ย่อมไม่ คำนึงถึงสิ่งใด แต่เข้ายังมีจิตฝังลงไปในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อม เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่

ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้น ตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญอกงามแล้ว การก้าวลงแห่งนามรูปย่อมมี เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ ... ความเกิดขึ้นพร้อม แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกขุหงษ์หลาย ก็ถ้าว่าบุคคลย่อมไม่คิดถึงสิ่งใดด้วย ย่อมไม่ได้ริถึงสิ่งใดด้วย และย่อมไม่มีจิตฝังลงไปในสิ่งใดด้วย ในกาลใด ในกาลนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่ แห่งวิญญาณได้เลย เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่ง วิญญาณย่อมไม่มี เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญ อกงามแล้ว การก้าวลงแห่งนามรูปย่อมไม่มี เพราะมีความดับ แห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตนะ เพราะมีความดับ แห่งสพายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ เพราะมีความดับ แห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา เพราะมีความดับแห่ง เวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปทาน เพราะมีความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งกพ เพราะมีความดับแห่งกพ จึงมีความดับ แห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ชรามรณ โสก ปริเทวะ ทุกขะโทมนัสอุปยาสหงษ์ hairy จึงดับสิ้น ความดับลง แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

อรามณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ

(นัยที่ ๓)

๒๐

- บาลี นิกาย. ส. ๑๖/๗๔/๑๔๕.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อมคิดถึงสิ่งใดอยู่ ย่อม ทำริสิ่งสิ่งใดอยู่ และย่อมมีจิตฝังลงไปในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้น ย่อมเป็นอรามณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออรามณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้น ตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญองกกรรมแล้ว การเกิดขึ้นแห่งกพรใหม่ ต่อไป (บุนพุกวารินพุพตติ) ย่อมมี เมื่อการเกิดขึ้นแห่งกพรใหม่ ต่อไปมีอยู่ ชาติ ชรา รณะ โสกะปริเทวะ ทุกชาติ ทุกนัสสูปยาสະ ทั้งหลายจึงเกิดขึ้นครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่ง กองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อมไม่คิดถึงสิ่งใด ย่อม ไม่ทำริสิ่งสิ่งใด แต่เข้ายังมีจิตฝังลงไปในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้น ย่อมเป็นอรามณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออรามณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้น ตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญองกกรรมแล้ว การเกิดขึ้นแห่งกพรใหม่ ต่อไปย่อมมี เมื่อการเกิดขึ้นแห่งกพรใหม่ต่อไปมีอยู่ ชาติ ชรา รณะ โสกะปริเทวะ ทุกชาติ ทุกนัสสูปยาสະทั้งหลายจึงเกิดขึ้น ครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

กิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าบุคคลย่อมไม่คิดถึงสิ่งใดด้วย
ย่อมไม่คำนึงถึงสิ่งใดด้วย และย่อมไม่มีจิตฝังลงไปในสิ่งใดด้วย
ในการใด ในกาลนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่
แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่ง^๑
วิญญาณย่อมไม่มี เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญ^๒
ลงกามแล้ว การเกิดขึ้นแห่งกพใหม่ต่อไปย่อมไม่มี เมื่อ^๓
การเกิดขึ้นแห่งกพใหม่ต่อไปไม่มี ชาติ ชรา卯ระ โสกะ
ปริเทวะ ทุกจะโทมนัสสูปายะสะทั้งหลายต่อไป จึงดับสิ้น^๔
ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้
ดังนี้แล.

การตั้งอยู่ของวิญญาณ คือ การบังเกิดในภพใหม่

๒๑

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๒๕๖๗/๔๑๖.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘ภพ-ภพ’ ดังนี้ ภพย่อมมีได้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร พระเจ้าข้า.

อานนท์ ถ้ากรรมมีกามธาตุ^๑ เป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้ว การภพจะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ ด้วยเหตุนี้แหล่ กรรมจึงเป็นผืนนา (กมุ่น
เขตต์) วิญญาณเป็นพืช (วิญญาณ พิช) ต้นهاเป็นยางของพืช (ต้นหาน้ำ สีเนโห) วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย ที่มีวิชชาเป็นเครื่องกัน มีต้นهاเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นทราม การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ (อวิชชานิวรณาน สดุดาน ต้นหาน้ำ โภชนาณ ที่นาย ชาตุยา วิญญาณ ปฏิภูจิต เอว อายตี ปุนพุกวาวินิพุตติ ให้).

อานนท์ ถ้ากรรมมีรูปธาตุ^๒ เป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้ว รูปภพจะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

๑. การชาตุ = ชาติดุน ชาตุน้ำ ชาตุไฟ และชาติลม. -ผู้ร่วบรวม
๒. รูปชาตุ = ลิงที่เป็นรูปในส่วนละอียด. -ผู้ร่วบรวม

อ่านที่ ด้วยเหตุนี้แหล่ กรรมจึงเป็นผืนนา
วิญญาณเป็นพีช ตัณหาเป็นยางของพีช วิญญาณของ
สัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก
ตั้งอยู่แล้วด้วยราตุชั้นกลาง (มฉุ่มมาย ราตุยา) การบังเกิดขึ้น
ในกพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ ถ้ากรรมมีอรุปชาตุ^๑ เป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้ว
อรุปภพจะพึงปรากฏได้หรือ.
ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าช้า.

อ่านที่ ด้วยเหตุนี้แหล่ กรรมจึงเป็นผืนนา
วิญญาณเป็นพีช ตัณหาเป็นยางของพีช วิญญาณของ
สัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูก
ตั้งอยู่แล้วด้วยราตุชั้นประณีต (ปณีตาย ราตุยา) การบังเกิดขึ้น
ในกพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ กพ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

๑. อรุปชาตุ = สิ่งที่ไม่ใช่รูป เป็นนามธรรม เช่น เวทนา สัญญา สังฆาร (ผู้ได้สามารถดับ
อาการสามัญจากตนหนึ่งไป). -ผู้ร่วบรวม

การตั้งอยู่ของความเจตนา หรือความปรารถนา คือ การบังเกิดในกพใหม่

๒๗

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๒๔๘๔/๕๖๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า กพ กพ ดังนี้ กพ ย่อมมีได้
ด้วยเหตุเพียงเท่าไร พระเจ้าข้า.

อานนท์ ถ้ากรรมมีกรรมธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้ว
กมกจะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ ด้วยเหตุนี้แหล่ กรรมจึงเป็นผื่นนา (กม บ
เขตต์) วิญญาณเป็นพีช (วิญญาณ พีช) ตัณหาเป็นย่างของพีช
(ตัณหา สine โห) ความเจตนา ก็ได้ ความปรารถนา ก็ได้ ของสัตว์
ทั้งหลายที่มีอวิชชา เป็นเครื่องกัน มีตัณหา เป็นเครื่องผูก
ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นทราม การบังเกิดขึ้นในกพใหม่ต่อไป
ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ (อวิชชานิวรณาน สดุดาน ตัณหา-
สัญโภชนาน หินาย ธาตุยา เจตนา ปติภูมิจิตา ปตุณนา ปติภูมิจิตา เอว อายตี
บุนพุกวากันนิพุพตุติ ໂหติ).

อานนท์ ถ้ากรรมมีรูปธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้ว
รูปกมกจะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อ่านที่ ด้วยเหตุนี้แหล่ กรรมจึงเป็นผืนนา
วิญญาณเป็นพีช ต้นหาเป็นยางของพีช ความเจตนา ก็ได้
ความปรารถนา ก็ได้ ของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชา เป็นเครื่องกัน
มีต้นหา เป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยราตรุชั้นกลาง
(มุขมาย ราตรุยา) การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้
ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ ถ้ากรรมมีอรูปราตุ เป็นวินาที จักไม่ได้มีแล้ว
อรูปภพจะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าฯ.

อ่านที่ ด้วยเหตุนี้แหล่ กรรมจึงเป็นผืนนา
วิญญาณเป็นพีช ต้นหาเป็นยางของพีช ความเจตนา ก็ได้
ความปรารถนา ก็ได้ ของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชา เป็นเครื่องกัน
มีต้นหา เป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยราตรุชั้นประณีต
(ปณีตยา ราตรุยา) การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้
ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ ภพ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

- ปาลี นิกาน ส. ๑๖/๔๙๙/๕๒.

ภิกษุทั้งหลาย กพ^๑ เป็นอย่างไรเล่า.

ภิกษุทั้งหลาย กพทั้งหลาย ๓ อย่าง เหล่านี้คือ
กามกพ รูปกพ อรูปกพ.^๒

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า กพ.

ความเกิดขึ้นแห่งกพย่อมมี เพราะความเกิดขึ้น
แห่งอุปทาน ความดับแห่งกพย่อมมี เพราะความดับ
แห่งอุปทาน

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๔ นี้นั่นเอง
เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกพ คือ สัมมาทิฏฐิ
สัมมาสังกปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
สัมมารายณะ สัมมาสตि และสัมมาสมารธ.

๑. กพ = สถานที่อันวิญญาณใช้ดังอาทัยเพื่อเกิดขึ้น หรือเจริญองกงามต่อไป.
(ดูเพิ่มเติม ที่ตั้งอาทัยของวิญญาณหน้า ๔๕ ตรัสกพเปรียบกับดิน วิญญาณ
เบรียบกับส่วนของพิช เช่น เมล็ด ที่สามารถเจริญองกงามต่อไปได้) -ผู้ร่วรรวม

๒. กามกพ = สถานที่เกิดอันอาทัย ดิน น้ำ ไฟ ลม รูปกพ = สถานที่เกิดอันอาทัยสิ่ง
ที่เป็นรูปในส่วนละเอียด อรูปกพ = สถานที่เกิดอันอาทัยสิ่งที่ไม่ใช่รูป. -ผู้ร่วรรวม

เครื่องนำไปสู่ภพ

๒๔

- ปาลี ช.๖๙. ส. ๑๗/๙๓๓/๙๖๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า เครื่องนำไปสู่ภพ
เครื่องนำไปสู่ภพ ดังนี้ ก็เครื่องนำไปสู่ภพเป็นอย่างไร และความดับ^๑
ไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพเป็นอย่างไร พระเจ้าข้า.

ราธ ฉันทะ (ความพอใจ) ราคะ (ความกำหนด) นันทि
(ความเพลิน) ตัณหา (ความอယาก) อุปายะ (ความเข้าถึง)
และอุปາทาน (ความถือมั่น) อันเป็นเครื่องตั้งทับ^๒
เครื่องเข้าไปอาศัย และเครื่องนอนเนื่องแห่งจิตในรูป (เจโตส
อธิฐานานภินิเวสาณุสยา) สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่าเครื่องนำไปสู่ภพ
ความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพมีได้ เพราะความดับ^๓
ไม่เหลือของฉันทะ ราคะ นันทि ตัณหา อุปายะ และอุปາทาน
เหล่านั้นนั่นเอง.

ราธ ฉันทะ ราคะ นันทि ตัณหา อุปายะ และอุปາทาน
อันเป็นเครื่องตั้งทับ เครื่องเข้าไปอาศัย และเครื่องนอนเนื่อง
แห่งจิตในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังหารหั้งห้าย ...
ในวิญญาณ สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่าเครื่องนำไปสู่ภพ
ความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพมีได้ เพราะความดับ^๔
ไม่เหลือของฉันทะ ราคะ นันทि ตัณหา อุปายะ และอุปາทาน
เหล่านั้นนั่นเอง.

เหตุที่เรียกว่า “สัตว์”

๒๕

- บาลี ข.๔๖. ๕. ๑๗/๒๓๒/๓๖๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกันว่า สัตว์ สัตว์ ดังนี้ อันว่าสัตว์ มีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า.

ราะ ฉันทะ (ความพอใจ) ราคะ (ความกำหนด) นันทि (ความเพลิน) ตัณหา (ความอยาก) ได ๆ มีอยู่ในรูป เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในรูปนั้น เพราะจะนั้นจึงเรียกว่าสัตว์ (ผู้ข้องติดในขันธ์ทั้ง ๕) ดังนี้.

ราะ ฉันทะ ราคะ นันทि ตัณหาได ๆ มีอยู่ในเวทนา เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในเวทนานั้น เพราะจะนั้นจึงเรียกว่าสัตว์ ดังนี้.

ราะ ฉันทะ ราคะ นันทि ตัณหาได ๆ มีอยู่ในสัญญา เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในสัญญานั้น เพราะจะนั้นจึงเรียกว่าสัตว์ ดังนี้.

ราะ ฉันทะ ราคะ นันทि ตัณหาได ๆ มีอยู่ในสังชาร-ทั้งหลาย เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในสังชารทั้งหลายนั้น เพราะจะนั้นจึงเรียกว่าสัตว์ ดังนี้.

ราจะ ฉันทะ ราคະ นันທີ ຕັ້ນຫາໄດໆ ມືອຢູ່
ໃນວິລຸງຄາມ ເພຣະກາຣຕິດແລ້ວ ຂົງແລ້ວໃນວິລຸງຄາມນັ້ນ
ເພຣະຈະນັ້ນຈຶ່ງເຮັດວ່າສັດວົບ ດັ່ງນີ້ແລ້.

ราจะ ເປົ້າຍເໜີອນພວກກຸມາຣນ້ອຍໆ ທີ່
ກຸມາຣີນ້ອຍໆ ເລີ່ມເຮືອນນ້ອຍໆ ທີ່ທຳດ້ວຍດິນຍູ່ ຕຽບໄດ້
ເຂົ້າຍັງມີຮາຄະ ມີຈັນທະ ມີຄວາມຮັກ ມີຄວາມກະຮະຫາຍ ມີຄວາມ
ເຮົ່າຮ້ອນ ແລະມີຕັ້ນຫາ ໃນເຮືອນນ້ອຍທີ່ທຳດ້ວຍດິນເຫຼັກນັ້ນ
ຕຽບນັ້ນ ພວກເຕັກນ້ອຍໆ ນັ້ນ ຍ່ອມອາລີຍເຮືອນນ້ອຍທີ່ທຳດ້ວຍ
ດິນເຫຼັກນັ້ນ ຍ່ອມອາຍາກເລີ່ມ ຍ່ອມອາຍາກມີເຮືອນນ້ອຍທີ່ທຳດ້ວຍ
ດິນເຫຼັກນັ້ນ ຍ່ອມຍືດຄືອເຮືອນນ້ອຍທີ່ທຳດ້ວຍດິນເຫຼັກນັ້ນ
ວ່າເປັນຂອງເຮົາ ດັ່ງນີ້.

ราจะ ແຕ່ເມື່ອໄດແລ້ ພວກກຸມາຣນ້ອຍໆ ທີ່ກຸມາຣີນ້ອຍໆ
ເຫຼັກນັ້ນ ປຣາສຈາກຮາຄະແລ້ວ ປຣາສຈາກຈັນທະແລ້ວ ປຣາສຈາກ
ຄວາມຮັກແລ້ວ ປຣາສຈາກຄວາມກະຮະຫາຍແລ້ວ ປຣາສຈາກຄວາມ
ເຮົ່າຮ້ອນແລ້ວ ປຣາສຈາກຕັ້ນຫາແລ້ວ ໃນເຮືອນນ້ອຍທີ່ທຳດ້ວຍດິນ
ເຫຼັກນັ້ນ ໃນກາລນັ້ນ ພວກເຂຍຍ່ອມທຳເຮືອນນ້ອຍໆ ທີ່ທຳດ້ວຍດິນ
ເຫຼັກນັ້ນໃຫ້ກະຈັດກະຈາຍ ເຮົ່າຮ້ອນ ແກ້ວຂອງກລົ່ມໄປ ກະທຳ
ໃຫ້ຈົບເລີ່ມເສີຍດ້ວຍມືອແລະເທົ່າທິ່ງໜາຍ ອຸປະນານີ້ຈັນໄດ້.

ราจะ อุปไมยกีจันนั้น คือ แม่พากເເວົ້າທັງຫລາຍ ຈະເຮີຍຮາຍກະຈາຍອອກຊື່ງຮູປ ຈະຂັດເສີຍ ຈະທຳໃຫ້ແຫລກລາມ ຈະທຳໃຫ້ຈົບການເລີ່ນອຍ່າງຄູກວິທີ ຈະປົບປັດເພື່ອຄວາມສິ້ນໄປ ແຫ່ງຕັ້ນຫາເຄີດ ຈະເຮີຍຮາຍກະຈາຍອອກຊື່ງເວທນາ ຈະຂັດເສີຍ ຈະທຳໃຫ້ແຫລກລາມ ຈະທຳໃຫ້ຈົບການເລີ່ນອຍ່າງຄູກວິທີ ຈະປົບປັດເພື່ອຄວາມສິ້ນໄປ ແຫ່ງຕັ້ນຫາເຄີດ ຈະເຮີຍຮາຍກະຈາຍອອກຊື່ງສັງຫຼວງ ຈະຂັດເສີຍ ຈະທຳໃຫ້ແຫລກລາມ ຈະທຳໃຫ້ຈົບການເລີ່ນອຍ່າງຄູກວິທີ ຈະປົບປັດເພື່ອຄວາມສິ້ນໄປ ແຫ່ງຕັ້ນຫາເຄີດ ຈະເຮີຍຮາຍກະຈາຍອອກຊື່ງສັງຫຼວງທັງຫລາຍ ຈະຂັດເສີຍ ຈະທຳໃຫ້ແຫລກລາມ ຈະທຳໃຫ້ຈົບການເລີ່ນອຍ່າງຄູກວິທີ ຈະປົບປັດເພື່ອຄວາມສິ້ນໄປ ແຫ່ງຕັ້ນຫາເຄີດ ຈະເຮີຍຮາຍກະຈາຍອອກຊື່ງວິຫຼວງ ຈະຂັດເສີຍ ຈະທຳໃຫ້ແຫລກລາມ ຈະທຳໃຫ້ຈົບການເລີ່ນອຍ່າງຄູກວິທີ ຈະປົບປັດເພື່ອຄວາມສິ້ນໄປ ແຫ່ງຕັ້ນຫາເຄີດ.

ราจะ ເພຣະວ່າ ຄວາມສິ້ນໄປ ແຫ່ງຕັ້ນຫານັ້ນ คือ ນິພພານ ດັ່ງນີ້ແລ້.

ผลที่ไม่น่าประณา หรือน่าประณา | ๒๖

- ปาลี เอก. อ. ๒๐/๔๙/๑๗๓.

กิกขุทั้งหลาย กิจกรรมที่สามารถให้บริบูรณ์ตามทิภูวิ วิจกรรมที่สามารถให้บริบูรณ์ตามทิภูวิ มโนกรรมที่สามารถให้บริบูรณ์ตามทิภูวิ ความเจตนา ความประณานา ความตั้งใจ (ปนิธิ) สังขาร ของบุคคลผู้มีมิจฉาทิภูวิ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าประณานา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าชอบใจ ไม่เป็นประโยชน์เกือกุล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่าทิภูวิ leverage ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดาก็ดี เมล็ดบัวก็ดี เมล็ดนำเต้าข้มก็ดี อันบุคคลเพาะไว้ในดินที่ชุ่มน้ำ รสองดิน รสองน้ำ ที่มันดูดซึมไว้ทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของขม เพื่อความเผ็ดร้อน เพื่อความไม่น่ายินดี ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่าพันธุพิชเหล่านี้แล้ว.

กิกขุทั้งหลาย ฉันได้กิจฉันนั้นเหมือนกัน กิจกรรมที่สามารถให้บริบูรณ์ตามทิภูวิ วิจกรรมที่สามารถให้บริบูรณ์ตามทิภูวิ มโนกรรมที่สามารถให้บริบูรณ์ตามทิภูวิ ความเจตนา ความประณานา ความตั้งใจ สังขาร ของบุคคลผู้มีมิจฉาทิภูวิ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่า

ประรณา ไม่น่ารักครับ ไม่น่าชอบใจ ไม่เป็นประโยชน์เกือกถูล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่า ทิภูมิเจวาราม.

ภิกษุทั้งหลาย กิจกรรมที่สماทานให้บริบูรณ์ตาม ทิภูมิ วิจกรรมที่สماทานให้บริบูรณ์ตามทิภูมิ มโนกรรม ที่สماทานให้บริบูรณ์ตามทิภูมิ ความเจตนา ความปรารณา ความตั้งใจ สังขาร ของบุคคลผู้มีสัมมาทิภูมิ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าประรณา น่ารักครับ น่าชอบใจ เป็นไป เพื่อประโยชน์เกือกถูล เพื่อความสุข ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่าทิภูมิดีงาม ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพันธุ อ้อยกีดี พันธุข้าวสาลีกีดี พันธุผลจันทนกีดี อันบุคคลเพาะ ไว้ในดินที่ชุมชน รสองดิน รสองหน้า ที่มันดูดซึมไว้ทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน เพื่อความน่ายินดี เพื่อ ความน่าชื่นใจ ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่าพันธุพืช เหล่านี้นดี.

ภิกษุทั้งหลาย ฉันได้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน กิจกรรม ที่สماทานให้บริบูรณ์ตามทิภูมิ วิจกรรมที่สماทานให้บริบูรณ์ ตามทิภูมิ มโนกรรมที่สماทานให้บริบูรณ์ตามทิภูมิ ความเจตนา ความปรารณา ความตั้งใจ สังขาร ของบุคคลผู้มีสัมมาทิภูมิ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าประรณา น่ารักครับ น่าชอบใจ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกือกถูล เพื่อความสุข ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่าทิภูมิดีงาม.

“ବିଟ”

จิต เปลี่ยนแปลงได้เร็ว

๒๗

-บาลี เอก. อ. ๒๐/๑๑/๔๙

กิกขุทั้งหลาย เราย่อไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้
อย่างหนึ่ง ที่เปลี่ยนแปลงได้เร็ว เมื่อนอนจิต กิกขุทั้งหลาย
จิตเปลี่ยนแปลงได้เร็ว (ลหุปริวตต์)^๑ เท่าใดนั้น แม้จะอุปมา
ก์กระทำได้ไม่ใช่ง่าย.

๑. ลหุปริวตต์ บาลีคำนี้ มีสำนวนแปลอย่างอื่นอีก เช่น กลับกลอกเร็ว. -ผู้รวบรวม

จิต เป็นธรรมชาติกลับกลอก

๒๔

- บาลี มหา ว. ๔/๑๘๖/๑๗๖.

กิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กิกษุในศาสนานี้จำพระชาแล้ว มีสตรีนิมนต์ว่า ขอท่านลงมาເถิรเจ้าข้า දิฉันจะถวายเงิน ทอง นา สวน พ่อโค แม่โค ทาสชาย ทาสหญิง แก่ท่าน จะยกลูกสาวให้เป็นภรรยาของท่าน දิฉันจะยอมเป็นภรรยา ของท่าน หรือว่าจะนำหญิงอื่นมาให้เป็นภรรยาของท่าน ในเรื่องนั้น ถ้ากิกษุคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จิตเป็นธรรมชาติกลับกลอกเร็วนัก (ลหุปริวตุต) ลักษณะอย่าง จะเป็นอันตรายแก่พระมหาจารย์ของเราก็ได้ พึงหลีกไปเลีย ไม่ต้อง abaดี แต่ขาดพระชา.

กิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กิกษุในศาสนานี้จำพระชาแล้ว มีหญิงแพศยานิมนต์ ... มีหญิงสาวเทื้อ (สาวแก่) นิมนต์ ... มีบัณฑะกันิมนต์ ... มีพากญาตินิมนต์ ... มีพระราชา ทั้งหลายนิมนต์ ... มีพากโจรนิมนต์ ... มีพากนักเลง นิมนต์ว่า ขอท่านมาເถิร ขอรับ พากข้าพเจ้าจะถวายเงิน ทอง นา สวน พ่อโค แม่โค ทาสชาย ทาสหญิง แก่ท่าน จะยกลูกสาว ให้เป็นภรรยาของท่าน หรือจะนำหญิงอื่นมาให้เป็นภรรยา ของท่าน ในเรื่องนั้น ถ้ากิกษุคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า จิตเป็นธรรมชาติกลับกลอกเร็วนัก สักหน่อยจะเป็นอันตรายแก่พระมหาจาร్ยของเราก็ได้ พึงหลีกไปเสีย ไม่ต้องอาบติ แต่ขาดพระรضا.

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในศาสนานี้จำพระรพาแล้ว พบทรัพย์ไม่มีเจ้าของ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จิตเป็นธรรมชาติกลับกลอกเร็วนัก สักหน่อยจะเป็นอันตรายแก่พระมหาจาร్ยของเราก็ได้ พึงหลีกไปเสีย ไม่ต้องอาบติ แต่ขาดพระรพา.

จิต อบรมได้

๒๙

- บาลี เอก. อ. ๒๐/๔/๖๒.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่าย่างหนึ่ง ที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมาไม่ควรแก่การงานเหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมาไม่ควรแก่การงาน.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ย่อมาควรแก่การงานเหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว ย่อมาควรแก่การงาน.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง ที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อประโยชน์ อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง ที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ปรากวัตแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์ อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ปรากวัตแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่.

ภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่อบรมแล้ว ปรากฏแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่
เหมือนจิต ภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว ปรากฏแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่.

ภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่ไม่อบรมแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่ใช่
ประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต ภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่
อบรมแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่ใช่
ประโยชน์อย่างใหญ่.

ภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่อบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
อย่างใหญ่เหมือนจิต ภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่.

ภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่ไม่อบรมแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ย่อมนำทุกข์มาให้
เหมือนจิต ภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมนำทุกข์มาให้.

ภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่อบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมนำสุขมาให้เหมือนจิต
ภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมนำ
สุขมาให้.

กิกขุทั้งหลาย ต้นจันทน์ บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่า
รุกขชาติทุกชนิด เพราะเป็นของอ่อนและควรแก่การงาน
ฉันได กิกขุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่อบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นธรรมชาติอ่อนและ
ควรแก่การงานเหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นธรรมชาติอ่อนและควรแก่
การงาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

จิต ฝึกได้

๓๐

- บราสี เอก. อ. ๒๐/๗/๓๖.

กิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่ฝึกแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่ฝึกแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์ อย่างใหญ่.

กิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ฝึกแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกษุทั้งหลาย จิตที่ฝึกแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์ อย่างใหญ่.

กิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่คุ้มครองแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่คุ้มครองแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่.

กิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่คุ้มครองแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกษุทั้งหลาย จิตที่คุ้มครองแล้ว ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์ อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่าย่างหนึ่ง
ที่ไม่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่
เหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่ไม่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง
ที่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต
กิกขุทั้งหลาย จิตที่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง
ที่ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่
เหมือนจิต กิกขุทั้งหลาย จิตที่ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง
ที่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต
กิกขุทั้งหลาย จิตที่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
อย่างใหญ่.

กิกขุทั้งหลาย เราย่อมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อ่ายางหนึ่ง
ที่ไม่ฝึกแล้ว ไม่คุ้มครองแล้ว ไม่รักษาแล้ว ไม่สังวรแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต กิกขุ
ทั้งหลาย จิตที่ไม่ฝึกแล้ว ไม่คุ้มครองแล้ว ไม่รักษาแล้ว
ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่ใช่ประโยชน์อย่างใหญ่.

ภิกขุทั้งหลาย เรายอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่ฝึกแล้ว คุ้มครองแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้ว ย่อมาเป็นไป
เพื่อประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต ภิกขุทั้งหลาย จิตที่ฝึกแล้ว
คุ้มครองแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้ว ย่อมาเป็นไปเพื่อประโยชน์
อย่างใหญ่.

ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลีหรือ
เดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าย่าgre>เหยียบแล้ว
จะทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจะทำให้ห้อเลือด ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ
ที่จะมีได้ ข้อนี้เพราเตตุอะไร เพราเตตุว่าเดือยอันบุคคล
ตั้งไว้ผิด ภิกขุทั้งหลาย ฉันได้ก็จันนั้น ภิกขุนั้นจะทำลาย
อวิชชา จะยังวิชชาให้เกิด จะทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยจิต
ที่ตั้งไว้ผิด ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนี้เพราเตตุอะไร
เพราเตตุว่าจิตตั้งไว้ผิด.

ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลีหรือ
เดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ถูก มือหรือเท้าย่าgre>เหยียบแล้ว
จะทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจะทำให้ห้อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะ
ที่มีได้ ข้อนี้เพราเตตุอะไร เพราเตตุว่าเดือยอันบุคคล
ตั้งไว้ถูก ภิกขุทั้งหลาย ฉันได้ก็จันนั้น ภิกขุนั้นจะทำลาย
อวิชชา จะยังวิชชาให้เกิด จะทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยจิต
ที่ตั้งไว้ถูก ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนี้เพราเตตุอะไร
เพราเตตุว่าจิตตั้งไว้ถูก.

จิตผ่องใส

๓๑

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๑๐/๔๔.

กิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ชัดบุคคลบางคนในโลกนี้ ผู้มีจิตอันโถงประทุษร้าย (ปฤก្សิจิต) ว่า ถ้าบุคคลนี้ทำกำลังในตอนนี้ พึงตั้งอยู่ในนรก เมื่อนถูกนำตัวมาฝังไว้ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะว่าจิตของเขาก็ถูกโถงประทุษร้ายแล้ว กิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่จิตถูกประทุษร้าย สัตว์บางพวกในโลกนี้ ภัยหลังจาก การตาย เพราะกายแตกทำลาย ย่อมเข้าถึงอนาย ทุกดิวินิบาต นรก.

กิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ชัดบุคคลบางคนในโลกนี้ ผู้มีจิตผ่องใส (ปสนุนจิต) ว่า ถ้าบุคคลนี้ทำกำลังในตอนนี้ พึงตั้งอยู่ในสวรรค์ เมื่อนถูกนำตัวไปเก็บไว้ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะว่าจิตของเขาผ่องใส กิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่จิตผ่องใส สัตว์บางพวกในโลกนี้ ภัยหลังจากการตาย เพราะกายแตกทำลาย ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

กิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนห่วงน้ำที่ขุ่นมัวเป็นตามบุรุษผู้มีจักษุยืนอยู่บนฝั่ง ไม่อาจเห็นหอยต่าง ๆ บ้าง ไม่อาจ

เห็นก้อนกรวดและก้อนหินบ้าง ไม่อาจเห็นฝูงปลา ซึ่งว่ายไปมา หรือหยุดอยู่บ้าง ในห่วงน้ำนั้น ข้อนี้น่าจะเปรียบเทาอะไร เพราะเหตุว่าน้ำนั้นชุ่น กิกษุทั้งหลาย จันไดกิจันนั้นเหมือนกัน กิกษุนั้นจะรู้ประโยชน์ตน หรือจะรู้ประโยชน์ผู้อื่น หรือจะรู้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจะกระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ คือ อุตริมนุสธรรม อันเป็นความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถ ได้ด้วยจิตที่ชุ่นมัว (อนิจล จิตเตน) ดังนี้นั้น นั่นไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนี้น่าจะเปรียบเทาอะไร เพราะเหตุว่าจิตชุ่นมัว.

กิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหัวน้ำใสสะอาด ไม่ชุ่นมัว บุรุษผู้มีจักขยืนอยู่บนฝ่า สามารถเห็นหอยต่าง ๆ บ้าง สามารถเห็นก้อนกรวดและก้อนหินบ้าง สามารถเห็นฝูงปลา ซึ่งว่ายไปมา หรือหยุดอยู่บ้าง ในห่วงน้ำนั้น ข้อนี้น่าจะเปรียบเทาอะไร เพราะเหตุว่าน้ำไม่ชุ่น กิกษุทั้งหลาย จันไดกิจันนั้นเหมือนกัน กิกษุนั้นจะรู้ประโยชน์ตน หรือจะรู้ประโยชน์ผู้อื่น หรือจะรู้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจะกระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ คือ อุตริมนุสธรรม อันเป็นความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถ ได้ด้วยจิตที่ไม่ชุ่นมัว (อนิจล จิตเตน) ดังนี้นั้น นั่นเป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อนี้น่าจะเปรียบเทาอะไร เพราะเหตุว่าจิตไม่ชุ่นมัว.

จิตประภัสสร

๓๒

-บาลี เอก. อ. ๒๐/๐๑/๕๖.

กิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง (ปกสุสมิทำ) แต่่าว่าจิตนั้นแหล่เคร้าหมองแล้ว ด้วยอุปกิเลสที่จрма ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว ย่อมจะไม่ทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง ดังนั้น เราจึงกล่าวว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว ย่อมไม่มีการอบรมจิต.

กิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง และจิตนั้นแหล่พันไปแล้ว (วิปุปมุตต์) จากอุปกิเลสที่จрма อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง ดังนั้น เราจึงกล่าวว่า อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมมีการอบรมจิต.

จิตผ่องແພ້ວ

๓๓

– บາລີ ສີ. ຖ. ๙/๑๐๐/๑๓๔.

... ກົກໜຸນນັ້ນ ເມື່ອຈົດເປັນສມາຮີ ບຣິສຸທົ່ງ ຜ່ອງແພ້ວ (ປະໂຍດາຕີ) [°] ໄນມີກິເລສ ປຣາຈາກອຸປະກິເລສ ອ່ອນ ຄວາກ່າກງານ ຕັ້ງມັນ ຄົງຄວາມໄມ່ຫວັນໃຫວຍ່າງນີ້ ຍ່ອມໂນມນ້ອມຈົດໄປເພື່ອ ອາສັກຂຍ໘ານ ເຊຍ່ອມຮູ້ຜັດຕາມຄວາມເປັນຈິງວ່າ ນີ້ທຸກໆ ນີ້ທຸກຂໍສົມທ້ຍ ນີ້ທຸກຂົນໂຣ ນີ້ທຸກຂົນໂຣຄາມນີ້ປັບປຸກ ແລ້ວນີ້ ອາສະວະ ນີ້ອາສາວສົມທ້ຍ ນີ້ອາສາວນິໂຣ ນີ້ອາສາວນິໂຣຄາມນີ້ປັບປຸກ ເມື່ອເຂົ້າຮູ້ຢູ່ຍ່າງນີ້ ເຖີ່ນອູ່ຢູ່ຍ່າງນີ້ ຈົດຍ່ອມຫລຸດພັນຈາກການສະວະ ຫລຸດພັນຈາກການສະວະ ຫລຸດພັນຈາກວິຊາສະວະ ເມື່ອຈົດ ຫລຸດພັນແລ້ວ ກີ່ມີຄູານຫຍ່ຳຮູ້ວ່າ ຫລຸດພັນແລ້ວ ເຊຍ່ອມຮູ້ຜັດວ່າ ຂາຕີລື້ນແລ້ວ ພຣະມຈຈະຮຍ້ອງຢູ່ຈົບແລ້ວ ກິຈທິການທີ່ກົດໝາຍໄດ້ທຳເສົ້າຈແລ້ວ ກິຈເກື່ອນທີ່ຈະຕ້ອງທຳເພື່ອຄວາມເປັນຍ່າງນີ້ໄໝໄດ້ມີອີກ.

ມහາຣາຈ ເປົ້າຍບໍ່ເມື່ອນສະໜັບນຍອດເຂົາໄສສະວາດ ໄນ ມີຂຸ່ນມັວ ບຸຮຸຊີ່ມີຈັກໜຸຍືນອູ່ບ່ນຂອບສະໜັນ ສາມາດເຫັນ ທອຍຕ່າງ ບ້າງ ສາມາດເຫັນກ້ອນກວດແລະກ້ອນທຶນບ້າງ ສາມາດເຫັນຝູ່ປະຈຸບ່າຍໄປມາ ທີ່ອໝູ່ດອຍ້ບ້າງ ໃນສະໜັບນັ້ນ ບຸຮຸຊີ່ນັ້ນມີຄວາມຄົດຍ່າງນີ້ວ່າ ສະໜັນນີ້ໄສສະວາດ ໄນ ມີຂຸ່ນມັວ

๑. ບາລີຄຳນີ້ ມີແປລສຳນາວນີ້ອີກ ເຫັນ ຜຸດຜ່ອງ, ຜຸດຜ່ອງແພ້ວ ເປັນດັນ ນອກຈາກນີ້ຍັງພົບ ການໃຫ້ຄຳນີ້ໃນບົບທິກ່ລ່ວງຄົງພິວພຽນວ່າ ພິວພຽນຜຸດຜ່ອງ (ຈົວຈຸດໂລ ປະໂຍດາຕີ).

–ຜູ້ຮວບຮຸມ

มีหอยต่าง ๆ มีก้อนกรวดและก้อนหิน มีฝุ่นปลาชี้งัวไปมา หรือหยุดอยู่ ในสระน้ำนั้น น้ำจันได กิกขุก็จันนั้นเหมือนกัน ที่เมื่อจิตเป็นสามัคชิ บริสุทธิ์ ผ่องแพร้า ไม่มีกิเลส ปราศจาก อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยัญ ย่อมรู้ชัด ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกชี นี้ทุกชุมชนทัย นี้ทุกชนิโรม นี้ทุกชนิโรมความนิปถีปทา เหล่านี้อาสวะ น้ออาสวามุทัย น้ออาสาวนิโรม น้ออาสาวนิโรมความนิปถีปทา เมื่อเรอรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากการมาสวะ หลุดพ้นจาก ภาวะสวะ หลุดพ้นจากอวิชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณ หยิ่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว เธอย่อมรู้ชัดว่า ชาติลินแล้ว พระมหาธรรม อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อ ความเป็นอย่างนี้ไม่ได้มีอีก.

มหาราชนี้แหลมมัญผลที่เห็นประจักษ์ ทั้งดียิ่งกว่า ทั้งประณีตกว่าสามัคัญผลที่เห็นประจักษ์ขอก่อน ๆ

มหาราชนี้สามัคัญผลที่เห็นประจักษ์ขอก่อน ทั้งดียิ่งกว่า ทั้งประณีตกว่าสามัคัญผลที่เห็นประจักษ์ขอนี้ ย่อมไม่มี.

(ผู้อ่านสามารถศึกษาเนื้อความเดิมของพระสูตรนี้ได้จาก สามัคัญผลสูตร - บาลี สี. ที่. ๓/๖๑/๓๑. - ผู้รับรวม).

ผลของการไม่รักษา หรือรักษาจิต

๓๔

- บาลี ติก.อ. ๒๐/๓๓๙/๕๔๗.

คหบดี เมื่อจิตไม่ได้รับการรักษา (จิตเต อรกุชิต) ภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันว่าไม่ได้รับการรักษา เมื่อภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรมไม่ได้รับการรักษา ภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพเปียกและ เมื่อภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรมเปียกและ ภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพบูดเน่า เมื่อภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรมบูดเน่า ก็มีการตายที่ไม่งดงาม มีการทำกาลีที่ไม่งดงาม.

เปรียบเหมือน เมื่อเรือนมุงไว้ไม่ดี ยอดหลังคา ก็เป็นอันไม่ได้รับการรักษา กลอนหลังคา ก็เป็นอันไม่ได้รับการรักษา ฝ่าเรือน ก็เป็นอันไม่ได้รับการรักษา อกไก่ ก็เปียกชื้น กลอนหลังคา ก็เปียกชื้น ฝ่าเรือน ก็เปียกชื้น อกไก่ ก็ผุเปื่อย กลอนหลังคา ก็ผุเปื่อย ฝ่าเรือน ก็ผุเปื่อย คหบดี ฉันได้ก็ลั่นนั่น เหมือนกัน เมื่อจิตไม่ได้รับการรักษา ภัยกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันไม่ได้รับการรักษา ... ก็มีการตายที่ไม่งดงาม มีการทำกาลีที่ไม่งดงาม.

คหบดี เมื่อจิตได้รับการรักษา (จิตเต รุกขิเต) กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันว่าได้รับการรักษา เมื่อกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมได้รับการรักษา กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพไม่เปียกและ เมื่อ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมไม่เปียกและ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพไม่บูดเน่า เมื่อ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมไม่บูดเน่า ก็มีการต yay ทึงดงาม มีการทำกำลัง ทึงดงาม.

เปรียบเหมือน เมื่อเรือนมุงไว้อ่าย่างดี ยอดหลังคา ก็เป็นอันได้รับการรักษา กลอนหลังคา ก็เป็นอันได้รับการรักษา ฝ่าเรือน ก็เป็นอันได้รับการรักษา อกไก่ ก็ไม่เปียกชื้น กลอนหลังคา ก็ไม่เปียกชื้น ฝ่าเรือน ก็ไม่เปียกชื้น อกไก่ ก็ไม่ผุ เปือย กลอนหลังคา ก็ไม่ผุ เปือย ฝ่าเรือน ก็ไม่ผุ เปือย คหบดี ฉันได้กีจันนั้นเหมือนกัน เมื่อจิตได้รับการรักษา กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันได้รับการรักษา ... ก็มีการต yay ทึงดงาม มีการทำกำลัง ทึงดงาม.

ผลเมื่อจิตถึงความพินาศ

๓๕

-บลสี ติก.ย. ๒๐/๓๓๗/๔๔๐.

คหบดี เมื่อจิตถึงความพินาศ (จิตเต พุยาปนุน) ^๑
 กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันว่าถึงความพินาศ
 เมื่อกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมถึงความพินาศ กายกรรม
 วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพเปียกและ เมื่อกายกรรม
 วจีกรรม มโนกรรมเปียกและ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม
 ก็มีสภาพบูดเน่า เมื่อกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมบูดเน่า
 ก็มีการตายที่ไม่่งดงาม มีการทำกำลังที่ไม่่งดงาม.

เปรียบเหมือน เมื่อเรือนมุงไว้ไม่ดี ยอดหลังคา
 ก็เป็นอันถึงความพินาศ กลอนหลังคา ก็เป็นอันถึงความ
 พินาศ ฝ่าเรือน ก็เป็นอันถึงความพินาศ อกไก่ ก็เปียกชื้น
 กลอนหลังคา ก็เปียกชื้น ฝ่าเรือน ก็เปียกชื้น อกไก่ ผู้ป่วย
 กลอนหลังคา ผู้ป่วย ฝ่าเรือน ผู้ป่วย คหบดี ฉันได
 ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อจิตถึงความพินาศ กายกรรม
 วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันถึงความพินาศ ... ก็มีการตาย
 ที่ไม่่งดงาม มีการทำกำลังที่ไม่่งดงาม.

๑. จิตเต พุยาปนุน บาลีคำนี้ มีสำนวนแปลอย่างอื่นอีก เช่น จิตถึงความผิดปกติ,
 จิตวิบัติ เป็นต้น. -ผู้รับรวม

คหบดี เมื่อจิตไม่ถึงความพินาศ (จิตเต อพุยาปนเน) ^๑ กรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันว่าไม่ถึงความพินาศ เมื่อกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมไม่ถึงความพินาศ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพไม่เปี่ยกและ เมื่อกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมไม่เปี่ยกและ กรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็มีสภาพไม่บูดเน่า เมื่อกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมไม่บูดเน่า ก็มีการตаяทึ่งดงกัง มีการทำ กำลังทึ่งดงกัง.

เบรียบเหมือน เมื่อเรือนมุงໄວ้อย่างดี ยอดหลังคา ก็เป็นอันไม่ถึงความพินาศ กลอนหลังคา ก็เป็นอันไม่ถึง ความพินาศ ฝาเรือน ก็เป็นอันไม่ถึงความพินาศ อกไก่ ก็ไม่เปี่ยกชื้น กลอนหลังคา ก็ไม่เปี่ยกชื้น ฝาเรือน ก็ไม่เปี่ยกชื้น อกไก่ ก็ไม่ผุเปื่อย กลอนหลังคา ก็ไม่ผุเปื่อย ฝาเรือน ก็ไม่ผุเปื่อย คหบดี ฉันได้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อจิตไม่ถึงความพินาศ กรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เป็นอันไม่ถึงความพินาศ ... ก็มีการตаяทึ่งดงกัง มีการทำกำลังทึ่งดงกัง.

๑. จิตเต อพุยาปนเน บาลีคำนี้ มีสำนวนแปลอย่างอื่นอีก เช่น จิตไม่ถึงความผิดปกติ, จิตไม่วิบติด เป็นต้น. -ผู้ร่วมบรรยาย

จิตตามโน จิตตสังกับปไป

๓๖

-บาลี มหาวิ. ว. ๑/๓๓๗/๑๙๐.

อนึ่ง ภิกขุได้ใจใจรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือ
แสวงหาศัสตรราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือ
พระรัตนคุณแห่งความตาย หรือชักชวนเพื่อให้ตายด้วย
คำว่า ท่านผู้เจริญ จะมีประโยชน์อะไรแก่ท่าน ด้วยชีวิตอัน
แสนลำบากยากแค้นนี้ ท่านตายเสียติกว่ามีชีวิตอยู่ดังนี้ เธอมี
จิตใจอย่างนี้ มีความดำริใจอย่างนี้ พระรัตนคุณแห่ง
ความตายก็ตี ชักชวนเพื่อให้ตายก็ตี โดยหลายนัย แม้ภิกขุนี่
ก็เป็นปราชิก หาสังวาสมิได้.

ในบทนี้ มีบาลีอย่างนี้

โย ปน ภิกขุ សบุจิจุ มนุสตวิคุคห ชีวิตา โวโรเปยุ
สตุตหารก วาสุส ปริyeเสยุ ມรณวนุณ วา ลั่วณูณeyu ມรณาย
วา ສมาทเปยุ ອມุໂග ປුරිස ก් ຕුຍුහිມිනා ປාපගෙන ත්‍යුච්චිටෙන
මතනුเต ชีวิตา เเสයුໂයตි อิติจิตตumino จิตตสংগুপো օনেক-
প্ৰিয়ায়েন মৰণৱনুণ ৰা লাবণুণেযু মৰণয ৰা স্মাতপেযু
ওয়মুপি প্ৰাচিষ্ঠো হোতি ওস্বাসো.

อริยมรรค มีองค์ ๔ เป็นเครื่องรองรับจิต

๓๗

- บาลี มหาวาร. ๓๖/๒๕๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนกลิ้งไปได้ง่าย ส่วนหม้อที่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนกลิ้งไปได้ยาก ภิกษุทั้งหลาย ฉันใดก็ฉันนั้น เหมือนกัน จิตที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ง่าย ส่วนจิตที่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ยาก.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเครื่องรองรับจิต อริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๔ นี้นั่นเอง เป็นเครื่องรองรับจิต คือ สัมมาทิปฏิ สัมมาสังก์ปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันทะ สัมมาอาชีวะ สัมมavaยามะ สัมมาสติ สัมมาสมาริ.

เห็นจิตในจิต (นัยสติปัฏฐานสูตร)

๓๙

- บาลี ๗๔. ๘๒/๑๖๐/๑๔๐.

กิกขุทั้งหลาย กิกขุเป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ เป็นอย่างไร กิกขุในธรรมวินัยนี้

จิตมีราคะก์รู้ชัดว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจาก ราคะก์รู้ชัดว่าจิตปราศจากราคะ

จิตมีโทสะก์รู้ชัดว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจาก โทสะก์รู้ชัดว่าจิตปราศจากโทสะ

จิตมีโมหะก์รู้ชัดว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจาก โมหะก์รู้ชัดว่าจิตปราศจากโมหะ

จิตหลุด khỏiก์รู้ชัดว่าจิตหลุด หรือจิตฟุ่งช่านก์รู้ชัดว่า จิตฟุ่งช่าน

จิตถึงความเป็นจิตใหญ่ (มหภาค) ก์รู้ชัดว่าจิตถึง ความเป็นจิตใหญ่ หรือจิตไม่ถึงความเป็นจิตใหญ่ก์รู้ชัดว่า จิตไม่ถึงความเป็นจิตใหญ่

จิตมีธรรมอื่นยิ่งกว่าก์รู้ชัดว่าจิตมีธรรมอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าก์รู้ชัดว่าจิตไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า

จิตตั้งมั่นก์รู้ชัดว่าจิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่นก์รู้ชัด ว่าจิตไม่ตั้งมั่น

จิตหลุดพันก์รู้ชัดว่าจิตหลุดพัน หรือจิตยังไม่หลุดพัน ก็รู้ชัดว่าจิตยังไม่หลุดพัน.

ด้วยอาการอย่างนี้ ที่ภิกขุเป็นผู้พิจารณาเห็นจิต ในจิตภายในอยู่บ้าง พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่บ้าง พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่บ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในจิตอยู่บ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเลื่อมในจิตอยู่บ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ ทั้งความเกิดขึ้นและความเลื่อมในจิตอยู่บ้าง อนึ่ง สถิตว่า จิตมีอยู่ ก็เป็นสถิตที่ดำรงไว้เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่า อาศัยระลึกเท่านั้น เป็นผู้อันตันหาและทิภูปฏิไม่ออาศัยอยู่ และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก.

ภิกขุทั้งหลาย ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกขุซึ่งอ้วว่า เป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่.

เห็นใจในจิต (นัยอานาปานสติสูตร)

๓๙

-ปาลี มหาไวร. ส. ๑๗/๔๒๔/๑๔๐๓.

... กิกขุทั้งหลาย สมัยใด กิกขุย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจเข้า ว่าเราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจออก ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทยิ่ง หายใจเข้า ว่าเราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทยิ่ง หายใจออก ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจเข้า ว่าเราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจออก ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจเข้า ว่าเราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจออก กิกขุทั้งหลาย สมัยนี้ กิกขุนั้น ชื่อว่า เป็นผู้เห็นใจในจิตอยู่เป็นประจำ มีความเพียรแกกิเลส มีลัมปชัญญา มีสติ นำอภิชานและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

กิกขุทั้งหลาย เราไม่กล่าวアナปานสติ ว่าเป็นสิ่งที่มีได้แก่บุคคลผู้มีสติอันลีมหลงแล้ว ไม่มีลัมปชัญญา กิกขุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ กิกขุนั้นย่อมชื่อว่า เป็นผู้เห็นใจในจิตอยู่เป็นประจำ มีความเพียรแกกิเลส มีลัมปชัญญา มีสติ นำอภิชานและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

จิตหลุดพัน (นัยที่ ๑)

๔๐

- บาลี ขันธ์ ๕ ๑๗/๖๗/๑๓.

กิกษุทั้งหลาย กิกษุเห็นรูปอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง
ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเรอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็น
อยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย เพราะความลึกลับแห่งนั้นที่
จึงมีความลึกลับไปแห่งราคะ เพราะความลึกลับไปแห่งราคะ จึงมี
ความลึกลับไปแห่งนั้นที่ เพราะความลึกลับไปแห่งนั้นที่และราคะ
กล่าวได้ว่า จิตหลุดพันแล้วด้วยดี.

กิกษุทั้งหลาย กิกษุเห็นเวทนาอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง
ว่าไม่เที่ยง ... กิกษุเห็นสัญญาอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง ว่าไม่เที่ยง
... กิกษุเห็นสังขารอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง ว่าไม่เที่ยง ...

กิกษุทั้งหลาย กิกษุเห็นวิญญาณอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง
ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเรอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นอยู่
โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย เพราะความลึกลับไปแห่งนั้นที่
จึงมีความลึกลับไปแห่งราคะ เพราะความลึกลับไปแห่งราคะ จึงมี
ความลึกลับไปแห่งนั้นที่ เพราะความลึกลับไปแห่งนั้นที่และราคะ
กล่าวได้ว่า จิตหลุดพันแล้วด้วยดี.

ภิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจชี้รูป โดยอุบายน อันแยกคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง แห่งรูป ตามความเป็นจริง เมื่อภิกขุกระทำไว้ในใจชี้รูป โดยอุบายน อันแยกคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูป ตามความเป็นจริง ย่อมเบื้องหน่ายในรูป เพราะความลินไป แห่งนั้นที่ จึงมีความลินไปแห่งราคะ เพราะความลินไป แห่งราคะ จึงมีความลินไปแห่งนั้นที่ เพราะความลินไป แห่งนั้นที่และราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี.

ภิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจชี้ เวทนาโดยอุบายน อันแยกคาย ... เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจชี้สัญญาโดยอุบายน อันแยกคาย ... เธอทั้งหลาย จงกระทำไว้ในใจชี้สังขารโดยอุบายน อันแยกคาย ...

ภิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจชี้ วิญญาณโดยอุบายน อันแยกคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณ ตามความเป็นจริง เมื่อภิกขุกระทำไว้ในใจชี้วิญญาณโดยอุบายน อันแยกคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณตามความเป็นจริง ย่อมเบื้องหน่ายในวิญญาณ เพราะความลินไปแห่งนั้นที่ จึงมีความลินไป แห่งราคะ เพราะความลินไปแห่งราคะ จึงมีความลินไป แห่งนั้นที่ เพราะความลินไปแห่งนั้นที่และราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี.

จิตหลุดพัน (นัยที่ ๒)

๔๑

-ป้าลี สพา. ส. ๑๗๙/๑๗๙/๒๔๘๕,๒๔๘๖.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นจักขุอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง
ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเรอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นอยู่
โดยถูกต้อง ย่อเมื่อหน่าย เพราะความลินไปแห่งนั้นที่
จึงมีความลินไปแห่งราคะ เพราะความลินไปแห่งราคะ จึงมี
ความลินไปแห่งนั้นที่ เพราะความลินไปแห่งนั้นที่และ
ราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพันแล้วด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นโสตะอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง
ว่าไม่เที่ยง ... ภิกษุเห็น羯摩อันไม่เที่ยงนั้นแหล่งว่า
ไม่เที่ยง ... ภิกษุเห็นชิวหาอันไม่เที่ยงนั้นแหล่งว่าไม่เที่ยง ...
ภิกษุเห็นกายอันไม่เที่ยงนั้นแหล่งว่าไม่เที่ยง ...

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นมนะอันไม่เที่ยงนั้นแหล่ง
ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเรอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นอยู่
โดยถูกต้อง ย่อเมื่อหน่าย เพราะความลินไปแห่งนั้นที่
จึงมีความลินไปแห่งราคะ เพราะความลินไปแห่งราคะ จึงมี
ความลินไปแห่งนั้นที่ เพราะความลินไปแห่งนั้นที่และราคะ
กล่าวได้ว่า จิตหลุดพันแล้วด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย เออทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจชั่งจักขุ โดยอุบายอันແຍບຄາຍ และຈົງພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງແກ່ຈັກຂຸຕາມຄວາມເປັນຈົງ ເນື້ອງภິກູກະຮາທຳໄວ້ໃນใจชັ້ງຈັກຂຸ โดยອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ແລະພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງແກ່ຈັກຂຸຕາມຄວາມເປັນຈົງ ຍ່ອມເບື້ອໜ່າຍໃນຈັກຂຸ ເພຣະຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງນັ້ນທີ ຈຶ່ງມີຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງຮາຄະ ເພຣະຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງຮາຄະ ຈຶ່ງມີຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງນັ້ນທີ ເພຣະຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງນັ້ນທີແລະຮາຄະ ກລ່າວໄດ້ວ່າ ຈິຕຫລຸດພັນແລ້ວດ້ວຍດີ.

ภິກູກະຮາທຳ ເຊື້ອທັນທຳຈົງກະທຳໄວ້ໃນใจชັ້ງໂສຕະ ໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ... ເຊື້ອທັນທຳຈົງກະທຳໄວ້ໃນใจ ທີ່ມານະໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ... ເຊື້ອທັນທຳຈົງກະທຳໄວ້ໃນໃຈ ທີ່ໜ້າຫາໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ... ເຊື້ອທັນທຳຈົງກະທຳໄວ້ໃນໃຈໆ ທີ່ກາຍະໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ...

ภິກູກະຮາທຳ ເຊື້ອທັນທຳຈົງກະທຳໄວ້ໃນใจชັ້ງມນະ ໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ແລະຈົງພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງແກ່ມນະຕາມຄວາມເປັນຈົງ ເນື້ອງພິກູກະຮາທຳໄວ້ໃນใจชັ້ງມນະໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ແລະພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງແກ່ມນະຕາມຄວາມເປັນຈົງ ຍ່ອມເບື້ອໜ່າຍໃນມນະ ເພຣະຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງນັ້ນທີ ຈຶ່ງມີຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງຮາຄະ ເພຣະຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງຮາຄະ ຈຶ່ງມີຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງນັ້ນທີ ເພຣະຄວາມສິ້ນໄປແກ່ງນັ້ນທີແລະຮາຄະ ກລ່າວໄດ້ວ່າ ຈິຕຫລຸດພັນແລ້ວດ້ວຍດີ.

จิตหลุดพัน (นัยที่ ๓)

๔๒

-บาลี สพ. ๓๖/๐๙๗, ๑๘๐/๒๕๖๒, ๒๕๖๔.

กิกขุทั้งหลาย กิกขุเห็นรูปอันไม่เที่ยงนั่นแหล่งว่า ไม่เที่ยง ความเห็นของเรอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบือหน่าย เพราะความลึกลับไปแห่งนั้นที่ จึงมีความลึกลับไปแห่งราคะ เพราะความลึกลับไปแห่งราคะ จึงมีความลึกลับไปแห่งนั้นที่ เพราะความลึกลับไปแห่งนั้นที่และราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพันแล้วด้วยดี.

กิกขุทั้งหลาย กิกขุเห็นเสียงอันไม่เที่ยงนั่นแหล่งว่า ไม่เที่ยง ... กิกขุเห็นกลิ่นอันไม่เที่ยงนั่นแหล่งว่า ไม่เที่ยง ... กิกขุเห็นรสอันไม่เที่ยงนั่นแหล่งว่า ไม่เที่ยง ... กิกขุเห็นโผภูตพะอันไม่เที่ยงนั่นแหล่งว่า ไม่เที่ยง ...

กิกขุทั้งหลาย กิกขุเห็นธรรมอันไม่เที่ยงนั่นแหล่งว่า ไม่เที่ยง ความเห็นของเรอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบือหน่าย เพราะความลึกลับไปแห่งนั้นที่ จึงมีความลึกลับไปแห่งราคะ เพราะความลึกลับไปแห่งราคะ จึงมีความลึกลับไปแห่งนั้นที่ และราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพันแล้วด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย เออทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจชึ่งรูป โดยอุบายอันແຍບຄາຍ และຈົງພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງ ແຫ່ງຮູປຕາມຄວາມເປັນຈິງ ເນື້ອກົກຊຸກຮະທຳໄວ້ໃນໃຈชີ່ຮູປ โดยອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ແລະພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງແຫ່ງຮູປ ຕາມຄວາມເປັນຈິງ ຍ່ອມເບື້ອໜ່າຍໃນຮູປ ເພຣະຄວາມລິ້ນໄປ ແຫ່ງນັນທີ ຈຶ່ງມີຄວາມລິ້ນໄປແຫ່ງຮາຄະ ເພຣະຄວາມລິ້ນໄປ ແຫ່ງຮາຄະ ຈຶ່ງມີຄວາມລິ້ນໄປແຫ່ງນັນທີ ເພຣະຄວາມລິ້ນໄປ ແຫ່ງນັນທີແລະຮາຄະ ກລ່າວໄດ້ວ່າ ຈິຕຫລຸດພັນແລ້ວດ້ວຍດີ.

ภົກຊຸກທັ້ງຫຼາຍ ເຂອທັ້ງຫຼາຍຈົງກະທຳໄວ້ໃນໃຈชີ່ ເສີຍໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ... ເຂອທັ້ງຫຼາຍຈົງກະທຳໄວ້ໃນ ໄຈີ່ຈິກລິ່ນໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ... ເຂອທັ້ງຫຼາຍຈົງກະທຳໄວ້ ໃນໄຈີ່ຈິກລົດໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ... ເຂອທັ້ງຫຼາຍຈົງກະທຳໄວ້ ໃນໄຈີ່ໂພງຽັ້ພພະໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ...

ภົກຊຸກທັ້ງຫຼາຍ ເຂອທັ້ງຫຼາຍຈົງກະທຳໄວ້ໃນໃຈີ່ຮຽມ ໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ແລະຈົງພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງ ແຫ່ງຮຽມຕາມຄວາມເປັນຈິງ ເນື້ອກົກຊຸກຮະທຳໄວ້ໃນໃຈີ່ ຮຽມໂດຍອຸບາຍອັນແຍບຄາຍ ແລະພິຈາຮາເຫັນຄວາມໄມ່ເຖິງ ແຫ່ງຮຽມຕາມຄວາມເປັນຈິງ ຍ່ອມເບື້ອໜ່າຍໃນຮຽມ ເພຣະ ຄວາມລິ້ນໄປແຫ່ງນັນທີ ຈຶ່ງມີຄວາມລິ້ນໄປແຫ່ງຮາຄະ ເພຣະຄວາມ ລິ້ນໄປແຫ່ງຮາຄະ ຈຶ່ງມີຄວາມລິ້ນໄປແຫ່ງນັນທີ ເພຣະຄວາມລິ້ນໄປ ແຫ່ງນັນທີແລະຮາຄະ ກລ່າວໄດ້ວ່າ ຈິຕຫລຸດພັນແລ້ວດ້ວຍດີ.

จิตที่หลุดพันดีแล้ว

๔๓

- บาลี ปัญจก. อ. ไชยวัฒน์/๒๕๖๒/๑๐๐.

กิกษุทั้งหลาย รากุที่พึงพระกได้ (นิสสารภัยราก)
๕ ประการนี้ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

กิกษุทั้งหลาย เมื่อกิกษุในธรรมวินัยนี้ มนสิการถึง
กามทั้งหลาย จิตของເຮอย່ອມໄມ່ແລ່ນໄປ ຍ່ອມໄມ່ເລື່ອມໃສ
ຍ່ອມໄມ້ຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມໄມ້ນ້ອມໄປໃນການທັ້ງຫຼາຍ ແຕ່ເມື່ອ^๑
ເຮອມນສີກາຣຶ່ງແກຂັມມະ ຈິຕຂອງເຮອຍ່ອມແລ່ນໄປ ຍ່ອມ
ເລື່ອມໃສ ຍ່ອມຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມນ້ອມໄປໃນແກຂັມມະ ຈິຕຂອງເຮອນ
ໜ້ວ່າເປັນຈິດດຳເນີນໄປດີແລ້ວ ອບຣມດີແລ້ວ ຕັ້ງອູ່ດີແລ້ວ ລຸດພັນ
ດີແລ້ວ ພຣາກອອກດີແລ້ວຈາກການທັ້ງຫຼາຍ ອາສະ ທຸກ໌ ແລະຄວາມ
ເຮົ່າຮັ້ນເຫຼຳໄດ ຍ່ອມເກີດພຣະກາມເປັນປັຈັຍ ເຮອລຸດພັນແລ້ວ
ຈາກອາສະ ທຸກ໌ ແລະຄວາມເຮົ່າຮັ້ນເຫຼຳນັ້ນ ເຮຍ່ອມໄມ່ເສາຍ
ເວທນາທີ່ເກີດພຣະເຫດນັ້ນ ນີ້ເຮັກລ່ວວ່າ ເປັນກາຣພຣາກອອກ
ແຫ່ງການທັ້ງຫຼາຍ.

กิกษุทั้งหลาย ອີກປະກາຣහນີ່ ເມື່ອກิกษຸມນສີກາ
ຮຶ່ງພຍາບາທ ຈິຕຂອງເຮອຍ່ອມໄມ່ແລ່ນໄປ ຍ່ອມໄມ່ເລື່ອມໃສ
ຍ່ອມໄມ້ຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມໄມ້ນ້ອມໄປໃນພຍາບາທ ແຕ່ເມື່ອເຮອ
ມນສີກາຮຶ່ງຄວາມໄມ່ພຍາບາທ ຈິຕຂອງເຮອຍ່ອມແລ່ນໄປ

ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในความไม่พยาบาท จิตของเรอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พระกออกดีแล้วจากพยาบาท อาสวะ ทุกข์ และความเราร้อนเหล่าได ย่อมเกิด เพราะพยาบาทเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์ และความเราร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิด เพราะเหตุนั้น นี้เรากล่าวว่า เป็นการพระกอออกแห่งพยาบาท.

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงวิพิชสงสَا จิตของเรอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในวิพิชสงสَا แต่เมื่อเรอมนสิการถึงวิพิชสงสَا จิตของเรอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในวิพิชสงสَا จิตของเรอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พระกออกดีแล้วจากวิพิชสงสَا อาสวะ ทุกข์ และความเราร้อนเหล่าได ย่อมเกิด เพราะวิพิชสงสَاเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์ และความเราร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิด เพราะเหตุนั้น นี้เรากล่าวว่า เป็นการพระกอออกแห่งวิพิชสงสَا.

กิกชุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกขุมนสิการถึงรูปทั้งหลาย จิตของເຮອຍ່ອມໄມ່ແລ້ນໄປ ຍ່ອມໄມ່ເລື່ອມໃສ ຍ່ອມໄມ່ຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມໄມ່ນ້ອມໄປໃນຮູບທັ້ງຫາຍ ແຕ່ເມື່ອເຮອມສີກາຣຶ່ງອຽຸປ ຈິຕຂອງເຮອຍ່ອມແລ້ນໄປ ຍ່ອມເລື່ອມໃສ ຍ່ອມຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມນ້ອມໄປໃນອຽຸປ ຈິຕຂອງເຮອນນີ້ຊ່ວ່າເປັນຈິຕດຳເນີນໄປດີແລ້ວ ອະບຽນດີແລ້ວ ຕັ້ງອູ່ດີແລ້ວ ລຸດພັນດີແລ້ວ ພຣາກອອກດີແລ້ວຈາກຮູບທັ້ງຫາຍ ອາສະວະ ທຸກໆ ແລະຄວາມເຮົ່ວ້ອນເຫຼຳໄດ ຍ່ອມເກີດເພຣະຮູບເປັນປັຈຍ ເຮອລຸດພັນແລ້ວ ຈາກອາສະວະ ທຸກໆ ແລະຄວາມເຮົ່ວ້ອນເຫຼຳນັ້ນ ເຮອຍ່ອມໄມ່ເສຍວ ເວທනາທີ່ເກີດເພຣະເຫດຸນັ້ນ ນີ້ເຮັກລ່ວວ່າ ເປັນພຣາກອອກແທ່ງຮູບທັ້ງຫາຍ.

ກิกชุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกขุมนສີກາຣຶ່ງສັກກາຍະ ຈິຕຂອງເຮອຍ່ອມໄມ່ແລ້ນໄປ ຍ່ອມໄມ່ເລື່ອມໃສ ຍ່ອມໄມ່ຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມໄມ່ນ້ອມໄປໃນສັກກາຍະ ແຕ່ເມື່ອເຮອມສີກາຣຶ່ງຄວາມດັບແທ່ງສັກກາຍະ ຈິຕຂອງເຮອຍ່ອມແລ້ນໄປ ຍ່ອມເລື່ອມໃສ ຍ່ອມຕັ້ງອູ່ ຍ່ອມນ້ອມໄປໃນຄວາມດັບແທ່ງສັກກາຍະ ຈິຕຂອງເຮອນນີ້ຊ່ວ່າເປັນຈິຕດຳເນີນໄປດີແລ້ວ ອະບຽນດີແລ້ວ ຕັ້ງອູ່ດີແລ້ວ ລຸດພັນດີແລ້ວ ພຣາກອອກດີແລ້ວຈາກສັກກາຍະ ອາສະວະ ທຸກໆ ແລະຄວາມເຮົ່ວ້ອນເຫຼຳໄດ ຍ່ອມເກີດເພຣະສັກກາຍະ

เป็นปัจจัย เออหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกชี และความ
เร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิด เพราะเหตุนั้น
นี้เรากล่าวว่า เป็นการพรากรออกแห่งสักกายะ.

ภิกษุทั้งหลาย ความเพลินในการก็ดี ความเพลินใน
พยาบาทก็ดี ความเพลินในวิหิงสา ก็ดี ความเพลินในรูป ก็ดี
ความเพลินในสักกายะ ก็ดี ย่อมไม่บังเกิดขึ้นแก่เธอ เพราะ
ความเพลินในการ ก็ดี ความเพลินในพยาบาท ก็ดี ความเพลิน
ในวิหิงสา ก็ดี ความเพลินในรูป ก็ดี ความเพลินในสักกายะ ก็ดี
ไม่บังเกิดขึ้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ไม่มี Arial ตัดตันหา
ได้แล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้ว เพราะ
จะนานะได้โดยชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ธาตุที่พึงทราบได้ ๕ ประการนี้แล.

ผู้มีจิตอันหลุดพ้นแล้วด้วยดี

๔๔

-บาลี ทสก. อี. ๒๔๗/๓๙/๒๐.

... กิจชุทั้งหลาย ก็กิจชุเป็นผู้มีกายลังخارอันส่งบ
ระงับแล้วเป็นอย่างไร กิจชุในธรรมวินัยนี้ เพาะละสุข
และทุกข์เลี่ยได้ เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโภมนัส
ก่อน ๆ ย่อมบรรลุจตุคามาน อันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีแต่สติ
อันบริสุทธิ์ เพราะอุเบกษาแล้วแล{o}ย กิจชุทั้งหลาย กิจชุ
เป็นผู้มีกายลังخارอันส่งบระงับแล้ว เป็นอย่างนี้แล.

กิจชุทั้งหลาย ก็กิจชุเป็นผู้มีจิตอันหลุดพ้นแล้ว
ด้วยดีเป็นอย่างไร จิตของกิจชุในธรรมวินัยนี้ เป็น
ธรรมชาติหลุดพ้นแล้วจากราคะ หลุดพ้นแล้วจากโถะ
หลุดพ้นแล้วจากโมหะ กิจชุทั้งหลาย กิจชุเป็นผู้มีจิต
อันหลุดพ้นแล้วด้วยดี เป็นอย่างนี้แล.

กิจชุทั้งหลาย ก็กิจชุเป็นผู้มีปัญญาอันหลุดพ้นแล้ว
ด้วยดีเป็นอย่างไร กิจชุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดว่า ราคะเรา
จะได้แล้ว ตั้รากได้ขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลายอดด้วน
ทำให้ไม่มี และมีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดा ย่อมรู้ชัด
ว่าโถะเราจะได้แล้ว ... ย่อมรู้ชัดว่าโมหะเราจะได้แล้ว
ตั้รากได้ขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลายอดด้วน ทำให้ไม่มี
และมีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดा กิจชุทั้งหลาย
กิจชุเป็นผู้มีปัญญาอันหลุดพ้นแล้วด้วยดี เป็นอย่างนี้แล. ...

การเข้าไปหา เป็นความไม่หลุดพ้น

การไม่เข้าไปหา เป็นความหลุดพ้น

๔๕

-บาลี ขันธ์. ส. ๑๗/๖๖/๑๐๙.

**ภิกษุทั้งหลาย การเข้าไปหา เป็นความไม่หลุดพ้น
การไม่เข้าไปหา เป็นความหลุดพ้น.**

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณ ชึ่งเข้าถือเอารูป
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็น
ที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึงความเจริญ
ของงาน ไฟบุลย์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณ ชึ่งเข้าถือเอาเวทนา
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีเวทนาเป็นอารมณ์
มีเวทนาเป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึง
ความเจริญ ของงาน ไฟบุลย์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณ ชึ่งเข้าถือเอาสัญญา
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีสัญญาเป็นอารมณ์
มีสัญญาเป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึง
ความเจริญ ของงาน ไฟบุลย์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณ ชึ่งเข้าถือเอาสังหาร
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีสังหารเป็นอารมณ์

มีสังหารเป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปซ่องเสพ ก็ถึงความเจริญ ของงาน ไฟบูลย์ได้.

กิกชุ่ทั้งหลาย ผู้ใดจะพิงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติ การมา การไป การจุติ การอุปบัติ หรือความเจริญความมองงาน ความไฟบูลย์แห่งวิญญาณ โดยเว้นจากรูปจากเวลา จากสัญญา จากสังหารดังนี้ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้.

กิกชุ่ทั้งหลาย ถ้ารากในรูปธาตุ ในเวทนาราตุ ในสัญญาราตุ ในสังหารราตุ ในวิญญาณราตุ เป็นสิ่งที่กิกชุ่ทั้งหลายจะได้แล้ว (ราโค ปทีโน) เพราะละรากคนนั้นได้ อารมณ์สำหรับวิญญาณย่อมขาดลง ที่ตั้งแห่งวิญญาณย่อมไม่มีวิญญาณอันไม่มีที่ตั้งนั้น ก็ไม่وجودงาน หลุดพ้นไป เพราะไม่ถูกปรุงแต่ง เพราะหลุดพ้นไป ก็ตั้งมั่น (จิต) เพราะตั้งมั่นก็ยินดีในตนเอง (สนธุสิต) เพราะยินดีในตนเอง ก็ไม่หวั่นไหว (น ปริตสุตติ) เมื่อไม่หวั่นไหว ก็ปรินิพพาน เจพางตนนั้นเที่ยวเรอย่อมรู้ด้วย ชาติสิ้นแล้ว พระมหาธรรมอยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่ได้มีอีก.

การน้อมใจเพื่อตัดโหรร์มภากคิยสังโยชน์

๔๖

- ปีที่ ๑๖๙ ต. ๑๗/๒๙/๑๐๘.

เมื่อกิขุน้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่มี ของเราก็จักไม่มี (โน จสุส โน จ เม สิยา โน ภวสุสติ โน เม ภวสุสติ) ดังนี้ กิขุนั้น พึงตัดโหรร์มภากคิย-สังโยชน์ได้.

ชาตต่อพระองค์ผู้เจริญ กิขุน้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่มี ของเราก็จักไม่มี ดังนี้ พึงตัดโหรร์มภากคิย-สังโยชน์ได้อย่างไร พระเจ้าข้า.

กิขุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สัตบแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่จลادในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัปบุรุษ ไม่จลัดในธรรมของสัปบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัปบุรุษ ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูปในตน ย่อมเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นลัญญาโดยความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นลังخارโดยความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ย่อมเห็นวิญญาณในตน ย่อมเห็นตนในวิญญาณ เขาย่อม

ไม่ทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง ไม่ทราบชัดซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกข์ ตามความเป็นจริงว่า เป็นทุกข์ ไม่ทราบชัดซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา ตามความเป็นจริงว่า เป็นอนัตตา ไม่ทราบชัดซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันปัจจัยปรุ่งแต่ง ตามความเป็นจริงว่า อันปัจจัยปรุ่งแต่ง ไม่ทราบชัด ตามความเป็นจริงว่า แม้รูป แม้วेठนา แมสัญญา แมสังขาร แมวิญญาณ จักไม่มี.

ภิกษุ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำดีในธรรม ของพระอริยะ ได้เห็นลับปุรุช ฉลาดในธรรมของลับปุรุช ได้รับการแนะนำดีในธรรมของลับปุรุช ย่อมไม่พิจารณาเห็น รูปโดยความเป็นตน ... ย่อมไม่พิจารณาเห็นเวทนาโดย ความเป็นตน ... ย่อมไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความ เป็นตน ... ย่อมไม่พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นตน ... ย่อมไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ... เเรอย่อม ทราบชัดซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง ย่อมทราบชัดซึ่งรูป เวทนา

สัญญา สังหาร วิญญาณ อันเป็นทุกชี ตามความเป็นจริง ว่าเป็นทุกชี ย่อมทราบชัดซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังหาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา ตามความเป็นจริงว่าเป็นอนัตตา ย่อมทราบชัดซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังหาร วิญญาณ อันปัจจัยปรุงแต่ง ตามความเป็นจริงว่า อันปัจจัยปรุง แต่ง ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป แม้วेठนา แม้สัญญา แม้สังหาร แม่วิญญาณ ก็ไม่มี ย่อมทราบชัด ตามความเป็นจริงเช่นนั้น เพราะเห็นความเป็นต่าง ๆ แห่งรูป เวทนา สัญญา สังหาร วิญญาณ.

ภิกขุ เมื่อภิกขุน้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่มี ของเราก็จักไม่มีดังนี้ ภิกขุนั้น พึงตัดໂอร์มภาคิยสังโถชนได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกขุน้อมใจไปอยู่อย่างนี้ พึงตัดໂอร์ม-ภาคิยสังโถชนเสียได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกขุรู้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงจะสิ้นไปโดยลำดับ.

ภิกขุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็น พระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการ แนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัปบุรุษ ไม่ฉลาด ในธรรมของสัปบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของ

สับปบุรุษ ย่อมถึงความสะดุง ในฐานะอันไม่ควรสะดุง กิกขุ กปุกุชนผู้ไม่ได้สัดابแล้ว ย่อมมีความสะดุงดังนี้ว่า ถ้าเรา ไม่พึงมี ของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่มี ของเราก็จักไม่มี ดังนี้ กิกขุ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สัดابแล้ว ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำดีในธรรมของ พระอริยะ ได้เห็นสับปบุรุษ ฉลาดในธรรมของสับปบุรุษ ได้รับ การแนะนำดีในธรรมของสับปบุรุษ ย่อมไม่ถึงความสะดุง ในฐานะอันไม่ควรสะดุง กิกขุ อริยสาวกผู้ได้สัดابแล้ว ไม่มีความสะดุงดังนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่มี ของเราก็จักไม่มี ดังนี้.

กิกขุ วิญญาณ ซึ่งเข้าถือເຂາຮູບ ตັ້ງອູ່ ກົດັ້ງອູ່ໄດ້ เป็นວິญญาณທີ່ມີຮູບເປັນອາຮມ໌ ມີຮູບເປັນທີ່ຕັ້ງອາຄີຍ ມືນັນທີ ເປັນທີ່ເຂົ້າໄປໜ່ອງເສັບ ກີ່ຄື່ງຄວາມເຈີ້ມູ ຂອກການ ໄພບຸລຍໄດ້.

กิกขุ วิญญาณ ซึ่งเข้าถือເຂາເວທະນາ ຕັ້ງອູ່ ກົດັ້ງອູ່ໄດ້ ເປັນວິญญาณທີ່ມີເວທະນາເປັນອາຮມ໌ ມີເວທະນາເປັນທີ່ຕັ້ງອາຄີຍ ມື ນັນທີເປັນທີ່ເຂົ້າໄປໜ່ອງເສັບ ກີ່ຄື່ງຄວາມເຈີ້ມູ ຂອກການ ໄພບຸລຍໄດ້.

กิกขุ วิญญาณ ซึ่งเข้าถือເຂາສັ້ນຢູ່ ຕັ້ງອູ່ ກົດັ້ງອູ່ໄດ້ ເປັນວິญญาณທີ່ມີສັ້ນຢູ່ເປັນອາຮມ໌ ມີສັ້ນຢູ່ເປັນທີ່ຕັ້ງອາຄີຍ ມືນັນທີເປັນທີ່ເຂົ້າໄປໜ່ອງເສັບ ກີ່ຄື່ງຄວາມເຈີ້ມູ ຂອກການ ໄພບຸລຍໄດ້.

ภิกขุ วิญญาณ ซึ่งเข้าถือເຄາສັກ ຕັ້ງອູ່ ກົດຕັ້ງອູ່ໄດ້ ເປັນວິญญาณທີ່ມີສັກ ເປັນອາຮມັນ ມີສັກ ເປັນທີ່ຕັ້ງອາສັຍ ມີ ນັນທີເປັນທີ່ເຂົ້າໄປໜ່ອງເສັພ ກົດຄວາມເຈີ້ມ ຂອງການ ໄພບຸລີຢີໄດ້.

ภิกขุ ຜູ້ໄດ້ຈະພຶກລ່າວອຍ່າງນິ້ວ່າ ເຮັດກັບບັນຫຼຸດຕີ ການມາ ການໄປ ການຈຸຕີ ການອຸປະຕິ ທີ່ອຄວາມເຈີ້ມ ຄວາມອກການ ຄວາມໄພບຸລີຢີແໜ່ງວິญญาณ ໂດຍເວັນຈາກຮູບ ຈາກເວທນາ ຈາກສັນນູ້ ຈາກສັກ ດັ່ງນີ້ ຂັ້ນນີ້ໄໝເປັນສູ່ນະທີ່ຈະມີໄດ້.

ภิกขุ ຄ້າຮາຄະໃນຮູບປາຕຸ ໃນເວທນາຮາຕຸ ໃນສັນນູ້ຮາຕຸ ໃນສັກ ຮາຄະ ອູ່ໃນສັກ ອູ່ໃນວິญญาณ ອູ່ໃນ ເປັນສິ່ງທີ່ກົດສຸລະໄດ້ແລ້ວ (ຮາໂຄ ປົກໂນ) ເພຣະລະຮາຄະນັ້ນໄດ້ ອາຮມັນສໍາຫັບວິญญาณກີ່ຂາດລົງ ທີ່ຕັ້ງ ແ່າງວິญญาณຍ່ອມໄມ້ມີ ວິญญาณອັນໄມ້ມີທີ່ຕັ້ງນັ້ນ ກີ່ໄໝ່ອກການ ເລຸດພັນໄປ ເພຣະໄມ້ຄູກປຽງແຕ່ງ ເພຣະເລຸດພັນໄປ ກົດຕັ້ງມື້ນ ເພຣະຕັ້ງມື້ນ ກີ່ຍິນດີໃນຕົນເອງ ເພຣະຍິນດີໃນຕົນເອງ ກີ່ໄໝ່ ພ່ວ່ນໄຫວ ເມື່ອໄໝ່ ພ່ວ່ນໄຫວ ກົດປິນິພພານເລີພະຕົນນັ້ນເຖິງວ ເຮອຍ່ອມຮູ້ຊັດວ່າ ຂາຕີລືນແລ້ວ ພຣະມຈຣຍ່ອູ່ຈົບແລ້ວ ກິຈທິກວາທຳ ໄດ້ທຳເສົ່ງແລ້ວ ກິຈອື່ນທີ່ຈະຕັ້ງທຳເພື່ອຄວາມເປັນຍ່າງນີ້ ໄນໄດ້ມີເອິກ.

ภิกขุ ເມື່ອບຸດຄລູ້ອູ່ຍ່າງນີ້ ເຫັນອູ່ຍ່າງນີ້ແລ້ວ ອາສະວະທັ້ງໝາຍຍ່ອມລືນໄປໂດຍລຳດັບ.

เหตุให้วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์

๔๗

-บาลี มหาไวร. ส. ๑๙/๑๐๕/๓๖๘.

กุณฑลิยปริพพาชก ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอวาราม เข้าไปสู่บริษัท เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจจลาภต ข้าพเจ้าเดินไปเนื่อง ๆ เที่ยวไปเนื่อง ๆ สู่อวารามจากอวาราม สู่อุทยานจากอุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พากหนึ่ง เป็นผู้มีการเปลืองวะทะแก่กันและกัน ว่าอย่างนี้ฯ เป็นเครื่องสนุกสนานชอบใจ (านิส) ก็มี มีการติดเตียนกันเมื่อกล่าวกถาหนึ่งฯ อยู่ เป็นเครื่องสนุกสนานชอบใจก็มี ส่วนท่านพระโคดมผู้เจริญเล่าเป็นผู้อยู่ด้วยการมีอะไรเป็นเครื่องสนุกสนานชอบใจ.

กุณฑลิยะ ตذاดตลอดจิตวิชชาและวิมุตติเป็นเครื่องสนุกสนานชอบใจ (ผลานิส).

ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ โพชณงค์ทั้ง ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชณงค์ทั้ง ๗ ให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ สติปัฏฐานทั้ง ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชณงค์ทั้ง ๗ ให้บริบูรณ์.

ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐานทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ สุจริตทั้ง ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัญญาทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์.

ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำสุจริตทั้ง ๓ ให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ อินทรีสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมทำสุจริตทั้ง ๓ ให้บริบูรณ์ อินทรีสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมทำสุจริตทั้ง ๓ ให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ กิกขุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปที่นำพาใจด้วยตาแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่หวังจะเอามาทะนุถนอมไม่ยังความกำหนดให้เกิด และกายของເຮົກ຺ຄົງທີ່ຈິຕົກ຺ຄົງທີ່ຕັ້ງມື່ນດີແລ້ວ หลຸດພັນດີແລ້ວໃນກາຍໃນ ອົ່ງ ເຮອເຫັນຮູບທີ່ໄມ່ນ່າພາວໃຈດ້ວຍຕາແລ້ວ ກີ່ໄມ່ເສີຍໃຈ ໄມມີຈິຕັ້ງຢູ່ດ້ວຍໂທສະ (ອປຸປິຖຸຈິຕິຈິຕິໂຕ) ມີໃຈໄມ່ຫດ່ຽ່ງ (ອາທິນມານໂສ) ມີຈິຕິໄມ່ພຍາບາທ (ອພູຍາປນຸ່ນເຈຕໂສ) และกายของເຮົກ຺ຄົງທີ່ຈິຕົກ຺ຄົງທີ່ຕັ້ງມື່ນດີແລ້ວ หลຸດພັນດີແລ້ວໃນກາຍໃນ.

ອີກປະກຣາຮົ່ງ ກົກໝູຟັງເສີຍທີ່ນ່າພາວໃຈດ້ວຍຫຼຸແລ້ວ ... ດມກລື່ນທີ່ນ່າພາວໃຈດ້ວຍຈຸນູກແລ້ວ ... ລື້ມຮສທີ່ນ່າພາວໃຈດ້ວຍຄື້ນແລ້ວ ... ຖຸກຕ້ອງໂພກຊັພພະທີ່ນ່າພາວໃຈດ້ວຍກາຍແລ້ວ ... ຮູ້ຮຽນທີ່ນ່າພາວໃຈດ້ວຍໃຈແລ້ວ ย່ອມໄມ່ຍືນດີ ໄມ່หวັງຈະເຂາມາທະນຸຫອມ ໄມຍັງຄວາມกำหนดให้เกิด และกายของເຮົກ຺ຄົງທີ່ຈິຕົກ຺ຄົງທີ່ຕັ້ງມື່ນດີແລ້ວ หลຸດພັນດີແລ້ວໃນກາຍໃນ ອົ່ງ ເຮອ

รู้ธรรมที่ไม่น่าพอใจด้วยใจแล้ว ก็ไม่เลียใจ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยโถสະ มใจไม่หดหู่ มีจิตไม่พยาบาท และกายของเรอก็คงที่ จิตก็คงที่ ตั้งมั่นดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้วในภายใน.

กุณฑลิยะ เพาะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปด้วยตาแล้ว ก็เป็นผู้คงที่ มใจไม่หดหู่ มีจิตไม่พยาบาท ในรูปทั้งหลาย ทั้งที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ กายของเรอก็คงที่ จิตก็คงที่ เป็นจิตตั้งมั่นดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้วในภายใน ภิกษุฟังเสียงด้วยหูแล้ว ... 大妈ลินด้วยจมูกแล้ว ... ลีมรสด้วยลิ้นแล้ว ... ถูกต้องโผลภูพะด้วยกายแล้ว ... รู้ธรรมด้วยใจแล้ว ก็เป็นผู้คงที่ มใจไม่หดหู่ มีจิตไม่พยาบาท ในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ กายของเรอก็คงที่ จิตก็คงที่ เป็นจิตตั้งมั่นดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้วในภายใน กุณฑลิยะ อินทรีสั่งรวมบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย้อมทำสุจริตทั้ง ๓ ให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ ก็สุจริตทั้ง ๓ ประการนั้น อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย้อมทำสติปัญจานทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย้อมเจริญกายสุจริตเพื่อลักษณะทุจริต ย้อมเจริญวิสุจริตเพื่อลักษณะทุจริต ย้อมเจริญมโนสุจริตเพื่อมโนทุจริต กุณฑลิยะ สุจริตทั้ง ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย้อมทำสติปัญจานทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ สติปัฏฐานทั้ง ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมทำโพชṇṇingค์ทั้ง ๗ ให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ ภิกขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายในกาย เนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชามา และโทมนัสในโลกออกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาใน เวทนาทั้งหลายเนื่องๆ อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต เนื่องๆ อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย เนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชามา และโทมนัสในโลกออกเสียได้ กุณฑลิยะ สติปัฏฐานทั้ง ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมทำ โพชṇṇingค์ทั้ง ๗ ให้บริบูรณ์.

กุณฑลิยะ โพชṇṇingค์ทั้ง ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ ภิกขุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชṇṇingค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรห น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญอัมมวิจยสัมโพชṇṇingค์ ... ย่อมเจริญวิริยสัมโพชṇṇingค์ ... ย่อมเจริญปีติสัมโพชṇṇingค์ ... ย่อมเจริญปัสสังหิสัมโพชṇṇingค์ ... ย่อมเจริญสมาธิสัมโพชṇṇingค์ ... ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชṇṇingค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรห น้อมไปในการสละ กุณฑลิยะ โพชṇṇingค์ทั้ง ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้.

ความแตกต่างระหว่าง อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ^๑ กับภิกษุปัญญาวิมุตติ

๔๙

- ปางลี ขันธ์. ส. ๑๗/๔๖/๑๒๕๔

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไม่เหลือ เพราะไม่ยึดมั่นในรูป จึงได้นามว่า สัมมาสัมพุทธะ ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา (ปัญญาวิมุตติ) ก็หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไม่เหลือ เพราะไม่ยึดมั่นในรูป จึงได้นามว่า ปัญญาวิมุตติ.

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไม่เหลือ เพราะไม่ยึดมั่นในเวทนา ... เพราะไม่ยึดมั่นในสัญญา ... เพราะไม่ยึดมั่นในสังขาร จึงได้นามว่า สัมมาสัมพุทธะ ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา ก็หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไม่เหลือ เพราะไม่ยึดมั่นในสังขาร จึงได้นามว่า ปัญญาวิมุตติ.

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ

ไม่เหลือ เพราะไม่ยึดมั่นในวิญญาณ จึงได้นามว่า สัมมาสัมพุทธะ กิกขุทั้งหลาย แม่กิกขุหลุดพันได้ด้วยปัญญา ก็หลุดพันแล้ว เพราะเปื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไม่เหลือ เพราะไม่ยึดมั่นในวิญญาณ จึงได้นามว่า ปัญญาวิมุตติ.

กิกขุทั้งหลาย ในข้อนี้จะมีอะไรเป็นความผิดแพก แตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเหตุที่ แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะกับกิกขุ ปัญญาวิมุตติ. ...

กิกขุทั้งหลาย ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีครรรช์ ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีครรคกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าว กันแล้ว ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค (มคุคบุญ) เป็นผู้รู้แจ้งมรรค (มคุวิถุ) เป็นผู้ฉลาดในมรรค (มคุโกริโภ) กิกขุทั้งหลาย ส่วนสาวกทั้งหลายในบัดนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค (มคุคานุค) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง กิกขุทั้งหลาย นี้แหละเป็นความ ผิดแพกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็น เหตุที่แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับกิกขุปัญญาวิมุตติ.

“ঝন্টি”

มโน คือ ส่วนแห่งอายตนะภายใน

๔๙

- ปาลี อุปาริ. ม. ๑๔/๑๖๕, ๔๐๐/๒๐๔๓, ๒๖๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็จะควรเรียกว่า ภิกษุผู้ฉลาดในอายตนะ ด้วยเหตุเท่าไร.

... ผ่านนั้น อายตนะภายในและอายตนะภายนอกนี้ มีอย่างละ ๖ คือ จักษุและรูป โสตะและเสียง манะและกลิ่น ชีวahaและรส กายและโภภูร្យพะ มโนและธรรม ผ่านนั้น เหล่านี้แล อายตนะภายในและอายตนะภายนอก อย่างละ ๖ และด้วยเหตุที่ภิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จึงควรเรียกได้ว่า ภิกษุผู้ฉลาดในอายตนะ. ...

... ภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อที่เรากล่าวแล้วดังนี้ว่า พึงทราบ อายตนะภายใน ๖ นั้น เรากล่าวหมายถึงอะไรเล่า ภิกษุ ทั้งหลาย ข้อนั้นเรากล่าวหมายถึง อายตนะคือจักษุ อายตนะคือโสตะ อายตนะคือมานะ อายตนะคือชีวaha อายตนะคือกาย อายตนะคือมโน ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า พึงทราบอายตนะภายใน ๖ นั้น เรายาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว.

กิกชุ หั้งหลาย ก็ข้อที่เรากล่าวแล้วดังนี้ว่า พึงทราบ
อายุตนะภายนอก ๖ นั้น เรากล่าวหมายถึงอะไรเล่า กิกชุ
หั้งหลาย ข้อนั้น เรากล่าวหมายถึง อายุตนะคือรูป อายุตนะคือ
เสียง อายุตนะคือกลิ่น อายุตนะคือรส อายุตนะคือ
โผฏฐัพะ อายุตนะคือธรรม ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า พึงทราบ
อายุตนะภายนอก ๖ นั้น เรากล่าวความข้อนี้กล่าวแล้ว.

อกุศลธรรม-กุศลธรรม

มีมโนเป็นหัวหน้า

๕๐

- บาลี เอก. อ. ๒๐/๑๔/๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลธรรมทั้งหลาย ที่เป็นไปในส่วนอกุศล ที่เป็นไปในฝักฝ่ายอกุศล ทั้งหมดนั้น มีมโนเป็นหัวหน้า(มโนปุพพุคมา) มโนเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรม ทั้งหลายเกิดทีหลัง.

ภิกษุทั้งหลาย กุศลธรรมทั้งหลาย ที่เป็นไปในส่วนกุศล ที่เป็นไปในฝักฝ่ายกุศล ทั้งหมดนั้น มีมโนเป็นหัวหน้า มโนเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น กุศลธรรมทั้งหลายเกิดทีหลัง.

ในพระสูตรนี้ มีบาลีอย่างนี้

เยเกจิ ภิกขุเว ธรรมมา อกุสลา อกุสลภาดิยา อกุสลปกุชิกา สพุเพ เต มโนปุพพุคมา มโน เตสำ ธรรมานั่น ประจำ อุปปชุชติ อนุวเทว อกุสลา ธรรมมาติ.

เยเกจิ ภิกขุเว ธรรมมา กุสลา กุสลภาดิยา กุสลปกุชิกา สพุเพ เต มโนปุพพุคมา มโน เตสำ ธรรมานั่น ประจำ อุปปชุชติ อนุวเทว กุสลา ธรรมมาติ.

ธรรมทั้งหลาย มีมโนเป็นหัวหน้า

๕๑

- ป้าลี ขุ ขุ ๒๔๕/๑๐.

ธรรมทั้งหลายมีมโนเป็นหัวหน้า มีมโนประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่เมโน ถ้าบุคคลมีมโนอันไทยประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่ก็ตาม กระทำอยู่ก็ตาม ทุกชั่ย่อมไปตามบุคคลนั้น เหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น.

ธรรมทั้งหลายมีมโนเป็นหัวหน้า มีมโนประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่เมโน ถ้าบุคคลมีมโนผ่องใส กล่าวอยู่ก็ตาม กระทำอยู่ก็ตาม สุขย่อมไปตามบุคคลนั้น เหมือนเงาติดตาม ตัวไป ฉะนั้น.

ก็ชนเหล่าใด ยังผูกใจเจ็บอยู่ว่า ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา เวรของชนเหล่านั้น ย่อมระงับไม่ลง ส่วนชนเหล่าใด ไม่ผูกใจเจ็บว่า ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรานะ เวรของชนเหล่านั้น ย่อมระงับได้ ในยุคใหม่ก็ตาม เวรหั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการจองเวรเลย แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร ธรรมนี้เป็นของเก่า ที่ใช้ได้ตลอดกาล.

ໃນพระสูตรนີ້ ມີບາລືອຍ່າງນີ້

ມໂນປຸພຸພຸຄມາ ຮມມາ ມໂນເສුງຈາ ມໂນມຍາ ມນສາ
ເຈ ປຖກູຈຸເຈນ ກາສຕີ ວາ ກໂຮຕີ ວາ ຕໂຕ ນຳ ທຸກຂມເນຸວຕີ ຈົກກຳ
ວຫໂຕ ປົກ.

ມໂນປຸພຸພຸຄມາ ຮມມາ ມໂນເສුງຈາ ມໂນມຍາ ມນສາ
ເຈ ປສນູແນນ ກາສຕີ ວາ ກໂຮຕີ ວາ ຕໂຕ ນຳ ສຸຂມເນຸວຕີ ຈາຍວາ
ອນຸປາຍືນີ້.

ອກຸໂກຈຸຈີ ມໍ ອວທີ ມໍ ອັບອິນ ມໍ ອ່າຫສີ ເມ ເຢ ຈ ຕໍ
ອຸປນຍຸໜຸຕີ ເວັ່ນ ເຕັ້ນ ສມຸນຕີ ອກຸໂກຈຸຈີ ມໍ ອວທີ ມໍ ອັບອິນ
ມໍ ອ່າຫສີ ເມ ເຢ ຈ ຕໍ ນູ່ອຸປນຍຸໜຸຕີ ເວັ່ນ ເຕັ້ນ ສມຸນຕີ
ນ ທີ ເວເຣນ ເວຣານ ສມຸນນຸ້ຕີອ ກຸທາຈຳນ ອເວເຣນ ຈ ສມຸນນຸ້ຕີ
ເອສ ອມໂມ ສນນຸ້ຕີໂນ.

มนไนสังขาร (นัยที่ ๑)

๔๒

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๒๐๔/๔๐๐.

พระมหาณี ก้าวเทสนาปฎิหาริย์เป็นอย่างไร.

พระมหาณี ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมทายใจได้ โดยอาศัยนิมิตว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ (อวมปี เต มโน) ใจของท่านมีอาการอย่างนี้ (อิตตุณปี เต มโน) จิตของท่านเป็น ดังนี้ (อิตปี เต จิตตุติ) เข้าทายมากเท่าไหร่ก็ถูกหมด ไม่ผิดเลย.

พระมหาณี ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ทายใจไม่ได้ โดยอาศัยนิมิต แต่เมื่อได้ฟังเสียงของมนุษย์ หรือของ ออมนุษย์ หรือของเทวดาทั้งหลายแล้ว จึงทายใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านมีอาการอย่างนี้ จิตของ ท่านเป็นดังนี้ เข้าทายมากเท่าไหร่ก็ถูกหมด ไม่ผิดเลย.

พระมหาณี ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ทายใจไม่ได้ โดยอาศัยนิมิต แม้ฟังเสียงของมนุษย์ หรือของออมนุษย์ หรือ ของเทวดาทั้งหลายแล้ว ก็ทายใจไม่ได้ แต่เมื่อได้ฟังเสียง วิตกวิจารของบุคคลที่กำลังวิตกวิจารอยู่ (วิตกุยโต วิจารยโต วิตกุกิจารส�ุท^๑ สุตุวา) จึงทายใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านมีอาการอย่างนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ เข้าทายมาก เท่าไหร่ก็ถูกหมด ไม่ผิดเลย.

๑. วิตกุกิจารส�ุท คำนี้ บาลีฉันบัมมหาจุพา และฉันบัมอักษรโรมัน ใช้ว่า วิตกุกิจุปการส�ุท สำนวนบัมสยามรัฐ ใช้เหมือนกับฉันบัมเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๕๙. -ผู้ร่วบรวม

พระมหาณี ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ทายใจไม่ได้ โดยอาศัยนิมิต แม่ได้ฟังเสียงของมนุษย์ หรือของอมนุษย์ หรือของเทวดาทั้งหลายแล้ว ก็ทายใจไม่ได้ และแม่ได้ฟังเสียงวิตกวิจารของบุคคลที่กำลังวิตกวิจารอยู่ ก็ทายใจไม่ได้ แต่เขากำหนดรู้ใจของผู้ที่ได้ samaññā อันไม่มีวิตกวิจารด้วยใจ ของตนแล้วว่า มโนสัมสารของท่านผู้นี้ตั้งไว้ด้วยประการใด เขาจะต้องตรึกถึงวิตก็ชื่อนี้ ในลำดับเจตนีด้วยประการนั้น เขายกามากเท่าไหร่ก็ถูกหมด ไม่ผิดเลย.

พระมหาณี นี้แล เรียกว่าอาฬานาปากวิหาริย์.

มนไสสังขาว (นัยที่ ๒)

๔๓

-บาลี ปा. กี. ๑๐/๑๖๒/๗๔.

... ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยังมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นธรรมที่เยี่ยม คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในวิธีแห่งการทายใจ วิธีแห่งการทายใจ อย่างเหล่านี้ คือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนบางคนในโลกนี้ ย่อมทายใจได้โดยอาศัยนิมิตว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ (อวมุปเต มโน) ใจของท่านมีอาการอย่างนี้ (อิตตุณปี เต มโน) จิตของท่านเป็นดังนี้ (อิตปี เต จิตตนุติ) เขาทายมากเท่าไหร่ก็ถูกหมวดไม่ผิดเลย นี้เป็นวิธีแห่งการทายใจข้อที่ ๑.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้ออื่นยังมีอีก คนบางคนในโลกนี้ ทายใจไม่ได้โดยอาศัยนิมิต แต่เมื่อได้ฟังเสียงของมนุษย์ หรือของอมนุษย์ หรือของเทวดาทั้งหลายแล้ว จึงทายใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านมีอาการอย่างนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ เขาทายมากเท่าไหร่ก็ถูกหมวดไม่ผิดเลย นี้เป็นวิธีแห่งการทายใจข้อที่ ๒.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้ออื่นยังมีอีก คนบางคนในโลกนี้ ทายใจไม่ได้โดยอาศัยนิมิต แม่ได้ฟังเสียงของมนุษย์ หรือของอมนุษย์ หรือของเทวดาทั้งหลายแล้ว ก็ทายใจไม่ได้

แต่เมื่อได้ฟังเสียงละเมอของผู้วิตกวิจาร (วิตกุยกโต วิจารยโต วิตกุกิปุตราสุทัม สุตava) จึงทายใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านมีอาการอย่างนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ เขาทายมากเท่าไหร่ก็ถูกหมด ไม่ผิดเลย นี้เป็นวิธีแห่งการทายใจ ข้อที่ ๓.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้ออื่นยังมีอีก คนบางคน ในโลกนี้ ทายใจไม่ได้โดยอาศัยนิมิต แม่ได้ฟังเสียงของมนุษย์ หรือของอมนุษย์ หรือของเทวดาทั้งหลายแล้ว ก็ทายใจไม่ได้ และแม่ได้ฟังเสียงละเมอของผู้วิตกวิจาร ก็ทายใจไม่ได้ แต่เขากำหนดรูปใจของผู้ที่ได้سامาริอันไม่มีวิตกวิจารด้วยใจของตนแล้วว่า มโนสังหารของท่านผู้นี้ตั้งไว้ด้วยประการใด เขายจะต้องตรึกถึงวิตกชื่อนี้ ในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น เขาทายมากเท่าไหร่ก็ถูกหมด ไม่ผิดเลย นี้เป็นวิธีแห่ง การทายใจ ข้อที่ ๔.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้ก็เป็นข้อธรรมที่เยี่ยม ในวิธี แห่งการทายใจ. ...

(เป็นคำกล่าวของท่านสารีบุตร ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคได้ฟังแล้ว ตรัสให้กล่าวธรรมปริยายนี้เนื่องๆ. -ผู้ร่วบรวม)

มนโนวิตก

๕๔

- ปี ๓๖/๒๕๖๒/๓๔๐.

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว เต่าตัวหนึ่งเที่ยว
หากินตามริมลำธารในตอนเย็น สุนัขจึงจอกตัวหนึ่ง ก็เที่ยว
หากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน เต่าตัวนี้ได้เห็น
สุนัขจึงจอกซึ่งเที่ยวหากินมาแต่ไกล ครรัณแล้วจึงหดอวัยวะ
ทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ ๕ เข้าในกระดองของตนเสีย เป็นผู้
ขวนขวยน้อยนิ่งอยู่ แม้สุนัขจึงจอกก็ได้เห็นเต่าตัวที่เที่ยว
หากินนั้นมาแต่ไกลเหมือนกัน ครรัณแล้ว จึงเดินตรงเข้าไป
ที่เต่า คอยซ่องอยู่ว่า เมื่อไรหนอเต่าจะโผล่อวัยวะส่วนใด
ส่วนหนึ่งออกในบรรดาอวัยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ ๕
แล้วจะกัดอวัยวะส่วนนั้น คร่าเอาอกมากินเสีย ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ตลอดเวลาที่เต่าไม่โผล่อวัยวะออกมาก
สุนัขจึงจอกก็ไม่ได้โอกาสต้องหลีกไปเอง.

ภิกษุทั้งหลาย ฉันได้ก็ฉันนั้น มาผู้มีบาก็ค่อยซ่อง
ต่อพวกรือทั้งหลายติดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือนกันว่า
ถ้าอย่างไรเราคงได้ซ่อง ไม่ทางตา ก็ทางหู หรือทางจมูก
หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ พากເຮອ
ທັງຫລາຍ ຈະເປັນຜູ້ຄຸ້ມຄອງກວາຣໃນອິນທຣີຢ່າງຫຍ່າຍຍູ່ເຄີດ
ໄດ້ເຫັນຮູບດ້ວຍຕາ ໄດ້ຟັງເສີຍດ້ວຍຫຼຸ ໄດ້ມກລິ່ນດ້ວຍຈມູກ
ໄດ້ລື່ມຮສດ້ວຍລິ່ນ ໄດ້ສັນຜັສໂພງວິຊີພະດ້ວຍກາຍ ພຣີວິດຽວຮຣມ
ດ້ວຍໃຈແລ້ວ ຈະອຍ່າໄດ້ຄື່ອເຂາໂດຍລັກຂະນະທີ່ເປັນກາຣວົບຄື່ອ
ທັງໝາດ ແລະອຍ່າໄດ້ຄື່ອເຂາໂດຍລັກຂະນະທີ່ເປັນກາຣແຍກຄື່ອ
ເປັນສ່ວນ ແລ້ວ ສິ່ງທີ່ເປັນບາປອກຸຄລ ດື່ອ ອົກົດາແລະໂທມນັສ
ຈະພຶງໄຫລໄປຕາມບຸຄຄລຜູ້ໄມ່ສໍາຮວມ ຕາ ຫຼຸ ຈມູກ ລິ່ນ ກາຍ ໄຈ
ພຣະກາຣໄມ່ສໍາຮວມອິນທຣີຢ່າເປັນແຫຼຸ ພາກເຮອທັງຫລາຍ
ຈະປົກົບຕີເພື່ອກາຣປິດກັນອິນທຣີຢັນໄວ້ ພາກເຮອທັງຫລາຍ ຈົກໜາ
ແລະຄື່ງຄວາມສໍາຮວມ ຕາ ຫຼຸ ຈມູກ ລິ່ນ ກາຍ ໄຈ ເຄີດ.

ภิกษุທັງຫລາຍ ໃນກາລໄດ ພາກເຮອທັງຫລາຍ ຈັກເປັນ
ຜູ້ຄຸ້ມຄອງກວາຣໃນອິນທຣີທັງຫລາຍຍູ່ ໃນກາລນັ້ນ ມາຮູ້ມີບາປ
ຈະໄມ່ໄດ້ຊ່ອງຈາກພາກເຮອທັງຫລາຍ ແລະຕ້ອງໜີກໄປເອງ
ໜີມີອນສຸນຂຶ້ງຈົກໄມ່ໄດ້ຊ່ອງຈາກເຕົກໜີກໄປເອງ ລະນັ້ນ.

ເຕົກໜີກວ່າຍະໄວໃນກະດອງ ຈັນໄດ າກົມພຶງຕົ້ມໂນວິຕກ
(ຄວາມຕຣີຕົກທາງໃຈ) ໄວໃນກະດອງ ຈັນນັ້ນ ເປັນຜູ້ທີ່ຕັນຫາແລະ
ທິກູ້ສູ່ໄມ່ອີງຄາຕ້ຍໄດ້ ໄມ່ເບີຍດເບີຍຜູ້ອັນ ໄມ່ກ່ລ່ວ່າວ້າຍຕ່ອງໄດ້
ທັງໝາດ ເປັນຜູ້ດັບສນິຫຼັກແລ້ວ ດັ່ງນີ້ແລ້.

กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๑)

๕๕

- บาลี อุดมก. อ. ๒๙/๓๖๐/๙๓๗.

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้เจ้าด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้ว ประกาศให้ทราบ ๔ ประการ อะไรบาง คือ กรรมดำเนวินิากดักกมิ กรรมข่าวมีวินิากขาวกมิ กรรมหั้งดำเนหั้งขาวมีวินิากหั้งดำเนหั้งขาวกมิ กรรมไม่ดำเน ไม่ขาวมีวินิากไม่ดำเนขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความลึ้นกรรมกมิ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำเนวินิากดำเนเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังหาร ที่มีความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งวจีสังหารที่มีความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งมนสังหารที่มีความเบียดเบียน ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะที่มีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องเข้าซึ่งเป็นผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนนั้น เข้าอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยล้วนเดียว ดังเช่น พวกลัตว์นรกรนี้เราเรียกว่า กรรมดำเนวินิากดำเน.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมข่าวมีวินิากขาวเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังหาร

ที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยน ย่อมปruzgแต่งวจีสังขารที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยน ย่อมปruzgแต่งมโนสังขารที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยน ครั้นเข้าทำความปruzgแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยน ผัสสะที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยน ย่อมถูกต้องเข้าชี้เป็นผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนนั้น เข้าอันผัสสะที่ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบี่ยดเบี้ยน เป็นสุขโดยส่วนเดียว ดังเช่น พากเทวดา สุกภิณหะ นี้เราเรียกว่า กรรมขาวมีวินาทขาว.

กิจธุทั้งหลาย กิกรรมทั้งดำเนินขาวมีวินาททั้งดำเนินขาวเป็นอย่างไร กิจธุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปruzgแต่งกายสังขารที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมปruzgแต่งวจีสังขารที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมปruzgแต่ง มโนสังขารที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ครั้นเข้าทำความปruzgแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ผัสสะที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมถูกต้องเข้าชี้เป็นผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้างนั้น เข้าอันผัสสะที่มีความเบี่ยดเบี้ยนบ้าง

ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนากัน มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง อันเป็นสุข และทุกข์เจือปนกัน ดังเช่น มนุษย์ทั้งหลาย เทวดาบางพวก และสัตว์พากวนินباتบางพวก นี้เราเรียกว่า กรรมทั้งดำ ทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำ ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นอย่างไร คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกปัปะ สัมมาวารา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาภายามะ สัมมาสติ สัมมา samañhi นี้เรา เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไป เพื่อความสิ้นกรรม.

กิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เราจะทำ ให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงงแล้ว ประกาศให้ทราบ.

กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๒)

๕๖

- ปาลี จดก. อ. ๒๙/๓๐๙/๒๓๗.

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เราจะทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้ว ประการศให้ทราบ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ กรรมคำมีวินาทคำก็มี กรรมขาวมีวินาทขาวก็มี กรรมหั้งคำหั้งขาวมีวินาทหั้งคำหั้งขาวก็มี กรรมไม่คำ ไม่ขาวมีวินาทไม่คำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความลึ้นธรรมก็มี.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมคำมีวินาทคำเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ... วจีสังขาร ... มโนสังขารที่มีความเบียดเบียน ครั้นเข้า ทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความ เบียดเบียน ... ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน เป็นทุกขโดยส่วนเดียว ดังเช่น พากสัตว์นรก นี้เราเรียกว่า กรรมคำมีวินาทคำ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวินาทขาวเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่ง กายสังขาร ... วจีสังขาร ... มโนสังขารที่ไม่มีความ เบียดเบียน ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึง โลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ... ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มี ความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว ดังเช่น พากเทวดา สุภกิณหะ นี้เราเรียกว่า กรรมขาวมีวินาทขาว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ... วีสังขาร ... มโนสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ... ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง อันเป็นสุขและทุกข์เจือปนกัน ดังเช่น มนุษย์ทั้งหลาย เทวดาบางพวก และสัตว์พากวนิษatabangพาก นี่เราเรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นอย่างไร คือ สติสัมโพชณงค์ อัมมวิจยสัมโพชณงค์ วิริยสัมโพชณงค์ ปิติสัมโพชณงค์ ปัสสทธิสัมโพชณงค์ สามอิสัมโพชณงค์ อุเบกขาสัมโพชณงค์ นี่เราเรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

กิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการเหล่านี้แล้ว เราจะทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้ว ประกาศให้ทราบ.

กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๓)

๕๗

-บาลี จดก. อ. ๒๙/๓๐๓/๑๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เราจะทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้ว ประการให้ทราบ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ กรรมคำมีวินาทคำก็มี กรรมข้าวมีวินาทข้าวก็มี กรรมทั้งคำทั้งข้าวมีวินาททั้งคำทั้งข้าวก็มี กรรมไม่คำ ไม่ข้าวมีวินาทไม่คำไม่ข้าว ย่อมเป็นไปเพื่อความลึ้นธรรมก็มี.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมคำมีวินาทคำเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ... วจีสังขาร ... มโนสังขารที่มีความเบียดเบียน ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน ... ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว ดังเช่น พากสัตว์นรก นี้เราเรียกว่า กรรมคำมีวินาทคำ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมข้าวมีวินาทข้าวเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ... วจีสังขาร ... มโนสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ... ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว ดังเช่น พากเทวดา สุก吉ณหะ นี้เราเรียกว่า กรรมข้าวมีวินาทข้าว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ... วีสังขาร ... มโนสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นเข้าทำความปรุงแต่งอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ... ย่อมได้เสวยเวทนាដั้น มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง อันเป็นสุขและทุกข์เจือปนกัน ดังเช่น มนุษย์ทั้งหลาย เทวดาบางพวก และสัตว์พกวินิบาตบางพวก นี้เราเรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย ในบรรดากรรมเหล่านั้น เจตนาใดเพื่อละกรรมดำ อันมีวิบากดำก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาวก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาวอันมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็ดี นี้เราเรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

กิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เราจะทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้ว ประกาศให้ทราบ.

(อีกสูตรหนึ่ง - บาลี ม. ๑๓/๔๒/๔๔. กີດີຕ້ວສໄວດ້ວຍ
ຄ້ອຍคำอย่างเดียวກันนີ້. - ຜູ້ຮຽນຮັມ)

กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๔)**๕๗**

- บาลี จดกุก. อ. ๒๙/๓๘๔/๒๖๓๙.

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เราจะทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้ว ประการให้ทราบ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ กรรมดำเนินวิบากดำเนินมี กรรมข่าวมีวิบากข่าวมี กรรมทั้งดำเนินทั้งข่าวมีวิบากทั้งดำเนินทั้งข่าวมี กรรมไม่ดำเนินข่าวมีวิบากไม่ดำเนินข่าว ย่อมเป็นไปเพื่อความลึ้นธรรมก็มี.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำเนินวิบากดำเนินอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฝ่าสัตว์ เป็นผู้ลักทรัพย์ เป็นผู้ประพฤติผิดในการ เป็นผู้พูดโกหก เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เราเรียกว่า กรรมดำเนินวิบากดำเนิน.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมข่าวมีวิบากข่าวเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฝ่าสัตว์ เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ เป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดในการ เป็นผู้งดเว้นจากการพูดโกหก เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เราเรียกว่า กรรมข่าวมีวิบากข่าว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมปรุงแต่งจีสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง นี้เรายกตัว กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

กิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสันติธรรมเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย ในบรรดากรรมเหล่านั้น เจตนาไดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำก็ตี เจตนาไดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาวก็ตี เจตนาไดเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาวอันมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็ตี นี้เรายกตัว กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสันติธรรม.

กิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เราจะทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้ว ประกาศให้ทราบ.

กรรม ๔ แบบ (นัยที่ ๔)

๕๙

- บานี จดก. อ. ๒๐/๓๑๐/๒๐๓๖.

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เราจะทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้ว ประกาศให้ทราบ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ กรรมคำมีวินัยคำก็มี กรรมข้าวมีวินัยข้าวก็มี กรรมทั้งคำทั้งข้าวมีวินัยทั้งคำทั้งข้าวก็มี กรรมไม่คำ ไม่ข้าวมีวินัยไม่คำไม่ข้า ยอมเป็นไปเพื่อความลึ้นธรรมก็มี.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมคำมีวินัยคำเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ม่ามารดา เป็น ผู้ม่าบิดา เป็นผู้ม่าพระอรหันต์ เป็นผู้มีจิตประทุร้ายต่อ พระตถาคตจนทำให้พระโลหิตห้อขึ้น เป็นผู้ทำลายสังฆ ให้แตกกัน นี้เรารายกว่า กรรมคำมีวินัยคำ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมข้าวมีวินัยข้าวเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจาก การม่าสัตว์ เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ เป็นผู้งดเว้น จากการประพฤติผิดในการ เป็นผู้งดเว้นจากการพูดโกหก เป็นผู้งดเว้นจากการพูดชุยงให้แตกกัน เป็นผู้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้ ไม่เพ่งเลึงทรัพย์ของผู้อื่น เป็นผู้มีจิตไม่พยายาม เป็นผู้ มีสัมมาทิปฏิ นี้เรารายกว่า กรรมข้าวมีวินัยข้าว.

กิกชุ่ทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นอย่างไร กิกชุ่ทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมปรุงแต่งกายสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมปรุงแต่งวจีสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารที่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง ไม่มีความเบี้ยดเบี้ยนบ้าง นี้เราเรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

กิกชุ่ทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นอย่างไร กิกชุ่ทั้งหลาย ในบรรดากรรมเหล่านั้น เจตนาไดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำก็ดี เจตนาไดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาวก็ดี เจตนาไดเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาวอันมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็ดี นี้เราเรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

กิกชุ่ทั้งหลาย กรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เราจะทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้ว ประกาศให้ทราบ.

การได้อัตภาพ

๖๐

- บาลี สี. ที. ๙/๔๗/๔๗.

กิกขุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พากหนึ่ง มีว่าทะว่า
ขาดสูญ ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่เกิดอีก
ของสัตว์ที่มีอยู่ด้วยเหตุ ๑ ประการ ก็สมณพราหมณ์
ผู้เจริญเหล่านั้น อาศัยอะไร ปราภะอะไร จึงมีว่าทะว่าขาดสูญ
ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่เกิดอีกของสัตว์
ที่มีอยู่ด้วยเหตุ ๒ ประการ.

(๑) กิกขุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคน
ในโลกนี้ มีว่าทะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เพราะ
อัตตาณีมีรูป สำเร็จด้วยมหากูตรูปหั้ง ๔ มีมารดาบิดาเป็น
แดนเกิด ภายนหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย
ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้
อัตตาณีจึงเป็นอันขาดสูญอย่างเด็ดขาด สมณพราหมณ์
พากหนึ่ง ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่เกิดอีก
ของสัตว์ที่มีอยู่อย่างนี้.

(๒) สมณะหรือพราหมณ์พากอื่น กล่าวจะสมณะหรือ
พราหมณ์พากนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่านกล่าวถึงนั้น
มีอยู่จริง ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอัตตาณีใช่ว่าจะขาดสูญ

อย่างเด็ขาดด้วยเหตุเพียงเท่านี้ก็หายไม่ ท่านผู้เจริญ ยังมีอัตตาอย่างอื่นที่เป็นพิพิธ เป็นอัตตามีรูป เป็นพากามาพจาร บริโภคอาหารคือคำข้าว อัตตานั้นท่านยังไม่รู้ ท่านยังไม่เห็น แต่ข้าพเจ้ารู้ ข้าพเจ้าเห็น ท่านผู้เจริญ ภายหลังแต่การตาย เพาะการทำลายแห่งกาย อัตตานั้นแหลมยื่อมขาดสูญ ยื่อมพินาศ ยื่อมไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อัตตานี้จึงเป็น อันขาดสูญอย่างเด็ขาด สมณพราหมณ์พากหนึ่ง ยื่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่เกิดอีกของสัตว์ ที่มีอยู่อย่างนี้.

(๓) สมณะหรือพราหมณ์พากอื่น กล่าวจะสมณะ หรือพราหมณ์พากนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่าน กล่าวถึงนั้นมีอยู่จริง ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอัตตานี้ ใช่ว่าจะขาดสูญอย่างเด็ขาด ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ก็หายไม่ ท่านผู้เจริญ ยังมีอัตตาอย่างอื่น ที่เป็นพิพิธ เป็นอัตตามีรูป สำเร็จด้วยใจ (มนโนมโย) มีอวัยวะให้ญน้อยครบถ้วน มีอินทรีย์ ไม่บกพร่อง อัตตานั้นท่านยังไม่รู้ ท่านยังไม่เห็น แต่ข้าพเจ้ารู้ ข้าพเจ้าเห็น ท่านผู้เจริญ ภายหลังแต่การตาย เพาะการทำลายแห่งกาย อัตตานั้นแหลมยื่อมขาดสูญ ...

(๔) สมณะหรือพระมหาณ์พากอื่น กล่าวกະสมณะ
หรือพระมหาณ์พากนั้น อย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่าน^๑
กล่าวถึงนั้นมีอยู่จริง ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอัตตานี้
ใช้ว่าจะขาดสัญญาอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ก็หายไม่
ท่านผู้เจริญ ยังมีอัตตาอย่างอื่นที่เข้าถึงอาการسانัณญาณะ
อันมีการทำในใจว่า อาการไม่มีที่ลื้นสุด เพราะก้าวล่วงรูปสัญญา
เสียได้ เพราะความดับแห่งปฏิชลสัญญา เพราะไม่ใส่ใจใน
สัญญาต่าง ๆ (นานดุตสัญญา) โดยประการทั้งปวง อัตตานั้นท่าน^๒
ยังไม่รู้ ท่านยังไม่เห็น แต่ข้าพเจ้ารู้ ข้าพเจ้าเห็น ท่านผู้เจริญ
ภายหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย อัตตานั้นแหล่ะ^๓
ยอมขาดสัญญา ...

(๕) สมณะหรือพระมหาณ์พากอื่น กล่าวกະสมณะหรือ^๔
พระมหาณ์พากนั้น อย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่านกล่าวถึงนั้น
มีอยู่จริง ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอัตตานี้ใช้ว่าจะขาดสัญญา
อย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ก็หายไม่ ท่านผู้เจริญ ยังมี
อัตตาอย่างอื่นที่เข้าถึงวิญญาณัญญาณยะอันมีการทำในใจว่า
วิญญาณไม่มีที่ลื้นสุด เพราะก้าวล่วงอาการسانัณญาณะเสียได้
โดยประการทั้งปวง อัตตานั้นท่านยังไม่รู้ ท่านยังไม่เห็น
แต่ข้าพเจ้ารู้ ข้าพเจ้าเห็น ท่านผู้เจริญ ภายหลังแต่การตาย
เพราะการทำลายแห่งกาย อัตตานั้นแหล่ะยอมขาดสัญญา ...

(๖) สมณะหรือพราหมณ์พวากอื่น กล่าวกະสมณะ หรือพราหมณ์พวgnนั้น อย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่าน กล่าวถึงนั้นมีอยู่จริง ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอัตตานี้ ใช่ว่าจะขาดสูญอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ก็หาไม่ ท่านผู้เจริญ ยังมีอัตตาอย่างอื่นที่เข้าถึงอาทิจุลจุณายตนะอันมี การทำในใจว่า อะไรๆ ไม่มี เพราะก้าวล่วงวิญญาณสัญญาจิตนะ เสียได้โดยประการทึ้งปวง อัตตานั้นท่านยังไม่รู้ ท่านยังไม่เห็น แต่ข้าพเจ้ารู้ ข้าพเจ้าเห็น ท่านผู้เจริญ ภายหลังแต่การตาย เพาะการทำลายแห่งกาย อัตตานั้นแหล喙ย่อmAดสูญ ...

(๗) สมณะหรือพราหมณ์พวากอื่น กล่าวกະสมณะ หรือพราหมณ์พวgnน้อย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่าน กล่าวถึงนั้นมีอยู่จริง ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอัตตานี้ ใช่ว่าจะขาดสูญอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ก็หาไม่ ท่าน ผู้เจริญ ยังมีอัตตาอย่างอื่นที่เข้าถึงแนวสัญญาณสัญญาจิตนะ เพาะก้าวล่วงอาทิจุลจุณายตนะเสียได้โดยประการทึ้งปวง อัตตานั้นท่านยังไม่รู้ ท่านยังไม่เห็น แต่ข้าพเจ้ารู้ ข้าพเจ้าเห็น ท่านผู้เจริญ ภายหลังแต่การตาย เพาะการทำลายแห่งกาย อัตตานั้นแหล喙ย่อmAดสูญ ...

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีว่าทะว่า
ขาดสูญ ย่อมบัญญติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่เกิดอีก
ของสัตว์ที่มีอยู่ด้วยเหตุ ๗ ประการเหล่านี้แล

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด ที่มีว่าทะ
ว่าขาดสูญ ย่อมบัญญติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่เกิด
อีกของสัตว์ที่มีอยู่ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมบัญญติตด้วยเหตุ ๗ ประการเหล่านี้เท่านั้น จะบัญญติตด้วย
เหตุอื่นนอกจากนี้ไม่มี.

... ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล้วลึกซึ้ง เห็นได้ยาก
รู้ตามได้ยาก สรบประจับ ประณีต จะคาดคะเนเอาไม่ได้
เป็นของละเอียด รู้ได้เฉพาะบันฑิตวิสัย ชั้นตถาคตทำให้แจ้ง
ด้วยปัญญาอันยิ่งเงย และสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ชั้นเป็นเหตุให้
คนเมื่อกล่าวชมตถาคต พึงกล่าวได้ถูกต้องตามความเป็นจริง.

เหตุให้เจริญไม่เสื่อม (อปริหานิยธรรม) | ๖๑

-ปาลี มหา ที. ๑๐/๗๔/๗๔.

กิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๖ ประการ อีกหมวดหนึ่งแก่พวกรเ作物 พวกรเ作物ฟัง จงใส่ใจ ให้ดี เราจะกล่าว.

(๑) กิกษุทั้งหลาย พวกรกิกษุมีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประเทศธรรมจารย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ กิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

(๒) กิกษุทั้งหลาย พวกรกิกษุมีวิกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประเทศธรรมจารย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ กิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

(๓) กิกษุทั้งหลาย พวกรกิกษุมีมนกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประเทศธรรมจารย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ กิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

(๔) กิกษุทั้งหลาย พวกรกิกษุมีลภากได ๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบานตร ก็บริโภคโดยไม่เกียดกันไว้เพื่อตน ย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ย

ทั่วไปกับเพื่อนร่วมประพฤติธรรมจารย์ผู้มีศีล อยู่เพียงได้ ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเลื่อมickey อยู่เพียงนั้น.

(๕) ภิกษุทั้งหลาย พากภิกษุเป็นผู้มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นໄท อันผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกทิฏฐิครอบงำ เป็นไปพร้อมเพื่อสมารถ และถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอ กับในศีล เช่นนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติธรรมจารย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ อยู่เพียงได้ ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเลื่อมickey อยู่เพียงนั้น.

(๖) ภิกษุทั้งหลาย พากภิกษุเป็นผู้มีทิฏฐิอันเป็นอริยะ อันเป็นเครื่องนำออก นำไปเพื่อความลึกลับโดยชอบแก่ผู้กระทำการ และถึงความเป็นผู้มีทิฏฐิเสมอ กับในทิฏฐิ เช่นนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติธรรมจารย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ อยู่เพียงได้ ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเลื่อมickey อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย อปิริหานิธรรมทั้ง ๖ ประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในหมู่ภิกษุทั้งหลาย และพากເຮອเหล่านั้น ก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมทั้ง ๖ ประการเหล่านี้ อยู่เพียงได้ ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเลื่อมickey อยู่เพียงนั้น.

เหตุให้ระลึกถึง รัก เคารพ ไม่วิวาท และพร้อมเพรียงกัน (สารานุยธรรม)

๖๒

-บาลี ฉบับ อ. ไชย/๓๙๓/๒๕๔๗.

กิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเหล่านี้ เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสัมเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ๖ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) กิกษุทั้งหลาย กิกษุมีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ปราภูในเพื่อนร่วมประพฤติพระธรรมจรรยา ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมแม่นี้เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสัมเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๒) กิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง กิกษุมีวิจิกรรมประกอบด้วยเมตตา ปราภูในเพื่อนร่วมประพฤติพระธรรมจรรยา ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ...

(๓) กิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง กิกษุมีมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ปราภูในเพื่อนร่วมประพฤติพระธรรมจรรยา ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ...

(๔) กิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง กิกษุมีลักษณะ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาร

กับบริโภคโดยไม่เกียดกันไว้เพื่อตน ย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ย
ทั่วไปกับเพื่อนร่วมประพฤติพรมจารย์ผู้มีศีล ...

(๕) ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นໄท อันผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกทิภูมิครอบนำ เป็นไปพร้อมเพื่อสามิ契 และถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอ กับในคีลเช่นนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติพรมจารย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ...

(๖) ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีทิภูมิอันเป็นอริยะ อันเป็นเครื่องนำออก นำไปเพื่อความสันthood โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม และถึงความเป็นผู้มีทิภูมิเสมอ กับในทิภูมิเช่นนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติพรมจารย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมแม่นี้เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสังเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเหล่านี้แล เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสังเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

เหตุแห่งความแตกแยก

๖๓

-บาลี ๘๙ ๘๒/๔๔๙/๕๗๙.

กิกขุทั้งหลาย ได้ยินว่า พากເຮືອເກີດຂັດໃຈ ທະເລາະ ວິວາຫ ທຶ່ມແທງກັນແລກັນດ້ວຍຫອກຄື່ອປາກອູ່ ໄນຍັງກັນແລກັນ ໄທເຂົາໃຈ ໄນປະຕົບຄວາມເຂົາໃຈກັນ ໄນຍັງກັນແລກັນໄທ ປຽດດອງ ໄນປະຕົບຄວາມປຽດດອງກັນຈິງຫຸ້ວ.

ເປັນຍ່າງນັ້ນ ພຣະພຸຖອເຈົ້າຂໍ້າ.

กิกขุทั้งหลาย ພາກເຮືອຈະສໍາຄັນຄວາມຂ້ອນນັ້ນ ເປັນຍ່າງໄຣ ສມຍີໄດ ພາກເຮືອ ເກີດຂັດໃຈ ທະເລາະ ວິວາຫ ທຶ່ມແທງ ກັນແລກັນດ້ວຍຫອກຄື່ອປາກອູ່ ສມຍັ້ນນັ້ນ ພາກເຮືອເຂົາໄປຕັ້ງ ເມຕຕາກຍກຣມ ເມຕຕາວຈີກຣມ ແລະເມຕຕາມໂນກຣມ ໃນເພື່ອສພຣມຈາກີທັງຫລາຍ ທັ້ງຕ່ອໜ້າແລກລັບຫລັງ ບ້າງຫຸ້ວ.

ຂ້ອນນັ້ນໄມ້ມີເລຍ ພຣະພຸຖອເຈົ້າຂໍ້າ.

กิกขุทั้งหลาย ເຊັ່ນນີ້ກີ່ເປັນອັນວ່າ ສມຍີໄດ ພາກເຮືອ ເກີດຂັດໃຈ ທະເລາະ ວິວາຫ ທຶ່ມແທງກັນແລກັນດ້ວຍຫອກ ຄື່ອປາກອູ່ ສມຍັ້ນນັ້ນ ພາກເຮືອໄໝໄດ້ເຂົາໄປຕັ້ງເມຕຕາກຍກຣມ ເມຕຕາວຈີກຣມ ແລະເມຕຕາມໂນກຣມ ໃນເພື່ອສພຣມຈາກີ ທັງຫລາຍ ທັ້ງຕ່ອໜ້າແລກລັບຫລັງ ໂມນບຸຮຸຈທັງຫລາຍ

เมื่อเป็นดังนั้น พากເຮອງรู้อะไร เห็นอะไร จึงเกิดขัดใจ ทะເລາວ
ວິວາຫ ทີມແທກັນແລກັນດ້ວຍຫອກຄືອປາກອູ່ ໄນຍັງກັນແລກັນ
ໃຫ້ເຂົ້າໃຈ ໄນປະຕົບຄວາມເຂົ້າໃຈກັນ ໄນຍັງກັນແລກັນໃຫ້
ປຽບປຸງ ໄນປະຕົບຄວາມປຽບປຸງກັນ.

ໂມພບຊູ່ທັງໝາຍ ຂ້ອນນັ້ນແລະ ຈັກໄມ່ເປັນໄປ
ເພື່ອປະໂຍ່ຍນ໌ ເປັນໄປເພື່ອທຸກໆ ແກ່ພາກເຮອທັງໝາຍ
ຕລອດກາລນານ.

ความพลดพราກ จากของรักของชอบใจย่ออมมี

๖๔

- บาลี มหา. ท. ๑๐/๑๖๗/๑๓๔.

อานนท์ เอ้อย่าได้เคร้าโศกเลี้ยวไปเลย เราได้บอกไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่าง ๆ ความพลดพรา กความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้นย่ออมมี อานนท์ ข้อนี้จะได้มาแต่ที่ไหนเล่า สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุ่งแต่งแล้ว มีความแตกทำลายไปเป็นธรรมดा ว่าสิ่งนี้อย่าแตกทำลายไปเลยดังนี้ ย่ออมไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้.

อานนท์ เออได้อุปถัมภากตถาคต ด้วยกายกรรม ที่ประกอบด้วยเมตตา อันเกื้อกูล เป็นความสุข อย่าง สมำเสมอ หาประมาณไม่ได้มาช้านาน เออได้อุปถัมภากตถาคต ด้วยวิกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา อันเกื้อกูล เป็นความสุข อย่างสมำเสมอ หาประมาณไม่ได้มาช้านาน เออได้อุปถัมภากตถาคต ด้วยมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา อันเกื้อกูล เป็นความสุข อย่างสมำเสมอ หาประมาณไม่ได้มาช้านาน.

อานนท์ เออได้กระทำบุญไว้แล้ว เอօจะประกอบ ความเพียรเด็ด แล้วจะเป็นผู้ไม่มีอาสาโดยพลัน.

กิกขุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย
เหล่าใด ที่ได้มีแล้วในการลก่อน กิกขุผู้เป็นอุปถักระกอันเลิศ
ของพระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็เลิศเสมอ กับอานนท์ของ
เรานี้ กิกขุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย
เหล่าใด ที่จะมีในอนาคต กิกขุผู้เป็นอุปถักระกอันเลิศของ
พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็เลิศเสมอ กับอานนท์ของเรานี้.

กิกขุทั้งหลาย อานนท์ เป็นบัณฑิต ย่อมรู้เวลาที่
เหมาะสมเพื่อจะเข้าเฝ้าตถาคตว่า นี้เป็นเวลาของกิกขุ
ทั้งหลาย นี้เป็นเวลาของกิกขุณิทั้งหลาย นี้เป็นเวลาของ
อุบาสกทั้งหลาย นี้เป็นเวลาของอุบาลีกิจทั้งหลาย นี้เป็นเวลา
ของเหล่าพระราชา นี้เป็นเวลาของเหล่ามหาอามาตย์ของ
พระราชา นี้เป็นเวลาของเดียรถียทั้งหลาย นี้เป็นเวลาของ
สาวกเดียรถียทั้งหลาย. ...

คนพาล-บัณฑิต (นัยที่ ๑)

๖๕

- ป้าอี ติก. ย. ๒๐/๐๓๐, ๓๗/๒/๔๙๘๕, ๕๗๙.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ให้ทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ กรรมที่เป็นอกุศล วิจกรรมที่เป็นอกุศล มโนกรรม ที่เป็นอกุศล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ให้ทราบว่าเป็นคนพาล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ กรรมที่เป็นกุศล วิจกรรมที่เป็นกุศล มโนกรรม ที่เป็นกุศล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมตกนรก เมื่อんกับถูกนำตัวไปฟังไว้ ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ กรรมที่เป็นอกุศล วิจกรรมที่เป็นอกุศล มโนกรรมที่เป็นอกุศล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย ธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมตกนรกเมื่อんกับถูกนำตัวไปฟังไว้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ย่อมไปสวรรค์ เมื่อんกับถูกนำตัวไปเก็บไว้ ธรรม ๓ ประการ
อะไรบาง คือ กายกรรมที่เป็นกุศล วจีกรรมที่เป็นกุศล
มโนกรรมที่เป็นกุศล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมไปสวรรค์ เมื่อんกับถูกนำตัว
ไปเก็บไว้.

คนพาล-บัณฑิต (นัยที่ ๒)

๖๖

- ปาลี ติก. อ. ๒๐/๑๓๑,๓๗๙/๔-๕๖,๕๘๗.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ให้ทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ กรรมที่มีโทษ วิจกรรมที่มีโทษ มโนกรรมที่มีโทษ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ให้ทราบว่าเป็นคนพาล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ กรรมที่ไม่มีโทษ วิจกรรมที่ไม่มีโทษ มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมตกนรก เมื่อんกับถูกนำตัวไปฟังไว้ ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ กรรมที่มีโทษ วิจกรรมที่มีโทษ มโนกรรมที่มีโทษ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมตกนรกเมื่อんกับถูกนำตัวไปฟังไว้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ย่อมไปสวรรค์ เมื่อんกับถุกนำตัวไปเก็บไว้ ธรรม ๓ ประการ
อะไรบ้าง คือ กายกรรมที่ไม่มีโทษ วจีกรรมที่ไม่มีโทษ
มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมไปสวรรค์ เมื่อんกับถุกนำตัว
ไปเก็บไว้.

คนพาล-บัณฑิต (นัยที่ ๓)

๖๗

- ปาลี ติก. อํ ๒๐/๐๓๑/๔๔๗.

กิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ให้ทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ กรรมที่เป็นการเบี่ยดเบียน วิจกรรมที่เป็นการเบี่ยดเบียน มโนกรรมที่เป็นการเบี่ยดเบียน กิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ให้ทราบว่า เป็นคนพาล.

กิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ กรรมที่ไม่เป็นการเบี่ยดเบียน วิจกรรมที่ไม่เป็นการเบี่ยดเบียน มโนกรรมที่ไม่เป็นการเบี่ยดเบียน กิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต.

กิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหล่ เออหั้งหลายพึง ศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด ที่ทำให้ทราบว่าเป็นคนพาล เราจะไม่ประพฤติธรรมเหล่านั้น ส่วนบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด ที่ทำให้ทราบว่าเป็นบัณฑิต เราจะสามารถประพฤติธรรมเหล่านั้น กิกษุทั้งหลาย เออหั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล.

คนพาล-บันทิต (นัยที่ ๔)

๖๙

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๑๓๗๙/๔๔๔.

ภิกษุหั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมเป็นคนพาล เป็นคนไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ย่อมทำตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบสิ่งไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการ อะไรบาง คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ภิกษุหั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นคนพาล เป็นคนไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ย่อมทำตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบสิ่งไม่ใช่บุญเป็นอันมาก.

ภิกษุหั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมเป็นบันทิต เป็นคนฉลาด เป็นสัปบุรุษ ย่อมทำตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ ผู้รู้ไม่ติเตียน และประสบบุญ เป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการอะไรบาง คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ภิกษุหั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นบันทิต เป็นคนฉลาด เป็นสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ ผู้รู้ไม่ติเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก.

ผลของกรรมที่ไม่สมำ่เสมอ-สมำ่เสมอ

๖๙

-บาลี ติก. อ. ๒๐/๓๗๗/๔๕๘.

กิจชุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมตกนรก เมื่อんกับถูกนำไปฟังไว้ ธรรม ๓ ประการ อะไรบาง คือ กายกรรมที่ไม่สมำ่เสมอ (กายกมุเมນ วิสเมน) วจีกรรมที่ไม่สมำ่เสมอ (วจีกมุเมน วิสเมน) มโนกรรม ที่ไม่สมำ่เสมอ (มโนกมุเมน วิสเมน) กิจชุทั้งหลาย บุคคล ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมตกนรก เมื่อんกับถูกนำตัวไปฟังไว้.

กิจชุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมไปสวรรค์ เมื่อんกับถูกนำตัวไปเก็บไว้ ธรรม ๓ ประการ อะไรบาง คือ กายกรรมที่สมำ่เสมอ (กายกมุเมน สเมน) วจีกรรมที่สมำ่เสมอ (วจีกมุเมน สเมน) มโนกรรม ที่สมำ่เสมอ (มโนกมุเมน สเมน) กิจชุทั้งหลาย บุคคล ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมไปสวรรค์ เมื่อんกับถูกนำตัวไปเก็บไว้.

ผลของกรรมที่ไม่สะอาด-สะอาด

๗๐

- ปานี ติก. อ. ๒๐/๓๗/๔/๕๕๘.

กิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมตกนรก เหมือนกับถูกนำไปฟังไว้ ธรรม ๓ ประการ อะไรบาง คือ กายกรรมที่ไม่สะอาด (กายกมเม่น อสุจينا) วจีกรรมที่ไม่สะอาด (วจีกมเม่น อสุจينا) มโนกรรมที่ไม่สะอาด (มโนกมเม่น อสุจينا) กิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมตกนรกเหมือนกับถูกนำตัวไปฟังไว้.

กิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมไปสวรรค์ เมื่อถูกนำตัวไปเก็บไว้ ธรรม ๓ ประการ อะไรบาง คือ กายกรรมที่สะอาด (กายกมเม่น สุจينا) วจีกรรมที่สะอาด (วจีกมเม่น สุจينا) มโนกรรมที่สะอาด (มโนกมเม่น สุจينا) กิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ย่อมไปสวรรค์เมื่อถูกนำตัวไปเก็บไว้.

ความไม่สะอาด-ความสะอาด ทางกาย วาจา และใจ

๗๑

-บาลี ทสก. อ. ๒๔/๒๕๔๓,๓๐๖/๑๖๔,๑๗๙.

จุนทะ ความไม่สะอาดทางกายมี ๓ อย่าง
(ติวิช โข จุนุท กายेन อโสเจยुยं)

ความไม่สะอาดทางวาจามี ๔ อย่าง
(จตุพุพิช วาจา อโสเจยุยं)

ความไม่สะอาดทางใจมี ๓ อย่าง.
(ติวิช มนสา อโสเจยุยं)

จุนทะ ความไม่สะอาดทางกายมี ๓ อย่าง อะไรม้าง
คือ จุนทะ คนบางคนในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้มีปกติผ่าสัตว์ หยาบช้า มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต มีแต่การผ่าและการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในลัตต์ มีชีวิต

(๒) เป็นผู้มีปกติถืออาลีสิ่งของที่มีเจ้าของไม่ได้ให้ คือ วัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของบุคคลอื่น ที่อยู่ในบ้านหรือ ในปักษ์ตาม เป็นผู้ถืออาลีสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย

(๓) เป็นผู้มีปกติประพฤติผิดในการ ในหญิง ซึ่งมารดารักษา บิดารักษา พื่น้องชาย พื่น้องหญิง หรือญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินใหม

โดยที่สุดแม้หญิงอันเข้ามื้นไว้ ด้วยการคล้องพวงมาลัย เป็นผู้ประพฤติผิด Jarvis ในรูปแบบเหล่านี้

จุนทะ อย่างนี้แล ความไม่สะอาดทางกาย ๓ อย่าง.

จุนทะ ความไม่สะอาดทางวาระ ๔ อย่าง อะไรบ้าง
คือ จุนทะ คนบางคนในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้มีปกติกล่าวเท็จ (มุสาวาท) ไปสู่สภาก็ได้ ไปสู่บริษัทก็ได้ ไปสู่ท่ามกลางหมู่ญาติก็ได้ ไปสู่ท่ามกลางศาลา ประชามก็ได้ ไปสู่ท่ามกลางราชสกุลก็ได้ อันเขานำไปเป็นพยาน ตามว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างไร ท่านจะกล่าวไปอย่างนั้น ดังนี้ บุรุษนั้น เมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อรู้ก็กล่าวว่าไม่รู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าเห็น เมื่อเห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น เพราะเหตุ ตนเอง เพราะเหตุผู้อื่น หรือ เพราะเหตุเห็นแก่氨基สอะไร ก็เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่

(๒) เป็นผู้มีวาระ金沙ส่อเสียด (ปิสูณวาจา) คือฟังจาก ฝ่ายนี้แล้วไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังจากฝ่ายโน้น แล้วมาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น เป็นผู้ทำคนที่สามมัคคีกัน ให้แตกกัน หรือทำคนที่แตกกันแล้วให้แตกกันยิ่งขึ้น พอดี ยินดี เพลิดเพลินในการแตกกันเป็นพาก เป็นผู้กล่าวว่าชาที่กระทำ ให้แตกกันเป็นพาก

(๓) เป็นผู้มีวิชาหยาบ (ผุรสวاجา) อันเป็นวิชาหยาบคาย กล้าแข็ง แสบเผ็ดต่อผู้อื่น กระหบกระเทียบผู้อื่น แวดล้อมอยู่ด้วยความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมารถ เขาเป็นผู้กล่าววิชา มีรูปลักษณะเช่นนั้น

(๔) เป็นผู้มีวิชาเพ้อเจ้อ (สมุพุปลาป) คือเป็นผู้กล่าวไม่ถูกกาล ไม่กล่าวตามจริง กล่าวไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย เป็นผู้กล่าววิชาไม่มีที่ตั้งอาศัย ไม่ถูกกาลเทศะ ไม่มีจุดจบ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

จุนทะ อย่างนี้แล ความไม่สะอาดทางวิชา ๔ อย่าง.

จุนทะ ความไม่สะอาดทางใจมี ๓ อย่าง อะไรบ้าง
คือ จุนทะ คนบางคนในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้มากด้วยอภิชาน (ความโลกเพ่งเลึง) เป็นผู้โลกเพ่งเลึงวัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของผู้อื่นว่า สิ่งใดเป็นของผู้อื่น ลิ่งนั้นจะเป็นของเรา ดังนี้

(๒) เป็นผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริในใจเป็นไปในทางประทุษร้ายว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ จะเดือดร้อน จงแตกทำลาย จงขาดสัญ จงพินาศ อย่าได้มีอยู่เลย ดังนี้

(๓) เป็นผู้มีความเห็นผิด มีทัสสนะวิปริตว่า ทาน
ที่ให้แล้วไม่มี (ผล) ยัณที่บูชาแล้วไม่มี (ผล) การบูชาที่บูชา
แล้วไม่มี (ผล) ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้
ไม่มี โลกอื่นไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี โภปปاتิกะสัตว์ไม่มี
สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบถึงกับ
กระทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาโดยชอบเอง
แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ก็ไม่มี ดังนี้

จุนทะ อาย่างนี้แล ความไม่สะอาดทางใจ ๓ อาย่าง.

จุนทะ เหล่านี้แล เเรียกว่า อกุศลกรรมบถสิบ.

จุนทะ อนึ่ง เพราะมีการประกอบด้วยอกุศล-
กรรมบถหั้งสิบประการเหล่านี้เป็นเหตุ นรกย่อมปราภภ
กำเนิดเดรจจานย่อมปราภภ เปรตวิสัยย่อมปราภภ หรือ
ว่าทุคติได ๆ แม้อื่นอีก ย่อมมี.

... กิกษุหั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม
๑๐ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นเหมือนบุคคลผู้ถูกนำตัว
ไปฟังไวในนรก.

ຈຸນທະ ຄວາມສະອາດທາງກາຍມີ ۳ ອຍ່າງ
(ຕິວິ່ນ ໂຂ ຈຸນທຸກ ກາຍເນ ໂສເຈຍຸໍ່)

ຄວາມສະອາດທາງວາຈາມີ ۴ ອຍ່າງ
(ຈຸດຸພຸພິ້ນ ວາຈາ ໂສເຈຍຸໍ່)

ຄວາມສະອາດທາງໃຈມີ ۳ ອຍ່າງ.
(ຕິວິ່ນ ມນສາ ໂສເຈຍຸໍ່)

ຈຸນທະ ຄວາມສະອາດທາງກາຍມີ ۳ ອຍ່າງ ອະໄຮບ້າງ
គື້ອ ຈຸນທະ ບຸດຄລບາງຄນໃນກຣັນິ້ນ

(១) ລະກາຮ່າສັຕ້ວ ເວັ້ນຫາດຈາກກາຮ່າສັຕ້ວ ວາງ
ທ່ອນໄຟ້ ວາງສັສຕາ ມີຄວາມລະຍາຍື່ງຄວາມເລັ້ນດູກຮຸດາເກີ້ອກູລ
ແກ່ສັຕ້ວທັງຫລາຍອູ່

(២) ລະກາຄື້ອເອາສິ່ງຂອງທີ່ເຈົ້າຂອງມີໄດ້ໃຫ້ ເວັ້ນຫາດ
ຈາກກາຮ່າສິ່ງຂອງທີ່ເຈົ້າຂອງໄມ້ໄດ້ໃຫ້ ໄນຄື້ອເອາທິຣັພຍ໌ແລະ
ອຸປະກຣົນແໜ່ງທິຣັພຍ໌ທີ່ເຈົ້າຂອງໄມ້ໄດ້ໃຫ້ ໃນບ້ານກີດີ ໃນປ່າກີດີ
ດ້ວຍອາກາຮແໜ່ງຂໂມຍ

(៣) ລະກາປະກຸຜົດໃນການ ເວັ້ນຫາດຈາກກາຮ່າ
ປະກຸຜົດໃນການ ໃນໜູນີ້ມາດຕະກຳ ບົດຕະກຳ ພື້ນ້ອງຫຍາ
ພື້ນ້ອງໜູນີ້ທີ່ອຸປະກຣົນ ອັນຮອມຮັກຊາ ເປັນໜູນີ້ມີສາມີ
ໜູນີ້ໃນລືນໄໝ່ ໂດຍທີ່ສຸດແມ້ໜູນີ້ອັນເຂົາໜັ້ນໄວ້ ດ້ວຍກາຮ
ຄລ້ອງພວມາລັຍ ໄນເປັນຜູ້ປະກຸຜົດຈາກຕີໃນຮູບແບບເຫັນນັ້ນ

ຈຸນທະ ອຍ່າງນີ້ແລ ຄວາມສະອາດທາງກາຍ ۳ ອຍ່າງ.

จุนทะ ความสะอาดทางวาระมี ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ จุนทะ บุคคลบางคนในกรณีนี้

(๑) ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ ไปสู่ สภาก็ดี ไปสู่บริษัทก็ดี ไปสู่ท่ามกลางหมู่ญาติก็ดี ไปสู่ ท่ามกลางศาลาประชากลุ่มก็ดี ไปสู่ท่ามกลางราชสกุลก็ดี อันเขานำไปเป็นพยาน ตามว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างไร ท่านจะกล่าวไปอย่างนั้น ดังนี้ บุรุษนั้นเมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น เมื่อเห็นก็กล่าวว่าเห็น ก็ไม่เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่

(๒) ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟัง ฝ่ายนี้แล้วไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อแตกจากฝ่ายนี้ หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้วไม่เก็บมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อแตกจาก ฝ่ายโน้น แต่จะสมานคนที่แตกกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในความพร้อมเพรียง เป็นคนยินดีในความ พร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในความพร้อมเพรียง กล่าวแต่ ว่าชาที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน

(๓) ละการกล่าวคำหยาบ เว้นขาดจากการกล่าว คำหยาบ กล่าวแต่ว่าชาที่ไม่มีโทษ เสนะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเข้าพูดกัน เป็นที่คร่ำ ที่ พอกใจของมหาชน กล่าวแต่ว่าชาเช่นนั้นอยู่

(๔) ละคำพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำพูดเพ้อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นวินัย กล่าวแต่ความมีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา

จุนทะ อย่างนี้แล ความสะอาดทางวาจา ๔ อย่าง.

จุนทะ ความสะอาดทางใจมี ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ จุนทะ บุคคลบางคนในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้ไม่มากด้วยอภิชาน คือ เป็นผู้ไม่โลกไม่เพ่งเลึงวัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของผู้อื่นว่า สิ่งใดเป็นของผู้อื่น สิ่งนั้นจะเป็นของเรา ดังนี้

(๒) เป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท มีความดาริแห่งใจอันไม่ประทุร้ายว่า สัตว์หึ้งลายเหล่านี้ จะเป็นผู้ไม่มีเรื่อง ไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์ มีสุข บริหารตนอยู่เด็ด ดังนี้

(๓) เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง มีทัสสนะไม่ปริตรว่า ทานที่ให้แล้วมี (ผล) ยัณฑ์บุชาแล้วมี (ผล) การบูชาที่บุชาแล้วมี (ผล) ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมี โลกนี้มีโลกอื่นมี mgrdam บิดามี โอปปะติกะสัตว์มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบ ถึงกับกระทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาโดยชอบเอง และประกาศให้ผู้อื่นรู้ก็มี ดังนี้

จุนทะ อย่างนี้แล ความสะอาดทางใจ ๓ อย่าง.

จุนทะ เหล่านี้แล เรียกว่า กุศลกรรมบุคลสิบ.

จุนทะ อันนิ่ง เพระมีการประกอบด้วยกฎคล-กรรมบถหั้งสิบประการเหล่านี้เป็นเหตุ พากเทว達เจิงปราภูพากมุนชย์เจิงปราภูพากมุนชย์เจิงปราภูหรือว่าสุคติได ๆ แม้เอื้นอึก ย่อ้มมี.

... ภิกษุหั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการเหล่านี้แล ย่อ้มเป็นเหมือนบุคคลผู้ถูกนำตัวไปเก็บไว้ในสวนรค.

(ในสูตรอื่น - บาลี ทสก. อ. ๒๔/๓๒๕-๓๓๒/๑๙๘-๒๐๑.
แทนที่จะนับจำนวนกรรมบถมี ๑๐ ได้ทรงขยายออกไปเป็น ๒๐ คือ ทำเองสิบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำอีกสิบ และทรงขยายออกไปเป็น ๓๐ คือ ทำเองสิบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำสิบ ยินดีเมื่อเข้าทำสิบ และทรงขยายออกไปเป็น ๔๐ คือ ทำเองสิบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำสิบ ยินดีเมื่อเข้าทำสิบ สรรเสริญผู้กระทำสิบ จึงมีกรรมบถ สิบ ยี่สิบ สามสิบ สี่สิบ.

ในสูตรอื่น - บาลี ทสก. อ. ๒๔/๓๓๒-๓๓๓/๒๐๒-๒๐๓.
แสดงผลแห่งการกระทำแบลกออกไป จากคำว่า เหมือนถูกนำตัวไปฝังไว้ในนรก นั้น ทรงแสดงด้วยคำว่า เป็นผู้ชุดราภัณเอง ก็มี,
ตายแล้วไปทุคติ ก็มี, เป็นพาล ก็มี และจากคำว่า เหมือนถูกนำตัวไป
เก็บไว้ในสวนรค นั้น ทรงแสดงด้วยคำว่า เป็นผู้ไม่ชุดราภัณเอง ก็มี
ตายแล้วไปสุคติ ก็มี เป็นบัณฑิต ก็มี.)

“ວິທີ່ງານ”

วิญญาณ ไม่ใช่สิ่งที่ท่องเที่ยว

๗๑

- ปาลี ๔๘/๔๙/๕๐/๔๙

สาติ ได้ยินว่าເຮອມทີ່ກູສີວັນช້າເຫັນປານນີ້ເກີດຂຶ້ນວ່າ ເຮຍ່ອມຮູ້ທີ່ຄຶງຮຽນຕາມທີ່ພຣະຜູ້ມີພຣະກາຕທຽບແສດງແລ້ວວ່າ ວິຝູ່ມີວິຝູ່ນີ້ນັ້ນແຫລະ ຍ່ອມແລ່ນໄປ ຍ່ອມທ່ອງເທິ່ງໄປ ມາໃຊ້ ສິ່ງອື່ນໄມ້ດັ່ງນີ້ ຈົງහີ້ວ.

ຂ້າແຕ່ພຣະອົງຄູ່ເຈົ້າຢູ່ ຂ້າພຣະອົງຄູ່ຍ່ອມຮູ້ທີ່ຄຶງຮຽນຕາມທີ່ ພຣະຜູ້ມີພຣະກາຕທຽບແສດງແລ້ວວ່າ ວິຝູ່ມີວິຝູ່ນີ້ແຫລະ ຍ່ອມແລ່ນໄປ ຍ່ອມທ່ອງເທິ່ງໄປ ມາໃຊ້ສິ່ງອື່ນໄມ້ ດັ່ງນີ້ຈົງ.

สาติ ວິຝູ່ມີວິຝູ່ນີ້ເປັນຍ່າງໄວ.

ຂ້າແຕ່ພຣະອົງຄູ່ເຈົ້າຢູ່ ສກວະທີ່ພຸດໄດ້ ຮັບຮູ້ໄດ້ ຍ່ອມເສຍວິບາກ ຂອງກຣມທັ້ງໝາຍທັ້ງສ່ວນດີ ທັ້ງສ່ວນໜ້າໃນທີ່ນີ້ ຈະ ນັ້ນເປັນວິຝູ່ມີວິຝູ່ນີ້.

ໂມພບຮູ່ ເຮອຮູ້ທີ່ຄຶງຮຽນມອຍ່າງນີ້ທີ່ເຮົາແສດງແລ້ວ ແກ້ໄຄຮົາເລ່າ ໂມພບຮູ່ ວິຝູ່ມີວິຝູ່ນີ້ເປັນປົງຈຳສຸມປັບປຸນອຣມ (ສິ່ງທີ່ອາຄີຢັ້ງຢັ້ງແລ້ວເກີດຂຶ້ນ) ເຮາໄດ້ກ່າລ່າວແລ້ວໂດຍອນກປຣີຍາ ຄ້າເວັນຈາກປັຈຍແລ້ວ ຄວາມເກີດຂຶ້ນແໜ່ງວິຝູ່ມີວິຝູ່ນີ້ຍ່ອມໄມ້ມີ ດັ່ງນີ້ໄມ້ໃຊ້හີ້ວ ໂມພບຮູ່ ກີ່ມີເປັນດັ່ງນີ້ ເຮອກລ່າວຕູ້ ເຮາດ້ວຍ ຂຸດຕານເລີຍດ້ວຍ ຈະປະສົບສິ່ງໄມ້ໃຊ້ບຸ້ນຢັ້ງເປັນອັນນາດ້ວຍ ເພຣະທີ່ກູສີທີ່ຕົນຄືອໜ້າແລ້ວ ໂມພບຮູ່ ກີ່ຄວາມເຫັນນັ້ນຂອງເຮອ ຈັກເປັນໄປເພື່ອຄວາມທຸກໆ໌ ໄມ່ເກີດກູລແກ່ເຮອຕລອດກາລານາ.

ครั้งนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสตามกิจทั้งหลายว่า
กิจทั้งหลาย พากເຮອຈະสำคัญความข้อนี้น่าว่า
อย่างไร กิจสุสานติเกว້ງภูบุตรนี้ จะเป็นผู้ทำความเจริญใน
ธรรมวินัยนี้ได้บ้างหรือไม่.

ข้อนี้จะมีได้อย่างไร ข้อนี้ไม่ได้เลย พระเจ้าชา.

เมื่อกิจทั้งหลายทูลอย่างนี้แล้ว กิจสุสานติเกว້ງภูบุตร นั่งนิ่ง
เก้อเขิน คอดก ก้มหน้า ชนเชา ไม่มีปฏิกิริยา พระผู้มีพระภาคทอด
พระเนตรเห็นดังนั้นแล้ว ได้ตรัสว่า

โมฆบุรุษ เธอจะปราກฎด้วยทิภูจิอันชั่วนานของตนเอง
เรاجักสอบถามกิจทั้งหลายในที่นี้.

กิจทั้งหลาย พากເຮອຍอ่อมรู้ทั่วถึงธรรมที่เรา
แสดงแล้วเหมือนสาติกิจ กล่าวตู่เราด้วย ชุดตนเลี้ยด้วย
จะประสบสิ่งไม่ใช่บุญเป็นอันมากด้วย เพราะทิภูจิที่ตนถือช่วง
แล้วดังนี้ใช่ไหม.

ข้อนี้ไม่มีเลย พระเจ้าชา เพราะวิญญาณอาศัยปัจจัยแล้วเกิดขึ้น
พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วแก่พากข้าพรองค์ โดยอเนกปริยา ถ้าเว้นจาก
ปัจจัยแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณย่อมไม่มี.

กิจทั้งหลาย ดีละ พากເຮອรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดง
อย่างนี้ถูกแล้ว กิจทั้งหลาย วิญญาณอาศัยปัจจัยแล้วเกิดขึ้น
เราได้กล่าวแล้วโดยอเนกปริยา ถ้าเว้นจากปัจจัยแล้ว ความ
เกิดขึ้นแห่งวิญญาณไม่ได้มี ก็แต่กิจสุสานติเกว້ງภูบุตรนี้

กล่าวต่อเราด้วย ชุดตอนเสียด้วย จะประสบสิ่งไม่ใช่บุญเป็นอันมากด้วย เพราะทิภูมิที่ตนถือชั่วแล้ว ความเห็นนั้นของโอมบุรุษนั้น จักเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เรอตลอดกาลนาน.

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณอาศัยปัจจัยใด ๆ เกิดขึ้น ก็ถึงความนับด้วยปัจจัยนั้น ๆ วิญญาณอาศัยจักษุและรูปทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าจักษุวิญญาณ วิญญาณอาศัยโสตและเลี่ยงทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าโสตวิญญาณ วิญญาณอาศัยманะและกลิ่นทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า манาวิญญาณ วิญญาณอาศัยชีวหาและรสทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่าชีวหาวิญญาณ วิญญาณอาศัยกายและโภภูมิพพะทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่ากายวิญญาณ วิญญาณอาศัยมโนและธรรมทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า มโนวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไฟอาศัยเชื้อใด ๆ ติดขึ้น ก็ถึงความนับด้วยเชื่อนั้น ๆ ไฟอาศัยไม้ติดขึ้น ก็ถึงความนับว่าไฟไม้ ไฟอาศัยปาติดขึ้น ก็ถึงความนับว่าไฟปา ไฟอาศัยหญ้าติดขึ้น ก็ถึงความนับว่าไฟหญ้า ไฟอาศัยโคมยติดขึ้น ก็ถึงความนับว่าไฟโคมย ไฟอาศัยแกลงติดขึ้น ก็ถึงความนับว่าไฟแกลง ไฟอาศัยหยากเยือติดขึ้น ก็ถึงความนับว่าไฟหยากเยือ ฉันได.

กิกขุทั้งหลาย ฉันนั้นก็เหมือนกัน วิญญาณอาศัยปัจจัยได ๆ เกิดขึ้น ก็ถึงความนับด้วยปัจจัยนั้น ๆ วิญญาณอาศัยจักษุและรูปทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า จักษุ-วิญญาณ วิญญาณอาศัยโสตะและเสียงทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า โสตวิญญาณ วิญญาณอาศัยพานะและกลืนทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า พานวิญญาณ วิญญาณอาศัยชีวหายาและรสทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า ชีวหายิญญาณ วิญญาณอาศัยกายและโภภรรจพะทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า กายวิญญาณ วิญญาณอาศัยมโนและธรรมทั้งหลายเกิดขึ้น ก็ถึงความนับว่า มโนวิญญาณ.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเห็นความเกิดขึ้นของสิ่นนี้ (กฎมิทำ)^๑ หรือไม่.

เห็น พระเจ้าข้า.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเห็นว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้น เพราะอาหาร อ)y่างนั้นใช่ไหม.

เห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเห็นว่า สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดากะ เพราะความดับแห่งอาหาร อ)y่างนั้นใช่ไหม.

๑. บาลีคำนี้ มีสำนวนแปลอย่างอื่นอีก เช่น ขันธปัญจกะ, ขันธ์ ๕ เป็นต้น. -ผู้รวบรวม

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยและความเคลือบแคลง
ย่อมเกิดขึ้นว่า สิ่งนี้มีอยู่หรือไม่มี อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยและความเคลือบแคลง
ย่อมเกิดขึ้นว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้น เพราะอาหาร อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยและความเคลือบแคลง
ย่อมเกิดขึ้นว่า สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมชาติ เพราะความดับ
แห่งอาหาร อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมละความสงสัยที่เกิดขึ้น
เสียได้ อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้น เพราะอาหาร ย่อมละความ
สงสัยที่เกิดขึ้นเสียได้ อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

กิกขุทั้งหลาย บุคคลเห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดा เพราะ
ความดับแห่งอาหาร ย่อมละความสงสัยที่เกิดขึ้นเสียได้
อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายหมดความสงสัยในข้อ
ที่ว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ ใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายหมดความสงสัยในข้อ
ที่ว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้นเพราะอาหาร อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายหมดความสงสัยในข้อ
ที่ว่า สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดा เพราะความดับแห่งอาหาร
อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

กิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นแล้ว อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย เเรอทั้งหลายเห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้น เพราะอาหาร อย่างนั้น
ใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย เเรอทั้งหลายเห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดा เพราะ
ความดับแห่งอาหาร อย่างนั้นใช่ไหม.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย หากว่าเรอทั้งหลาย พึงติดอยู่
(อุลลี่เยถ) เพลิดเพลินอยู่ (เกพายถ) ประรานาอยู่ (ธเนยยาถ)
ยึดถือว่าเป็นของเราว่าย (มามายถ) ซึ่งทิภูจิอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง
อย่างนี้ เเรอทั้งหลายพึงรู้ทั่วถึงธรรมที่เปรียบได้กับพ่วงแพ
อันเราแสดงแล้ว เพื่อประโยชน์ในการสลดออก ไม่ใช่แสดงแล้ว
เพื่อให้ยึดถือไว อย่างนั้นใช่ไหม.

ข้อนี้ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

ภิกษุทั้งหลาย หากว่าเรอทั้งหลาย ไม่ติดอยู่
(น อุลลี่เยถ) ไม่เพลิดเพลินอยู่ (น เกพายถ) ไม่ประรานาอยู่
(น ธเนยยาถ) ไม่ยึดถือว่าเป็นของเราว่าย (น มามายถ) ซึ่งทิภูจิอัน

บริสุทธิ์ผุดฟ่องอย่างนี้ เเรอทั้งหลายพึงรู้ทั่วถึงธรรมที่เปรียบ
ได้กับพ่วงแพอันเราแสดงแล้ว เพื่อประโยชน์ในการสลัดออก
ไม่ใช่แสดงแล้ว เพื่อให้ยืดถือไว้ อย่างนั้นใช่ไหม.
เป็นอย่างนั้น พระเจ้าช้า.

(จากนั้นทรงแสดงเรื่องอาหาร ๔, ปฏิจสมุปบาท และธรรมอื่น
อีกหลายประการ ผู้อ่านสามารถคึกคิชาได้จากเนื้อความเต็มของพระสูตรนี้。
-ผู้ร่วบรวม)

วิญญาณ ไม่เที่ยง

๗๓

- บาลี สพา. ส. ๑๘/๔๕/๑๒๔.

กิกษุทั้งหลาย วิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัยส่วนสอง วิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัยส่วนสอง เป็นอย่างไร.

กิกษุทั้งหลาย จักชุวิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัย จักชุและรูป จักชุไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยน เป็นอย่างอื่น รูปทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความ เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ส่วนสองอย่างนี้ หัวนี้ไหวและอาพาธ ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น จักชุวิญญาณไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็น อย่างอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักชุวิญญาณ ก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น กิกษุทั้งหลาย ก็จักชุวิญญาณที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัย ปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

กิกษุทั้งหลาย ความประจำ ความประชุม ความ พรวมกันแห่งธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล เรียกว่าจักชุสัมผัส ถึงจักชุสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยน เป็นอย่างอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักชุสัมผัส ก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น กิกษุทั้งหลาย ก็จักชุสัมผัสที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัย ปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย บุคคลอันผัสสะ^๑ กระทบแล้วย่อ้มรู้สึก (เวเตติ) อันผัสสะกระทบแล้วย่อ้มคิด (เจเตติ) อันผัสสะกระทบแล้วย่อ้มจำได้หมายรู้ (สัญชานาติ) แม้ธรรมเหล่านี้ ก็หวนไหและอาพาธ ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น.

กิกขุทั้งหลาย โสดวิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัยโสดะและเสียง โสดะไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น เสียงทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ... ก็โสดวิญญาณที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัยปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย ความประจวบ ความประชุม ความพร้อมกันแห่งธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล เรียกว่าโสดสัมผัส ถึงโสดสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ...

กิกขุทั้งหลาย บุคคลอันผัสสะกระทบแล้วย่อ้มรู้สึก อันผัสสะกระทบแล้วย่อ้มคิด อันผัสสะกระทบแล้วย่อ้มจำได้หมายรู้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวนไหและอาพาธ ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น.

๑. ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับผัสสะได้ที่หน้า ๒๘ และ ๑๗. -ผู้ร่วบรวม

ภิกษุทั้งหลาย ผ่านวิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัย
มานะและกลิ่น มนนะไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความ
เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น กลิ่นทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน
มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ... ก็ผ่านวิญญาณที่เกิดขึ้นแล้ว
 เพราะอาศัยปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ความประจำ ความประชุม ความ
พร้อมกันแห่งธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล เรียกว่าผ่านสัมผัส
ถึงผ่านสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยน
เป็นอย่างอื่น ...

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลอันผัสสะกระบวนการแล้วยอม
รู้สึก อันผัสสะกระบวนการแล้วยอมคิด อันผัสสะกระบวนการแล้วยอม
จำได้หมายรู้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหวและอาพาธ ไม่เที่ยง
 มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น.

ภิกษุทั้งหลาย ชีวหายิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัย
ชีวหายและรส ชีวหายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความ
เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น รสทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน
 มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ... ก็ชีวหายิญญาณที่เกิดขึ้นแล้ว
 เพราะอาศัยปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

กิกชุตทั้งหลาย ความประจวบ ความประชุม ความพร้อมกันแห่งธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล เรียกว่าชีวหาสัมผัส ถึงชีวหาสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ...

กิกชุตทั้งหลาย บุคคลอันผัสสะกระทบแล้วຍ่ออม รู้ลึก อันผัสสะกระทบแล้วຍ่ออมคิด อันผัสสะกระทบแล้วຍ่ออม จำได้หมายรู้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหวและอาพาธ ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น.

กิกชุตทั้งหลาย กายวิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัย กายและโภภูจังพะ กายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น โภภูจังพะทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ... ก็กายวิญญาณ ที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัยปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยง ได้อย่างไร.

กิกชุตทั้งหลาย ความประจวบ ความประชุม ความพร้อมกันแห่งธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล เรียกว่ากายสัมผัส ถึงกายสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ...

ภิกขุทั้งหลาย บุคคลอันผัสสะกระบวนการแล้วย่อม
รู้สึก อันผัสสะกระบวนการแล้วย่อมคิด อันผัสสะกระบวนการแล้วย่อม
จำได้หมายรู้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหวและอาพาธ ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น.

ภิกขุทั้งหลาย มโนวิญญาณเกิดขึ้น เพราะอาศัย
ใจและธรรม ใจไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยน
เป็นอย่างอื่น ธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวน
มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ส่วนสองอย่างนี้ หวั่นไหว
และอาพาธ ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็น
อย่างอื่น มโนวิญญาณไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความ
เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่ง^๓
มโนวิญญาณ ก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยน
เป็นอย่างอื่น ภิกขุทั้งหลาย ก็มโนวิญญาณที่เกิดขึ้นแล้ว
 เพราะอาศัยปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

ภิกขุทั้งหลาย ความประจำ ความประชุม ความ
พร้อมกันแห่งธรรม ๓ ประการนี้แล เรียกว่ามโนสัมผัส
ถึงมโนสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็น
อย่างอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนสัมผัส

ก็ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น
ภิกษุทั้งหลาย ก็มโนสัมผัสที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัย
ปัจจัยอันไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลอันผัสสะกระทบแล้วยอมรู้สึก
อันผัสสะกระทบแล้วยอมคิด อันผัสสะกระทบแล้วยอม
จำได้หมายรู้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหวและอาพาธ ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวน มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น.

วิญญาณ เป็นสิ่งที่เกิดดับ

๗๔

- บาลี นิกาย. ส. ๑๖/๑๖/๒๕๓๕.

กิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สัดดับ จะพึงเบื้องหน่าย ได้บ้าง คลายกำหนดได้บ้าง หลุดพันได้บ้าง ในร่างกายอัน เป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร กิกษุทั้งหลาย ข้อนั้น เพราะเหตุว่า ความเจริญก็ดี ความเลื่อม ก็ดี การเกิดก็ดี การตายก็ดี ของร่างกายอันเป็นที่ประชุม แห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ ย่อมปรากฏ เพราะเหตุนั้น ปุถุชน ผู้ไม่ได้สัดดับ จึงเบื้องหน่ายได้บ้าง จึงคลายกำหนดได้บ้าง จึงหลุดพันได้บ้าง ในร่างกายนั้น.

กิกษุทั้งหลาย ส่วนสิ่งที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง ปุถุชนผู้ไม่ได้สัดดับ ไม่อาจจะเบื้องหน่าย ไม่อาจ จะคลายกำหนด ไม่อาจจะหลุดพันจากสิ่งนั้นได้เลย ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร กิกษุทั้งหลาย ข้อนั้น เพราะเหตุว่า สิ่งที่ เรียกว่า จิตเป็นต้นนี้ อันปุถุชนผู้ไม่ได้สัดดับ ได้รับรัดถือ ไว้ด้วยตัณหา ได้ยึดถือแล้วด้วยทิฏฐิว่า นั่นของเรานั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ดังนี้ มาตลอดกาลข้านาน เพราะเหตุนั้น ปุถุชนผู้ไม่ได้สัดดับ จึงไม่อาจจะเบื้องหน่าย ไม่อาจจะคลาย กำหนด ไม่อาจจะหลุดพัน ซึ่งสิ่งที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้นได้เลย.

กิกษุทั้งหลาย ปุณชนผู้ไม่ได้สัดบ จะพึงเข้าไปยึดถือ
เอกสาร่างกาย อันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ โดยความ
เป็นตัวตนยังดีกว่า แต่จะเข้าไปยึดถือเอาจิต โดยความเป็น
ตัวตนไม่ได้เลย ข้อนี้ เพราะเหตุอะไร กิกษุทั้งหลาย ข้อนี้
 เพราะเหตุว่า ร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้
 ดำรงอยู่ ปีหนึ่งบ้าง สองปีบ้าง สามปีบ้าง สี่ปีบ้าง ห้าปีบ้าง
 สิบปีบ้าง ยี่สิบปีบ้าง สามสิบปีบ้าง สี่สิบปีบ้าง ห้าสิบปีบ้าง
 ร้อยปีบ้าง เกินกว่าร้อยปีบ้าง ก็ยังมีปรากฏอยู่ กิกษุทั้งหลาย
 ส่วนสิ่งที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้น ดวงหนึ่ง
 เกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดวันตลอดคืน.

(เนื้อความเดิมของสูตรนี้ ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ที่
 หน้า ๒. -ผู้ร่วบรวม)

วิญญาณเป็นอนัตตา

๗๔

– ป้าอี ขันธ์ ศ. ๐๗/๐๓/๑๙๘๔

... กิกขุทั้งหลาย วิญญาณเป็นอนัตตา ก็หากว่า วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วใช่ร วิญญาณก็คงไม่เป็นไปเพื่อ อาพาธ ทั้งสัตว์ย่อมจะได้ตามความประณานาในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย แต่พระเหตุที่วิญญาณเป็นอนัตตา ดังนั้น วิญญาณจึง เป็นไปเพื่ออาพาธ และสัตว์ย่อมไม่ได้ตามความประณานา ในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้ เป็นอย่างนั้นเลย. ...

(ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นอนัตตาของขันธ์ ๕ ได้ที่
หน้า ๒๔๔. -ผู้ร่วบรวม

ผลของผัสสะ

๗๖

- บาลี ม. ๑๔/๒๕๖๒/๒๔๔.

(พระผู้มีพระภาคได้แสดงธรรมโดยย่อ กิจขุทั้งหลายไม่เข้าใจ เนื้อความ จึงได้ไปขอร้องท่านมหากรจัจยานะให้อธิบายธรรมนั้น ซึ่งภายหลัง พระผู้มีพระภาคทรงรับรองคำตอบของท่านมหากรจัจยานะ)

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้มีรูปเนื้อความแห่งอุเทศที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงชี้แจงเนื้อความไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดาร ได้อย่างนี้.

ผู้มีอายุทั้งหลาย เพราะอาศัยตาและรูป จึงเกิด จักขุวิญญาณ ความประกอบพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ จึงเกิดผัสสะ^๑ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา บุคคล เสรวยเวทนาอันได กิ่ย่องจำ (สัมชานาติ) เวทนาอันนั้น บุคคล จำเวทนาอันได ก็ตรึกถึง (วิตกุเกติ) เวทนาอันนั้น บุคคล ตรึกถึงเวทนาอันได ก์เนินช้า (ปปัญเจติ) อယุ่กับเวทนาอันนั้น บุคคลเนินช้าอยุ่กับเวทนาอันได สัญญาชนิดต่าง ๆ อันทำ ความเนินช้า (ปปัญจสัญญาสุข) ก็ครอบงำบุคคลนั้น โดยมี เวทนานั้นเป็นเหตุ ในรูปทั้งหลายอันจะรู้แจ้งด้วยตา ทั้งที่ เป็นอดีตก็ตาม เป็นอนาคตก็ตาม หรือเป็นปัจจุบันก็ตาม.

ผู้มีอายุทั้งหลาย เพราะอาศัยหูและเสียง จึงเกิด โสตวิญญาณ ความประกอบพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ จึงเกิดผัสสะ ...

๑. ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับผัสสะได้ที่หน้า ๒๙ และ ๑๗๘. - ผู้ร่วบรวม

ผู้มีอายุทั้งหลาย เพราะอาศัยจมูกและกลิ่น จึงเกิด
หวานิญญาณ ความประกอบพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ
จึงเกิดผัสสะ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เพราะอาศัยลิ้นและรส จึงเกิด
ชิวหายิญญาณ ความประกอบพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ
จึงเกิดผัสสะ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เพราะอาศัยกายและโภภูจพะ
จึงเกิดกายวิญญาณ ความประกอบพร้อมแห่งธรรม
๓ ประการ จึงเกิดผัสสะ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เพราะอาศัยใจและธรรม จึงเกิด
มโนวิญญาณ ความประกอบพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ
จึงเกิดผัสสะ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา บุคคล
เสวยเวทนาอันใด ก็ย่อมจำเวทนาอันนั้น บุคคลจำเวทนา
อันใด ก็ตรึกถึงเวทนาอันนั้น บุคคลตรึกถึงเวทนาอันใด
ก็เนินช้าอยู่กับเวทนาอันนั้น บุคคลเนินช้าอยู่กับเวทนาอันใด
สัญญาชนิดต่าง ๆ อันทำความเนินช้าก็ครอบจำกบุคคลนั้น
โดยมีเวทนานั้นเป็นเหตุ ในธรรมทั้งหลายอันจะรู้แจ้งได้ด้วยใจ
ทั้งที่เป็นอดีตกิตาม เป็นอนาคตกิตาม หรือเป็นปัจจุบัน
กิตาม.

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อตามี รูปมี และจักชวิญญาณมี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติผัสสะมี เขาจะบัญญัติว่าเวทนา ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติเวทนามี เขาจะบัญญัติว่าสัญญา ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติสัญญามี เขาจะบัญญัติว่าวิตก ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติวิตกมี เขาจะบัญญัติว่าการครอบงำโดยสัญญาชนิดต่าง ๆ อันทำความเนินชา ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้.

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อหูมี เสียงมี และโสตวิญญาณมี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อจมูกมี กลิ่นมี และงานวิญญาณมี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อลิ้นมี รสมี และชีวาวิญญาณมี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อกายมี โภภรรจพะมี และกายวิญญาณมี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อใจมี ธรรมมี และมโน-วิญญาณมี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติผัสสะมี เขาจะบัญญัติว่าเวทนา ขอนี้เป็น

ฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติเวทนามี เขาจะบัญญัติว่า สัญญา ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติสัญญามี เขาจะบัญญัติว่าวิตก ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติ วิตกมี เขาจะบัญญัติว่าการครอบงำโดยสัญญาชนิดต่าง ๆ อันทำความเนินช้า ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้.

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อตาไม่มี รูปไม่มี และ จักษุวิญญาณไม่มี เขาจะบัญญัติว่าผัสสะ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ ที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติผัสสะไม่มี เขาจะบัญญัติว่าเวทนา ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติเวทนาไม่มี เขาจะ บัญญัติว่าสัญญา ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติ สัญญาไม่มี เขาจะบัญญัติว่าวิตก ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ เมื่อการบัญญัติวิตกไม่มี เขาจะบัญญัติว่าการครอบงำโดย สัญญาชนิดต่าง ๆ อันทำความเนินช้า ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ ที่จะมีได้.

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อหูไม่มี เสียงไม่มี และ โสตวิญญาณไม่มี ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อจมูกไม่มี กลิ่นไม่มี และ หวานวิญญาณไม่มี ...

ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อลิ้นไม่มี รสไม่มี และชีวaha วิญญาณไม่มี ...

ຜູ້ມີອາຍຸທັງຫລາຍ ເມື່ອກາຍໄມ່ມີ ໂພກລົ້ພະໄມ່ມີ
ແລກາຍວິໄມ້ຢາານໄມ່ມີ ...

ຜູ້ມີອາຍຸທັງຫລາຍ ເມື່ອໃຈໄມ່ມີ ອຣມໄມ່ມີ ແລະ
ມໂນວິໄມ້ຢາານໄມ່ມີ ເຂົຈະບໍ່ຢູ່ຕີວ່າຜັສສະ ຂັ້ນນີ້ໄມ້ໃຊ້ຈຳນະ
ທີ່ຈະມີໄດ້ ເມື່ອກາຍບໍ່ຢູ່ຕີຜັສສະໄມ່ມີ ເຂົຈະບໍ່ຢູ່ຕີວ່າເວທນາ
ຂັ້ນນີ້ໄມ້ໃຊ້ຈຳນະທີ່ຈະມີໄດ້ ເມື່ອກາຍບໍ່ຢູ່ຕີເວທນາໄມ່ມີ ເຂົຈະ
ບໍ່ຢູ່ຕີວ່າສ້າງຢາ ຂັ້ນນີ້ໄມ້ໃຊ້ຈຳນະທີ່ຈະມີໄດ້ ເມື່ອກາຍບໍ່ຢູ່ຕີ
ສ້າງຢາໄມ່ມີ ເຂົຈະບໍ່ຢູ່ຕີວ່າວິຕກ ຂັ້ນນີ້ໄມ້ໃຊ້ຈຳນະທີ່ຈະມີໄດ້
ເມື່ອກາຍບໍ່ຢູ່ຕີວິຕກໄມ່ມີ ເຂົຈະບໍ່ຢູ່ຕີວ່າກາຽຄຣອນຈຳໂດຍ
ສ້າງຢານິດຕ່າງໆ ອັນທຳຄວາມເນື່ອໜ້າ ຂັ້ນນີ້ໄມ້ໃຊ້ຈຳນະ
ທີ່ຈະມີໄດ້.

ຜູ້ມີອາຍຸທັງຫລາຍ ພຣະຜູ້ມີພະກາດທຽບແສດງອຸເທິນນີ້ໄວ້ໂດຍຍ່ອວ່າ
ກີກຊຸ ສ້າງຢານິດຕ່າງໆ ອັນທຳຄວາມເນື່ອໜ້າ ຍ່ອມ
ຄຣອນຈຳບຸຮຸ່ພະເວະເຫດຸໃດ ດ້າລຶ່ງທີ່ບຸຄຄລຈະເພລິດເພລິນ ພ່ວ່າລຶ່ງ
ສຍບມ້າເມາ ໄມ່ມີໃນເຫດຸນັ້ນ ນັ້ນແລະ ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງຮາຄານຸ້ສ້າຍ
ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງປົກຈານຸ້ສ້າຍ ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງທົກຈານຸ້ສ້າຍ ເປັນທີ່ສຸດ
ແໜ່ງວິຈິກິຈຈານຸ້ສ້າຍ ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງມານານຸ້ສ້າຍ ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງ
ກວຽກຈານຸ້ສ້າຍ ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງອວິຈານຸ້ສ້າຍ ເປັນທີ່ສຸດແໜ່ງກາຈັບ

ท่อนไม้ การจับศาสตรา การทะเลา การแก่งແย่ง การวิวัฒนาการ
การด่าว่ากัน การยุยงให้แตกกัน และการกล่าวเท็จ อคุศลธรรม
อันเป็นบาปเหล่านี้ ย่อมดับไปโดยไม่มีเหลือเพราะเหตุนั้น
แล้วไม่ทรงชี้แจงเนื้อความให้พิสدارเสด็จลูกจากอาสนะเข้าที่ประทับเลีย
ผู้มีอายุทั้งหลาย แม้รังเนื้อความแห่งอุเทคที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
ไว้โดยย่อนี้ ไม่ทรงชี้แจงเนื้อความไว้โดยพิสدار ให้พิสدارได้อย่างนี้
ก็แลเมื่อท่านทั้งหลายประ遑นา ก็พึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถูลาม
เนื้อความนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ประการใด ท่านทั้งหลายพึง
ทรงจำขอนั้นไว้โดยประการนั้นเด็ด.

วิญญาณอาหาร (อาหารของวิญญาณ)

๗๗

- บาลี นิกาน ส. ๑๖/๐๒/๒๕๖๔.

กิกขุทั้งหลาย ก็วิญญาณอาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร กิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือน พวකเจ้าหน้าที่จับโจรสู้กระทำผิด ได้แล้ว แสดงแก่พระราชาว่า ขอเดชะ ด้วยโจรสู้นี้กระทำผิด ข้อพระองค์โปรดให้ลงโทษโจรสู้นี้ ตามที่ทรงเห็นสมควรเชิด พระเจ้าฯ พระราชาจึงมีรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะไปประหารบุรุษนั้น ด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเช้านี้ พวකเจ้าหน้าที่เหล่านั้น จึงช่วยกันประหารนักโไทย คนนั้น ด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเช้า.

ต่อมาเป็นเวลาเที่ยงวัน พระราชาได้ชักถามพวකเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นักโไทยคนนั้น เป็นอย่างไรบ้าง พวකเข้าหากันทราบทูลว่า ขอเดชะ เขายังมีชีวิตอยู่ พระเจ้าฯ พระราชาจึงมีรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะไปประหารบุรุษนั้น ด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเที่ยงวัน พวකเจ้าหน้าที่เหล่านั้น จึงช่วยกันประหารนักโไทยคนนั้น ด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเที่ยงวัน.

ต่อมาเป็นเวลาเย็น พระราชาได้ชักถามพวකเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอีกว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นักโไทยคนนั้น เป็นอย่างไรบ้าง พวකเข้าหากันทราบทูลว่า ขอเดชะ เขายังมี

ชีวิตอยู่ พระเจ้าข้า พระราชจักรีมีรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย จงไปประหารบุรุษนั้น ด้วยหอก
๑๐๐ เล่มในเวลาเย็น พากเจ้าหน้าที่เหล่านั้น จึงช่วยกัน
ประหารนักโทษคนนั้น ด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเย็น.

ภิกษุทั้งหลาย เหรอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้ว่า
อย่างไร การที่บุรุษนักโทษคนนั้น เมื่อถูกเจ้าหน้าที่ประหาร
อยู่ด้วยหอก ๓๐๐ เล่มตลอดทั้งวันนั้น เขายังพึงได้รับแต่
ทุกข์โทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ ไม่ใช่หรือ.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขาถูกประหารอยู่แม้ด้วยหอก
เพียงเล่มเดียว ก็พึงได้รับทุกโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ
จะป่วยการกล่าวไปไยถึงการที่เขาถูกประหารอยู่ด้วยหอก
๓๐๐ เล่มเล่า ข้อนี้มีอุปมาจันได ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า
พึงเห็นวิญญาณอาหาร ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออริยสาวกกำหนดรูวิญญาณอาหาร
ได้แล้ว นามรูปก็เป็นสิ่งที่กำหนดรูปได้แล้ว เมื่ออริยสาวก
กำหนดรูปนามรูปได้แล้ว เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกนั้น
จะต้องทำให้ยั่งชื้นไปกว่านี้.

(ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมเรื่องอาหาร ๔ ได้ที่เนื้อความเติม
ของสูตรนี้ และที่หน้า ๓๐. -ผู้รวบรวม)

“ល៉ើងខត់-អល៉ើងខត់”

ลักษณะของสังขตະ-อสังขตະ

๗๙

- ปีกี. ศิก. อ. ๒๐/๑๘๔/๔๔๖.

ภิกขุทั้งหลาย สังขตลักษณะของสังขตະ ๓ ประการ
เหล่านี้ ๓ ประการอะไรบ้าง คือ

มีความเกิดขึ้นปรากฏ (อุปปานิ ปัญญาติ)

มีความเสื่อมปรากฏ (วาย ปัญญาติ)

เมื่อตั้งอยู่มีความแปรปรวนปรากฏ (จิตสุส อัญญาตุตั่ม
ปัญญาติ)

ภิกขุทั้งหลาย เหล่านี้แล ลังขตลักษณะของสังขตະ
๓ ประการ.

ภิกขุทั้งหลาย อสังขตลักษณะของอสังขตະ
๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการอะไรบ้าง คือ

ไม่ปรากฏความเกิด (น อุปปานิ ปัญญาติ)

ไม่ปรากฏความเสื่อม (น วาย ปัญญาติ)

เมื่อตั้งอยู่ไม่ปรากฏความแปรปรวน (น จิตสุส
อัญญาตุตั่ม ปัญญาติ)

ภิกขุทั้งหลาย เหล่านี้แล อสังขตลักษณะของอสังขตະ
๓ ประการ.

ພຣະສູຕຣນີ້ ມີບາລືອຍ່າງນີ້

ຕີ່ມີມານີ ກົກຂເວ ສຸງຂຕສຸສ ສຸງຂຕລກຸຂໝານີ ກຕມານີ
ຕີ່ມີ ອຸປຸປາໂທ ປລຸມາຍຕີ ວໂຍ ປລຸມາຍຕີ ຈິຕສຸສ ອລຸມຄຕຸຕໍ່
ປລຸມາຍຕີ ອິມານີ ໂຂ ກົກຂເວ ຕີ່ມີ ສຸງຂຕສຸສ ສຸງຂຕລກຸຂໝານີຕີ.

ຕີ່ມີມານີ ກົກຂເວ ອສຸງຂຕສຸສ ອສຸງຂຕລກຸຂໝານີ ກຕມານີ
ຕີ່ມີ ນ ອຸປຸປາໂທ ປລຸມາຍຕີ ນ ວໂຍ ປລຸມາຍຕີ ນ ຈິຕສຸສ
ອລຸມຄຕຸຕໍ່ ປລຸມາຍຕີ ອິມານີ ໂຂ ກົກຂເວ ຕີ່ມີ ອສຸງຂຕສຸສ
ອສຸງຂຕລກຸຂໝານີຕີ.

สังขตธาตุ-อสังขตธาตุ

๗๙

-ปาลี อุปร. ม. ๑๔/๑๖๗//๒๕๓๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ประยາຍอื่นที่ควรเรียกว่า กิกขุเป็นผู้ฉลาดในธาตุ จะพึงมีอึกใหม พระเจ้าข้า.

อานนท์ ธาตุ ๒ อย่างนี้มีอยู่ คือ สังขตธาตุ และ อสังขตธาตุ อานนท์ เหล่านี้แลธาตุ ๒ อย่าง อานนท์ ด้วยเหตุที่กิกขุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ เราจึงเรียกว่า กิกขุเป็นผู้ฉลาดในธาตุ.

(ในพระสูตรนี้ ได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องธาตุไว้หลายนัย ดังนี้)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็จะควรเรียกว่า กิกขุผู้ฉลาดในธาตุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร พระเจ้าข้า.

อานนท์ ธาตุ ๑๘ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ ธาตุคือจักษุ ธาตุคือรูป ธาตุคือจักษุวิญญาณ ธาตุคือโสต ธาตุคือเสียง ธาตุคือโสตวิญญาณ ธาตุคืองานะ ธาตุคืออกลิน ธาตุคืองานวิญญาณ ธาตุคือชีวaha ธาตุคืออรส ธาตุคือชีวahaวิญญาณ ธาตุคือกาย ธาตุคือโภภูสตพะ ธาตุคือกายวิญญาณ ธาตุคือมโน ธาตุคือธรรม ธาตุคือมโนวิญญาณ อานนท์ เหล่านี้แล ธาตุ ๑๘ อย่าง อานนท์ ด้วยเหตุที่กิกขุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ เราจึงเรียกว่า กิกขุเป็นผู้ฉลาดในธาตุ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายอื่นที่ควรเรียกว่า กิกษุเป็นผู้ฉลาดในราตุ จะพึงมีอีกใหม พระเจ้าข้า.

อานนท์ ราตุ ๖ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ ราตุคือдин ราตุคือน้ำ ราตุคือไฟ ราตุคือลม ราตุคืออากาศ ราตุคือวิญญาณ อานนท์ เหล่านี้แลราตุ ๖ อย่าง อานนท์ ด้วยเหตุที่กิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ เราจึงเรียกว่า กิกษุเป็นผู้ฉลาดในราตุ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายอื่นที่ควรเรียกว่า กิกษุเป็นผู้ฉลาดในราตุ จะพึงมีอีกใหม พระเจ้าข้า.

อานนท์ ราตุ ๖ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ ราตุคือสุข ราตุคือทุกข์ ราตุคือโสมนัส ราตุคือโอมนัส ราตุคืออุเบกษา ราตุคืออวิชชา อานนท์ เหล่านี้แลราตุ ๖ อย่าง อานนท์ ด้วยเหตุที่กิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ เราจึงเรียกว่า กิกษุเป็นผู้ฉลาดในราตุ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายอื่นที่ควรเรียกว่า กิกษุเป็นผู้ฉลาดในราตุ จะพึงมีอีกใหม พระเจ้าข้า.

อานนท์ ราตุ ๖ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ ราตุคือภาระ ราตุคือเนกขัมมะ ราตุคือพยาบาท ราตุคืออัพยาบาท (ความไม่พยาบาท) ราตุคือวิหิงสา (ความเบียดเบี้ยน) ราตุคือ

อวิหิงสา (ความไม่เปี่ยดเบี้ยน) ผ่านที่ เหล่านี้แล ธาตุ ๖ อย่าง
ผ่านที่ ด้วยเหตุที่ภิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ เราจึง
เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในธาตุ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายอื่นที่ควรเรียกว่า ภิกษุเป็น^๒
ผู้ฉลาดในธาตุ จะพึงมีอีกใหม พระเจ้าข้า.

ผ่านที่ ธาตุ ๓ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ ธาตุคือการ
ธาตุคือรูป ธาตุคืออรูป ผ่านที่ เหล่านี้แล ธาตุ ๓ อย่าง
ผ่านที่ ด้วยเหตุที่ภิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ เราจึง
เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในธาตุ.

ธรรมชาติที่ไม่ถูกօະไรทำ ไม่ถูกօະไรปรุง

๒๐

- บาลี อ. บุ. ๒๕๓๗/๑๖๐.

กิกขุทั้งหลาย ธรรมชาติอันไม่เกิดแล้ว ไม่เป็นแล้ว อันปัจจยกรรมทำไม่ได้แล้ว ปรุงแต่งไม่ได้แล้ว มืออยู่ กิกขุทั้งหลาย ถ้าธรรมชาติอันไม่เกิดแล้ว ไม่เป็นแล้ว อันปัจจยกรรมทำไม่ได้แล้ว ปรุงแต่งไม่ได้แล้ว จักไม่ได้มีแล้ว ใชร์ การสลัดออกซึ่งธรรมชาติที่เกิดแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจยกรรมทำแล้ว ปรุงแต่งแล้ว จะไม่พึงปรากฏในโลกนี้เลย.

กิกขุทั้งหลาย ก็ เพราะธรรมชาติอันไม่เกิดแล้ว ไม่เป็นแล้ว อันปัจจยกรรมทำไม่ได้แล้ว ปรุงแต่งไม่ได้แล้ว มืออยู่ ดังนั้น การสลัดออกซึ่งธรรมชาติที่เกิดแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจยกรรมทำแล้ว ปรุงแต่งแล้ว จึงปรากฏ.

พระสูตรนี้ มีบาลีอย่างนี้

อตุถิ กิกขเว อชาตํ อภูตํ อกตํ อสุขตํ โน เจ ตํ
กิกขเว อภิสุส อชาตํ อภูตํ อกตํ อสุขตํ นยิธ ชาตสุส ภูตสุส
กตสุส สุขตสุส นิสุสรณ ปณุญาเต.

ยสุมา จ โข กิกขเว อตุถิ อชาตํ อภูตํ อกตํ อสุขตํ
ตสุมา ชาตสุส ภูตสุส กตสุส สุขตสุส นิสุสรณ ปณุญาเตติ.

อีกสูตรหนึ่ง - บาลี อิติว. ชุ. ๒๕/๒๕๔/๒๒๑. ตรัสเหมือนกัน กับสูตรข้างบนนี้ แต่ได้ตรัสช่วงท้ายต่างไป ดังนี้

ใครๆ ไม่ควรเพลิดเพลิน ต่อสิ่งที่เกิดแล้ว เป็นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว อันปัจจัยกระทำแล้ว ปรุ่งแต่งแล้ว ไม่ยั่งยืน ปรุ่งแต่งเพื่อชราและมรณะ เป็นรังแห่งโรค เป็นของผุพัง มีอาหารและต้านหา เป็นเดนเกิด.

การสลดดือกซึ่งธรรมชาตินั้น เป็นบทอันระงับ ใจคาดคะเนเอาไม่ได้ เป็นของยั่งยืน ไม่เกิด ไม่เกิดขึ้นพร้อม ไม่มีความโศก ปราศจากธุลี เป็นความดับแห่งสิ่งที่มีความทุกข์ เป็นธรรมดा เป็นความเข้าไปส่งบรังับแห่งสังขาร เป็นสุข.

ที่ชึ่ง นามรูป ดับสนิทไม่มีเหลือ

๙๑

- บาลี สี. ท. ๙/๒๗๔๗/๓๔๗๓

เกวัญญา เรื่องเคยมีมาแล้ว กิกษรูปหนึ่ง ในหมู่ กิกษนีเอง เกิดความสงสัยขึ้นในใจว่า มหาภูต ๔ คือ ธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิทไม่มีเหลือ ในที่ไหนหนอ ดังนี้.

(พระผู้พระภาคได้ตรัสต่อไปว่า กิกษรูปนั้นได้เข้า samañhi อัน นำไปสู่เทวโลก และได้นำเอาปัญหาที่ตนสงสัยนั้น ไปถามพากเทวดา ชั้นจาตุมหาราชิกา พากเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาไม่ทราบ ได้ให้ไปถาม ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ไม่ทราบ ได้ให้ไปถามพากเทวดา ชั้นดาวดึงส์ พากเทวดาชั้นดาวดึงส์ไม่ทราบ ได้ให้ไปถามท้าวสักกะ ท้าวสักกะไม่ทราบ ได้ให้ไปถามพากเทวดาชั้นยามา พากเทวดาชั้นยามา ไม่ทราบ ได้ให้ไปถามท้าวสุยามะ ท้าวสุยามะไม่ทราบ ได้ให้ไปถามพาก เทวดาชั้นดุลิต พากเทวดาชั้นดุลิตไม่ทราบ ได้ให้ไปถามท้าวสันตุสิৎ ท้าวสันตุสิৎไม่ทราบ ได้ให้ไปถามพากเทวดาชั้นนิมนานรดี พากเทวดา ชั้นนิมนานรดีไม่ทราบ ได้ให้ไปถามท้าวสุนิมิตะ ท้าวสุนิมิตะไม่ทราบ ได้ให้ไปถามพากเทวดาชั้นปรนิมิตร พากเทวดาชั้นปรนิม- มิตรสวัตตีไม่ทราบ ได้ให้ไปถามท้าวปรนิมิตรสวัตตี ท้าวปรนิมิตรสวัตตี ไม่ทราบ ได้ให้ไปถามพากเทวพรหมกายิกา พากเทวพรหมกายิกา ไม่ทราบ ได้ให้ไปถามท้าวพรหม เมื่อไปถามท้าวพรหม ท้าวพรหมพยา想像หลีกเลี่ยง บ่ายเบี่ยงที่จะไม่ตอบอยู่พักหนึ่ง แล้ว ในที่สุดก็ได้สารภาพว่า พากเทวดาทั้งหลายพากันคิดว่า ท้าวพรหมเอง

เป็นผู้รู้เห็นไปทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ที่จริงก็ไม่รู้ในปัญหาที่ว่า มหาภูต ๔ จักดับไปในที่ไหนนั้นเลย มันเป็นความผิดพลาดของภิกษุนั้นเอง ที่ไม่ไปทูลถามพระผู้มีพระภาค).

เกวัญญา ลำดับนั้น ภิกษุนั้นได้หายตัวจากพระมหาโลกมาปรากฏข้างหน้าเรา เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่งออยู่ออกไป หรืองอแขนที่เหยียดไว้เข้ามา จากนั้น เธอให้เราแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วถามเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาภูต ๔ คือ ธาตุถิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เหล่านี้ ยอมดับสนิทไม่มีเหลือในที่ไหน ดังนี้.

เกวัญญา เมื่อເຮົາຄາມອຍ່ານີ້ ເຮົາໄດ້ກ່າວກະภิกษุນັ້ນວ່າ ແນະภิกษุ ເຮືອງເຄຍມີມາແລ້ວ ພວກຄ້າທາງທະເລ ໄດ້ພານກສໍາຮັບຄັນຫາຝຶ່ງ (ນກຕີຣ໌ສ්ລී) ໄປກັບເຮືອດ້ວຍ ເມື່ອມອງໄມ່ເຫັນຝຶ່ງ ພວກເຂົາປ່ລ່ອຍນກສໍາຮັບຄັນຫາຝຶ່ງນັ້ນໄປ ນກນັ້ນບິນໄປທາງທີສະວັນອອກບ້າງ ທີສີໄດ້ບ້າງ ທີສີຕະວັນຕກບ້າງ ທີສີເໜືອບ້າງ ທີສີເບື້ອງບນບ້າງ ທີສີນ້ອຍ ๆ ບ້າງ ເມື່ອມັນເຫັນຝຶ່ງທາງທີສີໄດ ແລ້ວມັນກີຈະບິນຕຽງໄປຢັງທີສີນີ້ ແຕ່ຄຳມັນໄມ່ເຫັນຝຶ່ງ ກີຈະບິນ ກລັບມາສູ່ເຮືອຕາມເດີມ ພົກສູ່ ແຊ່ເດືອຍກັບເຮອນີ້ແລະ ໄດ້ເຖິງວ ແສງຫາຄຳຕອບຂອງປັບປານີ້ ມາຈັກຮະທຳຄົງພຣມໂລກແລ້ວ ກີມີໄດ້ຄຳຕອບ ໃນທີສຸດກີຍັງຕ້ອງຍືອນມາຫາເຮົາອີກ.

กิกชุ ในปัญหาของเรอนั้น เธอไม่ควรตั้งคำถามอย่างนั้นว่า มหาภูต ๔ คือ ชาตุดิน ชาตุน้ำ ชาตุไฟ ชาตุลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิทไม่มีเหลือในที่ไหน อันที่จริง เธอควรจะตั้งคำถามขึ้นอย่างนี้ว่า

ดิน น้ำ ไฟ ลม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน ความเยาว์ ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่ ความงาม ความไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน นามและรูป ย่อมดับสนิทไม่มีเหลือในที่ไหน ดังนี้ ต่างหาก.

กิกชุ ในปัญหานั้น คำตอบมีดังนี้

สิ่งอันพึงรู้แจ้ง ไม่มีปรากฏการณ์ ไม่มีที่สุด แต่มีทางปฏิบัติเข้ามาถึงได้โดยรอบ นั้นมีอยู่ ในสิ่งนั้นแหล่ ดิน น้ำ ไฟ ลม ตั้งอยู่ไม่ได้ ในสิ่งนั้นแหล่ ความเยาว์ ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่ ความงาม ความไม่งาม ตั้งอยู่ไม่ได้ ในสิ่งนั้นแหล่ นามและรูปย่อมดับสนิทไม่มีเหลือ นามรูป ดับสนิทในสิ่งนี้ เพาะการดับสนิทของวิญญาณ ดังนี้.

เนื้อความในย่อหน้าสุดท้าย มีบาลีอย่างนี้

วิญญาณ อนิทสุสั่น อนนุต์ สพุพโต ปกำ เอตุถ อาโภ จ ปจวี จ เตโซ วาโย น คาธติ เอตุถ ทีມณุ รสุสณุ อนน ฐุ ล សุภาสุ จำก เอตุถ นามณุ รูปณุ อเสส อุปรุชณติ วิญญาณสุ นิโรเรน เอตุເຄດ อุปรุชณติ.

สิงนั้นมีอยู่

๔๗

– บาลี อุ. ช. ๒๕๙/๒๐๖/๑๕๘.

ภิกขุทั้งหลาย อายตันนั้นมีอยู่^๑ เป็นลิงซึ่งไม่มี
ติน ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟ ไม่มีลม ไม่ใช้อากาศานัญญาตัน
ไม่ใช่วิญญาณัญญาตัน ไม่ใช้อากิญจัญญาตัน ไม่ใช่
แนวสัญญาณสัญญาตัน ไม่ใช้โลกนี้ ไม่ใช้โลกอื่น ไม่ใช่
ดวงจันทร์ หรือดวงอาทิตย์ทั้งสองอย่าง.

ภิกขุทั้งหลาย ในสิ่งนั้น เราไม่กล่าวว่ามีการมา
ไม่กล่าวว่ามีการไป ไม่กล่าวว่ามีการตั้งอยู่ ไม่กล่าวว่ามีการจุติ
ไม่กล่าวว่ามีการอุปบัตติ สิ่งนั้นไม่ได้ตั้งอยู่ สิ่งนั้นไม่ได้เป็นไป
และสิ่งนั้นไม่ใช้อารมณ์ นั่นแหล่ะ คือ ที่สุดแห่งทุกข์.

พระสูตรนี้ มีบาลีอย่างนี้

อตุถิ ภิกขุเว ตพายตัน ยตุถ เนว ปจวี น อาโป
น เตโซ วาย น อากาศานัญญาตัน น วิญญาณัญญาตัน
น อากิญจัญญาตัน น แนวสัญญาณสัญญาตัน น าย โลโก
น ปรโลโก น อุโภ จนุทิมสุริยา.

ตามห ภิกขุเว เนว อาคาร วทานิ น คต น จิต น จุต น
อุปปตุต อปุปติภุจ อปุปตุต อนารมณ์เมว ต เอเสวนูโต
ทกุชสุสาต.

๑. คำนี้ มีลักษณะเปลอย่างอื่นอีก เช่น สิงๆ นั้นมีอยู่ เป็นต้น. -ผู้รวบรวม

ชื่อวันนิพพาน อันบุคคลเห็นได้ยาก

๒๓

- ป้าลี อุปาริ. ม. ๑๔/๔๗๔/๗๕๊๊, - ป้าลี อุ. ปุ. ๒๕๙/๒๐๗/๒๐๘/๑๕๕, ๑๖๑.

ชื่อวันนิพพานอันบุคคลเห็นได้ยาก ไม่มีความน้อมไป เพราะวันนิพพานนั้น เป็นธรรมชาติจริงแท้ อันบุคคลเห็น ไม่ได้ง่ายเลย ตั้นหาอันบุคคลแหงตลอดแล้ว เพราะรู้อยู่เห็นอยู่ จึงไม่มีกิเลสเครื่องกังวล.

ความหวนไหຍ่ออมมีแก่บุคคลผู้อันตั้นหาและทิภูวิ อาศัยแล้ว ความหวนไหຍ่ออมไม่มีแก่บุคคลผู้อันตั้นหา และทิภูวิไม่อาศัยแล้ว เมื่อความหวนไหไม่มี ปัสสัทธิย่ออมมี เมื่อปัสสัทธิมี ความน้อมไปຍ่ออมไม่มี เมื่อความน้อมไปไม่มี การมาและการไปຍ่ออมไม่มี เมื่อการมาและการไปไม่มี การจุติและอุปบัติຍ่ออมไม่มี เมื่อการจุติและอุปบัติไม่มี อะไรๆ ก็ไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง นั่นแหละ คือ ที่สุดแห่งทุกข์.

ใน ๓ พระสูตรนี้ มีบาลีอย่างนี้

ทุทุทั้ อนตํ นาม น ทิ สงจํ สุทสุสัน ปฏิวิทูรา ตัณฑา
ชานโต ปสุสโต นตุถิ กิญจนนุติ.

นิสุลิตสุส จลิต อนิสุลิตสุส จลิต นตุถิ จลิต เอสติ
ปสุสทุธิ ปสุสทุธิยา สติ นติ โนติ นติยา อสติ ภาคติดติ น
โนติ ภาคติดติยา อสติ จุตูปป่าโต น โนติ จุตูปป่าเต อสติ
เนวิจ น หุร น อุภยมนุตเร เอเสวนุโต ทุกขสุสานติ.

นิพพานของคนตาบอด

๔๔

-ปาลี ม. ม. ๑๗/๒๕๖๐/๒๕๖๐

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยมีมาแต่ก่อน คือข้อที่พระสมณโคดมได้กล่าวคำนี้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอxygen ดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้าก็ได้เคย พึงคำกล่าวนี้ ของบริพพาชกผู้เป็นอาจารย์แห่งอาจารย์กัลวะอยู่แล้ว ความไม่มี โรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอxygen ดังนี้ ด้วยเหมือนกัน ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้อนี้ช่างตรงกันนัก.

macāṇītiye ข้อนี้ทำนพึงมาแต่ปริพพาชกผู้เป็น อาจารย์แห่งอาจารย์ ที่กล่าวอยู่ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภ อย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอxygen ดังนี้นั้น ความไม่มีโรคนั้น เป็นอย่างไร นิพพานนั้นเป็นอย่างไร.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว มาคัณทิยปริพพาชก ได้ลูบ ร่างกายของตนด้วยฝ่ามือ แล้วร้องชื่นว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ นี่ยังไงล่ะ ความไม่มีโรค นี่ยังไงละนิพพาน พระโคดมผู้เจริญ เวลานี้ ข้าพเจ้าเป็นสุข ไม่มีโรค ไม่มีอาพาธอะไรๆ.

macāṇītiye ข้อนี้เปรียบเหมือนบุรุษตาบอดมาแต่ กำเนิด เขาไม่อาจเห็นรูปสีดำหรือสีขาว ไม่อาจเห็นรูปสีเขียว ไม่อาจเห็นรูปสีเหลือง ไม่อาจเห็นรูปสีแดง ไม่อาจเห็นรูป สีชมพู ไม่อาจเห็นพื้นที่อันสีม่วง เสมอหรือขุ่นระ ไม่อาจ

เห็นดวงดาว ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ เข้าได้ยินคนตาดี กล่าวอยู่ว่า ท่านผู้เจริญ ผ้าขาวเนื้อดี สะอาด ไม่มีมลทิน ผลงานนักหนอ บุรุษatabอดนั้นก็เที่ยวแสวงหาผ้าขาว บุรุษ คนหนึ่งลงเข้าด้วยผ้าเก่า เปื่อนเข้มกว่า บุรุษผู้เจริญ นี้ผ้าขาว เนื้อดี สะอาด ไม่มีมลทิน ผลงานนัก สำหรับท่าน บุรุษ tabอดนั้น รับผ้านั้นมาห่ม และพูดออกมากด้วยความดีใจว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี้ผ้าขาวเนื้อดี สะอาด ไม่มีมลทิน ผลงานนักหนอ ดังนี้.

มาคณฑิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร บุรุษtabอดแต่กำเนิดนั้นเป็นผู้รู้อยู่เห็นอยู่ แล้วรับเอาผ้าเก่า เปื่อนเข้มนั้นมาห่ม และพูดออกมากด้วยความดีใจว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี้ผ้าขาวเนื้อดี สะอาด ไม่มีมลทิน ผลงานนักหนอ ดังนี้ หรือว่าเขาพูดอย่างนั้น เพราะเชื่อคนตาดี ที่ลงเขา.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ บุรุษtabอดแต่กำเนิดนั้นเป็นผู้ไม่รู้ ไม่เห็น แล้วก็รับเอาผ้าเก่า เปื่อนเข้มนั้นมาห่ม และพูดออกมากด้วย ความดีใจว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี้ผ้าขาวเนื้อดี สะอาด ไม่มีมลทิน ผลงานนักหนอ ดังนี้ ที่เขาพูดเช่นนั้น เพราะเชื่อคนตาดีที่ลงเขาเท่านั้น.

มาคัณทิยะ ฉันได้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ที่ปริพพาชก เดียรถีย์เหล่าอื่นเป็นคนบอดไม่มีจักษุ ไม่รู้จักความไม่มีโรค ไม่เห็นนิพพาน เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยังมากล่าวคถาณี้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลากอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ดังนี้.

มาคัณทิยะ คถาณี้ เป็นคถาที่พระอรหันต์สัมมา-สัมพุทธเจ้าทั้งหลายในการกลก่อน กล่าวกันแล้วว่า

ความไม่มีโรคเป็นลากอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุข อย่างยิ่ง ทางมีองค์ ๔ เป็นทางอันเกشمกว่าทางทั้งหลาย ซึ่งเป็นเครื่องให้ถึงอมตะ ดังนี้นั้น บัดนี้ ได้มากลายเป็น คถาของปุถุชนกล่าวไปเสียแล้ว.

มาคัณทิยะ ภัยนี้แหล่ะเป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความยากลำบาก เป็นอาพาธ ท่านก็มา กล่าวชึงภัยนี้ที่เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความยากลำบาก เป็นอาพาธ ว่าเป็นความไม่มีโรค เป็นนิพพาน มาคัณทิยะ อริยจักษุสำหรับจะรู้จักความไม่มีโรค จะเห็นนิพพานของท่านไม่มี ...

ข้าพระองค์เลื่อมใสต่อท่านพระโคดมผู้เจริญอย่างนี้แล้ว ขอท่านพระโคดมผู้เจริญ โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ โดยประการที่ ข้าพระองค์จะรู้จักความไม่มีโรคและเห็นนิพพานได้.

macassar ประเทศเมียนมาร์ บุรุษatabอดมาแต่กำเนิด
เข้าไม่อาจเห็นรูปสีดำหรือสีขาว ไม่อาจเห็นรูปสีเขียว ไม่อาจ
เห็นรูปสีเหลือง ไม่อาจเห็นรูปสีแดง ไม่อาจเห็นรูปสีชมพู
ไม่อาจเห็นพื้นที่อันสมำเสมอหรือขุ่นระ ไม่อาจเห็นดวงดาว
ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ เข้าได้ยินคนตาดีกล่าวอยู่ว่า
ท่านผู้เจริญ ผ้าขาวเนื้อดี สะอาด ไม่มีมลทิน งดงามนักหนา
บุรุษatabอดนั้นก็เที่ยวแสวงหาผ้าขาว บุรุษคนหนึ่งลงมา
ด้วยผ้าเก่าเปื้อนเขม่าไว้ บุรุษผู้เจริญ นี้ผ้าขาวเนื้อดี สะอาด
ไม่มีมลทิน งดงามนัก สำหรับท่าน บุรุษatabอดนั้น รับผ้านั้น
มาทั่มแล้ว.

ในการต่อมา มิตร จำกัด ญาติสาโลทิดของเข้า
เชิญแพทย์ผู้ตัดผู้ชำนาญมารักษากษา แพทย์นั้นทำยาอันถ่าย
โภชในเบื้องบน ถ่ายโภชในเบื้องล่าง ยาหยด ยา กัดและ
ยานัตถุ ขาดคั้ยยานั้นแล้วจึงมองเห็นได้ ชำระตาให้ใส่ได้
พร้อมกับการที่มีตาดีขึ้นนั้น เขายื่อมละความรักใคร่พอใจ
ในผ้าเนื้อเลาเปื้อนเขม่าเสียได้ เขากะพึงเบียดเบียนบุรุษ
ที่ลงมาหันนั้น โดยความเป็นศัตรู โดยความเป็นข้าศึก และจะ
สำคัญว่าควรปลงชีวิตบุรุษนั้นด้วยความแค้น โดยกล่าวว่า
ท่านผู้เจริญหังหulary เราถูกบุรุษนี้คดโกง หลอกลง

ปลิ้นปลอกด้วยผ้าเนื้อเลวเป็นเขม่า นานานหักหนอ โดยหลอกเราว่า บุรุษผู้เจริญ นี้แหลกเป็นผ้าขาวเนื้อดี เป็นของงดงาม ปราศจากมลทิน เป็นผ้าสะอาดสำหรับท่าน ดังนี้.

มาคัณทิยะ ฉันได้กีจันนั้นเหมือนกัน ถ้าเราแสดงธรรมแก่ท่านว่า อย่างนี้เป็นความไม่มีโรค อย่างนี้เป็นนิพพาน ดังนี้ ท่านจะรู้จักความไม่มีโรค จะพึงเห็นนิพพานได้ ก็ต่อเมื่อท่านละความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ (อุปัทโคร) ในอุปทานขั้นธัช ๕ เสียได้ พร้อมกับการเกิดขึ้นแห่งจักษุของท่าน อนึ่ง ความรู้สึกจะพึงเกิดขึ้นแก่ท่านว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เราถูกจิตนี้คดโกงหลอกหลวง ปลิ้นปลอก นานานหักหนอ จึงเรามีอยู่มั่น ก็ยึดมั่นเอาแล้ว ซึ่งรูป ซึ่งเวทนา ซึ่งสัญญา ซึ่งสังขาร และซึ่งวิญญาณ นั่นเที่ยว.

เพราะความยึดมั่น (อุปทาน) ของเรานั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกชະโภมนัสสุปายasa ทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

ยืนคนละที่ เห็นคนละแบบ (นัยที่ ๑)

๒๕

-บาลี อป.ร. ม. ๑๔/๑๖๒/๓๗๙.

... อัคคิเวสสนะ ราชกุมารนั้นจะพึงได้ประโยชน์จากความที่เรอกล่าวแล้วแต่ที่ไหน ความข้อนั้น อันบุคคลจะพึงรู้พึงเห็น พึงบรรลุ พึงกระทำให้แจ้งกันได้ด้วยเนกขัมมะ แต่เพรษยเสนราชกุมารยังอยู่ท่ามกลางการ ยังบริโภคการยังถูกการวิตกเดียว กิน ยังถูกความเราร้อนเพรษามา แผลเผา ยังขวนขวยในการแสวงหาความอยู่ แล้วจะรู้ จะเห็น หรือจะกระทำให้แจ้งซึ่งความข้อนั้น นั่นไม่ใช่ฐานะที่มีได้.

อัคคิเวสสนะ เปรียบเหมือนคู่แห่งช้างที่ควรฝึก หรือคู่แห่งม้าที่ควรฝึก หรือคู่แห่งโคที่ควรฝึก คู่หนึ่งที่ถูกฝึกดี ถูกแนะนำดีแล้ว ส่วนอีกคู่หนึ่งไม่ได้ถูกฝึก ไม่ได้ถูกแนะนำ อัคคิเวสสนะ เอาจจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร คู่แห่งช้างที่ควรฝึก หรือคู่แห่งม้าที่ควรฝึก หรือคู่แห่งโคที่ควรฝึก ที่ถูกฝึกดีแล้ว ถูกแนะนำดีแล้วนั้น จะพึงถึงเหตุแห่งสัตว์ที่ฝึกแล้ว^๑ พึงบรรลุภูมิแห่งสัตว์ที่ฝึกแล้วใช่ไหม ใช่ พระเจ้าช้า.

๑. ประโยชน์นี้ มาจากคำบาลีที่ว่า ทนดعا ทนดการณ์ คุจเฉยบุญ ซึ่งมีสำนวนแปลอย่างอื่นอีก เช่น จึงเลียนเหตุการณ์ที่ฝึกแล้ว จะเรียนรู้เหตุการณ์ที่ผู้ฝึกฝึกแล้วเป็นต้น. -ผู้ร่วมบรรยาย

ส่วนคู่แห่งช้างที่ควรฝึก หรือคู่แห่งม้าที่ควรฝึก หรือคู่แห่งโคที่ควรฝึก ที่ไม่ได้รับการฝึก ไม่ได้รับการแนะนำนั้น จะพึงถึงเหตุแห่งสัตว์ที่ฝึกแล้ว พึงบรรลุภูมิแห่งสัตว์ที่ฝึกแล้ว เมื่อ่อนอย่างคู่ที่ฝึกดีแล้วแนะนำดีแล้วนั้นได้ไหม.

ไม่ได้เลย พระเจ้าช้า.

อัคคิเวสสนะ ฉันได้กลั้นนั้นเมื่อันกัน ความข้อนั้น อันบุคคลจะพึงรู้ พึงเห็น พึงบรรลุ พึงกระทำให้แจ้งกันได้ ด้วยเนกขัมมะ แต่พระชายเสนราชกุமารยังอยู่ท่ามกลางการ ยังบริโภคการ ยังถูกการวิตกเดียวกิน ยังถูกความเร่าร้อน เพาะการแพดเผา ยังขวนขวยในการแสวงหาการอยู่ แล้วจะรู้ จะเห็น หรือจะกระทำให้แจ้งซึ่งความข้อนั้น นั้นไม่ใช่ฐานะที่มีได้.

อัคคิเวสสนะ เปรียบเมื่อันมีภูเขาใหญ่ อยู่ไม่ห่าง ไกลจากหมู่บ้านหรือนิคม มีสหาย ๒ คนออกจากหมู่บ้าน หรือนิคมเพื่อไปยังภูเขานั้น แล้วก็จุงมือกันเข้าไปยัง ที่ภูเขานั้นตั้งอยู่ ครั้นแล้ว สหายคนหนึ่ง ยืนอยู่ที่เชิงภูเขา ด้านล่าง สหายอีกคนหนึ่งขึ้นไปยังข้างบนภูเข้า สหายคนที่ยืน อยู่ที่เชิงภูเขาด้านล่าง เอ่ยถามสหายผู้ยืนอยู่ข้างบนภูเขานั้น

อย่างนี้ว่า แนะนำเพื่อน เท่าที่เพื่อนยืนอยู่ข้างบนภูเขาหนึ่น เพื่อนเห็นอะไรบาง สหายคนนั้นตอบอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ่ย เรายืนอยู่ข้างบนภูเขาแล้ว มองเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ มองเห็น ป่าไม้อันน่ารื่นรมย์ มองเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ และมองเห็น สะโบกชรณีอันน่ารื่นรมย์.

สหายผู้ที่อยู่ด้านล่างกล่าวอย่างนี้ว่า แนะนำเพื่อน นั้นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช้อcas เลย ที่เพื่อนเมื่อยืนอยู่ข้างบน ภูเขาแล้ว จะมองเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ จะมองเห็นป่าไม้ อันน่ารื่นรมย์ จะมองเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ หรือจะมองเห็น สะโบกชรณีอันน่ารื่นรมย์.

สหายผู้ที่ยืนอยู่ข้างบนภูเขา จึงลงมาจังเชิงเขาด้านล่าง และวูงแขนสหายคนนั้น ให้ขึ้นไปข้างบนภูเขารูกนั้น พักให้ หายเหนื่อยกันครู่หนึ่งแล้ว ได้อ่ยถามสหายคนนั้นว่า แนะนำเพื่อน เท่าที่เพื่อนยืนอยู่ข้างบนภูเขาแล้ว เพื่อนเห็น อะไร สหายคนนั้นตอบอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ่ย เรายืนอยู่ข้างบน ภูเขาแล้ว มองเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ มองเห็นป่าไม้อัน น่ารื่นรมย์ มองเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ และมองเห็น สะโบกชรณีอันน่ารื่นรมย์.

สหายผู้ที่ขึ้นไปก่ออนกล่าวว่า แนะนำเพื่อน เรายังเข้าใจคำที่ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ่ย นั่นไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสเลย ที่เพื่อนเมื่อยืนอยู่ข้างบนภูเขาแล้ว จะมองเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ จะมองเห็นป่าไม้อันน่ารื่นรมย์ จะมองเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ หรือจะมองเห็นสะโบก产品经理อันน่ารื่นรมย์เดียว呢ีเอง.

และสหายผู้ที่ขึ้นไปที่หลังนั้นกล่าวว่า แนะนำเพื่อน เราถูกเพียงเข้าใจคำที่ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ่ย เราเมื่อยืนอยู่ข้างบนภูเขาแล้ว มองเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ มองเห็นป่าไม้อันน่ารื่นรมย์ มองเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ และมองเห็นสะโบก产品经理อันน่ารื่นรมย์เดียว呢ีเหมือนกัน.

สหายผู้ที่ขึ้นไปก่ออนกล่าวอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ่ย แท้จริงแล้ว เราถูกภูเขาลูกลิ่นนี่กันไว้ จึงมองไม่เห็นลิ่งที่ควรเห็น.

อัคคิเวสสนะ ฉันได้ก็จันนั้นเหมือนกัน ชัยเสน-ราชกุมา ถูกกองอวิชชาที่ใหญ่ยิ่งกว่าภูเขานั้นกันไว้ปิดบังไว้ รึรัดไว้ ห่อหุ้มไว้แล้ว ชัยเสนราชกุมารนั้นอยู่ท่ามกลางกาล ยังบริโภคกาล ยังถูกการวิตกเคี้ยวกิน ยังถูกความเร่าร้อนเพรากระการแผลเพา ยังขวนขวยในการ

แสงทางกามอยู่ แล้วจะรู้ จะเห็น หรือจะกระทำให้แจ้งชีง ความข้อนั้น อันบุคคลจะพึงรู้ พึงเห็น พึงบรรลุ พึงกระทำ ให้แจ้งกันได้ด้วยเนกขัมมะ นั่นไม่ใช่ฐานะที่มีได้.

อัคคิเวสสนะ ถ้าอุปมา ๒ ข้อที่น่าอัศจรรย์นี้ เธอพึง ทำให้แจ่มแจ้งแก่ชยเสนราชกุมารได้ ชยเสนราชกุมารก็จะ เลื่อมใสเธอ และเมื่อเลื่อมใสแล้ว ก็จะทำการของบุคคล ผู้เลื่อมใสต่อเธอ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะอธิบายอุปมา ๒ ข้อที่ น่าอัศจรรย์ ที่ข้าพระองค์ยังไม่เคยได้ฟังมาก่อน ให้แจ่มแจ้งแก่ ชยเสนราชกุมาร เหมือนพระผู้มีพระภาคได้อย่างไรเล่า พระเจ้าข้า. ...

ใน ๒ ย่อหน้าสุดท้าย มีบาลีอย่างนี้

สเจ โข ต อคคิเวสสน ชยเสนสุส ราชกุมารสุส อิมา
เทว อุปมา ปฏิภาเสยบุ อนจุฉบิยนเต^๑ ชยเสนโน ราชกุมาโร^๒
ปสีเทยย ปสนโน จะ เต ปสนนาการ กเรยยาติ.

กูโต ปน ม ภนเต ชยเสนสุส ราชกุมารสุส อิมา
เทว อุปมา ปฏิภาเสสุนติ อนจุฉบิยา ปุพุเพ อสุสุตปุพุพา
เสยบุต้าปิ ภควนุตนตุ.

๑. บาลีคำนี้ นิยมแปลกันว่า น่าอัศจรรย์ โดยแปลตามนัยภีก้า สารคุณที่ปนี ภาค ๑
หน้า ๕๓๐ ซึ่งแก่ไว้ว่า อันอุฉบิยยาติ. -ผู้รับรวม

ยืนคนละที่ เห็นคนละแบบ (นัยที่ ๒) | ๒๖

- ปาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๙๘๐/๙๗๖.

กิกขุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๔ อาศัยแล้วเป็น พล ๔ ที่พล ๔ อาศัยแล้วเป็นอินทรีย์ ๔ มืออยู่ ปริยายที่ อินทรีย์ ๔ อาศัยแล้วเป็นพล ๔ ที่พล ๔ อาศัยแล้วเป็น อินทรีย์ ๔ เป็นอย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็น สัทธา พล สิ่งใดเป็นสัทธา พล สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใด เป็นวิริยนทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริย พล สิ่งใดเป็นวิริย พล สิ่งนั้นเป็นวิริยนทรีย์ สิ่งใดเป็นสตินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติ พล สิ่งใดเป็นสติ พล สิ่งนั้นเป็นสตินทรีย์ สิ่งใดเป็น sama อินทรีย์ สิ่งนั้นเป็น sama อิพล สิ่งใดเป็น sama อิพล สิ่งนั้นเป็น sama อินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญา นทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญา พล สิ่งใดเป็นปัญญา พล สิ่งนั้นเป็นปัญญา นทรีย์.

กิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำซึ่งไหลไปทางทิศ ตะวันออก หลังไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสเดียวมีอยู่ อนึ่ง ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่า สองกระแสมีอยู่.

กิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงชีงความนับว่ากระแสเดียวเป็นอย่างไร คือน้ำในที่สุดด้านตะวันออก และในที่สุดด้านตะวันตกแห่ง เกาะนั้น ปริယายนี้แล ที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึง ชีงความนับว่ากระแสเดียว.

กิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงชีงความนับว่าสองกระแสเป็นอย่างไร คือน้ำในที่สุดด้านเหนือ และในที่สุดด้านใต้แห่งเกาะนั้น ปริယายนี้แล ที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึง ชีงความนับว่าสองกระแส.

กิกษุทั้งหลาย ฉันใดฉันนั้นก็เหมือนกัน สิ่งใดเป็น สัทธินทร์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพะ สิ่งใดเป็นสัทธาพะ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทร์ สิ่งใดเป็นวิริยินทร์ สิ่งนั้นเป็น วิริยพะ สิ่งใดเป็นวิริยพะ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทร์ สิ่งใด เป็นสตินทร์ สิ่งนั้นเป็นสติพะ สิ่งใดเป็นสติพะ สิ่งนั้น เป็นสตินทร์ สิ่งใดเป็นสามอินทร์ สิ่งนั้นเป็นสามอิพะ สิ่งใด เป็นสามอิพะ สิ่งนั้นเป็นสามอินทร์ สิ่งใดเป็นปัญญินทร์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพะ สิ่งใดเป็นปัญญาพะ สิ่งนั้นเป็น ปัญญินทร์.

ภิกขุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕ อันตนเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกขุจึงกระทำให้แจ้งชื่่อโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาศะไม่ได้ เพราะอาศะทั้งหลายล้วนไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเงยในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

อุปทานและที่ตั้งแห่งอุปทาน

๔๗

- บาลี ขันธ. ส. ๑๗/๒๕๖๒/๓๐๙.

กิกษุทั้งหลาย เรายังแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง อุปทานและอุปทาน เดอทั้งหลายจะฟัง.

กิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปทานเป็นอย่างไร และอุปทานเป็นอย่างไร.

กิกษุทั้งหลาย รูป เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปทาน ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป ชื่อว่าอุปทาน.

กิกษุทั้งหลาย เวทนา เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง อุปทาน ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในเวทนา ชื่อว่าอุปทาน.

กิกษุทั้งหลาย สัญญา เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง อุปทาน ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัญญา ชื่อว่าอุปทาน.

กิกษุทั้งหลาย สังฆาร เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง อุปทาน ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสังฆาร ชื่อว่าอุปทาน.

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปทาน ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในวิญญาณ ชื่อว่าอุปทาน.

ภิกษุทั้งหลาย ขันอีเหล่านี้เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปทาน ฉันตราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ) นี้เรียกว่าอุปทาน.

(ในสูตรอื่นทรงแสดง อุปทานนิยธรรม ด้วยอายตนะภายในหก - บาลี สพ. ส. ๑๔/๑๐๐/๑๖๐. และอายตนะภายนอกหก - บาลี สพ. ส. ๑๔/๑๓๖/๑๕๐. - ผู้ร่วบรวม)

ขันธ์ ๕ และอุปทานขันธ์ ๕

๒๗

- ปาลี ขันธ์ ๕. ๑๙/๓๔/๓๕.

กิกษุทั้งหลาย เรายจะแสดงขันธ์ ๕ และอุปทานขันธ์ ๕ เออทั้งหลายจงฟัง.

กิกษุทั้งหลาย ก็ขันธ์ ๕ เป็นอย่างไร.

กิกษุทั้งหลาย รูปอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนอกภายนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ ไกลหรือไกลก็ตาม นี้เรียกว่า รูปขันธ์.

กิกษุทั้งหลาย เวทนาอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็น อดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนอกภายนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ใน ที่ไกลหรือไกลก็ตาม นี้เรียกว่า เวทนาขันธ์.

กิกษุทั้งหลาย สัญญาอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็น อดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนอกภายนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ใน ที่ไกลหรือไกลก็ตาม นี้เรียกว่า สัญญาขันธ์.

กิกษุทั้งหลาย สัมสารอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็น อดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภายนอกภายนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ใน

ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อญ្យในที่ใกล้หรือไกลก็ตาม นี้เรียกว่า สังขารขันธ์.

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภายนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อญ្យในที่ใกล้หรือไกลก็ตาม นี้เรียกว่า วิญญาณขันธ์.

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ขันธ์ ๕.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อุปทานขันธ์ ๕ เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภายนอกก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อญ្យในที่ใกล้หรือไกลก็ตาม อันเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัย แก่อุปทาน นี้เรียกว่า อุปทานขันธ์คือรูป.

ภิกษุทั้งหลาย เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภายนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อญ្យในที่ใกล้หรือไกลก็ตาม อันเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปทาน นี้เรียกว่า อุปทานขันธ์คือเวทนา.

กิกชุทั้งหลาย สัญญาอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอธีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภัยนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ก็ตาม อันเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปทาน นี้เรียกว่า อุปทานขันธ์คือสัญญา.

กิกชุทั้งหลาย สังหารอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอธีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภัยนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ก็ตาม อันเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปทาน นี้เรียกว่า อุปทานขันธ์คือสังหาร.

กิกชุทั้งหลาย วิญญาณอย่างโดยย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอธีต อนาคต หรือปัจจุบันก็ตาม เป็นภัยในหรือภัยนอก ก็ตาม หยาบหรือละเอียดก็ตาม เลวหรือประณีตก็ตาม อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ก็ตาม อันเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปทาน นี้เรียกว่า อุปทานขันธ์คือวิญญาณ.

กิกชุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า อุปทานขันธ์ ๔.

ມູລາກຂອງອຸປາຖານຂັ້ນຈີ

๔๙

-ບາລີ ອຸປົງ. ມ. ๑๔/๑๐/๑๒๖.

ຂ້າແຕ່ພຣະອົງຄູຜູ້ເຈົ້າຍຸ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີ ມືອຢູ່ ແລ້ວ ປະການນີ້ເທິ່ນນັ້ນ ໃໃຫ້ໃໝ່ ດື່ອ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງຮູບ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງເວທນາ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີ ຄື່ອສັງຄູາ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງສັ່ງຂາຮ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງວິຫຼຸງຄານ ພຣະເຈົ້າຂໍ້າ.

ກິກຊຸ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີ ມືອຢູ່ ແລ້ວ ປະການນີ້ເທິ່ນນັ້ນ ດື່ອ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງຮູບ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງເວທນາ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງສັງຄູາ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງສັ່ງຂາຮ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີຄື່ອງວິຫຼຸງຄານ.

ຂ້າແຕ່ພຣະອົງຄູຜູ້ເຈົ້າຍຸ ກົດອຸປາຖານຂັ້ນຈີ ແລ້ວນີ້ ມີວະໄຮເປັນ ມູລາກ ພຣະເຈົ້າຂໍ້າ.

ກິກຊຸ ອຸປາຖານຂັ້ນຈີ ແລ້ວນີ້ ມີຈັນທະ (ຄວາມພອໃຈ) ເປັນມູລາກ (ຈນຸທມູລກ).^๑

๑. ດູເພີ່ມເຕີມເກີ່ວກັບສິ່ງທີ່ມີຈັນທະເປັນມູລໄດ້ທີ່ໜ້າ ແລ້ວ. -ຜູ້ວຽບຮຸມ.

อุปทานกับอุปทานขั้นธ์ ไม่ใช่อย่างเดียวกัน

๙๐

- บาลี อุบล. ม. ๑๔/๑๐๐/๑๒๐.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุปทานกับอุปทานขั้นธ์ ๕ นั้น เป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าอุปทานเป็นอย่างอื่น ไม่ใช้อุปทานขั้นธ์ ๕ พระเจ้าช้า.

ภิกษุ อุปทานกับอุปทานขั้นธ์ ๕ นั้น ไม่ใช่ อย่างเดียวกัน แต่อุปทานนั้นก็ไม่ได้มีอยู่ในที่อื่น นอกไป เลี้ยจากอุปทานขั้นธ์ ๕ ภิกษุ ความกำหนดด้วยอำนาจ ความพอใจ (ฉันทราค) ในอุปทานขั้นธ์ ๕ นั้นแหล่ะ นี้เป็น ตัวอุปทาน.

สัญญาณนี้และที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้

๙๑

-ปว.๒๕๖๓ ขบ.๓๗/๑๐๑๔/๓๐๘.

ภิกษุทั้งหลาย เรายังแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้และสัญญาณนี้ เออทั้งหลายจะฟัง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้เป็นอย่างไร และสัญญาณนี้เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย รูป เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้ ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป ชื่อว่าสัญญาณนี้.

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้ ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในเวทนา ชื่อว่าสัญญาณนี้.

ภิกษุทั้งหลาย สัญญา เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้ ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัญญา ชื่อว่าสัญญาณนี้.

ภิกษุทั้งหลาย สังฆาร เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณนี้ ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสังฆาร ชื่อว่าสัญญาณนี้.

กิกษุทั้งหลาย วิญญาณ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณ ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในวิญญาณ ซึ่งอว่าสัญญาณน์.

กิกษุทั้งหลาย ขันอี้เหล่านี้เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาณ ฉันทราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ) นี้เรียกว่าสัญญาณน์.

(ในสูตรอื่นทรงแสดง สัญญาณนิยธรรม ด้วยอายตนะภัยในหก -บาลี สา. ส. ๑๔/๑๑๐/๑๕๙. และอายตนะภัยนอกหก -บาลี สา. ส. ๑๔/๑๓๔/๑๔๘. -ผู้ร่วบรวม)

ความผูกติดกับอารมณ์

๙๒

- ปาลี สา. ส. ๑๔/๔๗/๖๖.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ กิกขุจึงชื่อว่า เป็นผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง พระเจ้าข้า.

มิคชาละ รูปทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยตา อันน่า ประณนา น่ารักครอ น่าพ้อใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไป ตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดมืออยู่.

ถ้าหากว่ากิกขุย่อมเพลิดเพลิน พรำถึง สยบม้าเมา ซึ่งรูปนั้น เมื่อกิกขุเพลิดเพลิน พรำถึง สยบม้าเมาซึ่งรูปนั้นอยู่ นั้นทิ (ความเพลิดเพลิน) ย่อมเกิดขึ้น.

เมื่อนั้นทิ มืออยู่ สารاكะ (ความพอใจอย่างยิ่ง) ย่อมมี เมื่อสารากะ มืออยู่ สัญโญคะ (ความผูกติดกับอารมณ์) ย่อมมี.

มิคชาละ กิกขุผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติด กับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน (นุทิสัญโนชนลัมดุโต) นั่นแหล่ เราเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง.

มิคชาละ เลี้ยงทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยหู อันน่า ประณนา น่ารักครอ น่าพ้อใจ มีลักษณะน่ารัก ... ถ้าหากว่า กิกขุย่อมเพลิดเพลิน พรำถึง สยบม้าเมาซึ่งเลี้ยงนั้น ...

นันทิ ย่อมเกิดขึ้น (อุปปัชชติ นนทิ) เมื่อนันทิ มีอยู่ (นนทิยา สติ)
สาระคะ ย่อมมี (สาระโโค ໂທติ) เมื่อสาระคะ มีอยู่ (สาระเด สติ)
สัญญาณ ย่อมมี (สัญญาโนโโค ໂທติ).

มิคชาลະ ກິກມູ່ຜູ້ປະກອບພຣ້ອມແລ້ວ ດ້ວຍການຜູກຕິດ
ກັບອາຮມັດດ້ວຍຄໍາຈາກແຫ່ງຄວາມເພລີນ ນັ້ນແລະ ເຮົາເຮືອກວ່າ
ຜູ້ມີກາຮອຍຸ່ອຍ່າງມີເພື່ອສອງ.

ມີກາຮາລະ ກລື່ນທັງໝາຍທີ່ຈະຮັບຮູ້ໄດ້ດ້ວຍຈຸນູກ ອັນນ່າ
ປຣາຄານາ ນ່າຮັກໂຄຣ໌ ນ່າພວໃຈ ມີລັກຂະນະນ່າຮັກ ... ຄ້າຫາກວ່າ
ກິກມູ່ຍ່ອມເພລີດເພລີນ ພຣ້າລົງ ສຍບມ້າເມາຊີ່ງກລິ່ນໜັ້ນ ... ນັ້ນທີ
ຍ່ອມເກີດຂຶ້ນ ເມື່ອນັ້ນທີ ມີອູ່ ສາරະກະ ຍ່ອມມີ ເມື່ອສາරະກະ ມີອູ່
ສັນໄລູຄະ ຍ່ອມມີ.

ມີກາຮາລະ ກິກມູ່ຜູ້ປະກອບພຣ້ອມແລ້ວ ດ້ວຍການຜູກຕິດ
ກັບອາຮມັດດ້ວຍຄໍາຈາກແຫ່ງຄວາມເພລີນ ນັ້ນແລະ ເຮົາເຮືອກວ່າ
ຜູ້ມີກາຮອຍຸ່ອຍ່າງມີເພື່ອສອງ.

ມີກາຮາລະ ຮສທັງໝາຍທີ່ຈະຮັບຮູ້ໄດ້ດ້ວຍລື້ນ ອັນນ່າ
ປຣາຄານາ ນ່າຮັກໂຄຣ໌ ນ່າພວໃຈ ມີລັກຂະນະນ່າຮັກ ... ຄ້າຫາກວ່າ
ກິກມູ່ຍ່ອມເພລີດເພລີນ ພຣ້າລົງ ສຍບມ້າເມາຊີ່ງຮສນ້ນ ... ນັ້ນທີ
ຍ່ອມເກີດຂຶ້ນ ເມື່ອນັ້ນທີ ມີອູ່ ສາරະກະ ຍ່ອມມີ ເມື່ອສາරະກະ ມີອູ່
ສັນໄລູຄະ ຍ່ອມມີ.

มิคชาลະ ภิกษุผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน นั่นแหล่ะ เราเรียกว่าผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง.

มิคชาลະ โภภรรจพะทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยกายอันน่าประถนา น่ารักใคร่ น่าพ้อใจ มีลักษณะน่ารัก ... ถ้าหากว่าภิกษุย่อมเพลิดเพลิน พรำถึง สยบมัวเมาซึ่งโภภรรจพะนั้น ... นัันทि ย่อมเกิดขึ้น เมื่อนัันทि มีอยู่ สาระคาย่อมมี เมื่อสาระคาย มีอยู่ สัญญาณ ย่อมมี.

มิคชาลະ ภิกษุผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน นั่นแหล่ะ เราเรียกว่าผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง.

มิคชาลະ ธรรมทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยมโน อันน่าประถนา น่ารักใคร่ น่าพ้อใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาทัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดมีอยู่ถ้าหากว่าภิกษุย่อมเพลิดเพลิน พรำถึง สยบมัวเมาซึ่งธรรมนั้น เมื่อภิกษุเพลิดเพลิน พรำถึง สยบมัวเมา ซึ่งธรรมนั้นอยู่นัันทि ย่อมเกิดขึ้น เมื่อนัันทि มีอยู่ สาระคาย ย่อมมี เมื่อสาระคาย มีอยู่ สัญญาณ ย่อมมี.

มิคชาลະ ภิกขุผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน นั่นแหล่ เราเรียกว่าผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง.

มิคชาลະ ภิกขุผู้มีปกติอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ ถึงจะเสพเสนาสนะ อันเป็นป้าและป้าทึบ ซึ่งเงียบสงบ มีเสียงรบกวนน้อย ไร้ชั่งลงจากกายคน ควรเป็นที่ทำการอันสงบของมนุษย์ สมควรเป็นที่หลีกเร้น เช่นนี้แล้วก็ตาม ถึงอย่างนั้น ภิกขุนั้น เรายังคงเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร เพราะว่าตั้มหานั้นแหล่ เป็นเพื่อนสองของภิกขุนั้น เขายังละตั้มหานั้นไม่ได้ ดังนั้น ภิกขุนั้น เรายังเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกขุจึงชื่อว่า เป็นผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว พระเจ้าข้า.

มิคชาลະ รูปทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยตา อันน่าประณนา น่ารักครับ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดมีอยู่ถ้าหากว่าภิกขุไม่เพลิดเพลิน ไม่พรางถึง ไม่สยอมวัวมาซึ่งรูปนั้น เมื่อภิกขุไม่เพลิดเพลิน ไม่พรางถึง ไม่สยอมวัวมา ซึ่งรูปนั้น

นั่นแหล่ นันทิ ย่อมดับ (นนุทิ นิรชุมติ) เมื่อนันทิ ไม่มีอยู่ (นนุทิยา อสติ) สาระคะ ย่อมไม่มี (สาราโโค โนหติ) เมื่อสาระคะ ไม่มีอยู่ (สาราเด อสติ) สัญญาคະ ย่อมไม่มี (สัญโนโโค โนหติ).

มิคชาลະ กิกษุผู้ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน (นนุทิสัญโนชนวิสัยตุโต) นั่นแหล่ เราเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว.

มิคชาลະ เสียงทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยหู อันน่าประถนา น่ารักครอ น่าพอยา มีลักษณะน่ารัก ... ถ้าหากว่า กิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สymbมัวเมาก็เสียงนั้น ... นันทิ ย่อมดับ เมื่อนันทิ ไม่มีอยู่ สาระคະ ย่อมไม่มี เมื่อสาระคະ ไม่มีอยู่ สัญญาคະ ย่อมไม่มี.

มิคชาลະ กิกษุผู้ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน นั่นแหล่ เราเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว.

มิคชาลະ กลืนทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยจมูก อันน่าประถนา น่ารักครอ น่าพอยา มีลักษณะน่ารัก ... ถ้าหากว่า กิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่ symbมัวเมาก็กลืนนั้น ... นันทิ ย่อมดับ เมื่อนันทิ ไม่มีอยู่ สาระคະ ย่อมไม่มี เมื่อสาระคະ ไม่มีอยู่ สัญญาคະ ย่อมไม่มี.

มิคชาลະ กิกชູຜູ້ໄໝປະກອບພຣ້ອມແລ້ວ ດ້ວຍການ
ຜູກຕິດກັບອາຮມນີ້ດ້ວຍຈຳນາຈແຫ່ງຄວາມເພລິນ ນັ້ນແລ້ລະ
ເຮົາເຮືອກວ່າ ຜູ້ມີກາຮອຍໆອ່າງຍູ້ຜູ້ເດືອວ.

ມີກົດລະ ຮສທັງຫລາຍທີ່ຈະຮັບຮູ້ໄດ້ດ້ວຍລື້ນ ອັນນໍາ
ປາຮານາ ນ່າຮັກໃໂຮ່ ນ່າພອໃຈ ມີລັກຊະນະນ່າຮັກ ... ຄ້າຫາກວ່າ
ກົດໝູ້ໄໝເພລິດເພລິນ ໄມ່ພ່ວ່າລົງ ໄມ່ສຍບມ້າມາເຊື່ງຮັນນັ້ນ ...
ນັ້ນທີ່ ຍ່ອມດັບ ເມື່ອນັ້ນທີ່ ໄມ່ມີອຍ້ ສາຮາຄະ ຍ່ອມໄມ້ມີ ເມື່ອ
ສາຮາຄະ ໄມ່ມີອຍ້ ສັນໂລູຄະ ຍ່ອມໄມ້ມີ.

ມີກົດລະ ກົດໝູ້ໄໝປະກອບພຣ້ອມແລ້ວ ດ້ວຍການ
ຜູກຕິດກັບອາຮມນີ້ດ້ວຍຈຳນາຈແຫ່ງຄວາມເພລິນ ນັ້ນແລ້ລະ
ເຮົາເຮືອກວ່າ ຜູ້ມີກາຮອຍໆອ່າງຍູ້ຜູ້ເດືອວ.

ມີກົດລະ ໂພງຮູ້ພະທັງຫລາຍທີ່ຈະຮັບຮູ້ໄດ້ດ້ວຍກາຍ
ອັນນໍາປາຮານາ ນ່າຮັກໃໂຮ່ ນ່າພອໃຈ ມີລັກຊະນະນ່າຮັກ ...
ຄ້າຫາກວ່າກົດໝູ້ໄໝເພລິດເພລິນ ໄມ່ພ່ວ່າລົງ ໄມ່ສຍບມ້າມາເຊື່ງ
ໂພງຮູ້ພະນັ້ນ ... ນັ້ນທີ່ ຍ່ອມດັບ ເມື່ອນັ້ນທີ່ ໄມ່ມີອຍ້ ສາຮາຄະ
ຍ່ອມໄມ້ມີ ເມື່ອສາຮາຄະ ໄມ່ມີອຍ້ ສັນໂລູຄະ ຍ່ອມໄມ້ມີ.

ມີກົດລະ ກົດໝູ້ໄໝປະກອບພຣ້ອມແລ້ວ ດ້ວຍການ
ຜູກຕິດກັບອາຮມນີ້ດ້ວຍຈຳນາຈແຫ່ງຄວາມເພລິນ ນັ້ນແລ້ລະ
ເຮົາເຮືອກວ່າ ຜູ້ມີກາຮອຍໆອ່າງຍູ້ຜູ້ເດືອວ.

มิคชาลະ ธรรมทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยมโน อันน่าประณาน น่ารักครอ น่าพ้อใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความครอ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดเมื่อยู่ถ้าหากว่ากิกขุไม่เพลิดเพลิน ไม่พรำถึง ไม่สยบมัวเมาก็ชีวิตรัตน์นี้ เมื่อกิกขุไม่เพลิดเพลิน ไม่พรำถึง ไม่สยบมัวเมาก็ชีวิตรัตน์นี้ นั่นแหล่ะ นันทิ ย้อมดับ เมื่อนันทิ ไม่มีอยู่ สาระคาย่อมไม่มี เมื่อสาระ ไม่มีอยู่ สัญญาโญคะ ย้อมไม่มี.

มิคชาลະ กิกขุผู้ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน นั่นแหล่ะ เราเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว.

มิคชาลະ กิกขุผู้มีปึกติอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ แม้จะอยู่ในหมู่บ้าน อันระคนไปด้วยกิกขุ กิกขุณี อุบาสก อุบาลิกาพระราชา มหาอำนาจของพระราชา เดียรถี สาวกของเดียรถีทั้งหลายก็ตาม ถึงอย่างนั้น กิกขุนั้น เราก็ยังคงเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร เพราะว่า ตัณหานั่นแหล่ะเป็นเพื่อนสองของกิกขุนั้น ตัณหานั้น เหอละได้แล้ว ดังนั้น กิกขุนั้น เรายังเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว.

กายก็ออก จิตก็ออก

๕๓

- บาลี จดูกก. อ. ๒๙/๑๘๔๕/๑๓๙.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ มีประภูมิอยู่ในโลก ๔ จำพวกอะไรบ้าง คือ

- (๑) กายออก แต่จิตไม่ออก (นิกขรากาย อนิกขรจิตโต)
- (๒) กายไม่ออก แต่จิตออก (อนิกขรากาย นิกขรจิตโต)
- (๓) กายก็ไม่ออก จิตก็ไม่ออก (อนิกขรากาย จอนิกขรจิตโต)

(๔) กายก็ออก จิตก็ออก (นิกขรากาย จ นิกขรจิตโต จ)

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ชื่อว่า กายออก แต่จิตไม่ออกเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะอันสังด คือป่าและป่าทึบ ในที่นั้น ๆ เข้าตรีกถึง การวิตกบ้าง ตรีกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตรีกถึงวิหิงสา-วิตกบ้าง ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลที่ชื่อว่า กายออก แต่จิตไม่ออก.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ชื่อว่า กายไม่ออก แต่จิตออกเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้เสพเสนาสนะอันสังด คือป่าและป่าทึบ ในที่นั้น ๆ เข้าตรีกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง ตรีกถึงอัพยาบาทวิตกบ้าง

ตรีกถึงอวิหิงสาวิตกบ้าง ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคล
ที่ชื่อว่า กายไม่อออก แต่จิตออก.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ชื่อว่า กายก็ไม่อออก จิตก็
ไม่อออกเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ไม่ได้เสพเสนาสนะอันสังด คือป่าและป่าทึบ ในที่นั้นๆ
เข้าตรีกถึงกรรมวิตกบ้าง ตรีกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตรีกถึง
วิหิงสาวิตกบ้าง ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลที่ชื่อว่า
กายก็ไม่อออก จิตก็ไม่อออก.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ชื่อว่า กายก็ออก จิตก็ออก
เป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพ
เสนาสนะอันสังด คือป่าและป่าทึบ ในที่นั้นๆ เข้าตรีกถึง
เนกขัมมวิตกบ้าง ตรีกถึงอพยาบาทวิตกบ้าง ตรีกถึง
อวิหิงสาวิตกบ้าง ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลที่ชื่อว่า
กายก็ออก จิตก็ออก.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก.

อะไรคือกรรมเก่าและกรรมใหม่

๙๔

- ปาลิ ศพा. ๓๔/๑๖/๒๕๖๗

กิกขุทั้งหลาย เรายังแสดงชื่อกรรมทั้งหลาย ทั้งใหม่ และเก่า (นวปุราณ) ความดับแห่งกรรม และข้อปฏิบัติให้ถึง ความดับแห่งกรรม พากເຂອງຈິງຟິງ ຈະໄສໄຈໃຫ້ດີ ເຮັດວຽກລ່າງ.

กิกขุทั้งหลาย กรรมเก่าเป็นอย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย ตา อันເຮອທັນສາຍ ພຶກເຫັນວ່າເປັນ กรรมเก่า อันປັຈຍປຽບແຕ່ງຂຶ້ນ (ອົກສຸຂົມ) ສໍາເຮົາຈົດວ່າເຈຕານາ (ອົກສຸເຈຕິຍົມ) ເປັນທີ່ຕັ້ງແກ່ເວທນາ (ເຖຩນຍໍ ຖກູຈພຸພໍ) ຫຼື อັນເຮອທັນສາຍ ພຶກເຫັນວ່າເປັນกรรมเก่า ... ຈຸ່ງກັນ ອັນເຮອທັນສາຍ ພຶກເຫັນວ່າເປັນกรรมเก่า ... ຄົນ ອັນເຮອທັນສາຍ ພຶກເຫັນວ່າເປັນกรรมเก่า ... ກາຍ ອັນເຮອທັນສາຍ ພຶກເຫັນວ່າເປັນ กรรมเก่า ... ມໂນ ອັນເຮອທັນສາຍ ພຶກເຫັນວ່າເປັນกรรมเก่า อันປັຈຍປຽບແຕ່ງຂຶ້ນ ສໍາເຮົາຈົດວ່າເຈຕານາ ເປັນທີ່ຕັ້ງແກ່ເວທນາ ກົກຂຸທັນສາຍ ນີ້ເຮັດວຽກກ່າວ່າ กรรมเก่า.

กิกขุทั้งหลาย กรรมใหม่ เป็นอย่างไร.

กิกขุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลกระทำการ ด້ວຍກາຍ ດ້ວຍວາຈາ ດ້ວຍໃຈ ໃນກາລບັດນີ້ ອັນນີ້ເຮັດວຽກກ່າວ່າ กรรมใหม໌.

ภิกขุทั้งหลาย ความดับแห่งกรรม เป็นอย่างไร.

ภิกขุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลถูกต้องวิมุตติ เพราะ
ความดับแห่งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันนี้เรียกว่า
ความดับแห่งกรรม.

ภิกขุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม
เป็นอย่างไร.

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นข้อ
ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม คือ สัมมาทิปฏิสัมมาสังกปะ
สัมมาวาจา สัมมากัมมัณฑะ สัมมาอาชีวะ สัมมายานะ
สัมมาสติ และสัมมาสมารธ ภิกขุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม.

ภิกขุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้แล กรรมเก่าเราก็ได้
แสดงแล้ว กรรมใหม่เราก็ได้แสดงแล้ว ความดับแห่งกรรม
เราก็ได้แสดงแล้ว ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมเราก็ได้
แสดงแล้วแก่เรือทั้งหลาย.

กิกชุทั้งหลาย กิจใดที่ศาสตราผู้อึ้นดู แสรวงหา
ประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความอึ้นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวก
ทั้งหลาย กิจนั้นเราได้ทำแล้วแก่พวกรเออ.

กิกชุทั้งหลาย นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง พวกรเออ
จะเพียรพยายาม อย่าได้ประมาท อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ
ในภายหลังเลย นี่แล เป็นวาราเครื่องพร้ำสอนของเรา
แก่เออทั้งหลาย.

กายนี้ เป็น “กรรมเก่า”

๙๕

- ปาลี นิทาน ส. ๑๖/๗/๗/๑๔๓.

ภิกขุทั้งหลาย กายนี้ไม่ใช่ของเรอทั้งหลาย และทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่านี้.

ภิกขุทั้งหลาย กรรมเก่า(กาย)นี้ อันเรอทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น(อกิสุขต) สำเร็จด้วยเจตนา(อกิสัญเจตยิต) เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา(เวทนิย ทกฎพุพ).

ภิกขุทั้งหลาย ในกรณีของกายนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมกระทำไว้ในใจโดยแยกชายเป็นอย่างดี ซึ่งปฏิจสมุปบาทนั้นเทียว ดังนี้ว่า

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ยอมมี (อิมสูมี สติ อิท ໂහติ)

เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
(อิมสุปุปกา อิท อุปปุชติ)

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี (อิมสูมี สติ อิท โนหติ)

เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป
(อิมสุส นิโรห อิท นิรุชติ)

ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ

เพราะมีวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย
 เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะมีวิญญาณ
 เป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย
 จึงมีสพายตนะ เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทเว ทุกจะโถมนัสสุปายasaทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชานนั้นนั้นเทียว จึงมีความดับแห่งสังขาร เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสภาพตนะ เพราะมีความดับแห่งสภาพตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปทาน เพราะมีความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ชรามรณะ โสกะปริเทเว ทุกจะโถมนัสสุปายasaทั้งหลายจึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

ลักษณะความเป็นอนัตตา

๙๖

- ป้าอี ขันธ์ ส. ๑๗/๔๔/๑๒๐๗.

กิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ก็หากว่ารูปนี้จักเป็นอัตตาแล้วใชร รูปก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาการ ทั้งสัตว์ย่อมจะได้ตามความประณานในรูปว่า ขอรูปของเรา จงเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย แต่พระเหตุที่รูปเป็นอนัตตา ดังนั้น รูปจึงเป็นไปเพื่ออาการ และสัตว์ย่อมไม่ได้ตามความประณานในรูปว่า ขอรูปของเรา จงเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

กิกษุทั้งหลาย เวทนาเป็นอนัตตา ก็หากว่าเวทนานี้ จักเป็นอัตตาแล้วใชร เวทนา ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาการ ทั้งสัตว์ย่อมจะได้ตามความประณานในเวทนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย แต่พระเหตุที่เวทนาเป็นอนัตตา ดังนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาการ และสัตว์ย่อมไม่ได้ตามความประณานในเวทนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

กิกษุทั้งหลาย สัญญาเป็นอนัตตา ก็หากว่าสัญญานี้ จักเป็นอัตตาแล้วใชร สัญญา ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาการ ทั้งสัตว์ย่อมจะได้ตามความประณานในสัญญาว่า ขอสัญญา

ของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย แต่ เพราะ เหตุที่สัญญาเป็นอนตตา ดังนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และสัตว์ย่อมไม่ได้ตามความประณานาในสัญญาว่า ขอสัญญา ของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

กิกชุทั้งหลาย สังขารเป็นอนตตา ก็หากว่าสังขารนี้ จักเป็นอัตตาแล้วใชร สังขารก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ ทั้งสัตว์ย่อมจะได้ตามความประณานาในสังขารว่า ขอสังขาร ของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย แต่ เพราะ เหตุที่สังขารเป็นอนตตา ดังนั้น สังขารจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และสัตว์ย่อมไม่ได้ตามความประณานาในสังขารว่า ขอสังขาร ของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

กิกชุทั้งหลาย วิญญาณเป็นอนตตา ก็หากว่า วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วใชร วิญญาณก็คงไม่เป็นไปเพื่อ อาพาธ ทั้งสัตว์ย่อมจะได้ตามความประณานาในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย แต่ เพราะเหตุที่วิญญาณเป็นอนตตา ดังนั้น วิญญาณจึง เป็นไปเพื่ออาพาธ และสัตว์ย่อมไม่ได้ตามความประณานา ในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้ เป็นอย่างนั้นเลย.

ขันธ์ ๕ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา | ๙๗

- บานี ขนธ. ส. ๑๗/๒๘/๔๔.

ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง รูปที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

เวทนาไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ให้เวทนาเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง เวทนาที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

สัญญาไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ให้สัญญาเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง สัญญาที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

สังขารไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ให้สังขารเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง สังขารที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

วิญญาณไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง วิญญาณที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง จะเป็นของเที่ยงได้อย่างไร.

กิกมุทั้งหลาย รูปเป็นทุกชี แม้เหตุปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้น ก็เป็นทุกชี รูปที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกชี จะเป็นสุขได้อย่างไร.

เวทนาเป็นทุกชี แม้เหตุปัจจัยที่ให้เวทนาเกิดขึ้น ก็เป็นทุกชี เวทนาที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกชี จะเป็นสุขได้อย่างไร.

สัญญาเป็นทุกชี แม้เหตุปัจจัยที่ให้สัญญาเกิดขึ้น ก็เป็นทุกชี สัญญาที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกชี จะเป็นสุขได้อย่างไร.

สังขารเป็นทุกชี แม้เหตุปัจจัยที่ให้สังขารเกิดขึ้น ก็เป็นทุกชี สังขารที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกชี จะเป็นสุขได้อย่างไร.

วิญญาณเป็นทุกชี แม้เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็เป็นทุกชี วิญญาณที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกชี จะเป็นสุขได้อย่างไร.

กิกมุทั้งหลาย รูปเป็นอนตตา แม้เหตุปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้น ก็เป็นอนตตา รูปที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนตตา จะเป็นอัตตาได้อย่างไร.

เวทนาเป็นอนตตา แม้เหตุปัจจัยที่ให้เวทนาเกิดขึ้น ก็เป็นอนตตา เวทนาที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนตตา จะเป็นอัตตาได้อย่างไร.

สัญญาเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยที่ให้สัญญาเกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา สัญญาที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา จะเป็นอัตตา ได้อย่างไร.

สังขารเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยที่ให้สังขารเกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา สังขารที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา จะเป็นอัตตา ได้อย่างไร.

วิญญาณเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณ เกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา วิญญาณที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา จะเป็นอัตตา ได้อย่างไร.

ภิกษุหงษ์หลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้น เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็น อนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา (เนต นม) ไม่ใช่เป็นเรา (เนโซสมสุมิ) ไม่ใช่ตัวตนของเรา (น เมโซ อตุตา) ข้อนี้อธิบายสา กพึงเห็นด้วย ปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้.

เวทนาไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใด เป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อธิบายสา กพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้.

สัญญาไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใด เป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนตตา สิ่งใดเป็นอนตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้.

สังหารไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใด เป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนตตา สิ่งใดเป็นอนตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้.

วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใด เป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนตตา สิ่งใดเป็นอนตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้.

อริยสาวกผู้ได้สัตบันแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในลังخار แม้ใน วิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพาะคลายกำหนด จึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดว่า ชาติลึ้นแล้ว พระมหาธรรมกายอยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็น อย่างนี้ ไม่ได้มีอีก.

เจริญสมาธิแล้ว จะรู้ได้ตาม ความเป็นจริงของขันธ์ ๕

๙๗

- บาลี ขันธ์. ส. ๑๗/๑๔/๒๖๗.

ภิกษุทั้งหลาย เออทั้งหลาย จงเจริญสมาธิเฝิด
ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ก็ภิกษุ
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งอะไร คือ ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริง ซึ่งความเกิดและความดับแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตาม
ความเป็นจริง ซึ่งความเกิดและความดับแห่งเวทนา ย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิดและความดับแห่งสัญญา ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิดและความดับแห่งสังขาร
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิดและความดับ
แห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็จะไรเป็นความเกิดแห่งรูป อะไร
เป็นความเกิดแห่งเวทนา อะไรเป็นความเกิดแห่งสัญญา
อะไรเป็นความเกิดแห่งสังขาร อะไรเป็นความเกิดแห่ง
วิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม
เพลิดเพลิน ย่อมพรางลึง ย่อมสยบม้าอยู่ กับบุคคลย่อม
เพลิดเพลิน ย่อมพรางลึง ย่อมสยบม้าอยู่ซึ่งอะไร ย่อม
เพลิดเพลิน ย่อมพรางลึง ย่อมสยบม้าอยู่ซึ่งรูป เมื่อเข้า¹
เพลิดเพลิน พรางลึง สยบม้าอยู่ซึ่งรูป ความเพลินก็เกิดขึ้น

ความเพลินได้ในรูป ความเพลินนั้นเป็นอุปทาน เพราะ อุปทานของเขานั้นเป็นปัจจัย จึงมีกพ เพราะมีกพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ธรรมะและ โสสะประเทเว ทุกขา- โภมนัสสุปายasa หั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้น แห่งกองทุกข์หั้งลืนนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

กิกชุหั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม เพลิดเพลิน ย่อมพร่าถึง ย่อมสยบมัวเม/o/y... ซึ่งเวทนา เมื่อเข้า เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบมัวเม/o/yซึ่งเวทนา ความเพลิน ก็เกิดขึ้น ความเพลินได้ในเวทนา ความเพลินนั้นเป็น อุปทาน ...

กิกชุหั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม เพลิดเพลิน ย่อมพร่าถึง ย่อมสยบมัวเม/o/y... ซึ่งสัญญา เมื่อเข้า เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบมัวเม/o/yซึ่งสัญญา ความเพลิน ก็เกิดขึ้น ความเพลินได้ในสัญญา ความเพลินนั้นเป็น อุปทาน ...

กิกชุหั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม เพลิดเพลิน ย่อมพร่าถึง ย่อมสยบมัวเม/o/y... ซึ่งสังขาร เมื่อเข้า เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบมัวเม/o/yซึ่งสังขาร ความเพลิน ก็เกิดขึ้น ความเพลินได้ในสังขาร ความเพลินนั้นเป็น อุปทาน ...

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพร่าถึง ย่อมสยบม้าเมาอยู่ ... ซึ่งวิญญาณเมื่อเข้าเพลิดเพลิน พร่าถึง สยบม้าเมาอยู่ซึ่งวิญญาณ ความเพลินก็เกิดขึ้น ความเพลินได้ในวิญญาณ ความเพลินนั้นเป็นอุปทาน เพราะอุปทานของเขานั้นเป็นปัจจัย จึงมีgap เพราะมีgapเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขณะนั้นส่อป้ายาสะทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งล้านนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความเกิดแห่งรูป ความเกิดแห่งเวทนา ความเกิดแห่งสัญญา ความเกิดแห่งสังขาร และความเกิดแห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็จะไรเป็นความดับแห่งรูป อะไรเป็นความดับแห่งเวทนา อะไรเป็นความดับแห่งสัญญา อะไรเป็นความดับแห่งสังขาร อะไรเป็นความดับแห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ กับบุคคล ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ ซึ่งอะไร ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบ

ม้าเมาอยู่ชั่งรูป เมื่อเข้าไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบ
ม้าเมาอยู่ชั่งรูป ความเพลินในรูปย่อมดับ เพราะมีความดับ^๑
แห่งความเพลิน จึงมีความดับแห่งอุปทาน เพราะมีความ
ดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับ^๒
แห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาติ
นั้นแล ชราณรณะ โสกะปริเทวะ ทุกจะโทมนัสสุปายasa
ทั้งหลายจึงดับลึ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งลึ้นนี้ ย่อมมี
ด้วยอาการอย่างนี้.

กิกขุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมไม่
เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ ... ชั่ง
เวทนา เมื่อเข้าไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบม้าเมาอยู่^๓
ชั่งเวทนา ความเพลินในเวทนาย่อมดับ เพราะมีความดับ^๔
แห่งความเพลิน จึงมีความดับแห่งอุปทาน ... ความดับลง
แห่งกองทุกข์ทั้งลึ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

กิกขุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมไม่
เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ ... ชั่ง
สัญญา เมื่อเข้าไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบม้าเมาอยู่^๕
ชั่งสัญญา ความเพลินในสัญญาย่อมดับ เพราะมีความดับ^๖
แห่งความเพลิน จึงมีความดับแห่งอุปทาน ... ความดับลง
แห่งกองทุกข์ทั้งลึ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ ... ซึ่งสังขาร เมื่อเขามิเพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบม้าเมาอยู่ ซึ่งสังขาร ความเพลินในสังขารย่อมดับ เพราะมีความดับแห่งความเพลิน จึงมีความดับแห่งอุปทาน ... ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ กับบุคคล ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบม้าเมาอยู่ ซึ่งอะไร ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่าถึง ย่อมไม่สยบ ม้าเมาอยู่ซึ่งวิญญาณ เมื่อเขามิเพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบม้าเมาอยู่ซึ่งวิญญาณ ความเพลินในวิญญาณย่อมดับ เพราะมีความดับแห่งความเพลิน จึงมีความดับแห่งอุปทาน เพราะมีความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ธรรมะระ โสกะปริเทเว ทุกจะโطمันสุปายasaทั้งหลายจึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความดับแห่งรูป ความดับแห่งเวทนา ความดับแห่งสัญญา ความดับแห่งสังขาร และความดับแห่งวิญญาณ.

รู้ชัดอุปทานขันธ์โดยปริวัภวี ๔

๙๙

- ปาลี ขันธ์ ส. ๑๗/๗๒/๑๖๒.

กิกษุทั้งหลาย อุปทานขันธ์ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
อะไรบ้าง คือ อุปทานขันธ์คือรูป อุปทานขันธ์คือเวทนา
อุปทานขันธ์คือสัญญา อุปทานขันธ์คือสังขาร อุปทานขันธ์
คือภิญญาณ กิกษุทั้งหลาย ตลอดกาลเพียงใด ที่เรายังไม่รู้ชัด
(อพกญาลี) ซึ่งอุปทานขันธ์ ๔ เหล่านี้ โดยปริวัภวี ๔ ตาม
ความเป็นจริง ตลอดกาลเพียงนั้น เรา ก็จะยังไม่ปฏิญญาณว่า
เป็นผู้ตัวรู้ชอบยิ่งซึ่งอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง
สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์.

กิกษุทั้งหลาย เมื่อได้ เรายรู้ชัดซึ่งอุปทานขันธ์ ๔
เหล่านี้ โดยปริวัภวี ๔ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึง
ปฏิญญาณว่า เป็นผู้ตัวรู้ชอบยิ่งซึ่งอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมโลก ในหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์.

กิกษุทั้งหลาย ปริวัภวี ๔ เป็นอย่างไร คือ เราได้รู้ชัด
ซึ่งรูป ได้รู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งรูป ได้รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป
ได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้สิ่งความดับแห่งรูป เราได้รู้ชัดซึ่ง

เวทนา ได้รู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งเวทนา ได้รู้ชัดซึ่งความดับแห่งเวทนา ได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนา เราได้รู้ชัดซึ่งสัญญา ได้รู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งสัญญา ได้รู้ชัดซึ่งความดับแห่งสัญญา ได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสัญญา เรายังได้รู้ชัดซึ่งสังขาร ได้รู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งสังขาร ได้รู้ชัดซึ่งความดับแห่งสังขาร ได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร เรายังได้รู้ชัดซึ่งวิญญาณ ได้รู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งวิญญาณ ได้รู้ชัดซึ่งความดับแห่งวิญญาณ ได้รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูปความเกิดขึ้นแห่งรูปย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความดับแห่งรูปย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูป คือ สัมมาทิปฏิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวava ja สัมมาກัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมา sama rati.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านึง รู้ชัดแล้วซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้นแห่ง

รูปอย่างนี้ รูชัดแล้วซึ่งความดับแห่งรูปอย่างนี้ รูชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ แล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นหน่วย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งรูปสมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่งว่าปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่าใดปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่านั้นซึ่งว่าย่อมหยั่งในธรรมวินัยนี้.

กิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านี้ รูชัดแล้วซึ่งรูปอย่างนี้ รูชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้นแห่งรูปอย่างนี้ รูชัดแล้วซึ่งความดับแห่งรูปอย่างนี้ รูชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ และเป็นผู้หลุดพัน เพราะเป็นหน่วย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่งว่าหลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเป็นเกപลี สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เป็นเกപลี วภภภยยอมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

กิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย หมู่แห่งเวทนา ๖ เหล่านี้ คือ เวทนาอันเกิดจากจักษุสัมผัส เวทนาอันเกิดจากโสตสัมผัส เวทนาอันเกิดจากพานสัมผัส เวทนาอันเกิดจากชีวahaสัมผัส เวทนาอันเกิดจากกายลัมพัส เวทนาอันเกิดจากมโนสัมผัส กิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า

เวทนา ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาย่อ้มมี เพราะความเกิดขึ้น แห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อ้มมี เพราะความดับแห่ง ผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๔ นี้นั่นเอง เป็น ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนา ...

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งเวทนาอย่างนี้ ... แล้วปฏิบัติเพื่อความ เปื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่ว่าปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่าใด ปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่านั้นซึ่ว่าย่อ้มหยั่งลงในธรรมวินัยนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งเวทนาอย่างนี้ ... แล้วเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเปื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ ถือมั่นในเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่ว่าหลุดพ้น ดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว ... วัฏกะ ย่อ้มไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย หมู่แห่งสัญญา ๖ เหล่านี้ คือ สัญญาในรูป สัญญาในเสียง สัญญาในกลืน สัญญาในรส สัญญาในโภภัตติพะ สัญญา

ในธรรม กิกขุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสัญญา ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสัญญา ...

กิกขุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสัญญาอย่างนี้ ... แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื้องหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งสัญญา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่งว่าปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่าใดปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่านั้นซึ่งว่าย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้.

กิกขุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสัญญาอย่างนี้ ... แล้วเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเบื้องหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในสัญญา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่งว่าหลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว ... วัชภูมิย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

กิกขุทั้งหลาย ก็สังฆารทั้งหลายเป็นอย่างไร กิกขุทั้งหลาย หมู่แห่งเจตนา ๖ เหล่านี้ คือ สัญเจตนาในรูป

สัญเจตนาในเสียง สัญเจตนาในกลืน สัญเจตนาในรส
สัญเจตนาในโภภูริทัพพะ สัญเจตนาในธรรม ภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าสังขารทั้งหลาย ความเกิดขึ้นแห่งสังขารย่อมมี
 เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารย่อมมี
 เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วย
 องค์ ๘ นี่นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร ...

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสังขารอย่างนี้ ... แล้วปฏิบัติเพื่อความ
เบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งสังขาร
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่าใด
ปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่ออมหยั่งลงในธรรมกวินัยนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสังขารอย่างนี้ ... แล้วเป็นผู้หลุดพ้น
 เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่
 ถือมั่นในสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพ้น
 ดีเดล้ำ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีเดล้ำ ... วัฏจักร
 ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย
 หมู่แห่งวิญญาณ ๖ เหล่านี้ คือ จักขวิญญาณ โสตวิญญาณ

มานวิญญาณ ชีวหายิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ
ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าวิญญาณ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ
ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความดับแห่ง
วิญญาณย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความ
ดับแห่งวิญญาณ คือ สัมมาทิภูติ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา
สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ^{๑๗๖}
สัมมาสามารถ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้
รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้
แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อ
ความดับแห่งวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่าใดปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อ
หยั่งลงในธรรมวินัยนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้

รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้ แล้วเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ซึ่งว่าหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเป็นเกเพลี่ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นเกเพลี่ วัฏภะย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

ผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ

๑๐๐

- บาลี ขันธ์ ๕. ๓๗/๗/๖/๑๐๘.

... กิกขุทั้งหลาย กิกขุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ (สตุตภูฐานกุสโล) ผู้พิจารณาไคร่คระหวญโดยวิธี ๓ ประการ (ติวธูปปรกขี้) เราเรียกว่าเกเพลี่ อญจنبกิจแห่งพระมหาธรรม เป็นอุดมบุรษในธรรมวินัยนี้.

กิกขุทั้งหลาย กิกขุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ เป็นอย่างไร กิกขุทั้งหลาย กิกขุในธรรมวินัยนี้ รูชัดซึ่งรูป รูชัดซึ่งความเกิดแห่งรูป รูชัดซึ่งความดับแห่งรูป รูชัดซึ่ง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูป รูชัดซึ่งคุณ (อสสาท) แห่งรูป รูชัดซึ่งโทษ (อาทินา) แห่งรูป รูชัดซึ่งอุบายนเครื่องสลัดออก (นิสสรณ) แห่งรูป รูชัดซึ่งเวทนา รูชัดซึ่งความเกิดแห่ง เวทนา รูชัดซึ่งความดับแห่งเวทนา รูชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ ถึงความดับแห่งเวทนา รูชัดซึ่งคุณแห่งเวทนา รูชัดซึ่งโทษ แห่งเวทนา รูชัดซึ่งอุบายนเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา รูชัด ซึ่งสัญญา รูชัดซึ่งความเกิดแห่งสัญญา รูชัดซึ่งความดับ แห่งสัญญา รูชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสัญญา รูชัดซึ่งคุณแห่งสัญญา รูชัดซึ่งโทษแห่งสัญญา รูชัดซึ่งอุบายนเครื่องสลัดออกแห่งสัญญา รูชัดซึ่งสังหาร รูชัดซึ่ง

ความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดซึ่งความดับแห่งสังขาร รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร รู้ชัดซึ่งคุณแห่งสังขาร รู้ชัดซึ่งโภษแห่งสังขาร รู้ชัดซึ่งอุบายเครื่องสลัดออกแห่งสังขาร รู้ชัดซึ่งวิญญาณ รู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งวิญญาณ รู้ชัดซึ่งความดับแห่งวิญญาณ รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ รู้ชัดซึ่งคุณแห่งวิญญาณ รู้ชัดซึ่งโภษแห่งวิญญาณ รู้ชัดซึ่งอุบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูปความเกิดขึ้นแห่งรูปย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความดับแห่งรูปย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี่นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูป คือ สัมมาทิปฏิ สัมมาสังกปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมา samaadhi สุขโสมนัสไดอาทัยรูปเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดานี้เป็นโภษแห่งรูป การกำจัดฉันทราค (ฉนุทราคwinöy) การละฉันทราค (ฉนุทราคบุปหนาน) ในรูปเสียได นี้เป็นอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป.

กิกมุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้นแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่ง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งคุณแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งไทยแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งอุบายนเครื่องสัลตอออกแห่งรูปอย่างนี้ และปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติแล้ว ชนเหล่าใด ปฏิบัติแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อมหยั่งในธรรมวินัยนี้.

กิกมุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้นแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่ง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งคุณแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งไทยแห่งรูปอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งอุบายนเครื่องสัลตอออกแห่งรูปอย่างนี้ และเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพันดีแล้ว สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเป็นเกเพลี่ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นเกเพลี่ วัฏภัยย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

ภิกขุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นอย่างไร ภิกขุทั้งหลาย
หมู่แห่งเวทนา ๖ เหล่านี้ คือ เวทนาอันเกิดจากจักขุสัมผัส
เวทนาอันเกิดจากโสตสัมผัส เวทนาอันเกิดจากมานสัมผัส
เวทนาอันเกิดจากชีวหาสัมผัส เวทนาอันเกิดจากกายสัมผัส
เวทนาอันเกิดจากมโนสัมผัส ภิกขุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
เวทนา ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความเกิดขึ้น
แห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความดับแห่ง^๔
ผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็น
ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนา ... สุขโสมนัสไดอาศัย
เวทนาเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งเวทนา เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดा นี้เป็นโทษแห่งเวทนา
การกำจัดฉันทราคำ การละฉันทราคำในเวทนาเสียได้
นี้เป็นอุบายเครื่องสลดอกแห่งเวทนา.

ภิกขุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งเวทนาอย่างนี้ ... แล้วปฏิบัติเพื่อความ
เบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งเวทนา
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่าใด
ปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่ออมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้.

ภิกขุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งเวทนาอย่างนี้ ... แล้วเป็นผู้หลุดพ้น

เพราะเบื่อหน่าย เพราะคล้ายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว ... วัฏภัยย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

กิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นอย่างไร กิกษุทั้งหลาย หมู่แห่งสัญญา ๖ เหล่านี้ คือ สัญญาในรูป สัญญาในเลียง สัญญาในกลิ่น สัญญาในรส สัญญาในโผฏฐัพพะ สัญญา ในธรรม กิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสัญญา ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๔ นั่นน่่อง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสัญญา ... สุขโสมนัสไดอาคัยสัญญาเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งสัญญา สัญญาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ เป็นโทษแห่งสัญญา การกำจัดฉันทาราคร การละฉันทาราคร ในสัญญาเสียได นี้เป็นอุบายนเครื่องสลัดออกแห่งสัญญา.

กิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสัญญาอย่างนี้ ... แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคล้ายกำหนด เพื่อความดับแห่งสัญญา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติไดแล้ว ชนเหล่าใดปฏิบัติไดแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อมหยิ่งลงในธรรมวินัยนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสัญญาอย่างนี้ ... แล้วเป็นผู้หลุดพัน เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในสัญญา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพัน ดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว ... วัฏฐะย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย หมู่แห่งเจตนา ๖ เหล่านี้ คือ สัญเจตนาในรูป สัญเจตนาในเสียง สัญเจตนาในกลิ่น สัญเจตนาในรส สัญเจตนาในโผฏฐัพพะ สัญเจตนาในธรรม ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสังขารทั้งหลาย ความเกิดขึ้นแห่งสังขารย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร ... สุขโสมนัสไดอาศัยสังขารเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งสังขาร สังขารไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ นี้เป็นโทษแห่งสังขาร การกำจัดจันทรากะ การละจันทรากะ ในสังขารเสียได้ นี้เป็นอุบَاຍเครื่องสลัดออกแห่งสังขาร.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสังขารอย่างนี้ ... แล้วปฏิบัติเพื่อความ

เบื้องหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่าได้ปฏิบัติเดล้ำ ชนเหล่านั้นชื่อว่าอยู่อ่อนหยิ่งในธรรมวินัยนี้.

กิกขุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าได้ เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งสังขารอย่างนี้ ... แล้วเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเบื้องหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าได้ หลุดพันดีแล้ว ... วัฏจักรย่อ้มไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

กิกขุทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นอย่างไร กิกขุทั้งหลาย หมู่แห่งวิญญาณ ๖ เหล่านี้ คือ จักขวิญญาณ โสดวิญญาณ ผานวิญญาณ ชิ瓦หาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ กิกขุทั้งหลาย นี้เรียกว่าวิญญาณ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ย่อ้มมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความดับแห่งวิญญาณย่อ้มมี เพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๕ นี้นั่นเอง เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ ... สุขโสมนัสได้อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ นี้เป็นโทษแห่งวิญญาณ การกำจัดฉันทรา carc การละฉันทรา carc ในวิญญาณเลี้ยงได้ นี้เป็นอุบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้
รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัด
แล้วซึ่งคุณแห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งโทษแห่งวิญญาณ
อย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งอุบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ
อย่างนี้ แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด
เพื่อความดับแห่งวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่าใดปฏิบัติได้แล้ว ชนเหล่านั้น
ชื่อว่าย่ออมหยิ่งลงในธรรมวินัยนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่านี้ รู้ชัดแล้วซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้
รู้ชัดแล้วซึ่งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัด
แล้วซึ่งคุณแห่งวิญญาณอย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งโทษแห่งวิญญาณ
อย่างนี้ รู้ชัดแล้วซึ่งอุบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ
อย่างนี้ แล้วเป็นผู้หลุดพ้น เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด
เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นในวิญญาณ สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใด หลุดพันดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเป็นเกเพลี่
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นเกเพลี่ วัฏฐะย่ออมไม่มีแก่
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

กิกชุทั้งหลาย กีกิกชุเป็นผู้พิจารณาไคร์ครัวญู โดยวิธี ๓ ประการเป็นอย่างไร กิกชุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาไคร์ครัวญูโดยความเป็นมาตรฐาน ย่อมพิจารณา ไคร์ครัวญูโดยความเป็นอย่างต้น ย่อมพิจารณาไคร์ครัวญู โดยความเป็นปฏิจัสมุปบาน กิกชุทั้งหลาย อย่างนี้แล กิกชุย่อมเป็นผู้พิจารณาไคร์ครัวญูโดยวิธี ๓ ประการ.

กิกชุทั้งหลาย กิกชุผู้จัดลาดในฐานะ ๗ ประการ ผู้พิจารณาไคร์ครัวญูโดยวิธี ๓ ประการ เราเรียกว่าเกเพลี อยูู่่จบกิจแห่งพระมหาจารย์ เป็นอุดมบุรชนในธรรมวินัยนี้ ดังนี้.

(ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพิจารณาโดยความเป็นอย่างต้น และ การพิจารณาโดยความเป็นมาตรฐานได้ที่หน้า ๑๑๔ และ ๑๑๕. -ผู้ร่วบรวม)

สัพเพ อัมมา อนันตตา (นัยที่ ๑)

๑๐๑

- บาลี ม. ๑๖/๔๒๖/๓๙๖.

... ท่านพระโคดมผู้เจริญ ทรงแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างไร และคำสั่งสอนของท่านพระโคดมผู้เจริญ ที่เป็นไปในสาวกทั้งหลายโดย ส่วนมากเป็นอย่างไร.

อัคคิเวสสนะ เราแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และ คำสั่งสอนของเราที่เป็นไปในสาวกทั้งหลายโดยส่วนมากเป็น อย่างนี้ว่า รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขาร ทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนันตตา เวทนา เป็นอนันตตา สัญญาเป็นอนันตตา สังขารทั้งหลายเป็นอนันตตา วิญญาณเป็นอนันตตา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง (สพุเพ สุขารา อนิจจา)^๑ ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนันตตา (สพุเพ ธรรมมา อนตุตา) ดังนี้ อัคคิเวสสนะ เราแนะนำสาวกทั้งหลาย อย่างนี้ และคำสั่งสอนของเราที่เป็นไปในสาวกทั้งหลายโดย ส่วนมากเป็นอย่างนี้.

ท่านพระโคดมผู้เจริญ ขออุปมาจแจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า.

อัคคิเวสสนะ อุปมา้นั้นจงแจ่มแจ้งแก่ท่านถด.

ท่านพระโคดมผู้เจริญ เทมีอนพีชพันธุ์ไม้เหล่าไดเหล่าหนึ่ง ที่ถึงความเจริญของงานไฟบุลย์ พีชพันธุ์เหล่านั้นทั้งหมด ต้องอาศัย แผ่นดิน ดังอยู่ในแผ่นดิน จึงจะถึงความเจริญของงานไฟบุลย์ได้ หรือ

๑. พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ใช้ว่า สพุเพ สุขารา อนตุตา. -ผู้รับรวม

เหมือนการงานอย่างได้อย่างหนึ่งที่ต้องทำด้วยกำลัง อันบุคคลกระทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ต้องตั้งอยู่บนแผ่นดิน จึงจะกระทำกันได้ ฉันได้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ที่บุรุษบุคคลนี้ มีรูปเป็นอัตตา ต้องดำรงอยู่ในรูป จึงจะประสบผลบุญหรือบาปได้ บุรุษบุคคลนี้ มีเวทนาเป็นอัตตา ต้องดำรงอยู่ในเวทนา จึงจะประสบผลบุญหรือบาปได้ บุรุษบุคคลนี้ มีสัญญาเป็นอัตตา ต้องดำรงอยู่ในสัญญา จึงจะประสบผลบุญหรือบาปได้ บุรุษบุคคลนี้ มีสังขารเป็นอัตตา ต้องดำรงอยู่ในสังขาร จึงจะประสบผลบุญหรือบาปได้ บุรุษบุคคลนี้ มีวิญญาณเป็นอัตตา ต้องดำรงอยู่ในวิญญาณ จึงจะประสบผลบุญหรือบาปได้.

อัคคิเวสสนะ ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า รูปเป็นอัตตา ของเรา เวทนาเป็นอัตตาของเรา สัญญาเป็นอัตตาของเรา สังขารทั้งหลายเป็นอัตตาของเรา วิญญาณเป็นอัตตาของเรา ใช่ไหม.

ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนั้นจริง และหมู่ชน เป็นอันมากก็กล่าวอย่างนั้นว่า รูปเป็นอัตตาของเรา เวทนาเป็นอัตตา ของเรา สัญญาเป็นอัตตาของเรา สังขารทั้งหลายเป็นอัตตาของเรา วิญญาณเป็นอัตตาของเรา.

อัคคิเวสสนะ หมู่ชนเป็นอันมากนั้นจะช่วยอะไร ท่านได้ อัคคิเวสสนะ เชิญท่านยืนยันถ้อยคำของท่านเดิม.

ท่านพระโคดมผู้เจริญ เป็นความจริง ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนี้ว่า รูปเป็นอัตตาของเรา เวทนาเป็นอัตตาของเรา สัญญาเป็นอัตตาของเรา สังขารทั้งหลายเป็นอัตตาของเรา วิญญาณเป็นอัตตาของเรา ดังนี้.

อัคคิเวสสนะ ถ้าอย่างนั้น เรายังสอบถามท่านในข้อนี้ แหล่งที่มาจากอย่างไร ท่านจะตอบอย่างนั้น อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร อำนาจของพระราชา มากษัตริย์ผู้ได้มุราชากิจเขตแล้ว เช่น พระเจ้าปเสนทีโกศล หรือพระเจ้าอชาตคตธูเวเทหิบุตรแห่งมคอต มีอำนาจที่จะฝ่าคนที่ควรฝ่า รับทรัพย์คนที่ควรรับทรัพย์ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ซึ่งสามารถกระทำได้ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ใช่ไหม.

ท่านพระโคดมผู้เจริญ อำนาจของพระราชา มากษัตริย์ผู้ได้มุราชากิจเขตแล้ว เช่น พระเจ้าปเสนทีโกศล หรือพระเจ้าอชาตคตธูเวเทหิบุตร แห่งมคอต มีอำนาจที่จะฝ่าคนที่ควรฝ่า รับทรัพย์คนที่ควรรับทรัพย์ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ซึ่งสามารถกระทำได้ในพระราชอาณาเขต ของพระองค์ แม้แต่อำนาจของหมู่คณะผู้ปกครองเหล่านี้ คือ เจ้าวัชชี เจ้ามัลละ ก็มีอำนาจที่จะฝ่าคนที่ควรฝ่า รับทรัพย์คนที่ควรรับทรัพย์ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ซึ่งสามารถกระทำได้ในแวดวงแคว้นของตน ๆ ทำไมพระราชา มากษัตริย์ผู้ได้มุราชากิจเขตแล้ว เช่น พระเจ้าปเสนทีโกศล หรือพระเจ้าอชาตคตธูเวเทหิบุตรแห่งมคอต จะไม่มีอำนาจเล่า อำนาจเช่นนั้น ของพระราชา มากษัตริย์ผู้ได้มุราชากิจเขตแล้วนั้น ต้องเป็นไปได้ด้วย และควรจะเป็นไปได้ด้วย.

อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าวว่า รูปเป็นอัตตาของเรา อำนาจของท่าน

เป็นไปในรูปนั้นว่า ขอรูปของเรางเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย อย่างนี้หรือ.

ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

อัคคิเวสสนะ ท่านจะทำไว้ในใจเด็ด ครั้นทำไว้ในใจแล้ว จึงค่อยตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อน กับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญ ความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า เวทนาเป็นอัตตา ของเรา ... สัญญาเป็นอัตตาของเรา ... สังขารทั้งหลายเป็น อัตตาของเรา ... วิญญาณเป็นอัตตาของเรา อำนาจของท่าน เป็นไปในวิญญาณนั้นว่า ขอวิญญาณของเรางเป็นอย่างนี้เด็ด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย อย่างนี้หรือ.

ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

อัคคิเวสสนะ ท่านจะทำไว้ในใจเด็ด ครั้นทำไว้ในใจแล้ว จึงค่อยตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อน กับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญ ความข้อนั้นว่าอย่างไร รูป เวทนา สัญญา สังขารทั้งหลาย และวิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง.

ไม่เที่ยง ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า.

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ ควรแล้วหรือที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา (ເອົ້ມມ) นั่นเป็นเรา (ເອໂສທມສຸມ) นั่นเป็นตัวตนของเรา (ເອໂສ ເມ ອຸຕາ).

ข้อนี้ไม่ควรเลย ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร ผู้ใดติดทุกข์ เข้าถึงทุกข์ กล้ำกลืนทุกข้อyu'แล้ว แต่ก็ยังตามเห็นทุกข์ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ดังนี้ ผู้นี้จะกำหนดรู้ทุกข์ได้เอง หรือจะทำทุกข์ให้ลืนไปได้มือyu'บ้างไหม.

จะพึงมีได้ออย่างไร ข้อนี้มีไม่ได้เลย ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ตัวท่านเองก็ติดทุกข์ เข้าถึงทุกข์ กล้ำกลืนทุกข้อyu'แล้ว แต่ก็ยังตามเห็นทุกข์ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา เป็นอย่างนี้ใช่ไหม.

จะไม่เป็นอย่างนั้นได้ออย่างไร ข้อนี้ย่อมเป็นอย่างนั้น ท่านพระโคดมผู้เจริญ. ...

สพเพ อัมมา อนันตตา (นัยที่ ๒)

๑๐๔

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๓๖๔/๕๗/๒.

กิกษุทั้งหลาย เพาะเหตุที่ตถาคตจะบังเกิดขึ้น ก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียว คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดा (ร่มมภูจิตตา) ความเป็นกฎ ตายตัวตามธรรมดा (ร่มนิยามตา) ความที่สังขารทั้งหลาย ทั้งปวงไม่เที่ยง (สพเพ สุขรา อนิจชา) ตถาคตย่อรูพร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ ซึ่งธาตุนั้น ครั้นรูพร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแยกแจง ย่อมทำให้ เข้าใจได่ง่ายว่า ° สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง.

กิกษุทั้งหลาย เพาะเหตุที่ตถาคตจะบังเกิดขึ้น ก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียว คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดा ความเป็นกฎตายตัวตาม ธรรมดា ความที่สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกชี (สพเพ สุขรา ทุกษา) ตถาคตย่อรูพร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ ซึ่งธาตุนั้น ครั้นรูพร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแยกแจง ย่อมทำให้เข้าใจได่ง่ายว่า สังขารทั้งหลาย ทั้งปวงเป็นทุกชี.

๑. ประโยชน์นี้ มาจากคำบาลีที่ว่า อุตตานีกโටิ ซึ่งมีลักษณะแปลอย่างอื่นอีก เช่น ทำให้เป็นเหมือนการหมายของที่ค้ำ. -ผู้ร่วบรวม

ภิกขุทั้งหลาย เพาะเหตุที่ตถาคตจะบังเกิดขึ้น ก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ราตุนนี้ย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียว คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมชาติ ความเป็นกฎตายตัวตามธรรมชาติ ความที่ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนันตตา (สพุเพ อนุมา อนตุตา) ตถาคตย่อรูปพร้อมเฉพาะ ย่อรูปถึงพร้อมเฉพาะ ชื่อราตุนนี้ ครั้นรูปพร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว ย่อรูปบอก ย่อรูปแสดง ย่อรูปบัญญัติ ย่อรูปตั้งขึ้นไว้ ย่อรูปเปิดเผย ย่อรูป จำแนกแยกแจง ย่อรูปทำให้เข้าใจได้ง่ายว่า ธรรมทั้งหลาย ทั้งปวงเป็นอนันตตา.

(อีกสูตรหนึ่ง - บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๓๐/๖๑. ได้ตรัสว่า เพาะเหตุ ที่ตถาคตจะบังเกิดขึ้นก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ราตุนนี้ย่อมตั้งอยู่แล้ว นั่นเทียว คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมชาติ (ธรรมกฎจิตตา) ความเป็นกฎตายตัวตามธรรมชาติ (ธรรมนิยามตา) ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (อิทปุปจุจตา) ซึ่งธรรมะในพระสูตรนี้ พระองค์ ตรัสหมายถึงปฏิจสมุปบาท และมีการลงรายละเอียดในแต่ละคู่อาการ โดยเริ่มจาก เพาะมีชาติเป็นปัจจัย จึงมีธรรมะนະ ไปจนถึง เพาะมี อวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังหารทั้งหลาย ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ เนื้อความเต็มของพระสูตร หรือ หนังสือพุทธawan-หมวดธรรม ฉบับที่ ๑๔ ตถาคต หน้า ๒๐. -ผู้ร่วบรวม)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง

อันในครา ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

๑๐๓

- บาลี สพา. ส. ๑๔/๖๒/๙๖.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเมื่อภิกษุจะได้แล้ว
ย่อมละอวิชาได้ วิชาชัยย่อมเกิดขึ้น มือญหรือไม่นอน พระเจ้าข้า.

ภิกษุ ธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อภิกษุจะได้แล้ว ย่อมละ
อวิชาได้ วิชาชัยย่อมเกิดขึ้นมือญ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเมื่อภิกษุจะได้แล้ว
ย่อมละอวิชาได้ วิชาชัยย่อมเกิดขึ้นเป็นอย่างไร พระเจ้าข้า.

ภิกษุ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ อวิชาแล ซึ่งเมื่อภิกษุ
จะได้แล้ว ย่อมละอวิชาได้ วิชาชัยย่อมเกิดขึ้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เมื่อภิกษุรู้อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร
จึงละอวิชาได้ วิชาชัยจะเกิดขึ้น พระเจ้าข้า.

ภิกษุ ภิกษุในกรณีนี้ได้สตับว่า ธรรมทั้งหลาย
ทั้งปวงอันในครา ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น (สพเพ ဓมมา นาล อกนินطاสาย)
ครั้นเหอได้สตับว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวงอันในครา ไม่ควร
ยึดมั่นถือมั่นอย่างนี้แล้ว เเรอนนั้นย่อมรู้ยิ่งซึ่งธรรมทั้งปวง
ครั้นรู้ยิ่งซึ่งธรรมทั้งปวงแล้ว ย่อมรอบรู้ซึ่งธรรมทั้งปวง
ครั้นรอบรู้ซึ่งธรรมทั้งปวงแล้ว ย่อมเห็นนิมิตของสิ่งทั้งปวง^๑
โดยประการอื่น คือ ย่อมเห็นจักขุโดยประการอื่น ย่อมเห็น
รูปโดยประการอื่น ย่อมเห็นจักขุวิญญาณโดยประการอื่น

ย่อมเห็นจักชุสัมผัสโดยประการอื่น ย่อมเห็นสุขเวทนา ทุกเวทนา หรืออุทุกชั้นสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะจักชุสัมผัส เป็นปัจจัย โดยประการอื่น.

ย่อมเห็นโสดะ ... เสียง ... โลตวิญญาณ ... โลตสัมผัส ... สุขเวทนา ทุกเวทนา หรืออุทุกชั้นสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะโลตสัมผัสเป็นปัจจัย โดยประการอื่น.

ย่อมเห็นหวาน ... กลิ่น ... หวานวิญญาณ ... หวานสัมผัส ... สุขเวทนา ทุกเวทนา หรืออุทุกชั้นสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะหวานสัมผัสเป็นปัจจัย โดยประการอื่น.

ย่อมเห็นชีวaha ... รส ... ชีวahaวิญญาณ ... ชีวahaสัมผัส ... สุขเวทนา ทุกเวทนา หรืออุทุกชั้นสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะชีวahaสัมผัสเป็นปัจจัย โดยประการอื่น.

ย่อมเห็นกาย ... โพภรรจพะ ... กายวิญญาณ ... กายสัมผัส ... สุขเวทนา ทุกเวทนา หรืออุทุกชั้นสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะกายสัมผัสเป็นปัจจัย โดยประการอื่น.

ย่อมเห็นมโนโดยประการอื่น ย่อมเห็นธรรมโดยประการอื่น ย่อมเห็นมโนวิญญาณโดยประการอื่น ย่อมเห็นมโนสัมผัสโดยประการอื่น ย่อมเห็นสุขเวทนา ทุกเวทนา หรืออุทุกชั้นสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยประการอื่น.

ภิกษุ เมื่อภิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงจะ อวิชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น.

อัตตามี หรือ อัตตาไม่มี

๑๐๔

-ปาลี สม. ส. ๑๙/๔๔๖/๘๐๑.

ปริพพาชกวัจฉ์โคตรเข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า อัตตามีหรือ ทรงนิ่งเสีย ทูลถามว่า อัตตาไม่มีหรือ ก็ทรงนิ่งเสีย ปริพพาชกนั้นได้ ลุกหลีกไป ท่านอาบน้ำทั้งรากทูลถามถึงเหตุที่ทรงนิ่งเสีย พระองค์ได้ ตรัสตอบดังนี้ว่า.

ผู้อ่านที่ เมื่อเราถูกกวัจฉ์โคตรปริพพาชกถามว่า อัตตามีหรือ (อุดถุตุตาติ) ถ้าตอบว่า อัตตามี ก็จะไปตรงกันกับ ความเชื่อของสมณพราหมณ์บางพวกที่เป็นสัสสติทิภูมิ เมื่อ ถูกถามว่า อัตตาไม่มีหรือ (นดถุตุตาติ) ถ้าตอบว่า อัตตาไม่มี ก็จะไปตรงกันกับความเชื่อของสมณพราหมณ์บางพวก ที่เป็นอุจเฉททิภูมิเข้าอีก.

ผู้อ่านที่ ถ้าตอบว่า อัตตามี มันจะเป็นการอนุโลม เพื่อให้เกิดภัยแล้ว ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา (สพเพ ဓรਮมา อนตุตา) ดังนี้บ้างใหม่.

ข้อนี้หาไม่ได้ พระเจ้าข้า.

ผู้อ่านที่ ถ้าตอบว่า อัตตาไม่มี ก็จะทำให้วัดโคตร ปริพพาชผู้หลงให้หลอยู่แล้ว ถึงความงมงายหนักยิ่งขึ้นไปอีกว่า เมื่อก่อนอัตตาของเราราได้มีแล้วแน่นอน แต่ตอนนี้กลับเป็นว่า อัตตานั้นไม่มี ดังนี้.

อัตถิตาและนัตถิตา

๑๐๕

- บาลี นิกาน ส. ๑๖/๒๙/๔๓.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่า สัมมาทิภูมิ สัมมาทิภูมิ ดังนี้ อันว่าสัมมาทิภูมิ ย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไร พระเจ้าข้า.

ก็จะนะ สัตว์โลกนี้ อาศัยแล้วซึ่ง ส่วนสุดทั้งสอง โดยมาก คือส่วนสุดว่า อัตถิตา (ความมี) และส่วนสุดว่า นัตถิตา (ความไม่มี).

ก็จะนะ ส่วนสุดว่า นัตถิตา ย่อมไม่มีแก่บุคคล ผู้เห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบตามที่เป็นจริง ซึ่งธรรมคือ เหตุให้เกิดขึ้นแห่งโลก.

ก็จะนะ ส่วนสุดว่า อัตถิตา ย่อมไม่มีแก่บุคคล ผู้เห็นอยู่ด้วยปัญญาอันชอบตามที่เป็นจริง ซึ่งธรรมคือ ความดับไม่เหลือแห่งโลก.

ก็จะนะ สัตว์โลกนี้โดยมาก ถูกผูกพันแล้วด้วย ตัณหา ด้วยอุปทาน ด้วยทิภูมิ (อุปายุปทานภินิเวสินิพนธ์) แต่อริยสาวกนี้ ไม่เข้าถึง ไม่ถือเอา ไม่ถึงทับ ซึ่งตัณหาและ อุปทาน อันเป็นเครื่องถึงทับแห่งใจ อันเป็นอนุสัยแห่งทิภูมิ ว่า อัตตาของเรารดังนี้ ย่อมไม่สงสัย ย่อมไม่ลังเลในข้อที่ว่า เมื่อจะเกิด ทุกข์เท่านั้นย่อมเกิดขึ้น เมื่อจะดับ ทุกข์เท่านั้น

ย่อมดับดังนี้ ญาณในข้อนี้ ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น โดยไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น ก็จะนานะ สัมมาทิภูมิ ย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

ก็จะนานะ คำกล่าวที่ยืนยันลงไปด้วยทิภูมิว่า สิ่งทั้งปวง มีอยู่ (สพพมตุถี) ดังนี้ นี้เป็นส่วนสุดที่หนึ่ง คำกล่าวที่ยืนยันลงไปด้วยทิภูมิว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ (สพพ นตุถี) ดังนี้ นี้เป็นส่วนสุดที่สอง.

ก็จะนานะ ตถาคตย่อมแสดงธรรมโดยสายกลาง ไม่เข้าไปหาส่วนสุดทั้งสองนั้น คือตถาคตย่อมแสดงดังนี้ว่า เพราะมีอวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังหารทั้งหลาย เพราะมีสังหารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีกਪ พ เพราะมีกਪเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชราณรถะ โสกะปริเทวะ ทุกขณะนั้ส อุปายาสทั้งหลายจึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจงคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชา นั้น นั่นเที่ยว จึงมีความดับแห่งสังขาร เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสหายตนะ เพราะมีความดับแห่งสหายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปทาน เพราะมีความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งกพ เพราะมีความดับแห่งกพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ธรรมรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขณะนั้носุปยาสาททั้งหลาย จึงดับลิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งลิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

เหตุให้ไม่ปรินิพพานในทิภูธรรม

๑๐๖

- บาลี สพา. ๓๔/๐๒๔/๑๗๔.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์บ้างพากในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในทิภูธรรม และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์บ้างพากในโลกนี้ ปรินิพพานในทิภูธรรม.

จอมเทพ รูปทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยตา อันน่าประณนา น่ารักครอ น่าพอดใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดมีอยู่ถ้าหากว่า กิกขุย้อมเพลิดเพลิน พร่าถึง สยบมัวเม้าชึ่งรูปนั้น เมื่อกิกขุนั้นเพลิดเพลิน พร่าถึง สยบมัวเม้าชึ่งรูปนั้นอยู่ วิญญาณอันอาศัยรูปนั้น ยึดมั่นรูปนั้นย้อมมี (ต อภินันโท อภิวทโต อชุโนลาย ติภูริโต ตํ นิสุสิต วิญญาณ ໂหติ ตทุปagan) จอมเทพ กิกขุผู้มีอุปทาน (ความยึดมั่น) ย่อมไม่ปรินิพพาน.

จอมเทพ เสียงทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยหู อันน่าประณนา น่ารักครอ น่าพอดใจ มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อกิกขุนั้น เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบมัวเม้าชึ่งเสียงนั้นอยู่ วิญญาณ อันอาศัยเสียงนั้น ยึดมั่นเสียงนั้นย้อมมี จอมเทพ กิกขุผู้มีอุปทาน ย่อมไม่ปรินิพพาน.

จอมเทพ กลืนทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยจมูก อันน่าประณาน่ารักครั่น เนื่องจาก มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้น เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบม้าเม้าซึ่งกลืนนั้นอยู่ วิญญาณ อันอาศัยกลืนนั้น ยึดมั่นกลืนนั้นย่อมมี จอมเทพ ภิกษุ ผู้มืออุปทาน ย่อ้มไม่ปรินิพพาน.

จอมเทพ รสทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยลิ้น อันน่าประณาน่ารักครั่น เนื่องจาก มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้น เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบม้าเม้าซึ่งรสนั้นอยู่ วิญญาณ อันอาศัยรสนั้น ยึดมั่นรสนั้นย่อมมี จอมเทพ ภิกษุ ผู้มืออุปทาน ย่อ้มไม่ปรินิพพาน.

จอมเทพ โภภรรจพะทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยกาย อันน่าประณาน่ารักครั่น เนื่องจาก มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้นเพลิดเพลิน พร่าถึง สยบม้าเม้าซึ่งโภภรรจพะนั้นอยู่ วิญญาณ อันอาศัยโภภรรจพะนั้น ยึดมั่นโภภรรจพะนั้นย่อมมี จอมเทพ ภิกษุผู้มืออุปทาน ย่อ้มไม่ปรินิพพาน.

จอมเทพ ธรรมทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยมโน อันน่าประณาน่ารักครั่น เนื่องจาก มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้น เพลิดเพลิน พร่าถึง สยบม้าเม้าซึ่งธรรมนั้นอยู่ วิญญาณ อันอาศัยธรรมนั้น ยึดมั่นธรรมนั้นย่อมมี จอมเทพ ภิกษุ ผู้มืออุปทาน ย่อ้มไม่ปรินิพพาน.

จอมเทพ นี้เป็นเหตุ นี้เป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์
บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในทิภูมิธรรม.

จอมเทพ รูปทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยตา อันน่า
ประณยา น่ารักโครง น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไป
ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดมืออยู่
ถ้าหากว่า กิกขุยื่อมไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยอมมา
ชี้รูปนั้น เมื่อกิกขุนั้นไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยอมมา
ชี้รูปนั้นอยู่ วิญญาณอันอาศัยรูปนั้น ยึดมั่นรูปนั้นยื่อมไม่มี
(ต่อกันบุทโตร กิริยาทโตร อนชุโโนมาย ติภูมิโตร นั่น ต่อกันสุสิติ วิญญาณ โหติ
น ตทุปทาน) จอมเทพ กิกขุผู้ไม่มีอุปทาน (ความยึดมั่น)
ยื่อมปรินิพพาน.

จอมเทพ เสียงทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยหู อันน่า
ประณยา น่ารักโครง น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อกิกขุนั้น^๑
ไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยอมมาซึ่งเสียงนั้นอยู่
วิญญาณอันอาศัยเสียงนั้น ยึดมั่นเสียงนั้นยื่อมไม่มี
จอมเทพ กิกขุผู้ไม่มีอุปทาน ยื่อมปรินิพพาน.

จอมเทพ กลิ่นทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยจมูก อันน่าประณาน่ารักครับ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้นไม่เพลิดเพลิน ไม่พر่าถึง ไม่สยบม้าเม้าซึ่งกลิ่นนั้นอยู่ วิญญาณอันอาศัยกลิ่นนั้น ยึดมั่นกลิ่นนั้นย่อ้มไม่มีจอมเทพ ภิกษุผู้ไม่มีอุปทาน ย่อ้มปรินิพพาน.

จอมเทพ รสทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยลิ้น อันน่าประณาน่ารักครับ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้นไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบม้าเม้าซึ่งรสนั้นอยู่ วิญญาณอันอาศัยรสนั้น ยึดมั่นรสนั้นย่อ้มไม่มี จอมเทพ ภิกษุผู้ไม่มีอุปทาน ย่อ้มปรินิพพาน.

จอมเทพ โภภรรจิพพะทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยกาย อันน่าประณาน่ารักครับ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก ... เมื่อภิกษุนั้นไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่าถึง ไม่สยบม้าเม้าซึ่งโภภรรจิพพะนั้นอยู่ วิญญาณอันอาศัยโภภรรจิพพะนั้น ยึดมั่นโภภรรจิพพะนั้นย่อ้มไม่มี จอมเทพ ภิกษุผู้ไม่มีอุปทาน ย่อ้มปรินิพพาน.

จอมเทพ ธรรมทั้งหลายที่จะรับรู้ได้ด้วยมโน อันน่าประณาน่ารักครับ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดมืออยู่

ถ้าหากว่า กิกขุย่องไม่เพลิดเพลิน ไม่พรำถึง ไม่สยอมมา
ชึ้งธรรมนั้น เมื่อกิกขุนั้นไม่เพลิดเพลิน ไม่พรำถึง ไม่สยอม
มา เชึ้งธรรมนั้นอยู่ วิญญาณอันอาศัยธรรมนั้น ยึดมั่น
ธรรมนั้นย่องไม่มี จอมเทพ กิกขุผู้ไม่มีอุปทาน
ย่องปรินิพพาน.

จอมเทพ นี้เป็นเหตุ นี้เป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์
บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในทิภูจธรรม.

พระมหาจารย์ มีนิพพานเป็นที่สุด

๑๐๗

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๕๖๔/๗๖๔.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อินทรีย์ ๕ อย่างเหล่านี้มีวิสัยต่างกัน มีโครงการต่างกัน ไม่เสวยโครงการและวิสัยของกันและกัน อินทรีย์ ๕ อย่าง คือ อินทรีย์คือตา อินทรีย์คือหู อินทรีย์คือจมูก อินทรีย์คือลิ้น อินทรีย์คือกาย ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรเป็นปฏิสรณะ (ที่ยึดเหนี่ยว, ที่แล่นไปสู่) ของอินทรีย์เหล่านั้น อะไรย่อเมเสวยซึ่งโครงการและวิสัย ของอินทรีย์เหล่านั้น.

พระมหาณ อินทรีย์ ๕ อย่างเหล่านี้มีวิสัยต่างกัน มีโครงการต่างกัน ไม่เสวยโครงการและวิสัยของกันและกัน อินทรีย์ ๕ อย่าง คือ อินทรีย์คือตา อินทรีย์คือหู อินทรีย์คือจมูก อินทรีย์คือลิ้น อินทรีย์คือกาย พระมหาณ เหล่านี้แลอินทรีย์ ๕ อย่าง อันมีวิสัยต่างกัน มีโครงการต่างกัน ไม่เสวยโครงการและ วิสัยของกันและกัน มโน เป็นปฏิสรณะ (ที่ยึดเหนี่ยว, ที่แล่นไปสู่) ของอินทรีย์เหล่านั้น มโน ย่อเมเสวยซึ่งโครงการและวิสัยของ อินทรีย์เหล่านั้น.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรเป็นปฏิสรณะของมโน.

พระมหาณ สติ เป็นปฏิสรณะของมโน.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรเป็นปฏิสรณะของสติ.

พระมหาณ วิมุตติ เป็นปฏิสรณะของสติ.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรเป็นปฏิสรณะของวิมุตติ.

พระมหาณี นิพพาน เป็นปฏิสรณะของวิมุตติ.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรเป็นปฏิสรณะของนิพพาน.

พระมหาณี ท่านได้ล่วงเลยปัญหาไปแล้ว ท่าน
ไม่อาจถือเอาที่สุดแห่งปัญหาได้ เพราะว่าพระมหาณี
อันบุคคลประพฤติกันอยู่นั้น มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง
มีนิพพาน เป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด.

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง

มีนิพพานเป็นที่สุด

๑๐๔

- บัวลี ทสก. อ. ๒๔/๑๖๓/๔๕๘.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าปริพพากเดียรถีyle'เหล่าอื่น จะถาม
อย่างนี้ว่า อาวุโส

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง (สพเพ ဓมมา) มีอะไรเป็นมูล (มูล)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นด้านเกิด (สมควร)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นเหตุเกิด (สมุทัย)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นที่ประชุมลง (ลิเมสรณ)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นประมุข (ปมุข)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นอิบดี (อิปเตยย)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นอันดับสูงสุด (อุตตร)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นแก่น (สาร)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นที่หยิ่งลง (โโคห)

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง มีอะไรเป็นที่สุด (ปริโยสถาน) ดังนี้

กิกขุทั้งหลาย พากເຮອດູກຄາມຍ່າງນີ້ແລ້ວ ພຶດຕອບ
ແກ່ປະເພາະກົດເດີຍຮູ້ອື່ນເຫັນນີ້ຍ່າງນີ້ວ່າ ອາວຸໂສທັ້ງຫຍາຍ
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີຈັນທະ ເປັນມູລ (ຈຸນທຸມລາ).^๑
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີມິນສີກາຣ ເປັນແດນເກີດ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີຜັສສະ ເປັນເຫດຖາກ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີເວທນາ ເປັນທີປະໜຸມລົງ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີສາມາຖ ເປັນປະນຸ້ມ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີສຕີ ເປັນອອິບດີ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີປັນຍາ ເປັນອັນດັບສູງສຸດ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີວິນຸດຕິ ເປັນແກ່ນ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີອົມຕະ ເປັນທີໜ່າງລົງ.
ຮຣມທັ້ງຫຍາຍທັ້ງປວງ ມີນິພພານ ເປັນທີສຸດ.
ກิกขุทั้งหลาย พากເຮອດູກຄາມຍ່າງນີ້ແລ້ວ ພຶດຕອບ
ແກ່ປະເພາະກົດອັນຍຸດເດີຍຮູ້ອື່ນນີ້ ຍ່າງນີ້ແລ້.

๑. ດູ້ເພີ່ມເຕີມເກີ່ວກັບສິ່ງທີ່ມີຈັນທະເປັນມູລໄດ້ທີ່ໜ້າ ແກ້ວມະນຸດ. -ຜູ້ຮຽນວິຊາ

ขอขอบน้อมแด่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ^๔
พระองค์นั้นด้วยเคียรเกล้า

ពកាគពន្លេវ

(สาวกตถาคต)
คณะกรรมการอิมมะ วัดนาป่าพง
(กลุ่มอาสาสมัครพุทธawan-หมวดธรรม)

มูลนิธิพุทธอโ钵ดี

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ชี้ชัดเจน และมั่นคงในพุทธawan

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มนี้ ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ สโตรอิโนโล ที่เน้นการนำพุทธawan (ธรรมวินัยจากพุทธอโ钵ดี) ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันไว้ตั้งแต่แรก บริสุทธิ์บริบูรณ์ถ้วนเชิง ทั้งเนื้อ ความและพหะณุชนะ มาใช้ในการถ่ายทอดบวกกับสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตวนกุศายวันในการประakashพระสังฆธรรม และเป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว

หลักพุทธawan ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลังเลสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพรางเลือนสับสน ในข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยครรภaoอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดาท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตามไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสอนองค์พุทธประเสรงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธawan เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม และความประسانเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธawan เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมารคือวิทีตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้ทันประจำยุคได้จริง ด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธawan” ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสังฆธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธawan นี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธawan ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้ เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธawan ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตุธิ์โล เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสนาถ่ายทอดไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโภษชื่อองค์ตามโดยตรง การเผยแพร่พุทธawan ที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาภาวนาราเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไหร่ ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสังฆธรรมให้ดั้งเดิมสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธawan ในฐานะของสมม์เท่านั้น พระราชบุตรลุ่มนี้ซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธawan จึงรวมตัวกันเข้ามายield ผลในลิ่งที่ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตุธิ์โล ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธawan มาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจด้วยเสียงจัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณะชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธawan และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสังฆธรรมให้ดั้งเดิม ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการต่างนี้ได้ ด้วยวิธีง่ายๆ นั่นคือ เข้ามายield ให้กับมูลนิธิคึกฤทธิ์ โสตุธิ์โล ที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรม อันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั้งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีติครั้งๆ ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธawan เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณา” และ

นี่คือเจตกรรมของมูลนิธิพุทธโฆษณา นั่นคือเป็นมูลนิธิแห่งมหาชน ชาวพุทธ ซึ่งขัดเจน และมั่นคงในพุทธawan

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธawan เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้อง ญาติ หรือเพื่อน
สามารถมาวัดได้ฟรี ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้เครือข่ายพุทธawan โดยวัดนาป่าพง ค้นหา
ข้อมูลได้จาก

www.buddhakos.org หรือ www.watnapp.com

หากมีความจำนำงที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายลิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนำงได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณาฯ

ประสานงานและเผยแพร่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗
ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก

ตำบลเบงกองหลาง อำเภอสามลูก้า จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔, ๐๘ ๕๐๕๕ ๖๘๘๘, ๐๘ ๐๕๐๓ ๑๖๑๖
โทรศัพท์ ๐ ๒๑๕๙ ๐๕๒๖

เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล : buddhakos@hotmail.com

สนับสนุนการเผยแพร่พุทธawan ได้ที่

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษณาฯ” ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง ๑๐ (ธัญบุรี)
ประเภท บัญชีซื้อขายทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๑๘-๒-๕๗๖๖๑-๐

วิธีการโอนเงินจากต่างประเทศ

ยื่นแบบฟอร์ม คำขอโอนได้ที่ ธนาคารไทยพาณิชย์

Account name: “Buddhakos Foundation”

SWIFT CODE : SICOTHBK

Branch Number : 318

Siam Commercial Bank PCL, Khlong 10(Thanyaburi) Branch,

33/14 Mu 4 Chuchat Road, Bung Sanun Sub District,

Thanyaburi District, Pathum Thani 12110, Thailand

Saving Account Number : 318-2-47461-0

ขอกราบขอบพระคุณแด่'

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตุติผล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง
ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธawan โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตุติผล ได้ที่

เว็บไซต์

- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และลีอธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.buddha-net.com> : เครือข่ายพุทธawan
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธawan
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.buddhakos.org> : มูลนิธิพุทธโฆษณา
- <http://www.buddhawajanafund.org> : มูลนิธิพุทธawan
- <http://www.ratana5.com> : พุทธawanสมาคม

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธawan (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download> หรือ รับแผ่นโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธawan (Buddhawajana)

เฉพาะสำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ buddhawajana

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๗.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

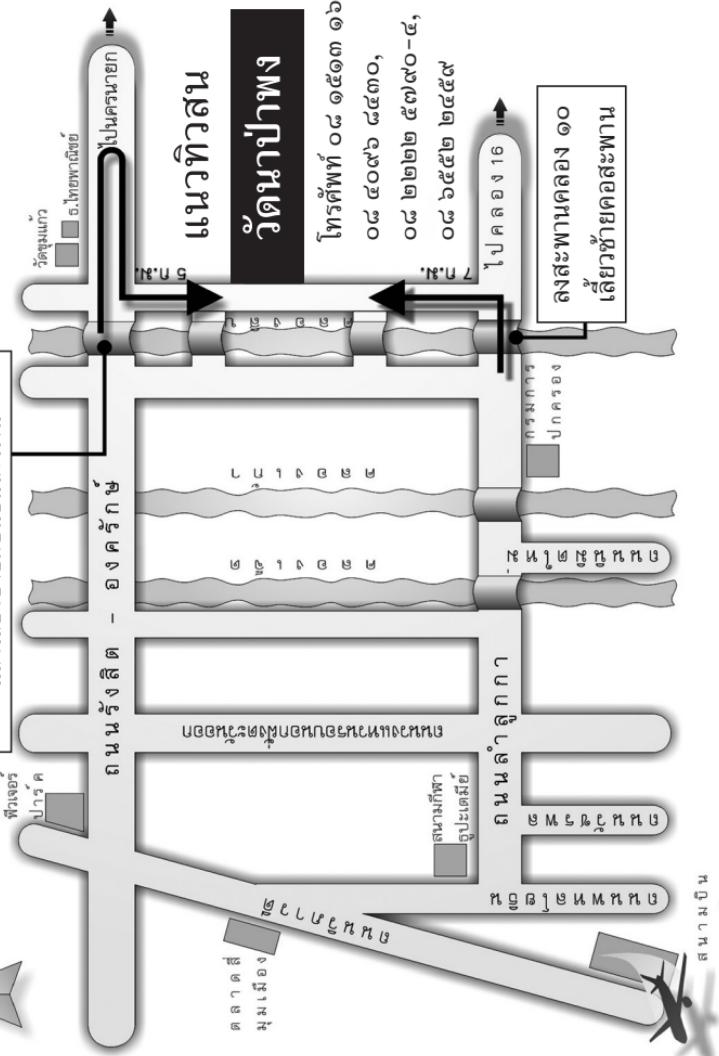
พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

คณะกรรมการวัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธawan-หมวดธรรม),
คณะกรรมการวัดนาป่าพง, พุทธawanสมาคม, มูลนิธิพุทธawan,
พุทธawanสถาบันภาคกลาง, พุทธawanสถาบันภาคเหนือ,
พุทธawanสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, พุทธawanสถาบันภาคตะวันออก,
พุทธawanสถาบันภาคใต้, พุทธawanสถาบันภาคตะวันตก,
กลุ่มศิษย์ตภาคต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ,
กลุ่มชุมชนม่วนธรรม, กลุ่มละนันที,
กลุ่มพนักงานด้านรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่,
ชมรมพุทธawanอุดรธานี,
บจก. สยามคูโบนต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. สยามรักษ์,
บจก. เชเว่นสเต็ปส์, บจก. ห้างพระจันทร์โภสก,
สถานภายในบำบัด คิดเต็คลินิก,
ร้านต้นมะขามห่างทอง, บ้านเมตตาเรสซิเด้นท์,
บจก. ดีเกลส์ โปรดักส์

ມາຈິງທີ່ມານິມ

ກົມພະນັກງານ ອົດ ໂອດພະນາກງານ
ກົມພະນັກງານທີ່ມານິມ

๑๐

พระสูตรของความสำคัญ
ที่ชาวพุทธต้องศึกษา
แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า
เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี

คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หมายความรู้ไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?

ลองพิจารณาหากำตوب่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้

แล้วตัวสบอกรือป้องกันและแก้ไขเหตุสือมแห่งธรรมเหล่านี้.

ขอเชิญมาตอบด้วยกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?

ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธawan” ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญาณพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้

๑. พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมารถ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

- บาลี ม. ๑๒/๔๔๔/๔๗๐.

อัคคิเวสนะ! เรายังคงได้ยินแต่เรื่มแสดง กระทิ้งคำสุดท้ายแห่ง การกล่าวเรื่องนั้นฯ ย่อมตั้งใจซึ่งจิตในสามาธิ尼มิตอันเป็นภัยในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอกอ ดังเช่นที่คนทึ้งหลาย เคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒. แต่ละคำพูดเป็นภาษาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บากี บุ. ม. ๑๒/๔๔๔/๔๔๐.

กิกขุทั้งหลาย! พากເວອທັງຫລາຍເປັນຜູ້ທີ່ເຮັນນຳໄປແລ້ວດ້ວຍຮຽມນີ້ ອັນເປັນຮຽມທີ່ບຸກຄລຈະພຶງເຫັນໄດ້ດ້ວຍຕານອອງ (ສຸນທິງຈີໂກ) ເປັນຮຽມໃຫ້ ພລມີ່ຈຳກັດກາລ (ອກາລືໂກ) ເປັນຮຽມທີ່ຄວາຣເຮັກກັນມາດູ (ເວທີປສຸໂກ) ຄວານນົມເຂົາມາໃສ່ຕ້ວ (ໂກປັນຍືໂກ) ອັນວິລູ້ລູ້ຈະພຶງຮູ້ໄດ້ເຊີພະຕນ (ປຈຸຈຸດົ່ມ ເວທີພຸພື ວິລູ້ບູ້ທີ).

๓. คำพูดที่พูดมาທັງໝົດນັບແຕ່ວັນຕັ້ງສັງເກົ່າ ສອດຮັບໄມ່ແຈ້ດແຍ້ກັນ

-บากີ ອີຕີ່ ທຸ. ១៥/៣១១/១៩៤៣.

ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ! ນັບຕັ້ງແຕ່ຮາຕີ ທີ່ຕົກາຕໄດ້ຕັ້ງສັງເກົ່ານຸ່ງຕຽບສັນນາມາ-ສັນໂພເອີລູານ ຈຸນກະທັ້ງຄົງຮາຕີທີ່ຕົກາຕປຣິນພພານດ້ວຍອນຸປາທີເສດ ນີ້ພພານຮາຕຸ ຕລອດເວລາຮ່ວງໜັນ ຕົກາຕໄດ້ກ່າວລ່າວສອນ ພ່າຍສອນ ແສດງອອກ ຂຶ່ງດ້ວຍຄຳໄດ້ ດ້ວຍຄຳເຫັນໜັນທັງໝົດ ຍ່ອມເຂົາກັນໄດ້ໂດຍ ປະກາດເດືອນທັງສິ້ນ ໄມ່ແຍ້ກັນເປັນປະກາດເອົ່າເລຍ.

๔. ทรงບອກເຫດແຫ່ງຄວາມອັນຕຽນຂອງຄຳສອນແປຣີບດ້ວຍກລອງສຶກ

-ບາກີ ນິການ. ສ. ១២/៣១១/១៩៤៣-៣.

ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ! ເຮືອນີ້ເຄີຍມືນາແລ້ວ ກລອງສຶກຂອງກົກຂູທີ່ພວກທສາຮ່ ເຮີຍກວ່າ ອານກະ ມື່ອຢູ່ ເມື່ອຄລອງອານກະນີ້ ມີແພລແຕກຫຣອລີ ພວກກົກຂູທີ່ພວກທສາຮ່ໄດ້ຫາເນື້ອໄມ້ອື່ນທີ່ເປັນຄື່ມ ເສີມລົງໃນຮອຍແຕກຂອງກລອງນັ້ນ (ທຸກ ຄຣາວໄປ). ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ! ເມື່ອເຂື່ອມປະເຂົາຫລາຍຄຮັງຫລາຍຄຣາເຊັ່ນນັ້ນ ນານເຂົ້າກົດສົມຍ້ນນີ້ ຂຶ່ງເນື້ອໄມ້ເດີມຂອງຕົວກລອງໝົດສິ້ນໄປ ເໜີລ້ອຍໆແຕ່ ເນື້ອໄມ້ທີ່ທຳເສີມເຂົາໃໝ່ເຖິງນັ້ນ.

ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ! ຈັນໄດ້ກັນນັ້ນ ໃນກາລຍືດຍາວຳໄຍອນາຕົຕ ຈັກມີກົກຂູ ທັ້ງຫລາຍ ສຸດຕັ້ນທະເໜ້າໃດ ທີ່ເປັນຄຳຂອງຕົກາຕ ເປັນຂ້ອຄວາມລືກ ມີຄວາມໝາຍເຊື່ງ ເປັນນັ້ນໂລກຸຕະຮະ ວ່າເຊີພະດ້ວຍເຮືອງສຸລູ້ຕາ ເມື່ອມີຜູ້ນຳສຸດຕັ້ນທະເໜ້ານັ້ນ

มากล่าวอยู่ เออจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงียบฟัง จักไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสูตรตันตะเหล่าใดที่นักกีฬาแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเทกภาพยักษลอน มีอักษรสละลาย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสูตรตันตะที่นักกีฬาแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เออจักฟังด้วยดี จักเงียบฟัง จักตั้งใจ เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรายของสูตรตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตดาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นขั้นโลกุตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุณญาตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ และ.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บําสี ทุก. อ. ๒๐/๙๙-๙๙/๑๙๘๔.

ภิกษุทั้งหลาย! พากภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สูตรตันตะเหล่าใด ที่กีฬาแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเทกภาพยักษลอน มีอักษรสละลาย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสูตรตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เออจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงียบฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสูตรตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตดาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นขั้นโลกุตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุณญาตา เมื่อมีผู้นำสูตรตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เออย่อฟังด้วยดี ย่อມเงียบฟัง ย่ออมตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อમสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ถูก หวานถูกแก่กันและกันอยู่ว่า “ขอนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เออย่อเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เออก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการ ที่น่าสงสัย เออก็บรรเทาลงได้.

วิกขุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา ใน ปฏิปุจจารวีนีตา เป็นอย่างไรเล่า?

วิกขุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ วิกขุทั้งหลายในบริษัทได เมื่อสุดตันตะทั้งหลาย อันเป็นตดาตดาศตภารีติ (ตดาตดาศตภารีติ) อันลีกชິ່ງ (คุมภีรَا) มีอรรถอันลีกชິ່ງ (คุมภีร์ตดา) เป็นโลกุตระ (โลกุตตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญาตา (สุญญาตปภisiສ්ථුතා) อันบุคคลจำนวนมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุดตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเกตgapay์กalon มือกษรஸ්ලස්කාය มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมผู้นำสุดตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวກເຮຍ່ອມຟັງດ້ວຍດີ ເງື່ຫຼຸ້ພັ້ງ ຕັ້ງຈິຕເພື່ອຈະຮູ້ທ່ວ່ົງ ແລະສຳຄັນໄປວ່າເປັນສິ່ງທີ່ຕົນຄວາມສຶກຂາເລ່າເຮັດວຽກ ພວກເຮຍເລ່າເຮັດວຽກຮ່ວມອັນກວີແຕ່ງໃໝ່ນັ້ນແລ້ວ ກົມີ່ສອບດາມເຊິ່ງກັນແລ້ວ ໄມ່ທ້າໃຫ້ເປີດເພຍແຈ່ນແຈ້ງອອນມາວ່າຂອນີໍພັ້ນຍັ້ນນະເປັນຍ່າງໃຣ ອຣດເປັນຍ່າງໃຣ ດັ່ງນີ້ ເຮອເລ່ານັ້ນ ເປີດເພຍສິ່ງທີ່ຍັງໄມ່ເປີດເພຍໄມ່ໄດ້ ໄນທ່າງຍ່ອງທີ່ຄວ່າຍູ້ໃຫ້ທ່າງຢູ່ເຊື້ອ ໄນບໍ່ຮ່າທາຄວາມສັງສົນຮ່ວມທັ້ງຫລາຍອັນເປັນທີ່ຕັ້ງແທ່ງຄວາມສັງສົນມື່ອຍ່າງຕ່າງໆ ໄດ້. ວິກຂຸທັ້ງຫລາຍ! ນີ້ເຮົາເຮັດວຽກວ່າ อຸກກາຈິຕວິນੀຕາ ปรັສາ ໃນ ປົງປຸຈຈາວິນੀຕາ.

วิกขุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ ปฏิปุจจารິວິນੀຕາ ปรັສາ ໃນ อຸກກາຈິຕວິນੀຕາ เป็นอย่างไรเล่า?

วิกขุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ วิกขุทั้งหลายในบริษัทได เมื่อสุดตันตะທັ້ງຫລາຍ ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเกตgapay์ກalon มือກษรස්ලස්කාය มีพยัญชนะอันວิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลจำนวนมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสິ່ງທີ່ຕົນຄວາມສຶກຂາເລ່າເຮັດວຽກ ສ່ວນ ສຸດຕันຕະເຫຼຳໄດ້ ອັນເປັນຕดาตดาศตภารීต ອັນລືກໍ່ສິ່ງ ມີອරรถອັນລືກໍ່ສິ່ງ ເປັນໂຄຖົຕະ ປະກອບດ້ວຍເຮືອງສຸ່ງສົງ ເມື່ອມັງຜູ້ນຳສຸດຕันຕະເຫຼຳໄນ້ ນາກລ້າວຍູ້ ພວກ

ເຮືອຍ່ອມຝຶກດ້ວຍດີ ຍ່ອມເງິນຫຼຸ້າຝຶກ ຍ່ອມເຂົ້າໄປຕັ້ງຈິຕເພື່ອຈະຮູ້ທ້ວ່ລຶງ ແລະ ຍ່ອມສຳຄັນວ່າເປັນສິ່ງທີ່ຄວາມສຶກຂາເລ່າເຮົາເຮົາ ພວກເຮົາເລ່າເຮົາເຮົາອຣົມທີ່ເປັນ ຕົດາຄຕພາບີຕົນນັ້ນແລ້ວ ກໍສອບຄາມເຊີງກັນແລກັນ ທຳໃຫ້ເປີດເພີຍແຈ່ມແຈ້ງອອກ ມາວ່າ ຂອນ໌ພົຍໝູ້ຂະບົນອຍ່າງໄຮ ອຣົມເປັນອຍ່າງໄຮ ດັ່ງນີ້ ເຮົາເລ່ານັ້ນ ເປີດເພີຍສິ່ງທີ່ຍັງໄນ່ເປີດເພີຍໄດ້ ທ່າງຍອທີ່ຄວ່າວູ້ໃຫ້ທ່າງເຂົ້າໄດ້ ບຣາຫາ ຄວາມສົງສ້ຍໃນອຣົມທັງຫລາຍອັນເປັນທີ່ຕັ້ງແທ່ງຄວາມສົງສ້ຍມີຍ່າງຕ່າງໆ ໄດ້. ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ! ນີ້ເຮົາເຮົາເຮົາ ປົງປົງຈາວິນິຕາ ປຣິສາ ໃນ ອຸກາຈິຕວິນິຕາ.

ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ! ເຫັນໜີແຄບບຣີ້ທັກ ໂ ຈຳພວນນີ້. ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ! ບຣີ້ທັກທີ່ເລີຍໃນບຣາດບຣີ້ທັກສອງພວກນີ້ ຄື່ອ ບຣີ້ທັກປົງປົງຈາວິນິຕາ ປຣິສາ ໃນ ອຸກາຈິຕວິນິຕາ (ບຣີ້ທັກທີ່ອາຫັນການສອບສວນທັກທັກວ່າເວົ່າເວົ່າ ເປັນເຄື່ອງນຳໄປ ໄນເອົາຫັນການເຊື່ອຈຸດລາຍນອກເປັນເຄື່ອງນຳໄປ) ແລ້.

๖. ທຽບທໍາມບໍລິຫານທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນທີ່ຕັດຫອນສິ່ງທີ່ບໍລິຫານ

-ບາດີ ມາ. ທີ່ ១០/៤០/២០.

ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ! ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ ຈັກໄນ່ບໍລິຫານທີ່ສິ່ງທີ່ໄມ່ເຄຍບໍລິຫານ ຈັກ ໄນເພີດຄອນສິ່ງທີ່ບໍລິຫານທີ່ໄວ້ແລ້ວ ຈັກສາມາຖານສຶກຂາໃນສຶກຂາທີ່ບໍລິຫານທີ່ໄວ້ ແລ້ວຍ່າງເຄົ່າງຄົ່ງຄົດ ອູ່ເພີ່ມງິດ ຄວາມເຈົ້າຢູ່ກົກມຸ່ທັງຫລາຍຫວັງໄດ້ ໄນມີຄວາມເສື່ອມເລຍ ອູ່ເພີ່ມນັ້ນ.

๗. ສຳເນົາເສມອວ່າດານເອງເປັນເພີ່ມງິດໃດນັ້ນ ດຶງແມ່ຈະເປັນອරທັນດີຜູ້ເລີສຖານປໍລິຫານກົດຕາມ

-ບາດີ ຊນບ. ສ. ១៣/៤២/១២២.

ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ! ຕົດາຄຕຜູ້ອරທັນຕົມມາສັມພຸທະ ໄດ້ທຳມຣົຄທີ່ຍັງ ໄນມີກີດໃຫ້ກີດຂຶ້ນ ໄດ້ທຳມຣົຄທີ່ຍັງໄມ່ມີໂຄຮູ້ໃຫ້ມີຄນຮູ້ ໄດ້ທຳມຣົຄທີ່ຍັງໄມ່ມີ ໄຄຣລ່າວໃຫ້ເປັນມຣົຄທີ່ກີດລ່າກັນແລ້ວ ຕົດາຄຕເປັນຜູ້ຮູ້ມຣົຄ (ມຄຄຸລູ) ເປັນ ຜູ້ຮູ້ແຈ່ມມຣົຄ (ມຄຄົວິຖູ) ເປັນຜູ້ຈຳລາດໃນມຣົຄ (ມຄຄົກົວິຖູ). ກົກມຸ່ທັງຫລາຍ! ສ່ວນສາກທັງຫລາຍໃນກາລື້ນີ້ ເປັນຜູ້ດິນຕາມມຣົຄ (ມຄຄຸນຸຄາ) ເປັນຜູ້ຕາມນາ ໃນກາຍທັງ.

ภิกขุทั้งหลาย! นี่แล เป็นความพิดแพกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมาย ที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันต์ สัมมาสัมพุทธะ กับภิกขุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๔. ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขั้นถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

- บาลี จศก. ล. ๒๗/๑๙๖/๑๑๐.

ภิกขุทั้งหลาย! พากภิกขุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กัน ก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น. ภิกขุทั้งหลาย! นี่เป็นมูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลื่อนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกขุทั้งหลาย! พากภิกขุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธawan ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บพ) พากภิกขุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมุลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกขุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลื่อนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลื่อนจนเสื่อมสูญไป

๕. ทรงบอกวิธีแก้ไขความพิดเพี้ยนในคำสอน

- บาลี มหา. ท. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๒.

๑. (หากมี) ภิกขุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สัตบัรับมาเฉพาะพะพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

๒. (หากมี) ภิกขุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอวาราชีโโน้นมี สงขายู่พร้อมด้วยพระธรรม พร้อมด้วยปามोกษ ข้าพเจ้าได้สัตบัรับมาเฉพาะ หน้าสงขายนั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

๓. (หากมี) กิกขุในธรรมวินัยนึกถ่วงอย่างนี้ว่า ในอาสาสื่อโน้นมี กิกขุผู้เป็นเดรระยะยุ่งนานวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติภา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเดร阁เหล่านั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

๔. (หากมี) กิกขุในธรรมวินัยนึกถ่วงอย่างนี้ว่า ในอาสาสื่อโน้นมี กิกขุผู้เป็นเดรอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติภา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเดร阁รูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

เรอทั้งหลายยังไม่พึงขึ้นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียน บทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียง ดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอดลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าใน วินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่พระคำรัสของพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นแน่นอน และกิกขุนี้รับมาผิด” เรอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอดลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัย ก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นพระคำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น แน่นอน และกิกขุนี้รับมาด้วยดี” เรอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตัวสแก่พระawanนท' ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตัวสไว้เป็นศาสตราแทนต่อไป

-บาลี มaha. ท. ๑๐/๑๗๔/๑๔๙.

-บาลี ม. ม. ๑๗/๔๙๗/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๐๗/๗๕๐.

อานนท'! ความคิดอาจมีแก่พวกรออย่างนี้ว่า ‘ธรรมวินัยของ พวกราเมี๊ยพระศาสนาถ่วงลับไปเสียแล้ว พวกราไม่มีพระศาสนา’ ดังนี้ อานนท'! พวกรออย่างคิดอย่างนั้น อานนท'! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เรา แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกรอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็น ศาสตรากองพวกรอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อ่านที่! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ครก์ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่ อ่านที่! กิกขุพวกได เป็นผู้ครร์ในสิกขา กิกขุพวgnนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อ่านที่! ความขาดสูญแห่งกัลยานวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษไดบุรุษนั้นซื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอถ่าย้ำกะເຮົວ... ເຮອທັງໝາຍອຍ່າເປັນບุรุษคนสุดท้ายຂອງເຮົາເລີຍ.

ເຮອທັງໝາຍອຍ່າເປັນ
ບุรุษคนสุดທ້າຍ
ຂອງເຮົາເລີຍ

-ປະກິດ ຂ. ນ. ອາ/ແຂວງ/ແຂວງ.

พระไตรปิฎก
ฉบับคลอง
ภาษาไทย 80 เล่ม
พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย 45 เล่ม
พ.ศ. 2549

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาภานภู-
ราชวิทยาลัย 91 เล่ม
พ.ศ. 2525

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจักรกรรม-
ราชวิทยาลัย 45 เล่ม
พ.ศ. 2535

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระอโศก 5 เล่ม
โดยพุทธภัลกิกิจ
พ.ศ. 2521

ลำดับการสืบทอดพุทธศาสนา

เสาหินอโศก
(อนตี้)
พ.ศ. 234

เจริญในelan
(อัฟغانistan)
พ.ศ. 1000

พระบรมสารทิราคม
ในรัชกาลพระปรมินทรมหาเจ้า
บรมวงศ์สุเม往上

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. 1200 - 1400

พ.ศ. 1
พ.ศ. 234

พ.ศ. 500
พ.ศ. 1000

พ.ศ. 1000
พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1200
พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555
พุทธวจน-ปีก
33 เล่ม

คัมภีร์ใบลาน
อัขชรชขอม
สมัยชากอลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA APP

พระไตรปิฎก Digital

พ.ศ. 3000

กิกบุก็หลาย เปรียบเหมือนเรือนยอด หรือศาลาเรือนยอด
มีหน้าต่างทางกิศตะวันออก
อันเปิดไปทางกิศเหนือ หรือกิศใต้ก็ตาม
เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นมา แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ส่องเข้าไป
ทางหน้าต่างแล้ว จะปรากฏอยู่ที่ส่วนไหนแห่งเรือนนั้น.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จะปรากฏที่ໄ่เรือน ด้านทิศตะวันตก พระเจ้าช้า.

กิกบุก็หลาย ถ้าฟารีือนด้านกิศตะวันตกไม่มี
แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้นจะปรากฏที่ไหء.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จะปรากฏที่พื้นดิน พระเจ้าช้า.

กิกบุก็หลาย ถ้าพื้นดินไม่มี แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น
จะปรากฏที่ไหء.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จะปรากฏในน้ำ พระเจ้าช้า.

กิกบุก็หลาย ถ้าน้ำไม่มี แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น
จะปรากฏที่ไหء.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น
ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏแล้ว พระเจ้าช้า. ...

กิกบุก็งหลาย เราอยู่มไม่เลิ้งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่เปลี่ยนแปลงได้เร็ว เมื่อ่อนจิต
กิกบุก็งหลาย จิตเปลี่ยนแปลงได้เร็ว (ลหุบริวัตุ์) เก่าได้นั้น
แม้จะอุปมาภิกขะทำได้มใช่ง่าย.

- ปาลี ติก. อ. ๒๐/๑๑/๔๙.

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณะเป็นธรรมทาง ลิขสิทธิ์ในด้านฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ในการจะจัดทำ
หรือเผยแพร่ โปรดใช้ความระมัดระวังรอบคอบ เพื่อรักษาความสูงต้องของข้อมูล ให้ข้อมูลถูกต้องและเป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูล
ในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโนมาน์ โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐ - ๙๔

คุณครชา โทร. ๐๘ ๑๕๓๑ ๑๖๑ คุณอารีวรรณ โทร. ๐๘ ๕๐๕๕ ๖๔๔๔

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธawan โดยพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสดกโน ได้ที่
www.watnapp.com | media.watnapahpong.org | www.buddhakos.org

คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ เวลา 17.40 น.

